מרה

מרדכי גלילי 1924-2012

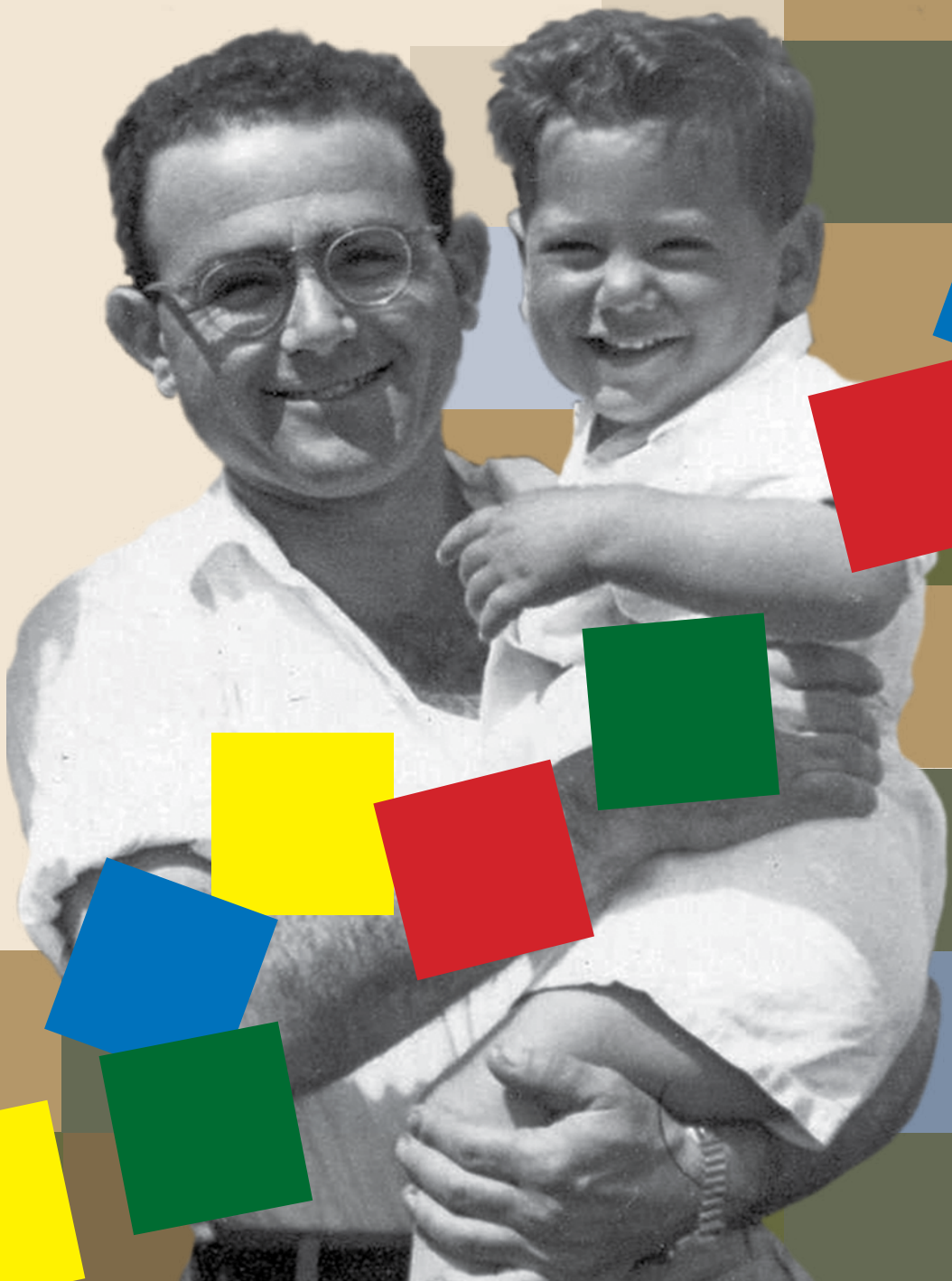

מרה

מרדכי גלילי 1924-2012

"החיים אינם מה שחיית, אלא מה שאתה זוכר, והאופן שאתה זוכר אותם כדי לספרם". - גבריאל גרסיה מרקס, מתוך "לחיות כדי לספר".

תוכן העניינים

הקדמה	עמ' 4
דבר העורכת	עמ' 5
ילדות באוקראינה 1924 - 1934	עמ' 7
ימים ראשונים בארץ 1934	עמ' 15
נעורים בתל אביב הקטנה 1939 - 1942	עמ' 23
סיפור הדגל	עמ' 29
הטיול למדבר יהודה פסח 1942	עמ' 32
מרה מתגייס לצבא הבריטי	עמ' 37
הטיול לחרמון פסח 1945	עמ' 41
מרה חבר הקיבוץ	עמ' 47
"שיא גינס" בעבודה כמכונאי	עמ' 69
הקמת המשפחה	עמ' 71
זכרונות אלישבע	עמ' 73
מכתבי מרה לעלון קיבוץ נירים	עמ' 83
מספרים על מרה	עמ' 97
מלחמת יום כיפור והנפילה בשבי	עמ' 99
מרה במשפחה	עמ' 113
נפרדים ממרה	עמ' 115
נספח תמונות	עמ' 129
נספח תעודות	עמ' 140

הקדמה

התלבטנו איך להנציח ולזכור את אבא. תוך כדי התלבטות, קלטנו כי סיפור חייו בעצם מבטא סיפור של דור שלם. הדור שייסד את המדינה, ועבר הרבה אירועים היסטוריים. דור שבזכותו אנו חיים כאן. דרך הסיפור האישי של אבא ותחנות שונות בחייו, נחשפו לפנינו רגעים משמעותיים בחייו, בחיינו, ובחיי הקיבוץ והמדינה.

רצינו להודות לכל מי שסייע לנו במסע במנהרת הזמן, לבני המשפחה ובמיוחד לאמא, למייסדי וחברי קיבוץ נירים, לגדעון גור (מפקד מוצב "מצמד", אשר בו שירת אבא במלחמת יום הכיפורים), לארנון אבני מסטודיו "עיצובניק" בנירים, שסייע בעריכה ובעיצוב הגרפי, וכמובן לד"ר חיותה זילברמן מקיבוץ ניר עוז, אשר נרתמה למלאכת הכתיבה והעריכה בחפץ לב ובמרץ רב. בזכותה ובזכות כל האנשים הטובים שסייעו לנו בדרך, הצלחנו להגיע לקו הסיום ולהפיק ספר זה.

מטבע הדברים בספר מצומצם מעין זה, לא ניתן להקיף את מכלול עשייתו ואישיותו. יחד עם זאת, ניסינו להאיר מספר נקודות וזוויות שנראו לנו חשובות. אנו מקוים שהצלחנו.

המשפחה

דבר העורכת

בפגישתנו הראשונה בתל אביב אמרה לי איריס: "אבא שלי לא היה מנהיג חברתי וגם לא איש של אמנות או במה. הוא היה האיש הקטן והאפור, זה שבא מידי יום לעבודה, ורואה בה ערך עליון. זה שחייו שגרתיים וחד-גוניים במידה רבה. הוא אחד מאלה, שמהם בנויה המציאות. עליהם אף אחד לא כותב. לכן אני רוצה שתכתבי על אבא שלי".

הדברים הללו דיברו אל ליבי מאד. עם זאת היו לי חששות לא מעטים. איך ניתן לעצב דמות אפורה בצבעים מהימנים ככל האפשר. איך לברור מהחומרים הרבים שאספו בני המשפחה את אלה המשמעותיים להיכרות של כל קורא עם מרה. עוד דאגתי שתעלה דמות אמינה ואנושית ככל האפשר.

החששות והדאגות ליוו את העבודה. עם זאת כשכנה בקיבוץ ניר עוז, נהניתי לעסוק בהיסטוריה של קיבוץ נירים, שהיא ההיסטוריה של המדינה שלי ושל האזור שלי.

אני תקוה כי הספר יהיה קריא ומעניין לכל אדם באשר הוא.

איריס ודני ליוו אותי בנאמנות רבה לאורך כל חודשי העבודה. יחד נסענו לראיין ברמת השרון, במשמר השבעה ובעיקר בקיבוץ נירים.

לסיכום בני משפחת גלילי היקרים, אני מודה לכם מאוד על האמון התמיכה ושיתוף הפעולה לו זכיתי.

בברכה חמה

ד"ר חיותה זילברמן, קיבוץ ניר עוז.

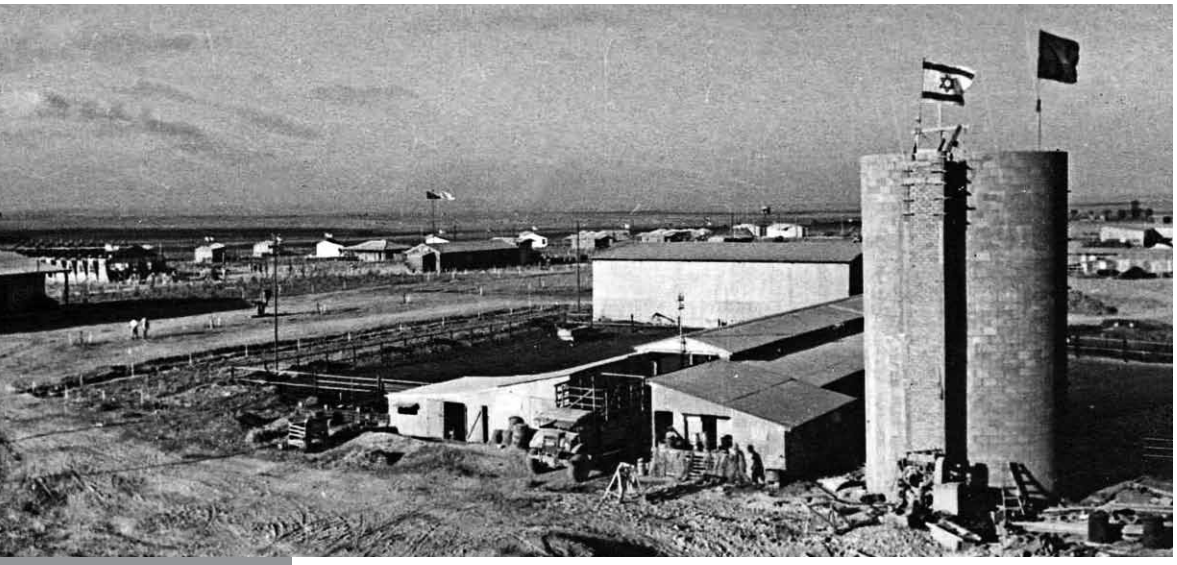

"שתעלה על הכתב את פרשת חייך..."

בדצמבר 2004 כותבת אלישבע למרה ברכה:

"למרה יקירי
במלאות לך שמונים
נרים כוס לחיים!
בהגיעך לגבורות
שיישמרו לך הכוחות
להמשיך לעבוד
ככל שתחפוץ.
כבר עברת
הרבה מלחמות
טרחת ועמלת
ילדים גם גידלת
ליושר וצדק
עדיין נלחם
זהו עניין
שאף פעם
לא תם.
מסתגל קשה לשינויים
אך צריך לחיות
עם הדורות הבאים
מפליא לספר סיפורים
ובקיא להפליא
בדברי הימים.
יש לי בקשה
מיוחדת במינה
שתעלה על הכתב
את פרשת חייך
למען בני המשפחה.
חייך משקפים
תקופה שלמה
שתעניין את הקורא
גם בעוד
מאה שנה.
ולסיום שפע בריאות
ומזל טוב

מרעייתך האוהבת
אלישבע".

בקשתה המיוחדת של אלישבע נגעה לליבם של ילדיה. הם פנו אלי ואני ממלאת את בקשתה ובקשתם בחדווה וברצון. במשך מספר פגישות ראיין דני את מרה. דני הצר על כך שלא השלימו את המלאכה. הראיונות שנכתבו על ידי דני היוו את הבסיס לפרקים הראשונים. את השלמת המלאכה נערוך בספר זה. (חיותה)

ילדות באוקראינה 1934–1924

נולדתי בעיר סטארוקונסטנטינוב (קונסטנטינוב הישנה), שבאוקראינה במחוז ז'יטומיר. גרנו ברחוב קרל מרקס 5. רוב בתי העיר היו בני קומה אחת. חלקם בתי עץ עם גגות קש, וחלקם בנויים עם גג פח, או רעפים. כאשר הייתי תינוק שמו אותי בחוץ עטוף בשמיכה. המטרה היתה לחשוף אותי לשלג כדי שאתחשל ואתחסן. זה היה נהוג ומקובל.

בעיר ראיתי אז רק משאית אחת קטנה של העירייה, ומכונית פרטית נוספת בצבע שחור. המכונית השחורה היתה שייכת למשטרה החשאית G.P.U אנשי המשטרה החשאית לבשו מעילי עור שחורים נעלו מגפיים שחורים, ללא כובע ואקדח תופי שחור היה נתון בחגורתם. החשוב והעיקר הוא, שכולנו פחדנו מהם. איתי בבית הספר למדו שני ילדים של אחד מאנשי המשטרה החשאית. אני זוכר שהם הגיעו לבית הספר כל יום עם המכונית השחורה והנהג של המשטרה, והילכו עלינו אימים. עניין זה בלט במיוחד כי רוב האנשים בעירי הלכו ברגל, או בעגלות שעגלונים הובילו בהן את תוצרת האכרים: חיטה, שעורה, כרוב ועוד למשטח שקילה גדול.

בילדותי גרו בסטארוקונסטנטינוב כ - 25,000 איש. ראש העיר היה יהודי קומוניסט. חצי מתושבי העיר בערך היו יהודים, עם הזמן חלקם עלו לארץ, לתל אביב. אוכלוסיית העיר כללה: רוסים, אוקראינים, יהודים ופולנים. מדי פעם היתה שיירת צוענים חוצה את העיר ברחוב הראשי, וחונה בקרחת יער ליד הנהר סלוץ'. הנהר עבר כחצי קילומטר מהעיר, ברוחב של כ- 150 מטר. כשהצוענים היו עוברים, כולנו היינו בכוננות. היו מחביאים את הילדים, מחשש שיחטפו אותם. גם אותי סבתא הסתירה כשעברו הצוענים. כשהצוענים חנו בעיר, הם היו עורכים יריד. הם היו פורסים את מרכולתם. הצועניות היו קוראות בכף היד ורוקדות, והיו דובים מאולפים שרקדו לצלילי כלי הנגינה שלהם. בנוסף, הם היו קונים, מוכרים וגונבים סוסים. עוד אני זוכר שבעיר שלנו היה גם לוכד כלבים משוטטים יהודי בשם איצל. היתה לו עגלה עם סוס, ועליה כלוב. הוא היה תופס את הכלבים ליד גדרות החצרות, בסיוע העוזר שלו. איצל תפס את הכלבים ולקח אותם מחוץ לעיר, כשילדים רבים מלווים אותם. הייתי אז בן 6-5, איצל עשה עלי רושם אדיר, עד כדי שרציתי להיות לוכד כלבים כשאגדל.

בעיר לא היה גן, ולכיתה א' הלכתי בגיל 7. אני זוכר את הבית שלי מגיל 4. ליד הבית היה עץ עם פרחי סגול-תכלת, בשם סירן. את האוכל שלנו קנינו במכולת. אכלנו לחם שהיה בקיצוב. כל משפחה קיבלה תלושים לקניית לחם. ההקצבה היתה בערך כחמש פרוסות ליום לאיש. אני זוכר את הלחם! הוא היה בצבע חום כהה,

בחוץ ובפנים, עם פס שחור מתחת לקרום, כנראה כתוצאה ממים שנשארו שם, בשל אפייה לא נאותה. אכלנו גם דג מלוח וכרוב. לעיתים היינו אוכלים חמאה שקיבלנו מדייר משנה שהיה בביתנו, סטודנט חבר ה"קומסומול" (תנועת הנוער של המפלגה הקומוניסטית), לאחר שביקר את משפחתו בכפר.

ביצים אני לא זוכר שאכלתי. חלב היה, אם כי לא היה מקרר. בכל בניין היה מרתף, שבו היו מאחסנים את הכרוב ותפוחי האדמה. פעם ביום סבתא היתה נותנת לי לשתות כף עם שומן דגים, שנועד לחזק את העצמות. למרות ששנאתי זאת, נאלצתי לשתות את זה. מדי פעם היינו מקבלים חבילה ובתוכה ארגז תפוזים, שנשלחו אלינו מבני משפחתנו בארץ. דודי שעלו ארצה: אמה ואהרוניה, וטוליה ואסתר. כל אחד קיבל אז פלח תפוז ליום, כך שזה הספיק לחודש לכולם. אני חושב שבאותה תקופה רק אני וסטלין אכלנו אז תפוזים....

אני זוכר שבימי הרעב, בתקופת הקולקטיביזציה, בשנת 1930, האיכרים שחטו את הבקר וקברו את הבשר באדמה הקפואה, כדי שיוכלו לאכול אותו לאחר מכן. גם את החיטה החביאו בתוך האדמה, כדי שלא יצטרכו למכור אותה לממשלה. לכן בשוק לא היו בשר וחיטה. הממשלה שלחה יחידות מיוחדות של הצבא שערכו חיפושים ביערות ומתחת לאדמה כדי לגלות את הבשר והחיטה. במו עיני ראיתי מספר אנשים בעיירה שלי שמתו מרעב. בכפרים היו ילדים רבים רעבים.

יום אחד הגיעו לעיר כשלושים ילדים רעבים מכפרי הסביבה, בלי הוריהם. הוריהם נשלחו לסיביר או נרצחו בשל התנגדותם לקולקטיביזציה ולמעבר לקולחוז. ילדים אלה

מימין: סבתא לאה, אמו של מרה – רות וסבו – מיכאל

הסתובבו ללא מעש, ללא אוכל והשגחה, בכיכר המרכזית של העיר. פתאום בזמן הכנת ארוחת הערב, נכנס ילד קטן רוסי אלינו הביתה, וביקש נדבה. סבתא נתנה לו קופיקה (אגורה). הילד היה חכם, ושאל: "מה אעשה עם זה"?... סבתא לאה, שהיה לה לב זהב, נתנה לו פרוסת לחם, מתוך הקיצוב הדל שלנו. הילד הודה לנו ויצא החוצה לחשיכה. המקרה הזה עם הילד העזוב זעזע אותי. לאחר יומיים שלושה, שלטונות העיר ריכזו את הילדים העזובים בפנימיה, שהיתה צמודה לביתנו, ברחוב קרל מרקס 5.

על אבי, מרק חמלניצקי, אינני יודע פרטים רבים, הוא נפטר בהיותו בן 26. אבי נולד כנראה בעיר קייב בשנת 1898. אני משער שאמו ואחותו שגרו שם נספו בשואה. אבי למד רפואה בסיביר, כנראה בנובוסיבירסק. בעת לימודיו, חלה במחלה בשם "נגע סיבירי". הוא ידע שמי שחולה במחלה זו, אסור לו לחלות בטיפוס הבטן. הוא ידע שמחלה זו מבטלת את הנוגדנים של הגוף נגד טיפוס הבטן.

אינני יודע איך ומתי הכירו הורי זה את זו. לאחר נישואיהם של מרק ורות רבינוביץ', ילידת שנת 1900, בערך, עברו השניים לעיר יארוסלאב, שבאוקראינה. אבא עבד שם כרופא, ופרצה שם מגיפת טיפוס הבטן. אבא ידע שאסור לו להידבק. למרות זאת, היה נאמן לחוליו, ולא עזב את העיר. בשלב מסוים הוא נדבק במחלה, ונפטר בגיל 26 בשנת 1924. אמי היתה אז בהריון שלי, כך נולדתי יתום מאבי. אמי לא התחתנה בהמשך.

אמי רות סיימה בהצטיינות את בית הספר התיכון (גימנסיה) בסטארוקונסטנטינוב בתקופת הצאר, וקיבלה ספר מתנה את "כל כתבי לרמונטוב". לאחר התיכון, אמי למדה אנגלית באוניברסיטה בקייב.

לאחר לידתי ביום 5.12.1924 גרתי עם אמי, רות רבינוביץ' בביתם של סבי וסבתי מצד אמי, מיכאל ולאה רבינוביץ'. לסבי מצד אמי היה בית מסחר לספרים וכלי כתיבה. סבתי לאה, מצד אמי היתה מיילדת. בתקופה ההיא כל הנשים ילדו בבית, וסבתי היתה עוברת בין הבתים. לעיתים, כשבאה לבית משפחה עניה מאוד, לא רק שלא לקחה מהם שכר

מימין: רות רבינוביץ' – אמו של מרה. משמאל, מרה וסבתו – לאה

אלא גם היתה מביאה להם דבר מה לאכול. זה היה בתקופת הצאר. היו מקרים שחזרה הביתה מעבודתה, ואז מצאה את ארבעת ילדיה ישנים לבד בבית, על רצפת העץ, כי סבא שלי עבד עד מאוחר בבית המסחר, שהיה בחזית הבית. היא היתה מעירה אותם, ומכינה להם ארוחת ערב ומשכיבה אותם לישון.

שמות ילדיה של סבתי לאה וסבא מיכאל: רות (רופה ברוסית) - אימי, ילידת שנת 1898, בערך; אמה - ילידת 1899 בערך; יעקב (יאשה) - יליד 1900; נפתלי (אנטול ברוסית אשר כונה בשם חיבה "טוליה") - יליד 1901.

אמה התחתנה בסטארוקונסטנטינוב עם אהרון (אהרוניה) חורנץ. בארץ הם עיברתו את שמם לחורני. שניהם עלו לארץ בערך בשנת 1926.

טוליה הגיע לארץ קצת לפניהם (1926), והיה הראשון ממשפחתנו שעלה ארצה. הוא גורש לארץ מברית המועצות, יתכן שעל האנייה "רוסלאן", שפתחה את העלייה השלישית. לאוניה "רוסלאן" היה קו קבוע מאודסה ליפו ולפורט סעיד. השם "רוסלאן" לקוח מגיבורי ספר של פושקין או לרמונטוב, רוסלאן ולודמילה. לפני כן, טוליה שירת בצבא האדום (1919-1921), ביחידת חי"ר, כמדריך ספורט. לאחר מכן, החל ללמוד בפוליטכניקום של קייב, במקביל היה פעיל בתנועה הציונית "החלוץ". הוא נעצר בעוון פעילות ציונית ולבסוף גורש למחנה מעצר בקזחסטאן (1923), שם שהה כשלוש שנים עד לעלייתו ארצה. שיחרורו מהמחנה נעשה בהשפעת אשתו של לנין, נאדז'דה (תקווה ברוסית) קרופסקאיה.

סבי, מיכאל, פתח בבית העסק שלו ספריה עירונית חינם לכל תושבי העיר. כולם יכלו לשאול ספרים ללא תשלום. הספרניות היו הילדות רות אימי ואמה אחותה.

באחד הימים, כנראה בשנת 1930, אח של סבא מאמריקה, ד"ר רובינסון (אשר שינה שמו מרבינוביץ לרובינסון), בא לבקר את המשפחה. הוא הביא לסבתא מתנה בגד ים סרוג, בצבעי הדגל האמריקאי - בפסים כחול, אדום לבן. סבתא מעולם לא לבשה אותו, מחשש שילעגו לה והיא תעורר יותר תשומת לב אצל התושבים שנהגו לרחוץ עירומים בנהר ה"סלוץ"....

תושבי העיר היו מתרחצים ערומים, חוף לגברים וחוף לנשים במרחק כ - 250 מטר זה מזה. אנחנו הילדים נהגנו לקשור את שרוולי הבגדים. תארו לכם את המבוגרים העירומים, קופאים מקור, וכועסים...

אני זוכר שיום אחד בשנת 1931, הביאו השלטונות הקומוניסטיים למסעדה בעיר, אפריקאי אמריקאי (כושי), כנראה חבר מפלגה קומוניסט, מאמריקה. השמועה פשטה במהירות, וכמאה וחמישים תלמידים, סתם סקרנים וכל מי שיכול היה הגיע למסעדה, לראות אותו. מעולם לפני כן לא ראיתי כושי אפריקאי. זו היתה

מסעדה לפועלים מצטיינים בלבד, פקידי הרשות והמפלגה, המשטרה וכו'. כל הקהל ניצב בכיכר מול הכניסה למסעדה, כשהכושי סיים לאכול עם מלוויו יצא לפתח. ראינו איש גבוה בחליפה אירופאית ואז כולם הסתכלו עליו.

בעיירה היו שני בתי ספר: אחד יהודי ששפת הלימוד בו היתה אידיש, והשני באוקראינית. בבית דיברנו רוסית, ולכן הלכתי בכיתה א' לבית הספר האוקראיני. לאחר סיום כיתה א', אימי ואני עברנו לעיר שדה קטנה ליד מוסקבה, בשם קולצ'וגינו (Kolchugino). המילה "קולצ'וגה" פירושה שריון של אבירים, ברוסית. בבית הספר בקולצ'וגינו למדתי בכיתה ב', ובתחילת כיתה ג' עליתי לארץ.

בקולצ'וגינו

בבית הספר בקולצ'וגינו היתה מורה, כנראה רווקה. היא ידעה שאני יהודי, אך חיבבה אותי, גם מפני שהייתי תלמיד טוב וממושמע. לפחות פעמיים הזמינה אותי מיוזמתה לביתה, ודיברה איתי. היא היתה היחידה שגיליתי לה שאני עומד לעזוב את ברית המועצות, ולנסוע לפלשתינה. עברנו לקולצ'וגינו, מפני שאמא קיבלה שם עבודה בבית חרושת גדול למוצרי מתכת. בין השאר, עשו שם מצננים למנועי מטוסים. בית החרושת היה מוקף בגדר עץ גבוהה. גרנו בבניין דירות שהיה שייך לבית החרושת בדירה קטנה, בקומה שניה מתוך שלוש. לכל כניסה בבנין היו שלושה חדרים קטנים מחוברים, כל חדר בגודל כ-10 מ"ר. בכל חדר גרה משפחה. המטבח היה משותף לשלושת המשפחות וגם חדר שירותים ל-9 נפשות. חדר אמבטיה ומקלחת היו משותפים לכולם. בקרבת מקום היה בית מרחץ עירוני. אני זוכר שפעם אחת הקפתי את כל בית החרושת לבד, מרחק של לפחות 2 - 3 ק"מ. עשיתי זאת כדי לראות כיצד נכנסת הרכבת לבית החרושת מהכניסה האחורית שלו. כמובן שאימי לא ידעה על כך, אלא רק לאחר מכן. בעיר היה קולנוע בתוך צריף. הקרינו שם סרטי תעמולה סובייטיים. רדיו היה רק במקומות ציבוריים, למשל בתחנת הרכבת. בדרך כלל גם שם היתה תעמולה, שמפארת את הישגי המהפכה.

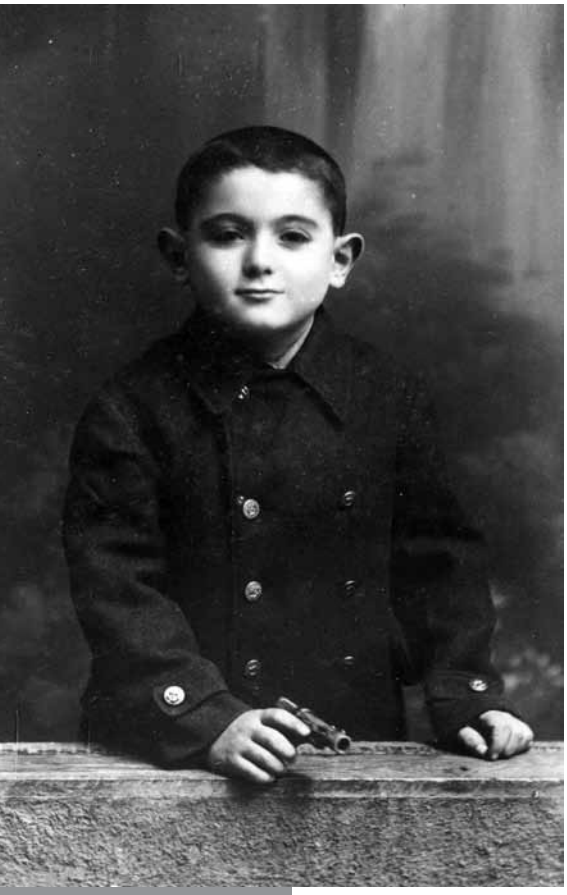

אני זוכר: ליד ביתנו עמד פסל של לנין, בגודל טבעי, כנראה מגבס, וידו מושטת לפנים. נהגנו להיכנס לתוך הפסל שהיה חלול. עוד אני זוכר שראיתי פעם ליד תחנת המשטרה שוטרים חמושים באקדחים וחרבות. מאוחר יותר, בימי נערותי, לא הבנתי למה הם צריכים חרב כנגד בני עמם? ליד בית הספר שלי היה בית-משפט לשלום. פעם אחת הלכתי לשם לראות

משפט. היתה שם שופטת אישה, ועל הקיר היה דגל אדום קומוניסטי גדול. בקהל היו כ-20 איש. המשפט היה נגד פועל רוסי צעיר כבן 20, שעבד בבית חרושת ממשלתי. הוא הואשם בכך שכנראה עקב שיכרות לא הופיע מספר פעמים לעבודה, ולכן גרם נזק לעבודה. הפועל קיבל עונש כלשהו.

עוד אני זוכר: כשישה חודשים לפני שעזבתי את העיר, בחודש אפריל או מאי 1934, היה אירוע חשוב בבריה"מ: אוניית מחקר סובייטית, שוברת קרח עם כמאה אנשי מדע, שטה מנמל מורמנסק צפונית מזרחית לכיוון מיצרי ברינג, לאורך החוף הצפוני של בריה"מ, בים "קרה". שם האנייה היה "צ'ליוסקין". זמן קצר לאחר ההפלגה, במרחק לא רב מנמל מורמנסק, האנייה נלכדה בקרחונים, והחלה להתבקע. כל הנוסעים התפנו למשטח הקרח שהיה מסביב. מנהל המשלחת היה פרופסור בשם שמידט. קצין האלחוט של האנייה, יהודי בשם קרנקל, הודיע שהצוות כולו על הקרח וצריך לחלצם. הצוות הכין משטח נחיתה למטוסים קלים על הקרח. המטוסים הגיעו, והחלו לפנות את הניצולים למורמנסק. אחת מהניצולות ילדה תינוקת מיד לאחר נטישת האנייה. התינוקת נקראה קרינה, על שם ים "קרה". הפינוי ארך קרוב לשבועיים, ובכל יום הודיעו ברדיו על פינוי ניצולים נוספים. הטייסים קיבלו בתום המבצע את אות גיבור בריה"מ. פאפאנין, היה שמו של אחד מהם, שאני זוכר. סה"כ היו כארבעה טייסים. כל הצוות ניצל לבסוף.

בחודש יולי 1934, אמי רשמה אותי לקייטנה בחווה באזור קולצ'וגינו. היו שם כ- 200 ילדים. בקייטנה בניתי בחוג מכשיר רדיו מאולתר, בעזרת קופסת סיגריות, אנטנה וסוללה. כשבועיים לאחר תחילת הקייטנה, מפקד המחנה עשה מפקד לכל תושבי הקייטנה. פתאום הופיעה מכונית פרטית עם גג מתקפל מברזנט. במכונית היתה האם היולדת ובתה קרינה שניצלו מהאנייה. כולנו מחאנו כף ושמחנו מאוד. עם סיום הקייטנה, חזרתי הביתה. זמן קצר לאחר תחילת שנת הלימודים, בתחילת אוקטובר החל המסע שלי לעיר אודסה, בדרך לארץ ישראל.

המסע לארץ ישראל - פלשתינה 1934

תחילה נסעתי עם אמא למוסקבה, במטרה לסדר לי אשרת יציאה מבריה"מ. במוסקבה התעכבנו כשלושה ימים. גרנו אצל דודי, אח של אימי, יעקב רבינוביץ' (יאשה). יאשה היה אז כבן 34, מהנדס חשמל. הוא נישא לאישה רוסיה לא יהודיה, בשם מרוסיה. אשה יפה, עם עיניים שחורות, מאוד שקטה ונעימה. הדירה היתה ברחוב "בולשוי דימידובסקי פראולוק" (פראולוק = סימטה ברוסית). הדירה היתה שייכת לבית החרושת, שייצר כבלים חשמליים ומכשירי חשמל תעשייתיים, ציוד לתחנות כוח וכו'. בכל בריה"מ היה מחסור חמור בדירות. למשל בדירה של יאשה גרו עוד שתי משפחות. סה"כ גרו שם כשבעה אנשים בשטח של כארבעים מ"ר. לכולם היה חדר שירותים ואמבטיה משותף. במטבחון היה שיש חום כהה, כשניים וחצי מטר אורכו. שמיכות הפרידו בין שטחי המשפחות.

לימים דוד יאשה התאבד. הבן שלו סאשה (אלכסנדר) היה קומוניסט. הוא אמר לאביו,

שהיה יהודי מוצהר: "באבות כמוך צריך להתבייש", בשל יהדותו של אביו.
במוסקבה הייתי שלושה ימים. אני זוכר שכל רחובות העיר היו חפורים מפני שבנו את הרכבת התחתית של מוסקבה. את התחנות בנו משיש מאיטליה. לזה היה כסף....
זמן קצר לאחר תחילת שנת הלימודים, בתחילת אוקטובר החל המסע לעיר אודסה, בדרך לארץ - ישראל. נסענו סבתי לאה רבינוביץ' מצד אימי ואני, ילד בן 9 וקצת בתחילת כיתה ג'. לא עליתי עם אימי, כי השלטונות לא הרשו שאנשים צעירים ובריאים יעזבו את בריה"מ, אלא רק זקנים וילדים. זאת היתה אז המדיניות. סבתא לאה קיבלה תעודה מהשלטון שאני מאומץ אצלה, ולכן נתנו לי לצאת.
סבא מיכאל, בעלה של סבתא לאה עלה לארץ שנה לפני כן. הוא נעצר זמן קצר לפני כן, השלטונות כבר מצאו סיבה לכך. מצאו אצלו במרתף "מטמון": מספר מטבעות כסף, כלי כסף וחנוכיה. הוא החביא את החפצים הללו, וסירב למסור אותם לשלטונות הסובייטיים. מישהו כנראה הלשין עליו ומיכאל נעצר לכמה חודשים ושהה בסיביר. לאחר ששוחרר, החליט לצאת במהירות מברית המועצות. טוליה ואמה שעלו לפניו, הגישו בקשה לאיחוד משפחות, וכך התאפשר לו לעלות. סבתא חיכתה עוד כשנה ואז העלתה אותי בתור נכד מאומץ שלה. בדרך נסענו לעיר קייב, שם גרה אחת מדודותי ואחד מדודי כנראה מצד אבי. נשארנו לילה או שניים בקייב, ומשם נסענו לאודסה.

מרה עם סבו – מיכאל

בזמן הנסיעה ברכבת מקייב לאודסה, עמדתי על המדרגה ליד הכניסה הקדמית לקרון, ושמתי לב לכך שיש שם הרבה גשרונים וגשרים מעל הנחלים והנהרות. ליד כל הגשרונים היתה עמדת משמר, ובה חייל עם רובה וכידון. העמדה היתה צבועה בפסי שחור לבן. בגיל מבוגר יותר תהיתי למה היה צורך בכך, שהרי היו אלה ימי שלום. הבנתי שזה חלק מהמנטליות הרוסית - הפגנת כוח. גם בעירי למשטרה היו שוטרים על סוסים עם חרבות מעוקלות, זה גם חלק מהמנטליות של השלטון.
באודסה עלינו סבתא לאה ואני על האונייה הסובייטית "פרנץ מרינג". האונייה היתה קטנה, כ-3,000 טון. זו היתה אניית משא, ואנחנו היינו תוספת של כ-12 נוסעים. האוניה הפליגה בקו אודסה, סלוניקי, אתונה, פיראוס, יפו, פורט-סעיד. האונייה הובילה בעיקר בולי עץ. הסתובבתי על הסיפון והסתכלתי איך בכל נמל המנופים הרימו והורידו את הסחורה. היתה

למלחים שפה משלהם, "וירה" (למעלה) ו"מיינה" (למטה). רוב הנוסעים היו יהודים שעלו לארץ ישראל. היו גם מספר יוונים שחזרו ליוון. לחלק מהנשים היווניות היו סנדלים. זו היתה הפעם הראשונה שראיתי סנדלים. ברוסיה באותה תקופה בקיץ, או שהלכו יחפים, או שנעלו נעליים. הנעליים הרוסיות אז, כמו רוב התוצרת אז, היו באיכות גרועה מאוד. מכיוון שהייתי ילד סקרן, הרביתי להתרוצץ על האונייה. בזמן ההפלגה, ישבתי בחרטום, מביט קדימה. ב"ים השיש" (ים מרמרה), ראיתי המון דולפינים שקפצו ושיחקו לפני האונייה.

מאודסה עד יפו ארכה ההפלגה 12 עד 13 יום. הקצין הראשון של האונייה, שהיה צעיר נשוי ללא ילדים, התרשם מאוד מהסקרנות שגיליתי. הוא החליט להעלות אותי לגשר הפיקוד. ראיתי שם הגה ענקי בקוטר של כשני מטר. הקצין גם איפשר לי לערוך מקלחת חמה בתא שלו, כאשר בשאר תאי הנוסעים לא היו מים חמים. סבתי, אשר היתה אז בת 55-60 פחדה שהקצין יגנוב אותי לעצמו, ויחזיר אותי לרוסיה. לקראת ההגעה של האוניה ליפו, סבתא שמרה עלי לידה כל הזמן.

ימים ראשונים בארץ 1934

בנמל יפו, האונייה עגנה כ - 500 מטר מהחוף. סוורים ערבים עם סירות מנוע ("בארכות") העבירו אותנו לחוף. הערבים תפסו חלק מאתנו, וזרקו אותנו על המזוודות הקלועות, שהיו עשויות מצמח לבן, בכדי לקצר את זמן הירידה. ירדנו בחוף יפו, ושם הגענו למשרד הרישום של הבריטים. לנו היו תעודות סובייטיות ואשרות כניסה בריטיות לפלשתינה. לאחר סיום פרוצדורת הכניסה, הלכנו לשער הנמל, שם חיכה לנו דוד טוליה, עם מכונית פרטית בעלת גג פתוח שקיבל בהשאלה, כנראה מחברו מונצ'יק (עליו עוד יסופר בהמשך). נסענו ברחובות יפו, אלנבי ובן-יהודה. אני זוכר שראיתי שוטר ברחוב אלנבי שכיוון את התנועה עם כפפות לבנות. טוליה אמר לי אז ברוסית כמובן: "הנה אתה רואה שוטר יהודי". עד אז לא ראיתי מעולם שוטר יהודי.

דודי טוליה

הגענו לבית אחיה של אימי רות, דודי טוליה (נפתלי רבינוביץ'), ברחוב פראג 2 בתל אביב, ליד מוסך "המעביר" כיום חברת "דן". הבית היה של טוליה, שהיה כבר כשמונה שנים בארץ. מדובר בבית חדש עם גג שטוח ומספר חדרים. היתה גם חצר עם שני עצי פרי אשכולית ותפוז, מוקפת בשיחייה. באחד מחדרי הבית גר בשכירות דייר, חבר "המעביר" בשם זימאן, כנראה יקה. בחדר נוסף, ששימש כדירה, גרה בשכירות משפחה, הורים וילד קטן כבן שש, כנראה ממוצא פולני. אני זוכר שלילד היה תלת אופן קטן, ואני שמעולם לא ראיתי זאת לפני כן. התלהבתי ונסעתי עליו בין חדרי הבית.

טוליה העלה לארץ אישה שאינני זוכר את שמה. מעשה שהיה כך היה: לטוליה היה חבר בתל אביב בשם מנוס גולדנברג. טוליה היה אחד ממייסדי קואופרטיב "המעביר", שנוסד בשנים 1934 -1935. טוליה סידר מקום עבודה לחברו מנוס כסדרן עבודה בקואופרטיב "המעביר". מנוס ביקש מטוליה שיעזור לו להעלות את אחותו, פניה, שגרה בוורשה לארץ ע"י נישואים פיקטיביים. לטוליה היתה אזרחות ארץ ישראלית. בדרכון שלו היה כתוב "בריטיש פספורט - פלסטיין". נישואים פיקטיביים היו פרוצדורה מקובלת אז. טוליה נסע לוורשה, כנראה באמצע שנות השלושים, והתחתן

טוליה, נפתלי רבינוביץ'

עם האחות של מנוס בשגרירות בריטניה בוורשה. כך הוא העלה אותה לארץ. לאחר הגעתם לארץ וקבלת האזרחות הארץ ישראלית, טוליה התגרש ממנה, וקיבל תעודת רווק. באותו הקשר, באותה תקופה באמצע שנות השלושים, היו מספר תימנים בארץ שמידי פעם היו נוסעים לפולין, מתחתנים באופן פיקטיבי עם יהודיות פולניות ועולים איתן לארץ, תמורת שכר ממוסדות היישוב.

עדינה חורני

היה שיר הומוריסטי על עניין זה:

"למה לי לעבוד, למה לי להזיע,

אסע לפולניה, אתחתן עם "שיכנזיה".

חמש לירות אקבל,

אשלח אותה לעזאזל,

למה לי לעבוד, למה לי להזיע".

בהקשר זה: גם לי היה דרכון בריטי ארץ ישראלי, ומא"ז נירים, דודו (דוד אלון ז"ל), השתמש בו בשנת 1946 כדי להעלות לארץ יהודים. בארגון "ההגנה" זייפו את השם והתמונה בדרכון. עד היום הדרכון לא חזר אלי. נדמה לי שגם חיים ארד ("שרייבי") נתן את דרכונו למטרה דומה.

כאשר הגענו לביתו של טוליה בתל אביב, באותו יום הלכנו לביתם של אמה דודתי, אחותו של טוליה, ובעלה אהרוניה (אהרון) חורנץ (חורני), שגרו בקרבת מקום ברח' ביירון 5 בתל

מרה, טוליה, סבתא לאה, אמה, דינה, מיקה, סבא מיכאל, אהרוניה

בית ספר תל נורדוי
למעלה: כיתה ד' 1936
למטה: כיתה ה' 1937

אביב, בבית פרטי גדול. גם הם השכירו יחידת דיור אחת למשפחה הורים ובת קטנה, כנראה מפולניה. לאמה ואהרוניה הין שתי בנות, מיקה (שולמית) שלמדה בכיתה א', ודינה (עדינה) כבת שלוש. בבית זה למדתי את המילה העברית הראשונה שלי. חיבקתי את מיקה וסובבתי אותה מספר פעמים, עד שאמרה לי: "מספיק!", זו היתה המילה הראשונה. לראשונה פגשתי אותן ליד ה"בית האדום" ברחוב ה"ירקון", שם הן למדו ושם היה גם מרכז מפא"י.

שנים ראשונות בארץ 1934-1942

גרתי לסירוגין אצל אמה ואצל טוליה. היינו שלושה, סבא, סבתא ואני. כדי להקל את העומס עברנו מידי חודש ממשפחה למשפחה. למדתי בבית ספר יסודי "תל נורדאו", ברחוב פרישמן. בסוף כיתה ג' הלכתי לתנועת "הנוער העובד". בכיתה שלי למדו 42 ילדים ממקומות שונים: חלקם עולים מאירופה, ברית המועצות, פולין, רומניה, והרוב היו צברים. למזלי הייתי תלמיד טוב, ולכן הסתדרתי. תוך שנה למדתי עברית טוב, כולל כתיבה וקריאה. מכיתה ה' למדנו אנגלית. עם המורה, גב' בן אורה, שקראנו לה בצחוק "בנדורה" (עגבניה בערבית).

בסוף כיתה ה' הייתי תלמיד טוב, ראשון או שני בכיתה. לכן החליטו המורים להקפיץ אותי כיתה, ולדלג על כיתה ו'. זאת בתנאי שאקח מורה פרטי בחופשת הקיץ שבין כיתה ה' לכיתה ו'.

בעלון קיבוץ נירים 'יחדיו' מינואר 1995 כתב מרה את זכרונותיו:

כשעליתי לארץ לא ידעתי מילה עברית ולא צורת א'. התיישבתי בעיר העברית הראשונה ונשלחתי לבית הספר תל נורדאו. לפי גילי הייתי צריך להיות בכיתה ד' או אפילו ה'. מנהל בית הספר היה ישראל פלר, הוא היה אדם נורא גדול וחשוב. הוא היה מטובי המחנכים והמנהלים שהיו אז בארץ. הופעתי בפניו, והוא הסתכל עלי ופסק שעלי להיות בכיתה ג' בגלל אי ידיעת השפה. וכך למדתי שלוש שנים במחיצת אמנון דגיאלי וברוך ס. ועוד כמה חברים טובים שהגיעו אחר כך לנירים. בסוף כיתה ה', כששלטתי כבר היטב בעברית וגם בשאר המקצועות הייתי בסדר, הוחלט להקפיץ אותי לכיתה ז', אבל זה בתנאי שאלמד בחופשה שנתית אצל מורה פרטי את עיקרי לימודי כיתה ו'. וכך, באותה חופשה בת חודשיים, עת כל ידידי ורעי בילו על שפת הים בתל אביב והלכו ליומיות בקולנוע, קטפו צברים בסביבה וקני סוכר על גדות הירקון - היה עלי ללמוד. קיבלתי מורה פרטי, רציני מאד, שהלכתי אליו יום יום והוא הרביץ בי חשבון, תנ"ך, דקדוק, היסטוריה וגיאוגרפיה - וליבי נחמץ בי כחודש ימים.

לקראת סיום החופש הגדול נקראתי שוב אל המנהל - למבחן. בית הספר היה סגור, לא היה בו איש זולתי המנהל, אני, השמש התימני ובני משפחתו, שגרו שם במבנה נפרד. המנהל כאמור נקרא ישראל פלר, אך אנו קראנו לו לפעמים גם "פלח - גנב". כמובן אסור היה שהוא ישמע את הכינוי. הוא כמובן ידע שכך קוראים לו. רק כדי להסביר עד כמה הוא היה מרכזי במערכת ההשכלה דאז - הוא כתב את ספר החשבון לבתי הספר העממיים, ובכל הארץ למדו הילדים לפי ספר זה. הספר היה ספר טוב.

פלר קיבל את פני, נתן לי עפרון וגיליון נייר, וציווה עלי לכתוב את קורות חיי. מאחר והוא היה עסוק בענייני גמר החופשה וההכנות לשנת הלימודים החדשה, עזב אותי בחדר המורים והלך לענייניו.

הבעיה היתה, שאני הייתי בערך בן 12 והיו לי קורות חיים די קצרים. עוד לא גמרתי את בית הספר, טרם התגייסתי לצבא, לא ידעתי מה זה מקצוע ועל חתונה וילדים אפילו לא חלמתי. תפסתי בחוש שאני חייב למלא מספר שורות ואם אאריך קצת, אז זה יהיה לטובתי. כתבתי לו ששמי מרה ושנולדתי בברית המועצות, ועליתי לארץ. שאני גר בתל אביב ולומד בבית הספר תל נורדאו, למחנך שלי קוראים אלוני, שאני חבר הנוער העובד (זה היה לפני שעברתי לתנועת השומר הצעיר); כך שלאחר מספר מסוים של שורות, כבר היו לי קורות חיים פחות או יותר מתקבלים על הדעת. בדקתי אם אין טעויות - ופלר חזר. לקח את קורות החיים, פתח את ספר החשבון - שלו - ציין שאלה מסוימת, ושוב נעלם.

השאלה היתה על חומר שלומדים בסוף כיתה ו'. משהו עם אחוזים. השבתי על השאלה, הבנתי את דרך הפתרון ופתרתי אותה שלבים - שלבים. לאחר שסיימתי לכתוב, ופלר עדיין לא חזר, החלטתי, מה שבטוח, לבדוק שוב את החשבון, ומצאתי טעות. אני לא טעיתי בדרך אלא בחישוב. מחקתי מהר ורשמתי נכון, ופלר צץ לידי.

נטל את הגיליון, הביט בו ואמר - בסדר, אתה תלמד בכיתה ז' ראשונה. היו שם ארבע כיתות מקבילות. הראשונה היתה הכי מוצלחת ורביעית למדו כל ה"פושטים".

לאחר שנים הבנתי, שבעניין קורות החיים פלר התכוון לבדוק אם אני בכלל יודע לכתוב משהו, לבנות משפט ומה מצב טעויות הכתיב אצלי. וכך קרה שלא הצלחתי ללמוד בכיתה ו'.

סדר היום שלי באותם ימים

לאחר שטוליה התחתן עם אסתר, הם גרו ברחוב פראג 2 בתל אביב, וסבתא לאה ואני עברנו לגור אצלם. עזרתי להם בבית בדברים שונים. היו שולחים אותי עם סל קניות לקנות בשר בקצביה לא כשרה, אשר בכניסה שלה היה כתוב "בשר טריפה", שכן בשר זה היה זול יותר. הייתי שואל את דודה אסתר אלו עגבניות להביא, והיא אמרה לי: "תביא מה שאתה אוהב לאכול".

נהגתי לנסוע בכרטיסיה חופשית באוטובוסים של "דן", שכן דוד טוליה היה חבר בקואופרטיב "דן". עזרתי להם גם בגינה. זרעתי ושתלתי עגבניה, מלפפון, בצל ועוד ירקות. שמתי רשת נגד הציפורים, והשקיתי ידנית בעזרת משפך, כי כנראה שלא היה אז צינור. בנוסף היו בגינה עץ תפוזים ועץ אשכוליות שנתנו הרבה פרי, בכמות המספיקה למספר משפחות.

הייתי קם בשעה שבע, אוכל ארוחה קלה, ולוקח סנדביצ'ים לבי"ס, עם ירקות. היו ילדים שקיבלו חמישה מיל מההורים, וקנו בזה פלאפל שהיה בקיוסק צמוד לביה"ס. הסנדביצ'ים היו מרוחים במרגרינה וגבינה לבנה. למדתי עד שעה אחת בצהריים, ואז הייתי הולך הביתה ברגל, באופניים או באוטובוס. בי"ס "נורדאו" היה ברחוב נורדאו-

פרישמן. אנחנו גרנו ברחוב ביירון 5, בביתם של אמה ואהרוניה ובנותיהם, ולסירוגין גם אצל טוליה, ברחוב פראג 2, בצפון העיר.

לצד העובדה שהייתי תלמיד מצטיין בלימודים, הייתי שותף גם למעשי קונדס: היה לנו מורה מהולל ששמו אוריה פלדמן. הלה היה כבד שמיעה רחמנא ליצלן. הוא נהג לשרבב את אוזנו הבריאה מבעד לדלת הכיתה תוך כדי שהוא צועק בקולי קולות: "אני שומע! אני שומע!" אותו מורה התרגז יום אחד על ילדה מהכיתה בשם סימה, עד שנטל דיקט ושבר אותו על ראשה.

באחד השיעורים, אוריה פלדמן, הסביר לכיתה כי ככל שיש יותר קמטים במוח, הדבר מעיד על יותר מחשבה. לאחר מכן שאל המורה את אחד התלמידים, עקיבא טיטינשטיין, "ואיך המוח שלך?". עקיבא, אשר סבר בטעות, כי כמה שהמוח יותר חלק כך יותר טוב, השיב לו "חלק כמו אבטיח...". למרות "המוח החלק", אותו עקיבא הציל את כבודה האבוד של הכיתה. ומעשה שהיה כך היה. פעם אחת אחד האבות ניגש למחנכת של הכיתה, זועם כולו, כשהוא אוחז בתעודה הגרועה של בתו, דרש מהמחנכת הסברים לפני כל הכיתה. הוא אף החל להכותה מכות נמרצות. עקיבא, שהיה אז תלמיד בכיתה ח', לא איבד את העשתונות, לקח את הסנדל שלו, היכה חזרה את האב, וגירשו מהכיתה בבושת פנים...

פעם אחרת כאשר הייתי ילד בבית הספר היסודי, הלכתי לי בחצר בית הספר, וירקתי. והנה, כאשר הרמתי את עיני, ראיתי שירקתי על נעלו של אחד מהמורים..... פעם אחרת חיקיתי בכיתה את אחד

סיום כיתה ז' בתל נורדוי

המורים. כאשר הסתובבתי ראיתי אותו מאחורי. עוד אני זוכר שהיה לנו מורה אחד שלא הסכים שנכתוב בעט אלא רק בעיפרון. כאשר ראה תלמיד שכותב בעט שלא לצורך, לקח את העט והעיפה החוצה דרך החלון. מה שמחנו, כאשר יום אחד המורה זרק את העט, והיא פגעה בחלון סגור, אשר התנפץ בקול רם לקול צהלותינו....

על חריצותו ושקידתו של מרה בלימודים מעידה **אסתר גבעולי**: פגשתי את מרה לראשונה בבית הספר "תל-נורדאו". מדובר בשנת 1936. אני סווגתי לכיתת החלשים כי חזרתי מכפר הנוער מאיר שפיה, שם לא למדתי שנה. מרה הגיע גם הוא לכיתה הזאת כי היה עולה חדש. מהר מאוד הבינו שהוא חכם מידי לכיתה החלשה והוא עבר לכיתה ו' רגילה. **שאול גבעולי** מוסיף לדבריה ומחזקם: ישבתי על יד מרה בזוג בכיתה. מאוד התפעלתי ממנו, מהידע שלו ומהאישיות שלו. אני זוכר שנתנו לנו לכתוב חיבור בכיתה. ראיתי שהוא כותב את הכותרת באותיות מרובעות וגדולות. מיד העתקתי את הכתוב למחברתי. כאשר המורה חילק את החיבורים, הוא אמר למרה: "כתבת שני חיבורים". פשוט העתקתי את שמו, בלי לשים לב, מרוב התפעלות מהכתיבה היפה והמסודרת שלו....

סיום כיתה ח' בתל נורדוי

לא שחקן! ו/או מכונאי רכב בן עשר

פעם צילמו סרט בתל אביב על שפת הים. הייתי אז בערך בן עשר. כחצי שנה בארץ. גרתי אז בשכונה בתל- אביב, שנקראה "המעביר". לימים "המעביר" הפכה לחברת האוטובוסים "דן" של היום, בצפון תל אביב. השכונה נמצאה ליד מוסך "דן", בין הרחובות ז'בוטינסקי וארלוזורוב ובין רחוב בן יהודה ודיזנגוף. חברי קאופרטיב "המעביר" בנו את השכונה. עם הזמן "המעביר" אוחד עם "איחוד רגב" ובהמשך שונה שמם ל"דן". ברחוב פראג 2, בקצה הרחוב בצידו הצפוני, גר שלמה, שהיה חבר של דוד טוליה. שלמה לא נקרא בשמו, אלא בכינוי "מונצ'יק". הוא גידל שני כלבים: כלב זאב בשם "היטלר" - כלב שחור ותוקפן, ששמו ניתן לו כדי לבזות את היטלר וכלבת בולדוג בשם "פרי", על שם קומנדר פרי האנגלי שכבש את יפן בזמנו.

מונצ'יק היה גבר יפה תואר ומבוקש ביותר בקרב נשות תל אביב הקטנה של אותם ימים. הוא הגדיל לעשות וקנה לעצמו מכונית שברולט חדשה וירוקה ביבוא ישיר מארצות הברית. המכונית היתה תמיד פתוחה. היו לה למכונית היפהפיה הזאת גלגלים עם "סיקים". כל יום הייתי קופץ לתוך המכונית, מחליף הילוכים, לוחץ על המצמד ומתרגל על יבש את הרכב.

יום אחד פנה מונצ'יק לטוליה, וביקש ממנו לשחרר אותי ליומיים שלושה מבית הספר, כדי שאשתתף כשחקן בסרט שלו. לפי התסריט של מונצ'יק, היה עלי לשחק ילד שאיננו יודע לשחות. הילד הולך לשפת הים ונסחף ע"י הגלים, והכלב "היטלר" בחירוף נפש מציל אותו, לשמחת כל הנאספים. מונ'ציק רצה להנציח את הכלב שלו על ידי הסרט. הוא הזמין צלם מקצועי. הלבישו אותי בבגד-ים קצר וצילמו אותי ואת "היטלר" כמה סצינות. אני לא הייתי צריך לדבר. שמחתי לקבל יומיים חופש מלימודים. המורה שלי אחרי יומיים אמר: "הכל טוב ויפה אבל אתה לא שחקן קולנוע". בכך נגנזה יוזמת הסרט, ואני הסתפקתי במכונית הירוקה של מונצ'יק.

נעורים בתל אביב הקטנה 1939–1942

בכיתה ט' הלכתי לבית הספר המקצועי על שם "מכס פיין", ברח' הרכבת, ליד "בית הדר" שליד התחנה המרכזית. הלכתי לבית ספר מקצועי, מפני שדוד טוליה רצה שתהיה לי פרנסה. למדתי שם מסגרות. זה היה בית ספר ברמה גבוהה מאוד, הייתי צריך לעבור מבחן פסיכוטכני מטעם העירייה כדי להתקבל לשם. למדתי שם שנתיים, בכיתות ט'-י'. לאחר שנתיים, בקשתי מדוד טוליה להפסיק ללמוד, ולהיכנס לעבודה במוסך "המעביר" של אוטובוסים. במוסך למדתי מכונאות באופן מעשי, והתפעלתי מאוד מאופן פעולת המנועים ושאר חלקי הרכב. למדתי גם לנהוג.

אני כמעט מיילד

בזמן מלחמת העולם השניה, הצבא הבריטי השתמש באוטובוסים של "המעביר" להעברת חיילים בריטיים מאירן ועיראק לכאן, וגם מארץ ישראל למצרים. מכיוון שהיו מעט אוטובוסים, עבדנו גם בתורנות לילה, למשך שבוע, מידי חודש. במשמרת הלילה שלי, הייתי צריך להסיע מכונאי שחלה לביתו בשכונת התקווה, למרות שלא היה לי אז רישיון נהיגה. זה היה בעונת החורף, היתה סערה, היה גשום וחשוך. האוטובוסים היו אז מואפלים, שכן היו הפצצות של האיטלקים. בדרך חזרה משכונת התקווה, ברח' אלנבי פינת בן-יהודה ליד קולנוע "מוגרבי", וליד פסל הגמל המעופף, ראיתי מבעד לגשם שתי דמויות מנפנפות לי בידיים. אלו היו גבר ואישה. הגבר ביקש ממני לקחת אותם לבית החולים "אסותא" ברח' ז'בוטינסקי, מכיוון שהאישה היתה צריכה ללדת, המוניות כבר לא עבדו. לאחר שהם עלו לאוטובוס, פחדתי שהיא תלד באוטובוס באמצע הנסיעה. ליד בית החולים, הורדתי אותם, והבעל רצה לשלם לי. סירבתי. לאחר שחזרתי למוסך סיפרתי לבעל המוסך על האירוע, והלכתי הביתה לישון, שכן כבר היה בוקר.

מיקה פלג (חורני)

עד כאן דבריו של מרה עצמו על ילדותו כפי שסופרו מפיו לדני. מידע נוסף על המשפחה ניתן למצוא בדברי מרה עצמו, אותם כתב לאחר מותה של מיקה בת דודתו, זו שלימדה אותו את המילה הראשונה בעברית.

לזכר מיקה/ נירים 3.1.2001

מיקה מוצאה ממשפחת רבינוביץ'. מיכאל רבינוביץ' - הסבא של מיקה, דינה ושלי - חי בסוף המאה התשע-עשרה באוקראינה, שהיתה אז חלק מממלכת רוסיה. אביו היה אדם דתי. אחד מאבות המשפחה היה כנראה רב, לפי שם המשפחה. האב רצה שמיכאל יקרא ספרי קודש ושיהיה רב. אבל מיכאל הצעיר נחשף לשפה ולתרבות הרוסית. הוא

העלה לעליית הגג "ספרות תועבה" כגון: כתבי טולסטוי, פושקין ולרמונטוב. מיטב ספרות רוסיה והעולם התרבותי. מיכאל היה עולה לעליית הגג וקורא שם. יום אחד עלה אביו, תפס אותו בקלקלתו, והראה לו את נחת זרועו. זה לא עזר. מיכאל הפך לחילוני. הוא התיישב בעיירה סטארוקונסטנטינוב אשר באוקראינה, באזור קייב, ופתח שם חנות לכלי כתיבה, ספרי לימוד וספרות יפה. הוא נשא לאישה את לאה בת יעקב - סבתא שלנו ונולדו להם ארבעה ילדים: רות, אמה, טוליה ויאשה.

כאשר אמה הגיעה לגיל 15 היתה לה לפעמים לשון חדה. בבית עבד אדם רוסי, חוטב עצים. הוא נהג להביא לנו עצי הסקה מהיער הסמוך. האיש היה עגום, שתקן ונראה מאיים. למעשה הוא לא עשה משהו רע. אמה שאלה אותו אם הוא היה חוטב אותה בגרזן לו פגשה ביער. אבל הם לא נפגשו.

בשנת 1917 היתה ברוסיה מהפכה קומוניסטית. הם כבשו את השלטון. זמן מה לאחר מכן, טוליה היה לציוני וכמו עוד צעירים יהודים רבים אחרים, רצה לעלות ארצה, להיות חלוץ לבנות מולדת לעם ישראל. רעיונות אלו לא נראו למשטר. הקומוניסטים סברו כי על צעירי רוסיה לבנות את ארצם. טוליה וחבריו נאסרו ונשלחו לגלות לקזחסטן, במרכז אסיה, לאחר שנה הם גורשו לארץ ישראל. כך קרה שבזכות טוליה עלתה מחצית המשפחה ארצה והתיישבה בתל אביב של אותם ימים. אהרוניה (אהרון) חורנץ הכיר את אמה והם נישאו. טוליה עבד, חסך כסף והעלה ארצה את אהרוניה ואמה. הם התיישבו בתל אביב ושינו את שם משפחתם לחורני.

אמה ואהרוניה

משפחת חורני

אמה ואהרוניה עבדו בבית חולים עירוני "הדסה", ברחוב בלוך. אמה עבדה כאחות מעשית ואהרוניה כסניטר. לאהרוניה קרו מקרים מצחיקים. הוא לא הכיר באוקראינה חמורים. מיד עם עלייתו ארצה, הוא שמע בלילה נעירת חמור מקרוב. הוא נבהל מאוד ואמר לאמה ששוחטים מישהו. כאשר היה במשמרת לילה בבית החולים, פנתה אליו אחות מבוהלת וסיפרה לו כי בשער בית החולים עומד משוגע שרוצה ממנה 100 לירות, כלומר משכורת של שנה. אהרוניה ניגש לשער ושאל את האיש לרצונו. זה ענה כי הוא רק מבקש מיילדת. המשפחה התרחבה. עם הזמן נולדו מיקה ודינה. במאורעות 1929 אמה פחדה מפורעים ערבים ונמלטה לכמה ימים לבית החולים. היא חשבה ששם הן תהיינה מוגנות ובטוחות.

המשפחה גרה בצריף עלוב על חוף הים. אני ראיתי תצלום בו נראים אהרוניה ואמה בכניסה לצריף.

כיון שלכל יהודי יש דוד עשיר באמריקה - הופיע הדוד. לסבא מיכאל היה אח שנסע מאוקראינה לניו- יורק, למד אנגלית, ורפואה והפך לרופא מצליח וכתב מספר ספרי רפואה. עם השנים נעשה אמיד, והחליט לבקר את משפחתו באוקראינה ואת החלוצים הבונים את הארץ: טוליה, אהרוניה ואמה. כאשר ראה כיצד משפחת חורני חיה, פסק שבני אדם לא יכולים לגור בדירה כזאת. הוא נתן כסף לקניית מגרש ולבניית בית ברחוב ביירון 5 בתל אביב. בבית היו ארבעה חדרים גדולים, מטבח, מקלחת ואמבטיה, שירותים, שתי מרפסות ושלוש דלתות כניסה. בחוץ היתה חצר גדולה מגודרת ודשא לפני הבית.
כמנהג אותם ימים, הריצוף היה עם קישוטים וציורים שונים כמובן מחדר לחדר.
מיקה ודינה נכנסו ללמוד ב"בית חינוך לילדי עובדים" ב"בית האדום" ברחוב הירקון, צמוד לשפת ימה של תל אביב. סבתא לאה ואני עלינו ארצה והצטרפנו למשפחת חורני ברחוב ביירון. מיקה ודינה עברו מבית החינוך לביה"ס העממי "תל נורדאו" ולמדו שם עד כיתה ח'. גם אני למדתי שם בכיתה או שתיים מעליהן.
עם הזמן אהרוניה הפך מסניטר לפקיד הקבלה של בית החולים. אמה למדה בקורס אחיות מוסמכות והפכה להיות אחות מוסמכת לשמחתינו.

אהרוניה אהב בדיחות וצחוק

אני הייתי ב"שומר-הצעיר" וסיפרתי לאהרוניה ואמה שבגדוד שלי יהיה הערב משחק צופי. קבוצת חניכים תשמור על חורשת "יהואש" שבצפון העיר וקבוצה אחרת תתגנב פנימה לחורשה. אמה ואהרוניה עזרו לי מיד. אמה נעלה נעלי עקב, גרבי משי ארוכות, כובע קש רחב שוליים של גברת מדובר בערב גשום. אהרוניה לבש חליפה ומגבעת. הם נכנסו לחורשה השמורה כמו זוג נאהבים שלובי זרוע. השומרים בכניסה לחורשה כמובן לא חשדו בהם, ואנחנו, קבוצת המתגנבים, ניצחנו במשחק הצופי.
בבית יום אחד הופיע פסנתר. מיקה ניגנה עליו יום יום, במשך כמה חודשים טובים, את אותו קטע עצמו. עד היום אני מסוגל לשיר אותו.
מיקה, דינה ואני גדלנו משנה לשנה, והיה צורך להחליף ולקנות לנו בגדים חדשים נעליים וסנדלים. הישוב בארץ באותם ימים חי ברמה צנועה, מבחינת בגדים ומזון. התלבשנו בפשטות ואכלנו לשובע מזון מגוון. בערב כל המשפחה אכלה ביחד כולל מיצי החתולה שאכלה על המרפסת הצמודה למטבח. כאשר היינו מתחילים לאכול, מיצי יללה בקול מעורר רחמים והזכירה לנו את קיומה. בתמורה הביאה לנו עכברים שצדה בחצר. בגמר הלימודים ב"תל- נורדאו" עברה מיקה לסמינר "לוינסקי" לגננות ומורות. דינה עברה ל"בית שטראוס" שליד "הדסה" לבית הספר לאחריות מוסמכות.

משפחת כרמי

עם הזמן הכירה מיקה את יעקב כרמי שמשפחתו גרה לא הרחק מאיתנו. זה היה כמו להתחתן עם בן השכנים. פרצה מלחמת השחרור. יעקב היה בחטיבת הראל פלמ"ח. הוא השתתף בליווי השיירות לירושלים הנצורה ובקרבות להגנת העיר. למשפחת כרמי הצטרפו הבנות סמדר ומיכל. המשפחה הצטרפה לקיבוץ מעגן-מיכאל כחברים. אני

שמרתי על קשר מכתבים וביקורים עם מיקה במשך השנים.
יום אחד כתבה לי שנישואיה עלו על שרטון. הייתי אז חבר נירים והדבר השפיע עלי מאוד. למחרת נסעתי למעגן מיכאל לשוחח עם יעקב. יעקב עבד אז על ספינת דייג של הקיבוץ, ובאותו יום חזר מהפלגה. הודענו לו שאני מבקש לשוחח איתו. הוא הבטיח שיבוא אך הוא לא הגיע. כך קרה שחזרתי לנירים מבלי שהצלחתי להציל את נישואיה של מיקה. לפני שנפרדתי ממיקה אמרתי לה שאם תצטרך איזו שהיא עזרה שתפנה אלי. מיקה אף פעם לא ביקשה דבר. היא היתה מאוד עצמאית והסתדרה יפה בכוחות עצמה. אני ומשפחתי ביקרנו את מיקה לפעמים. לאחר זמן פגשתי את אליק פלד, בן זוגה השני, הוא השאיר עלי רושם נחמד, בחור פשוט, נעים ואיש עבודה. המשפחה עברה לקבוצת כינרת יחד עם אמה. ביקרתי אותם שם. אחר כך חזרו למעגן מיכאל ביתם הקבוע. פגשתי גם את לי, בחור אמריקאי, נחמד, דיבר יפה עברית - חבר של סמדר.
מסמדר למדתי משהו יפה. באחד מביקורי היא הזמינה אותי לבית התינוקות. התינוקות זחלו על הרצפה והיה שם ראי גדול צמוד לרצפה. התינוקות ניסו לשוחח עם התינוק שבראי. זה מצא חן בעיני והצעתי למטפלת שלנו בנירים להתקין ראי כזה.
מיקה לפעמים היתה ספונטנית. יום אחד היא ואליק הופיעו אצלנו כאורחים כי רצו לקנות שטיח בדואי בבאר-שבע. סידרנו להם לינה בדירתנו ואז פתאום הגיע אורח נוסף מנהריה: אחיה של אשתי אלישבע. מיקה נבהלה ושאלה מה יהיה. עניתי לה: "מה אכפת לך. לך כבר יש מקום לינה, אל תדאגי", והלכתי לסדר מקום לינה לגיסי.
הייתי בקשר קבוע עם מיקה בטלפון. ברכות לשנה טובה, לפעמים מכתב, לפעמים ביקור. לפעמים סיפרה לי על מהלך חייה ומשפחתה, לכמה מאיתנו בא לנו מותה כחטף, ובהפתעה גמורה. מיקה תמיד היתה פעילה מלאת חיים, שמחה, עסוקה בעשיה מהירת תגובה. מה שניקרא עמדה על משמר החיים. נזכור את מיקה על כל מעלותיה. תמונתה בחוברת הזיכרון מצאה מאוד חן בעיני. נזכור את מיקה שלנו באהבה.

את החוויות של מרה בגיל הנעורים, הצבא הבריטי, ותחילת דרכו בהכשרה ובנירים השלמנו על ידי שיחות עם חבריו: **גילה וסולו (חיים שילה) ושושנה אגמון מנירים. תמר וחיים ארד ואסתר ושאול גבעולי** מרמת השרון. (חיותה)

את גילה וסולו פגשנו בקיבוץ נירים, בביתם הנעים. כל אחד מהם הכיר את מרה בזמן אחר. סולו הכיר את מרה עוד מ"גדוד ניר" ב"תל אביב". גילה התמקדה בטיול של שכבת "ניר" ל"מדבר יהודה" בו השתתפה כבת השכבה.
פגישה נוספת היתה עם **תמר וחיים ארד**, **אסתר ושאול גבעולי**. הפגישה נערכה בביתם החם והנעים של תמר וחיים (המכונה "שרייבי" בשל שם משפחתו הקודם "שרייבר"). זהו בית חד קומתי ברמת-השרון. קירות הבית מלאים בתמונות ובחפצי-נוי שנאספו ברחבי העולם. הריהוט ביתי ונוח, ניכר שהושקעו בו טעם טוב ובחירה מיוחדת במינה. ציפור גן עדן מגינת הבית המטופחת ניצבת על שולחן עץ כבד ויפה. מוגש כיבוד ביד רחבה ונדיבה, והתחושה היא כי אנחנו אורחים רצויים ביותר. אחרי סיור בגינה המושקעת, פרי עבודתם של תמר וחיים ("אין לנו גנן" הם אומרים בגאווה רבה, ויש על מה),

ובסדנת העבודה של חיים, בה כל כלי ובורג נמצאים במקומם, אנחנו מתיישבים לשיחה. ארבעת החברים הללו היו חברי "גדוד ניר" וחברי נירים. הם גרים בשכנות, וניכר כי הם קשורים בקשר חברי חם ועמוק של שנים, קשר שלעבר המשותף יש בו חלק משמעותי. (חיותה)

חולצה כחולה והיא עולה

בכיתה ד' מצטרף מרה ל"גדוד ניר" בקן "השומר הצעיר" בתל- אביב. מספר סולו: קן לא היה באותם ימים, ואת הפעולות נהגנו לעשות על מגרש חול פנוי מול בית הספר שלנו, או במאפיה של משפחת רוזמרין, אשר אחד מבניה, אביבי, היה חבר ב"גדוד ניר". המשפחה העמידה לרשותנו אולם ברחוב פיירברג, מאחורי רחוב קינג ג'ורג'. בפעולות עצמן, עסקנו בשאלות אתיות שונות, כמו זו למשל: ברחוב בוגרשוב, בדרך לקן היה ספר. מישהו מהמדריכים אמר לספר "אשלח אליך חניכים ואתה תתרום לבניית הקן". היה ויכוח אם זה בסדר או לא. עם הזמן, נבנה קן מרכז, אשר עמד בפינת הרחובות בוגרשוב וקינג ג'ורג' בתל אביב. אינני יודע, אומר סולו, מניין גויס הכסף לבנייה.

הבית עצמו הופצץ בהפצצה על תל אביב בשנת 1941. מטוסים איטלקיים הפציצו את תל אביב. בהפצצה הזאת נהרגה אימה של תמר ארד, כאשר תמר היתה בת תשע שנים בלבד. האם הלכה ברחוב לקניות ונהרגה.

בראייה לאחור, מוסיף סולו אני הייתי תלמיד מצטיין שניגן פסנתר וצ'לו, למדתי עם עמוס קינן, וקפא"י (קופת ארץ ישראל) פינס, ועוד אנשים מעניינים אחרים. לעומתי, מרה עזב את הגימנסיה ובחר לעבוד במוסך "המעביר", לימים "דן". למרות זאת, מרה היה ידען מאין כמוהו בכל מיני תחומים. הוא היה אוטודידקט במובן המלא והטוב של המילה. היה לו זכרון מדהים לאירועים היסטוריים במיוחד.

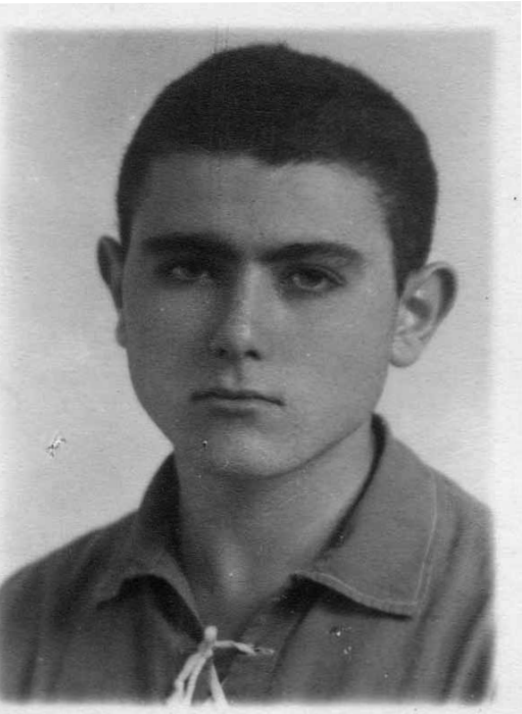

מרה בשומר הצעיר

לעניין זה דני בנו מוסיף: הגיע פעם לביתנו פרופסור להיסטוריה מתורכיה. אבא סיפר לו פרטים על תורכיה, אשר הפרופסור לא הכיר....

מוסיף לדברים אלה שאול גבעולי: ביקרתי הרבה את מרה בביתו של הדוד טוליה בתל אביב. ידעתי שטוליה ואשתו אסתר אינם הוריו הביולוגיים. עם זאת הוא לא סיפר דבר על עברו ברוסיה. אבל פרט חשוב ביותר, הוא כי בגלל מרה הגעתי לשומר הצעיר. הוא אמר לי "בוא אלינו". כאשר שאלתיו "למה?", הוא ענה, ואני זוכר את תשובתו עד היום: זאת התנועה הכי סוציאליסטית והכי ציונית שיש. זה הרשים אותי. באתי לפעולה אחת המדריך היה אריה בינימוב. כל פעולה התחילה במיפקד, אשר בסופו נאמר, לאחר ברכת "חזק ואמץ" המסורתית, המשפט הבא: "נשתדל להיטיב בכל אשר נוכל". באותה פעולה בה הגעתי בעקבות הזמנתו של מרה. המדריך לא

יכול היה להגיע, והפעולה התנהלה על ידי החניכים בצורה מלאה. הדבר הזה עשה עלי רושם אדיר. זה היה כאשר היינו בכיתה ז'.

חיים ארד (שרייבי): למרה היתה סמכותיות שנבעה מאכפתיות ורגש אחריות חברתי מאוד מפותח. היה לנו מקרה שאמנון דגיאלי, שישב לידי בכיתה, אמר בלחש על המורה שהיא בת זונה. הוא לא התכוון שהיא תשמע אותו, אבל היא שמעה בכל זאת. אמנון הובא למנהל, ואחר כך ברח מהבית. מרה ביקש ממני שאעזור לו להחזיר את אמנון הביתה. הוא אמר אני רוצה לשכנע אותו לחזור. זה לא אחראי לברוח מהבית. ואמנם כך היה. מרה שכנע את אמנון לחזור הביתה. המעורבות שלו והאכפתיות מצאו חן בעיני. מצד שני, מרה גייס אותי לגנוב סדינים לבנים מחבלי הכביסה של תל אביב למחנה הקיץ שלנו.

שאול: הוא גם דאג למלא את קופת הגדוד. התברר לו שהוריי נותנים לי חצי גרוש כל יום לבית הספר, כדי לקנות פלאפל. הוא שכנע אותי שיתן לי שני סנדויצ'ים עם ממרח קוקוזין (חמאת קוקוס של אותם ימים), ותמורת זאת אתרום את החצי גרוש לקופת הגדוד. יום אחד אימי אמרה לי שלא אקנה פלאפל, כי בקיוסק לא מחליפים את השמן בו מטגנים אותו. אמרתי כי ברבע גרוש אפשר לקנות עוגה, זאת כדי לא לאכזב את מרה. מרה עצמו היה מביא מבית הדודים שלו סנדויצ'ים עם קוקוזין, ובאלה סחר לטובת הגדוד.

שושנה אגמון מוסיפה ואומרת כי "גדוד ניר" חולק לשש קבוצות: שלוש של בנים ושלוש של בנות. כך היה כאשר היינו בני 12-10. אחר כך הצטרפנו לקבוצה אחת. מרה השתייך לקבוצה שהמדריך שלה היה אריה בינימוב. הלה חי כיום והוא בן 93. בזמנו היה חבר קיבוץ ג', כלומר קיבוץ חצור. עוד מציינת שושנה: הכרתי היטב את ביתו של מרה. ביקרתי בביתו לא אחת. אני זוכרת היטב שהיה שלב שאימו של מרה ביקשה שיחזור אליה לרוסיה. היינו אז בכיתה ח'. עשינו לו מסיבת פרידה על חוף הים בתל אביב. מדובר בקבוצה של כ-50 בני נוער. לבסוף התקרבה מלחמת העולם השניה. הדרכים היו מסוכנות ותוכנית הנסיעה נגנזה.

חיים ארד: הכיר את מרה מנעוריו. מרה מצידו העריץ את חיים על יכולתו וכשרונו ההנדסיים. חיים מספר: הסדר המופתי וההקפדה על הפרטים היו מסימני ההיכר של מרה. אני זוכר, הוא מוסיף, שהיה לנו ספר חיים של "גדוד ניר". הוא שאל אותי אם כבר כתבתי לספר. כאשר התמהמהתי, הוא אמר לי: "הכנתי כבר שנים עשר מאמרים לכל חודש, מבעוד מועד."

בעיתון העבר של "השומר הצעיר", שנקרא בזמנו "על החומה". מרה מפרסם כתבה על חוויתיו כמחלק ומתרים סרטי "קרן-קיימת". מדובר בעיתון מחודש שבט בשנת תש"ך. את הכתבה מרה חותם בשמו ובשם הגדוד השומרי לו היה שייך - "ניר תל אביב". (חיותה)

וכך כתב הנער מרה:

"בשירות העם (מרשמיו של מחלק סרטים)

אני וחברי קיבלנו קופסת הקרן-הקיימת על מנת לאסוף תרומות בחנוכה. אזורינו היה רע מאוד בדיוק מול משטרת הצפון. בהגיענו למקומנו לא מצאנו כל נפש חיה מסביב אפלה וקור. עומדים אנו כך רגעים מספר עד שמגיע אוטובוס הפולט מתוכו כמה אנשים. מיד עטים אנו עליהם כעל מוצאי שלל: "לקרן הקיימת נא לתת, לקרן הקיימת לישראל", אולם כולם מתחמקים מפנינו". כך ממשיך מרה לתאר את התשובות המתחמקות של שאר האנשים, ואת שמחתם שלו ושל חברו, כאשר אחת הנשים מוכנה לתרום שני מיל לקופסתם התכולה - "היא זורקת את המטבע לקופסת התכלת, כשאנו עוקבים בדחילו ורחימו אחרי תנועותיה. מעתה הוקל לנו. סר מעלינו הפחד פן נחזיר קופסה ריקה".

סיפור חטיפתו והחזרתו של הדגל

אין ספק שסיפור הדגל הוא בבחינת גולת הכותרת להוכחת הנאמנות הבלתי מסויגת של מרה לתנועה. בעיתון "הדים" במאי 1987, מתאר מרה את סיפור: "חטיפתו והחזרתו של דגל גדוד ניר: מאבק בין תנועות נוער". וכך כתב:

גדוד ניר 1 במאי 1942 מגרש הפועל שכונת בורוכוב. באמצע השלישיה הראשונה דן צור – לימים חתן פרס ישראל על עבודתו בעיצוב סביבה. בחזית אברהם אדן, ברן, לימים אלוף, מגיבורי מלחמת יום כיפור. מעל לראשו – מרה

"באוגוסט 1939 בהיותנו בני 14-13 חברים בשכבת ה"צופים" (בתנועת השומר הצעיר היו שלוש שכבות גיל: בני-מצדה, צופים ובוגרים). ב"גדוד ניר", קן תל אביב צפון או מרכז,יצאנו למחנה צופי בקרבת שפת הים ליד הכרם שמצפון לבית הקברות המוסלמי. ראשית חוכמה הקמנו משמיכות מספר אוהלים, והנפנו את הדגל של הגדוד. השומרת בערב היתה רינה. עם רדת הליל, בעוד אנו מתכוננים לשינה, הסתערו לפתע שמונה עד עשרה בחורים חסונים, חמושים במקלות, ומצוידים בתכנית התקפה מפורטת. הם היו מבוגרים מאיתנו בשלוש ארבע שנים לפחות. תוך שניות אחדות הפילו עלינו את האוהלים, חטפו את הדגל על אפה וחמתה של רינה, ונעלמו בדרכם אל העיר. היינו המומים לחלוטין, לא ידענו איך להגיב. אחדים מאיתנו התאוששו מיד ועקבו אחרי המתקיפים בנסיגתם, כדי לנסות לעמוד על זהותם. אבל בחלקו הצפוני של רחוב בן יהודה, זומנה לנו הפתעה נוספת. התוקפים הבחינו בנו, ארבו בחסות החשיכה, ושבו והתנפלו עלינו מהמארב. לא ניתן היה לעקוב אחריהם. חזרנו אל המחנה אבלים וחפויי ראש. עיקרו של דבר הדגל אבד! הדגל היה חשוב לנו מאוד. הוא היה למעשה ביטוי של זהותנו ותמצית כבודנו וגאוותנו. תגובת התנועה לא בוששה לבוא. מאחר והיחסים בין "השומר הצעיר" לבין "בית"ר" באותם ימים היו גרועים, הנחנו שבית"רים הם שגנבו את דגלנו. מיד ערכנו תצפית על "מצודת זאב", ברחוב המלך ג'ורג' עמדנו על סדרי האבטחה. לאחר שלושה ימים הובאו כמה עשרות בחורים מקיבוץ ג' (חצור היום), שהיה אז בראשון לציון. בחסות החשיכה, התגברו הבחורים על השומרים המועטים ופרצו למצודה. הם זרעו הרס בבניין בחיפושים אחרי הדגל האבוד, אך לשווא. הבית"רים

גדוד ניר 1 במאי 1942

לא הבינו כלל את פשר ההתקפה. משום מה היתה בי כל הזמן תחושה כאילו היתה זו מלחמתי האישית.

מאחר וחברי תנועות הנוער בתל אביב, הכירו זה את זה פחות או יותר ואף החליפו דברים ביניהם, הגיעה לאוזני השמועה כי "במכבי עתיד" יש נער המתפאר בכך שיש לו אוסף של דגלי תנועות הנוער השמאלניות, אשר נסחבו על ידי בני תנועתו. פניתי אל יוסקה גולדפרב המדריך שלנו, והצעתי שאני אעבור "למכבי עתיד", כדי לאתר את הדגל שלנו. רק יוסקה ואני היינו שותפים לסוד. ב"מכבי עתיד" קיבלו אותי בשמחה. עד מהרה הייתי לחבר. חברי ב"גדוד ניר" ניסו לשכנע אותי שלא אעזוב את התנועה אך לשווא.

לאחר כחודש או חודשיים ב"מכבי עתיד" גיליתי כי אחד המדריכים ב"מכבי עתיד", בחור בשם סגל, הוא האיש אשר חיפשתי. הוא בעל העניבות והדגלים. הוריו של סגל זה היו בעלי בית-מלאכה גדול למצבות בסביבות הרחובות בוגרשוב ובר כוכבא, בשכונת "נורדיה". זו היתה משפחה מסורתית.

באחת השבתות כאשר ישבו בני המשפחה לאכול צ'ולנט נפתחה דלת דירתם, וחבורה של בחורים בריאים פרצה פנימה. מיד הזהירו את בני המשפחה המופתעת שיתנהגו בשקט, ולא יעשו צרות, אחרת יהיה גרוע מאוד. על סגל הצעיר פקדו להביא מיד את הדגל. חיפוש קל בדירה חשף ארגז מלא דגלים ועניבות, אך הדגל שלנו לא היה שם. סגל נבהל עד מאוד, וכך גם בני משפחתו. מיד הריצו אותו בליווי מתאים למקום המסתור בו נמצא דגלנו.

בשבת שמיד לאחר מכן, הסתדר כל קן תל אביב למפקד אחר-הצהריים, במגרש "בירו"; במקום בו עומד היום אחר כבוד היכל התרבות. בעוד הכל עומדים במפקד חפויי ראש, ללא דגל, הופעתי אני, מלווה בשני חברים במשמר כבוד, כשאנו נושאים באון את הדגל הכחול כהה.כאשר עליו רקומות אותיות הזהב של "גדוד ניר- תל אביב". מובן מאליו שהשמחה וההפתעה היו גדולים מאוד, ומאז נשמר הדגל שבעתיים.

חבריו של מרה אותם פגשנו בנירים וברמת השרון, התייחסו גם הם לאותו אירוע מסעיר ודרמטי - איש איש וגרסתו .

סולו: יש להבין במה מדובר. בלי דגל אינך קיים. הזהות האישית והקבוצתית שלך הלכה פייפן! קפוט! כמובן שהיתה שמירה על הדגל במהלך הלילה של רינה סנדנר. התוקפים הפתיעו אותה, היא נאבקה על הדגל והגנה עליו בשיניים, אך הם היכו וגנבו. הושפלנו עד עפר, היינו חפויי ראש. זה לא כך שאפשר ללכת לחנות לקנות דגל אחר. מדובר כאן במהות, בלב ההוויה של השומר הצעיר. האמנו בזה בכל ליבנו. עם פירוק המחנה, לאחר מספר

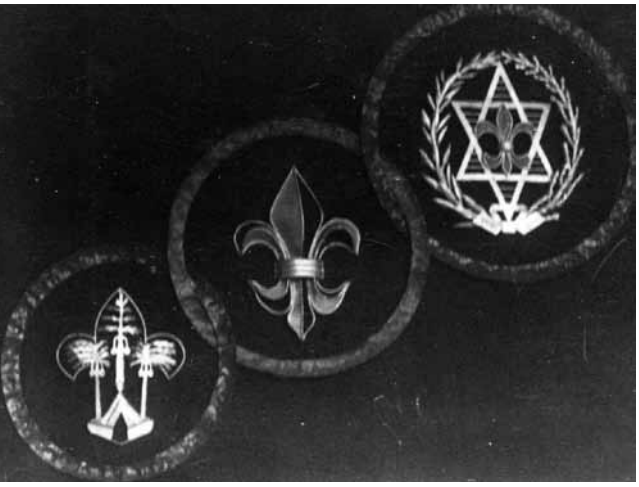

סמלי השומר הצעיר:
בוגרים, צופים ובני מצדה

ימים, הודיע לנו מרה במפתיע שהוא עוזב את הגדוד והתנועה. הוא לא הסביר מדוע. זאת היתה מכה איומה, אומר סולו. מרה היה אדם מרכזי בגדוד, מה שנקרא שרוף ממש. עם הזמן התברר, כי אפילו הורינו היו מעורבים במתרחש, ואת עניין העזיבה שהיתה יזומה, ארגן אביו של יעקב מלכין, שנקרא ד.ב. מלכין. הלה היה פיגורה רצינית בתל אביב של אותם ימים, סופר של עיתון הפועלים של מפלגת מפ"ם - "על-המשמר". ד.ב. מלכין נהג לשבת עם המשוררת והסופרת לאה גולדברג וחבריה, בקפה "הרליץ". אני גרתי באותם ימים, מוסיף סולו ברחוב בן יהודה 74, ובית הקפה היה מול ביתי. גם המדריך הנערץ שלנו היה בסוד עניין העזיבה היזומה והסודית של מרה. כמובן שניסינו לשווא לשכנעו שלא לעזוב. עם הזמן נודע לנו הנורא מכל. לא רק שמרה עזב את ה"שומר-הצעיר", הוא גם הצטרף לאויבים המושבעים שלנו. "מכבי עתיד". אויבים בלב ובנפש. במשך חודשיים היה מרה בקן שלהם וספג מאיתנו נאצות לא מעטות, אך הוא המשיך בדרכו המוזרה והסודית. בראש השנה נערך מפקד של קיני "השומר הצעיר" בתל אביב: קן צפון וקן מרכז. המפקד נערך במגרש שנקרא "בית המדידות" בקרית מאיר ברחוב לינקולן. זה היה מפקד מאוד גדול ומרשים ואנחנו חניכי "גדוד ניר" עמדנו שם מושפלים ונעלבים ללא דגל להניף אותו. פתאום מאי שם, הופיע מרה, בליווי יוסקה המדריך, והדגל שלנו בידו. היתה תדהמה עצומה. מרה הביא את הדגל חזרה! הוא הפך מבוגד לגיבור, במחי דגל. היינו אז בני 14 לערך. מדובר במבצע מתוכנן לפרטיו: עזיבת הגדוד, עמידה בתחושת הבגידה שטפלו עליו חבריו, בילוש ומציאת מקומו של הדגל. כל זאת עושה נער בן 14. למחרת מרה סיפר לנו את השתלשלות האירועים.

על סיפור גניבת הדגל והמעבר המפתיע של מרה לתנועת נוער אחרת (עד היום יש מחלוקת אם עבר ל"בית"ר" או "מכבי עתיד"), אמר חיים: זה היה מהלך מפתיע ביותר. אני זוכר שהוא נימק את עזיבתו, בכך שאמר: "עם חבר'ה כאלה שלא יודעים לשמור על הדגל שלהם אני לא נשאר". כמי שהכיר את מרה היטב, זה נשמע נימוק הגיוני. אני גם ידעתי שאי אפשר להזיז אותו מהחלטה שקיבל.

הטיול למדבר יהודה בפסח בשנת 1942

חוויה אחרת מאוד דרמטית של ימי הנעורים של בני "גדוד ניר", וביניהם מרה, הוא הטיול שלהם למדבר יהודה. וכך כתב מרה:

"באפריל 1942, בפסח, נערך טיול של התנועה למצדה ועין גדי. הלכנו בדרך לא דרך וטיפסנו על המצדה, דרך שביל הסוללה. בהמשך הגענו לעין גדי. את בני מיטיב (מוטילוב) הכיש נחש. בני התחנן שיאפשרו לו לעלות על פיסגת המצדה, אשר היוותה שיא הטיול מבחינתנו. מורה הדרך הבדואי הדביק לו מטבע בעזרת בוץ, וקשר תחבושת מסביב, וכך מנע זרימה של הארס בדם.

לטיול שלנו נילוו שני פלמ"חניקים ששמרו עלינו. מספר ימים קודם לכן הם טיילו באותו מקום וליוו קבוצת מטיילים של תנועת נוער אחרת. לפיכך, הם הכינו לעצמם מצע לשינה, מעשבים וסירה קוצנית, סמוך למעיין עין גדי.

בטיול שלנו הפלמ"חניקים שבו לישון באותו מקום בו ישנו בטיול הקודם. בבוקר הדליקו

מדורה להתחמם, והם צירפו את העשבים למדורה, ושכחו שהוטמנו בהם שני רימוני יד. הרימונים התפוצצו וארבעה אנשים נהרגו מיד.

למזלי, רצתי רגע לפני כן למעיין לשתות מים, והייתי רחוק ממקום הפיצוץ של הרימונים. מספר פצועים נפטרו מפצעיהם מאוחר יותר. באותו טיול השתתפו גם מוסה (משה) תנורי ז"ל, מוותיקי נירים, אשר איבד עין. יעקב מלכין, אשר היה בטיול, איבד עין ושן. כאשר אביו, ב.ד. מלכין, בא לבקרו בבית חולים הדסה בירושלים, יעקב אמר לו "אבא, יצאתי מהטיול הזה בשן ועין...".

על הטיול סיפרה לנו גם גילה שילה. באותם ימים יצאנו לטיולים של תנועת ה"שומר הצעיר". הטיולים נערכו בחופשות מבית הספר, ברמה ארצית. כלומר כל שכבת "גדוד ניר" הארצית טיילה למדבר יהודה. מדובר בקבוצה של כ- 300 נערים ונערות, כאשר כל אחד סוחב על גבו את התרמיל שלו, הכולל שמיכות, קופסאות שימורים שיש להקפיד לשים בין השמיכות, כדי שלא תכאבנה לך בגב, ואת כל שאר החפצים האישיים שלך. ההליכה מתבצעת בעיקר ברגל, כאשר המשא הכבד שאתה סוחב על גבך, מאפשר בעיקר את הבדיקה המדוקדקת של רגליו ונעליו של ההולך לפניך. כשלעצמי, מספרת גילה, הייתי בטיול עם קבוצתי מקיבוץ משמר העמק, שם נולדתי וגדלתי. מרה היה עם "גדוד ניר קן מרכז". כך קרה שהיינו באותו טיול, אם כי לא הכרתי אותו אז. אני שקלתי אז 45 קילו, ועל הגב היה לי משקל של כמחצית משקל גופי. אימי, אשר ידעה שקר במדבר יהודה, ציידה אותי בשמיכה חמה וטובה במיוחד, שקיבלנו מאוסטרליה באותם ימים והשביעה אותי לשמור עליה. הטיול ארך שבוע ימים. במהלך הטיול נסענו באוטובוסים עד לכפר בני נעים באזור חברון, ומשם ברגליים, תוך כדי משמעת מים חמורה. אני הפרתי את משמעת המים, מספרת גילה בחיוך. היתה לי מימיה גדולה במיוחד, ולא היה לי פקק מתאים עבורה. פקקתי אותה עם גזר עטוף בבד כלשהו. מידי פעם חלצתי את ה"פקק", וליקקתי את המים שספג הבד. במהלך הטיול שתינו מים מגבים, אשר חלקם היו מלוכלכים כדבעי. באחד המקומות היתה ביצה ענקית. שתינו ממנה,

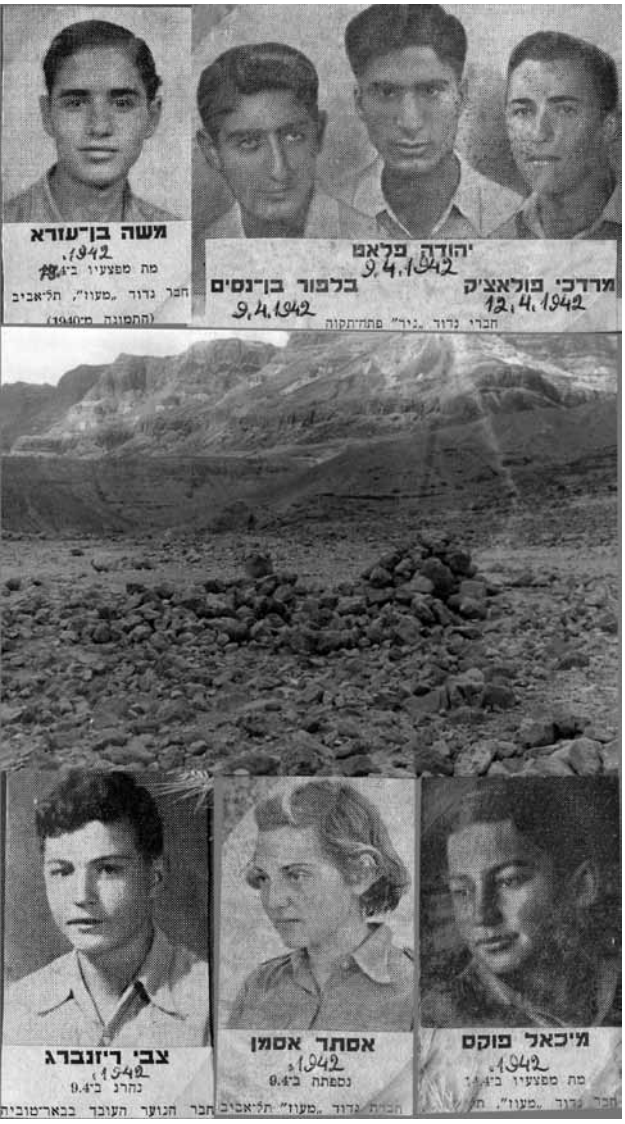

הגלעד וקורבנות הטיול מהאלבום של מרה

ומייד אחרינו נכנסו לתוכה ושחו בה בדואים בבגדיהם...
צריך להבין את התקופה ואת הקודים החברתיים שלה. המטרה היתה להכיר את הארץ ולכבוש אותה ברגליים. מבחינה אישית, המטרה היתה להתגבר על הקושי הפיזי, ולא להישבר מרעב, צמא, קור או חום. על פינוי אין מה לדבר, או על פינוק זה או אחר. חשוב לציין, כי גם עזרה ראשונה ממשית לא היתה, לא טלפונים, לא מכשיר קשר, ולא דרכים סלולות. פשוט הלכנו. הערך העליון היה להכיר את הארץ ואת עצמך ואת יכולותיך. ההורים והחברה של אותם ימים גיבו ותמכו בערכים הללו.
כעבור מספר ימים הגענו למצדה. שם פגשנו טיול של "הנוער העובד" עם פלמ"חניקים. שמענו על מצדה מפיו של שמריהו גוטמן, הארכיאולוג שחפר במצדה במשך שנים רבות. הוא עמד עם הפנים לים המלח ואמר: "כאן היה שביל שעלינו למצוא אותו". הוא דיבר כמובן על "שביל הנחש", שאז עוד לא נחשף. אנחנו עלינו להר דרך הסוללה וירדנו מסביב לים המלח, והלכנו עד עין גדי לאורך החוף, צפונה לכיוון קליה. הלכנו באור יום. כאשר ירד הלילה, פרשנו שמיכות לשינה. מתחת לכל סלע היה עקרב צהוב. בארבע בבוקר קמנו ועמדנו למפקד. המפקד נערך בצורת האות "ח". באחת מפינות ה"ח" היתה מדורה. ליד המדורה ישבו שני פלמ"חניקים, שבחגורתם היו רימונים. אחד הרימונים נשמט מהחגורה ונפל למדורה. פיצוץ אדיר נשמע. שמונה אנשים נהרגו וכמובן שהיו גם פצועים. היינו מנותקים ללא אפשרות לקרוא לעזרה, וללא אמצעי חבישה או עזרה לפצועים.
שני חברים, אריה בינימוב וחנוך, התחילו לרוץ לכיוון קליה. יחד עם זאת התחלנו לאותת בכל מיני דרכים לאסדות ששטו לכיוון קליה, אך לא נענינו. את הפצועים חבשנו בצמר גפן מועט, שהיה לבנות שהיו במחזור. לבסוף קלטו את האיתותים שלנו, והגיעה אלינו סירת הצלה עם עזרה ראשונה. העמיסו את הפצועים בתוך שמיכות. כך קרה שהשמיכה האוסטרלית החדשה והאיכותית שלי נסעה לה לאי שם עם אחד הפצועים, ולא פגשתי בה עוד. לאחר זמן הועמדו שני הפלמ"חניקים למשפט על כך שלקחו רימונים ללא רשות.
חיים ארד (שרייבי) מספר על הטיול שלו: מהפיצוץ שהתרחש שם יש לי רסיס בגוף עד עצם היום הזה. ניצלתי בגלל שתמיד קר לי ולבשתי מעיל עור עבה של אופנוענים, והמעיל בלם את הרסיס. שאול גבעולי אומר: את הרעיון של כיבוש הארץ ברגליים התחיל למעשה הפלמ"ח. "השומר הצעיר", המשיך את המסורת. בטיול הזה הצלתי את אסתר אשתי ממוות. מוניתי להדריך באותו טיול. כמה דקות לפני הפיצוץ ערכתי מיסדר לפני יציאה מהמקום. אסתר ישבה ליד המדורה כשהיא משוחחת עם חברתה, אסתר אסמן. קראתי לאסתר לבוא להצטרף למיסדר. היא צייתה לי, תוך שהיא מכנה אותי: "סתם שוויצר". כמה דקות אחר-כך, התרחשה ההתפוצצות. אסתר אסמן ז"ל נספתה, ואסתר רסקין ניצלה. אימי, מספרת אסתר, נבהלה מאוד, כי פורסם שאסתר רסקינד נספתה באסון. היא חשבה שזהו שיבוש של שם משפחתנו "רסקין".
שאול: היה עלינו להיצמד כל אחד לפצוע אחד. אני הייתי צמוד לאורי ערב שהיה אחרון הנספים. היה לו פצע קטן בבטן, והוא צעק שהוא איננו רואה. האחות אמרה לי "נקה לו

את העיניים עם צמר גפן". הוא שמח שראה, אך נפטר אחר כך. חיים (שרייבי) מוסיף: בתחילה חשדו בבדואים שפוצצו רימון באופן מכוון. ארבעה חברים נהרגו במקום וארבעה בבית החולים. במהלך הפינוי על הספינה, ניתחו את יעקב מלכין ואת מוסה תנורי, שאיבדו עין. בקליה חיכתה לנו משטרה אנגלית. הורו לנו לא לענות, כי איננו מבינים את השפה.

מובילי הגמלים

עוד על הטיול למצדה ועין גדי בפסח 1942, בחוברת "כי עלינו למצדה" כתב מרה את חוויותיו.

שכרנו 4 גמלים עם 4 בדווים שיורונו את הדרך ממצדה לעין גדי. הגמלים נשאו את האוכל. אני הייתי אחד ממלווי הגמלים. העירו אותנו לפני זריחת החמה, אכלנו ארוחה חטופה, בדקנו את הילקוטים והחילונו פוסעים בשורה עורפית ארוכה, החלה העלייה למצדה. ההר נראה עצום ובלתי נתן לכיבוש - אך האנו נרתע? כנחש עקלתון טיפסה שורתנו מעלה מעלה ובראש פלוגת הביטחון. לאחר פיתולים ותעתועים רבים נתקע השביל לתוך חומה זקופה אשר מראשה השתלשל וירד אלינו חבל. טיפסנו בעזרת החבל על החומה. משם ואילך השביל נעשה תלול יותר ומסוכן יותר. אנו חברי פלוגת הביטחון, הופקדנו לעזור ליתר החברים לעלות למעלה. העלייה נמשכה כשעה וחצי. איש אחר איש עברו את המעברים הקשים ביותר ודבר לא אונה. הסדר והארגון היו נהדרים. הכל עבר בשקט ובשלום. מראה עצום נשקף לנו מעל ראש מצדה. ים המלח השתרע כמרבד לבן ומכסיף. ממולנו - הלשון. הרי עבר הירדן עומדים זקופים ומורדם המערבי שרוי בצל ואפוף ערפל. לצד מערב רובץ המדבר אשר עברנו - הרים והרים לאין סוף ואין קץ.

לאחר שעלו כולם ושבעו את המראות, נבחרו 9 בחורים ואני ביניהם, כדי ללכת עם הגמלים לעין גדי. היה עלינו להקיף את מצדה מצד דרום, לרדת לשפת הים ומשם ללכת לעין גדי. הדרך הרגילה ממצדה לעין גדי אורכת כ-6 שעות הליכה. מדובר ב-25 ק"מ. דרך הגמלים ארכה כ-40 ק"מ. קיבלנו הסבר קצר על המבצר שהיה על ההר מפי אחד מחברי "הנוער-העובד", ביקרנו את החומות, את שרידי המגדלים, מקווה המים, מחסני הנשק והמזון. לצד הים ראינו בבירור את שרידי מחנות הרומאים שצרו על המבצר, את הדייק שבו הקיפוהו, מפותל ומלא סוד בצבץ "שביל הנחש".

לבסוף החילונו בדרכנו - דרך הגמלים. ירדנו למטה וצעדנו עם הגמלים לצד דרום להקיף את מצדה. פלוגתנו מנתה 9 שומרים, 4 פלחים מסביבת חברון ו-4 גמלים. עוד איתנו בדווי מורה דרך, עאראף סאלאלמי שמו. הגמלים היו מהגרועים ובעליהם היו מעונינים לזחול כמה שיותר בעצלתיים. אנו, להיפך - חפצנו להתקדם מה שאפשר מהר יותר. על כן עד מהרה נעשו היחסים מתוחים למדי. אלה מזרזים ואלה מפגרים, אלה נסרחים ואלה זועקים. הגמלים היו עמוסים לעייפה גזר, דבלים, לחם ועוד. ואם להביא בחשבון את מצבם הגופני, אפשר להבין לנפש בעליהם "יודע צדיק נפש בהמתו". מתוך "אי התאמה" זו בהשקפותינו, איבדנו אותם כמה פעמים. רצנו רוץ ושוב, צעקנו, חירפנו

וגידפנו, עד שצנחנו לידם ונהנינו "בעל כורחנו" ממנוחה ממושכת. לבסוף פקעה סבלנותנו. נתנו לערבים להבין שעליהם לקום, לטעון מחדש את הגמלים, ולהפליג. ירדנו לים והתחלנו צועדים צפונה.

הערבים נזכרו פתאום כי אינם יודעים את השביל המוביל לעין גדי. הם נתקעו בכוונה לתוך שדה מלח. הגמלים שקעו בו. "היה שמח"... שניים מהגמלים היו שווים משהו. השנים הנותרים היו שווים רק את עורם לאחר שיפשטוהו מעליהם. לערבים היתה לכן פוליטיקה כזאת: את הגמל "המחורבן" שמו בראש, אחריו הלכו השניים "הטובים", והמאסף היה הגמל הגרוע ביותר. כך היו לנו איתם צרות צרורות. בשעה ארבע אחר הצהריים, היינו על שפת הים מול מצדה. רק אז סיימנו את ההקפה הגדולה. כך זחלנו תוך צעקות הדדיות.

השמש התגלגלה לה בנחת עד ששקעה. ברגע ששקעה עמדו ארבעת הערבים על ארבעת גמליהם, כאילו סומרו במסמרים, והצהירו שהם אינם זזים ממקומם. יש להם הסכם עבודה, שלפיו הם הולכים רק ביום, ואילו אחר שקיעת החמה - אין הם הולכים. אך הנפשות "המזרחיות" הללו שינו את דעתן, ברגע שקיבלו הבטחה למענק פעוט. החשיך במהירות ואנו היינו צמאים ועייפים עד מוות. התחלנו לפקפק במציאותה של עין גדי. אני ועוד שני חברים רצנו קדימה, היינו כמה ק"מ לפני הגמלים ולא מצאנו אפילו זכר לזכרו של מעין. חזרנו מיואשים והודענו לחברים: "אין - עין גדי!" אך דווקא עתה, החלו הפלחים רצים קדימה ומושכים אחריהם את גמליהם. הם מצאו "לפתע" את הדרך באפלה הגמורה ואנו אחריהם, בריצת מטורפים. זה היה קטע הליכה! אחרי שפסה כל תקווה, ראינו לפתע אור מדורה. הפלחים נעצרו, קראו לבדווי מאנשי המקום, ובינינו עבר הקול: "אנו נמצאים בעין גדי!" קשה היה להאמין, הגענו!

מרה מתגייס לצבא הבריטי

(ינואר 1943 - ספטמבר 1946)

בין השנים 1943-1946 התגייס מרה לצבא הבריטי כשהוא בן שמונה עשרה. מרה גויס לחיל החפרים בצבא הבריטי. שלוש שנים הוא שירת במצרים. הוא לא שיתף אותנו בחוויות שעוברות עליו, אמרו חיים ושאול. זה היה מעשה יוצא דופן ביחס לחבריו ב"גדוד ניר" ואנשי "השומר הצעיר", שהונחו להתנדב לפלמ"ח. קשה לדעת בוודאות מה היה תהליך קבלת ההחלטה, אך הוא החליט להתגייס לצבא הבריטי. הוא טען שקודם כל יש להילחם בנאצים ועליו להתגייס. יתרה מזאת היה לו יתרון של גיל. בשיחה שניהלנו בביתו של חיים ארד, טען הלה, כי היה למרה יתרון של גיל על פני חבריו. רובם היו צעירים ממנו בשנה, ולא יכלו להתגייס לצבא הבריטי גם לו רצו בכך. (חיותה)

בשנת 2007 **דב גולומבוביץ** פרסם בעלון נירים מכתבים ששלח מרה בזמן השירות הצבאי לחברת "גדוד ניר", הדסה ברגמן (תירוש). לראיון ולמכתבים המצורפים אליו קרא דב: "מכתבים מהמדבר של חייל המלך".

מרה התנדב לשרת בצבא הבריטי בארץ בשנת 1943. הוא שירת כמכונאי רכב מעל שלוש שנים, כשנתיים מהן בבסיס "תל כביר" במצרים, שנמצא בין איסמעאליה וקהיר. הוא הרגיש שעליו לתרום למאמץ המלחמתי באופן ישיר נגד האויב הגרמני. הנהגת היישוב תמכה בגיוס מתוך שיקולים פוליטיים. הרוב התגייס ברצון, אבל היה לחץ חברתי. מרה מספר על מקרים בודדים ששפכו זפת ונוצות על אנשים כאמצעי שכנוע. מתוך היישוב היהודי, שמנה אז כחצי מיליון, התגייסו 20,000 גברים וכ- 5,000 נשים. בהשוואה, מתוך האוכלוסיה הערבית של מעל מיליון התגייסו כ-5,000 איש. לקראת סיום השירות במצרים, היחידה שלו, שכולם בה היו יהודים מארץ ישראל, עזרה להבריח

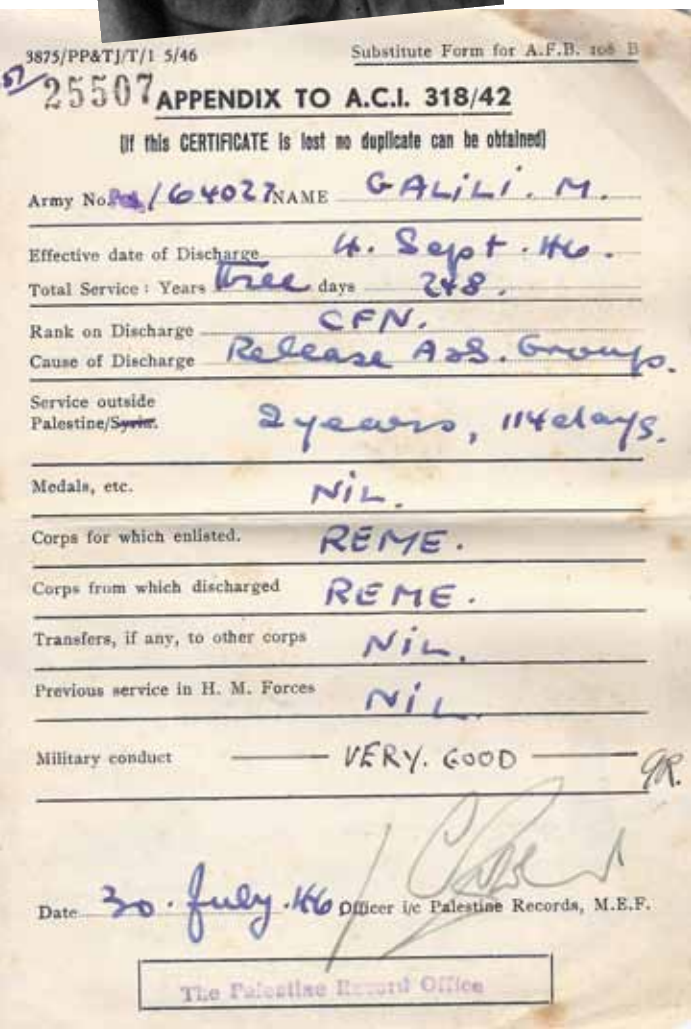

3875/PP&TJ/T/1 5/46 Substitute Form for A.F.B. 108 B

25507 APPENDIX TO A.C.I. 318/42

(If this CERTIFICATE is lost no duplicate can be obtained)

Army No. 64027 NAME GALILI. M.

Effective date of Discharge 4. Sept. 46.

Total Service: Years Three days 248.

Rank on Discharge CFN.

Cause of Discharge Release Ass. Group.

Service outside Palestine/~~Syria~~ 2 years, 114 days.

Medals, etc. NIL.

Corps for which enlisted. REME.

Corps from which discharged REME.

Transfers, if any, to other corps NIL.

Previous service in H. M. Forces NIL

Military conduct VERY. GOOD GR.

Date 30. July. 46 Officer i/c Palestine Records, M.E.F.

The Palestine Record Office

פנקס החייל של מרה בצבא הבריטי

לארץ יהודים ממצרים ולוב, על ידי מתן תעודות ומדים שלהם.
עם זאת יש לציין, כי התנועה הקיבוצית, ובתוכה ה"שומר הצעיר", תמכה בהליכה להכשרה מגויסת ולפלמ"ח. מרה היה חבר ב"גדוד ניר", ובעקבות הגיוס לצבא הבריטי, הוצא מהתנועה. בזמן החופשות מהצבא בא לבקר אך בפעולות בקן לא הורשה להשתתף. בכל זאת שמרו איתו על קשר, כפי שמעידים מכתבים אלה, שהוחזרו לאחרונה למרה על ידי הדסה, שהיתה אחראית על הקשר ושמרה אותם.

בצבא הבריטי. מרה במרכז עם משקפיים

PAL/64027
(B.W.(L) R.E.M.E (Royal Electronic Mechanical Engineers 2
(M.E.F (Middle East Forces

חזק הדסה! (הדסה ברגמן תירוש)
במקרה שמכתבי היה מגיעך במשמר העמק היית מוסרת למשה שמיר (שהיה מדריך שלנו בעבר) דרישת שלום או חזק בשמי ומחזירה לי בשמו. אך זה בודאי לא יקרה ולכן רק ספרי לי במכתבך הבא איך בילית במשמר העמק, מי היה שם, מה נשמע עם משה, אמבו, נחמה וכולן. אני מתאר לעצמי שהיה לך שם לא רע לגמרי, לא כך?
את מבקשת ממני שאכתוב לך את דעתי על "גדוד ניר". אני הייתי כותב לך את זה אפילו אם לא היית כותבת. בשבועיים שביליתי בעיר נדמה היה לי כל הזמן שחברי הגדוד התבגרו אך מעט מאוד, נשארו תינוקיים במקצת. זה מתבטא בהרבה דברים קטנים, אבל ישנו דבר אחד חשוב מאוד אצלכם - חוסר יחסים בין הבחורים והבחורות. אני לא רוצה להוכיח לך כאן כי בגיל 19-18 טבעי שיהיו יחסי אהבה וחברות בין בנים ובנות. את בעצמך יודעת את זאת. עד כמה שראיתי הדבר הזה לא קיים אצלכם לגמרי. זה חיסרון גדול. יחסים בין חברים וחברות מלכדים ומחזקים את כל החברה ובלי זה החברה צולעת.
חוץ מהדבר הזה, אגיד לך את האמת, לא עשיתם עלי רושם מיוחד, לא היו פעולות מסודרות. קשה היה לקבוע איך המצב בגדוד, והרבה מאוד אנשים לא היו אז בעיר. בחופש שלי הבא אצליח בוודאי יותר לראות ולשמוע מה קורה אצלכם. בינתיים אני כאן, חזרתי לעבודתי והיא מעניינת אותי. אילולא העבודה אנו בוודאי היינו משתגעים כאן מזמן כולנו.
לפני שבוע החלטתי לבקר את שושנה זלבר (חברת "גדוד ניר" שהיתה מגויסת כאחות בצבא הבריטי). נסעתי אם כן לסואץ. אחרי הרפתקאות הגעתי לשם והנה העבירו אותה לבית-חולים אחר, קרוב מאוד אלי. אבל לא הצטערתי על הטיול, הוא היה מעניין. אתמול נסעתי אליה ובקושי מצאתיה. היא שמחה לקראתי ואני כל הזמן חשבתי - חבל שהיא בצבא. עבודתה לא קלה, היא עובדת כעת 11 שעות כל לילה. חוץ מזה להיות חיילת הרבה יותר קשה מאשר להיות חייל. אצלנו הימים חולפים במהירות, ימים חדגוניים. ישנם בחיינו הרבה דברים מצחיקים מאוד וישנם גם קצת עצובים לפעמים. סופרים יותר מוכשרים ממני יתארו את זאת פעם. "חזק ואמץ".

שלום הדסה!
שמחתי מאוד לקבל את מכתבך, אף כי הוא הלך בדיוק שלושה שבועות, במקום חמישה ימים, עלי לציין בברכה שאת כותבת די טוב על מכונת כתיבה. בכל אופן אפשר להבין למה את מתכוונת. עלי והצליחי, רק אל תהיי חס וחלילה לנערה כתבנית, אבל סכנה זו בוודאי לא נשקפת לך. בינתיים, כפי שידוע לך, הספקתי להיות בחופש שחלף לו במהירות "ספיטפייר" וחזרתי בשלום "הביתה", ועכשיו אני ממשיך את החיים הרגילים. בזמן האחרון בנו במחנה בריכת שחיה. התרחצנו בה היום, היא מלאה חיילים וממש

דורכים אחד על רגלי השני. ישנו גם אוהל בשביל הא.ט.ס. (חיל הנשים בצבא הבריטי), אבל הן אינן בנמצא, ייתכן שהן פוחדות להיראות בלא מדים, אם מפני יופיין הרב ואם מפני איזו סיבה אחרת. אחרי הכל חבל על הבחורות האלה, להיות חיילת הרבה יותר קשה מאשר להיות חייל.

בשעה שאני כותב את מכתבי, מסכמים היתושים את חשבון השבוע איתי ומשלמים לי את המגיע מהם. בכל פעם כשאני מספיק להיפטר מאחד מהם, באים מאה אחרים להלוויתו. אף כי החורף קרב החום עדיין נשאר בתוקפו. בלילה קר כאן עד זוועה. השבוע הייתי בשמירה (זה קורה כל שבועיים) והנה לפתע רקטה לבנה עולה, היא אך יורדת ומכונת ירייה מתחילה להרביץ, רובים יורים, שמח. זה כמעט כל לילה כך. איתי היה בחור אנגלי שבא הנה אך לפני ימים מספר, הוא חשב שזה איזה קרב ממש. אמרתי לו שזו עבודת "בני בריתנו", המצרים הגנבים. התחלתי לקרוא את "לאודין ובני ביתו" מאת י. וסרמן. ספר טוב. מחר נראה את הסרט "הירח שקע". מחרתיים קונצרט של התזמורת הארץ ישראלית, ואף כי אין לי שמיעה מיוחדת למוסיקה, החלטתי לסכן את עצמי וללכת לשמוע.

יש לי אוהל מיוחד במינו: בחור מצ'כיה שמנגן על בנג'ו. לפעמים הוא מצליח לגרש אותנו מהאוהל על ידי נגינתו, ולפעמים אנחנו מצליחים לשדלו להפסיק. לידו גר לנס, קורפורל מוסיקלי שעוזר לו. עבודת בעל הסרט היא למכור עוגות וגזוז בקיוסק קטן שעומד ליד חדר האוכל שלנו. גם אני קצת "מוסיקלי" - מנגן על מפוחית ולעיתים גם אני מצליח לסלק אנשים לא רצויים מהאוהל. יש לנו אחד, שהיה בשעתו, לא פחות ולא יותר, מאשר מציל בשפת ימה של חדרה, וכיום מסתובב בבגד ים קצר בלבד. אחר לומד

בצבא הבריטי. טיול על החוף. מרה משמאל עם הכובע

בחשיבות לעשן "פייפ" (מקטרת), ובכל יום שני וחמישי כואב ראשו וראשנו מאותו "פייפ". חוץ מזה ישנו אחד המשרת את המלך כבר חמש שנים, הוא אוכל תמיד בכלי אוכל של אחרים, ובחופש לובש את מכנסי. ישנו גם חבר קיבוץ מנרה, בחור טוב מאוד וחבר שלי. השיחות באוהל כמו בכלל בצבא הן על החופש. מדברים גם על נשים, במובן התיאורטי, כי נשים אמיתיות אינן קיימות כאן, בכל אופן מתבדחים על גורלנו ועל הכל בכלל מצפצפים.

אני יודע שבחופש לא התנהגתי טוב בזה שלא ביקרתי את הגדוד, ממש יד השטן היתה באמצע. אני מודה לך מאוד על הצעתך לשלוח לי חומר קריאה, אבל אינני רוצה לבלבל את ראשך בענייני. את עובדת מספיק בתנועה. תודה רבה בעד המכתב, דרשי בשלום אלחנן ובשלום כל חברי הגדוד שמתעניינים בברכתי. חבל שלא הספקתי לראות קצת יותר ולשוחח קצת יותר, החופש כה קצר. שלום לך מרה.

הטיול לחרמון בפסח - אפריל 1945

חוויה משמעותית ביותר של קבוצה בת עשרים ושניים אנשי "גדוד ניר" הוא מסע שהם ערכו לחרמון בשנת 1945. מדובר בבני 19-18. מרה היה באחת החופשות שלו מהצבא הבריטי. יצאנו לטיול לפסגת החרמון.על המסע המאוד ייחודי הזה הוסיפו וסיפרו לנו **חיים ארד, שאול גבעולי ושושנה אגמון:**

מדובר כמובן בטיול מסוכן ביותר. הפסגה נמצאת באותם ימים בשטח סוריה. ניתן להתקרב אליה ממערב והדרך המובילה אליה היא בשטח לבנון. עם זאת, הרצון לחוות את השלג גבר על החשש להיתפס. מדובר בחודש אפריל של שנת 1945. השטח כבר ארבע שנים בתחום שליטה של "צרפת החופשית".

שאול: מדובר בשני טיולים. בראשון היינו קבוצה של עשרה בחורים. עברנו דרך לבנון לסוריה. היה קור אימים. מרה היה בצבא הבריטי, חיים עבד בתע"ש ושאול גבעולי היה "פנוי להובלה". שאול סולק לקראת סוף השמינית, לאחר ריב נוקב עם ישראל שייב, מורה בתיכון "בן יהודה", שלימים היה אחד ממנהיגי לח"י. הרקע לכך היה שביתת תלמידים שארגן שאול, לאחר שתלמידה סולקה מבית הספר בתירוץ של איחור. הסיבה האמיתית היתה היותה חלשה בלימודים, והצורך של בית הספר להראות אחוז גבוה של תלמידים המסיימים בהצלחה את בחינות הבגרות, לשם קבלת הכרה ממשרד החינוך. ישראל שייב הצביע על סמל הבוגרים של השומר הצעיר שעל חולצתו של שאול, ואמר כי "הסמל של רוסיה הקומוניסטית על חולצתך מדבר מתוך גרונך!". בהמשך ישראל שייב הוציא את שאול מהכיתה, תפסו בחולצה והחל לטלטלו. בתגובה אינסטנקטיבית שאול חבט בו. בית הספר ערך בירור עם אביו, בטענה ששאול היכה את המורה. כך הסתיימו לימודיו של שאול...

רק אני יצאתי לאותו טיול ראשון. השלג היה נוקשה מאוד. למען האמת, הערבים הזהירו אותנו בדרך. הגענו לקיבוץ דן. התארגנו וקיבלנו מורה דרך ערבי מכפר שובעה. הוא הדריך אותנו. במהלך הטיול נקרעה לי הנעל וחדרו מים וקור. האצבעות כמעט קפאו לי. הגענו לכפר שובעה, ואשתו של המדריך עשתה לי עיסוי ומים חמים והצילה

לי את האצבעות. לאחר טיול של עשרת הבחורים, החלטנו, בני מוטילוב (מיטיב) ואנוכי, לערוך טיול גם ל"גדוד ניר". מדובר בקבוצת בנים ובנות שמנתה עשרים ושניים איש, ביניהם מרה כמובן. מתוך ניסיוני בטיול הקודם, המלצנו להביא כל בגד אפשרי. הצגתי בפני החברים את הנעל ש"פתחה פה", ועברה תיקון מאולתר. האנשים הצטיידו בתרמילי ענק שכללו אוכל, בגדים ושקי שינה.

חיים: כל הרעיון היה לראות לראשונה שלג במו עינינו. החלטנו, ליתר ביטחון, לעלות בלילה כדי שלא יבחינו בנו, ולרדת בערב. הקור שדובר בו לא היה. להיפך היה חם מאוד. השלג היה רך ורטוב, ושקענו בו עד הברכיים. התרמילים ספגו מים והיו כבדים מאוד. ההליכה היתה בלתי אפשרית. היינו עלולים לשבור רגליים בין הסלעים שהיו מוסתרים

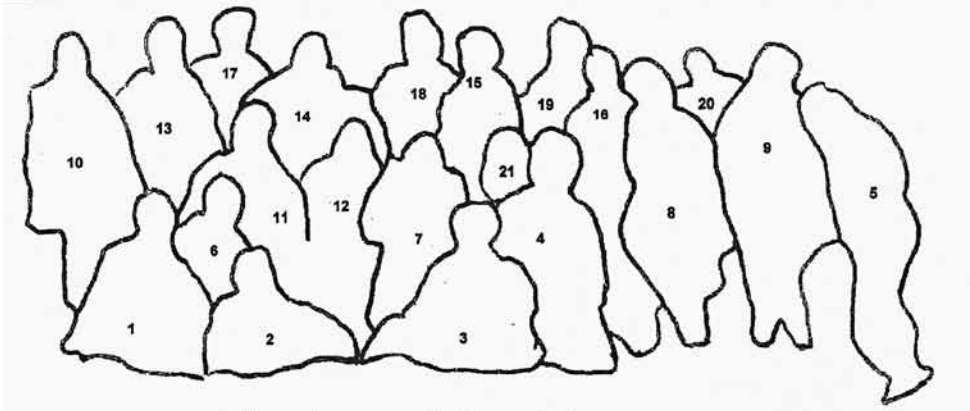

רשימת שמות המטיילים (ראה צללית) ותאריכי הלידה שלהם.

1. מרה (מרדכי) חמלניצקי – גיליי	5.12.1924	12. חמר קרקובסקי- ארד	29.12.1926
2. שאול גבעולי	14.02.1926	13. מורה דרך לבנוני.	
3. אמנון דניאלי	26.05.1925	14. שמואל (סמואל) מצטרף לטיול מקן רשל"צ	
4. שושנה כפרי – אגמון	22.05.1925	15. דוד (הקטן) פינצ'וק	
5. צפורה ברס	01.1926	16. פנינה דוידזון- קלי	01.04.1927
6.אורה סולביצ'יק- צור	17.12.1926	17. חיים שריבר- ארד	24.09.1925
7. לאה בן-דוד – גמרמן	17.08.1926	18. אברמצ'יק זקצר- קציר	14.02.1927
8.מירה הולצמן	23.12.1926	19. יעקב מלכין	03.08.1926
9. שושנה ליפא- מרגלית	26.02.1926	20. איה פינקרפלד- מאיר	22.11.1925
10. חיה דלטיצ'קי- גל	14.01.1927	21. עוזי (מיכאל) סולד	
11. בני מוטילוב- מיטיב	23.06.1926	22. אביבה עיני- בוסקין (איננה מופיעה בתמונה)	25.12.1925

מתחת לשלג. היה הכרח להתקדם בזהירות רבה. אחדים מהקבוצה כשלו. עלתה הצעה לוותר ולחזור ארצה. כולנו ספגנו די והותר מים ושלג. החלטנו להשאיר את התרמילים באחד הנקיקים, עם שמירה של שני חברים, שלא התכוונו להמשיך בטיפוס. הכוונה היתה לשוב בדרך חזרה לנקודת ריכוז התרמילים. אחרי כמה מאות מטרים הגענו לאזור קפוא ביותר. המשכנו לעלות, אך ההליכה היתה קשה. כעבור כמה שעות נאלצנו לחזור. בעוד אנו יורדים, אנו רואים מרחוק, באתר התרמילים, שוטרים לבנוניים רכובים על סוסים. הם גילו את התרמילים וחיכו לנו. קיימנו התייעצות, והחלטנו להסגיר את עצמנו. מרה היה חייב לחזור בשל היותו חייל בצבא הבריטי עדיין. הוא הראה לשוטרים תעודת חייל בריטי. הוא הודיע להם שעליו לחזור ארצה אך עם אשתו. לצורך העניין היתה זאת חיה דלטיצקי (לימים חיה גל). כך קרה שמרה שוחרר.

דיווח על האירוע הגיע אל מוכתר קיבוץ דן, שליוה אותנו טרם צאתנו. השוטרים קיבלו אותנו באדיבות והוליכו אותנו בשורה לעבר הכפר שובעה, כשהם רכובים על סוסיהם. מהר מאוד הבחינו השוטרים שאנו מתקשים בהליכה בגלל כובד התרמילים ספוגי המים. שוטר אחד ביקש מאחת הבנות את התרמיל וקשר אותו לאוכף סוסו. כעבור זמן נהגו כך יתר השוטרים. הבנות ששוחררו מהמטען עזרו לבנות אחרות. עם הזמן החלו הבנות לקחת את תרמילי הבנים וכך שיחררו גם אותם מהעומס. בכפר הגענו לנקודת משטרה לבנונית. נשארנו שם ללינת לילה בשקי שינה. למחרת הובילו אותנו בצעדה לעיירה חצבייה, שבה יש בית כלא. התברר שאין בעיירה בית כלא לנשים. רצו להעביר את הבנות לכלא בצור. ביקשנו מאוד שלא לעשות כן. לבסוף שכרו בית פרטי מתאים בחצבייה.

תמר מוסיפה: התנאים ב"כלא הבנות" היו ממש מצוינים. קיבלנו ארוחות שלא יכולנו לקבל בבתים הפרטיים שלנו. עם הזמן נוצר קשר עם קיבוץ דן. היה ניסיון לשחרר אותנו אך הוא כשל. נשפטנו לחודש מאסר וקנס של חמש לירות. התנאים בכלא לא היו קשים. קיבלנו פעם ביום שלוש פיתות דקות כמו נייר עיתון, וחופן תמרים. אחרי מספר ימים התאפשר לנו לקבל מזון נוסף תמורת תשלום. היחסים עם השובים הלבנוניים הפכו עם הזמן לחבריים. התכתבנו ברציפות עם הבנים. מוכתר קיבוץ דן העביר מכתבים מאתנו למשפחותינו בארץ.

חיים (שרייבי): אני כתבתי הביתה להורי. כעבור חודש הסיעו אותנו למטולה, ומסרו אותנו לידי המשטרה הבריטית. מהרכב הלבנוני הסיעו אותנו לחלסה (קרית שמונה של היום). שם נשפטנו על ידי שופט בריטי. חיים נזכר: בזמן המשפט התפוצצנו מצחוק. ישבנו שם עשרה בנים ועשר בנות. לפתע נכנס לאולם שמש בית המשפט, שהיה לו קילה (בקע) ענקי בין הרגליים. לא הפסקנו לצחוק, והבנות לא הבינו מה זה. השופט נכנס, ואנחנו צוחקים. הוא כעס, ולכן העניש אותנו בחומרה. חיים אומר: כאשר היינו במעצר אני התכתבתי עם הורי. ביום השחרור שלנו הסתיימה מלחמת העולם השניה. אני זוכר בוודאות שאת התרמילים העמסנו על פרידות. אני זוכר זאת, כי אחרי שאכלתי סרדינים, הידיים שלי היו משומנות, וניגבתי אותן על גבה של אחת הפרידות. הפרידה "בתמורה", בעטה בי בישבן. היה לי כתם של פרסה על הישבן במשך כל חודש המעצר. עוד הוא מוסיף ואומר, כי כנראה שמישהו מהכפר הלשין עלינו לשוטרים

הלבנוניים. חיים מוסיף: באותם ימים עבדתי במחתרת בתע"ש (התעשיה הצבאית), ושילמתי בעצמי את הקנס שהיה בסך חמש לירות, והיה שקול למשכורת אחת לפחות. בתחילת מאי 1945 היו זיקוקים שציינו את סיום המלחמה. ביום 9.5.1945 שבנו הביתה מההרפתקה האמיצה הזאת.

שושנה אגמון: גם אני הייתי בטיול המפורסם לחרמון בשנת 1945. היינו שתיים עשרה בנות ועשרה בנים. תפסו אותנו שני חיילים צרפתיים. עקב זאת, הם לא יכלו לשבות חיילים בריטיים, אשר מרה נמנה עליהם. ככלל, הצגנו את עצמנו כזוגות. כך קרה שמרה שיחרר איתו את חיה גל ז"ל בתור "אשתו", וחייל בריטי אחר מקיבוץ דן שיחרר איתו את אביבה בוסקין-עיני ז"ל, אשר חששה שמאסרה יזיק לאביה שהיה בעל תפקיד בכיר ביישוב. אביה עבד במחלקת המדידות והמיפוי של הבריטים בתל אביב. ההחלטה את מי לשחרר נערכה באופן טבעי, תוך התחשבות במצב האישי והמשפחתי של כל אחת מהבנות. לא חששנו מהשבי כלל וכלל, מוסיפה שושנה בחיוך רחב. הורינו לא התערבו וגם לא דאגו לנו. הם ידעו שאנחנו בידיים טובות. אנו, הבנות, קובצנו בוילה משפחתית, ופונקנו באוכל טוב ובתנאים משופרים. גם מצבם של הבנים לא היה רע. צעירי העיירה הנוצרית חצבייה, היו באים להתחרות עם "השבויים" בהורדות ידיים.

בעיתון "מעריב" מיום 3.7.72 מתפרסמת כתבה: "חברי קיבוץ נירים מספרים על חודש מאי בכלא בחצבייה".

בעלון קיבוץ נירים, "יחדיו", משנת 1992, מפרסמים שושנה אגמון ואמנון דגיאלי את גירסתם לטיול המפורסם לחרמון. שם הכתבה: "ראחה אל חרמון טאלג / ראגע לפריסון" (הלך לשלג החרמון, הגיע לכלא)

שתי הכתבות אינן מופיעות במלואן. נוספו כאן רק פרטים שלא הוזכרו בדברי שאר המרואיינים עד כה. הטיול נערך כנראה בסוף חודש מרץ 1945. אין סימוכין חד משמעיים לכך. למעט מסמך מבית המשפט בחצבייה, שם מופיע התאריך 1.4.1945.

עוד מוסכם, כי הטיול היה יוזמה פרטית של עשרים ושניים איש מ"גדוד ניר", לא מדובר בטיול מסודר של תנועת "השומר הצעיר". לגבי כל בני הקבוצה זוהי הפעם הראשונה ליציאה מגבולות הארץ. התכנון היה לצאת לארבעה חמישה ימים, שינה של לילה אחד בקיבוץ דן, טיפוס לחרמון, יום ירידה ממנו, ולמחרת הביתה לתל- אביב.

על העליה לחרמון, בכתבה ב"מעריב" וב"יחדיו", מספר אמנון דגיאלי כך:

"הגענו ל"חלסה" (קרית שמונה) משם צעדנו ברגל לקיבוץ דן, שם נפגשנו עם קבוצה של מפקדי ההגנה, שתיכננה אף היא לעלות לחרמון. בבוקר השכם בשעה 3.00 עברנו את הגבול מעבר לגדר של קיבוץ דן. וטיפסנו בואדי עסאל. הבעיה היתה לעבור את כביש קונייטרה-מארג' עיון, מבלי להתגלות. בדרך פגשנו בזוג ארץ ישראלים, חסיה ויצחק שפר, שהחליטו להצטרף אלינו. בכפר הראשון לאחר קונייטרה ביקשנו ומצאנו מורה דרך דרוזי. בשעות הבוקר המאוחרות הגענו אל הכפר "מזרה-ברחתא". בכפר הצטרף אלינו מורה דרך נוסף. התקיים ויכוח ביו שני מורי הדרך. לבסוף רק אחד מן השניים הוביל את השיירה במעלה החרמון. לכל אחד היה על הגב משא של מזון וביגוד במשקל של כ-15 ק"ג. לכן הציע מורה הדרך שלנו, כי נפקיד את הציוד שלנו בכפר

מזרה-ברחתא בביתו של קרוב משפחתו.
בהמשך הדרך ראינו את השלג הראשון בחיינו. השתוללנו כמו ילדים. התפלשנו בשלג עד שהחשיך, במקום בו נמצא הרכבל העליון כיום. עם רדת החשיכה התחלנו לרדת לכיוון מקום הציוד שלנו. הכוונה היתה למחרת בבוקר לחצות את קו הגבול בחזרה לארץ ישראל. כאשר הגענו לכפר ציפתה לנו הפתעה בדמות ז'אנדרמים לבנוניים דוברי צרפתית. מסתבר שבעקבות הריב בין מורי הדרך, הלשין עלינו מורה הדרך שלא הדריך אותנו בפני השלטונות.
הלילה הראשון עבר עלינו בכפר "שובעה" שבלבנון. למחרת הוליכו אותנו לעיירה חצבייה. חמשת הז'נדרמים התנהגו כג'נטלמנים, הביאו חמש אתונות להעמיס את התרמילים שלנו. החלנו במסע בתוך לבנון לכיוון חצבייה. הנוף היה מרהיב כמוהו לא ראינו מעולם. אין ספק שהיה זה אחד הטיולים הנפלאים בחיינו. מסע העצירים ברגל אל בית הכלא בחצבייה נמשך יום תמים בין גבעות והרים, פלגי מים וערוצי נחלים. את ההפסקות עשינו רק כאשר השוטרים הלבנוניים התעייפו מהדרך. אנחנו היינו כאיילות. תושבי חצבייה קיבלו את העצורים בקריאות התפעלות בעיקר למראה הבנות עם המכנסיים הקצרים. העיירה עצמה הייתה מאוכלסת בדרוזים ונוצרים. זוהי עיירה נקיה ויפה שבתי האבן שבה מתמזגים יפה בנוף. הבנים נכלאו באולמות ששימשו קודם כאורוות. הלבנונים טענו שהבנות לא יכולות להיות בכלא. לכן הופקדו בביתה של מטרוניתה אלמנה בכפר. נערך דיווח להורים ולתנועה. ההסתדרות מינתה לנו עורך דין. חבר קיבוץ דן, צוברי הפך להיות המתווך בינינו ובין הלבנונים. סוכם בינינו שאנחנו: א. מטיילים שלא למטרות ציוניות. ב. אנחנו זוגות נשואים.
נשפטנו ל-30 יום שבי וקנס של 50 לירות לבנוניות. סכום גבוה ביותר ששולם מכיסם של הורינו. קיבלנו 50 גר' תמרים ליום ופיתה נייר, שאפשר לראות את השמיים דרכה. אנחנו דאגנו שבעל מסעדה סמוך יצייד אותנו בפרימוס לתה וידאג למזונותינו.
שושנה מוסיפה: הייתי הגזברית של הבנות. מידי בוקר היינו מציידות את בנה של בעלת הבית, אצלה לנו, ברשימה של מצרכים. הכנו תפריט מהמצרכים שקנה בשוק.

פרידה רשמית מכלא חצביה

בישלנו ושלחנו אוכל לבחורים. קיימנו תורנות בישול, שטיפת כלים וניקיון. בחדר בו לנו, גם בישלנו, ובלילה היתה בעלת הבית נועלת אותנו והולכת לאגף המגורים שלה. התקלחנו במרפסת הבית החשופה שהיתה במפלס נמוך יותר מהרחוב. מסתבר ששעת המקלחת שלנו שימשה לתצפית מצוינת של כל הסביבה עלינו.

אמנון מספר: בשבוע השני לכלא, התיידדנו עם השומרים שלנו, קיימנו תחרויות הדדיות, בהרמת משקולות וניצחנו אותם. כמו כן ניצלנו את בית הסוהר להשכלה - הרצאות של כמה מחברינו. השוטרים שימשו אותנו גם לקשר מכתבים בינינו לבין הבנות. השוטרים שמחו מאוד להזדמנות לראות את הפולקיות של הבנות הלבושות במכנסיים הקצרים. כאשר תם מועד המאסר העניקו האסירים מתנות שקיבלו מהוריהם למפקד הכלא. הלה אירגן שיירה של חמש מוניות והביא את הכבודה למטולה. תמורת 5 ליש"ט ערך לחבר'ה טיול במקורות החצבני. למטולה הגענו דרך מרג' עיון. במשטרת מטולה תבעו אותנו על מעבר גבול ללא רשות. כעבור כמה שבועות, זומנו למשפט בחלסה (קרית שמונה). כאשר באנו בתאריך הנקוב הסתבר שבית המשפט סגור לרגל סיום מלחמת העולם השניה. במועד החדש, דנו אותנו לקנס של 5 לירות מנדטוריות.

על הטיול לחרמון בפסח - אפריל 1945 מוסיף מרה

בשנת 1945 יצאתי לטיול בחרמון ביחד עם אמנון דגיאלי ועוד חברים מ"גדוד ניר", אשר באותה עת שהו בקיבוץ ניר דוד (תל עמל), ובהמשך הקימו את קיבוץ נירים. עמדתי להשתחרר מהצבא הבריטי אך עדיין הייתי חייל בחופשה.

אני ומטייל נוסף, חייל יהודי בצבא הבריטי שהצטרף לטיול שלנו בקיבוץ דן - שוחררנו מייד, שכן היינו חיילים בריטיים במדים. אמרנו לשוטרים הלבנוניים שאנחנו "נשואים", ובחרנו שתי בחורות שירדו איתנו חזרה לארץ בתור "הנשים שלנו". חיה גל היתה "אשתי", ואביבה עיני-בוסקין היתה "אשתו" של החייל השני.

הצלחתי להוביל בשלום את ארבעתנו, שני החיילים הבריטיים בצירוף "נשותיהם", ולהגיע חזרה לקיבוץ דן. כשאת שואלת אותי בפליאה, איך הצלחתי לנווט את הדרך חזרה בלילה, בשטח זר, בלי מצפן ומפה, אני לא מבין מה הבעיה בכלל. התמצאתי טוב בשטח, הסתכלתי היטב סביב, שמתי לב לפרטים בדרך כשהלכנו בכיוון הלוך. זכרתי באיזה שבילים וכפרים היינו, ושבתי על עקבותי בחזרה בדרך העפר לכיוון קיבוץ דן. חוץ מזה גם ראינו את האורות של קיבוץ דן ושאר הקיבוצים מלמעלה.

מרה חבר הקיבוץ

לפני העליה לקרקע לקיבוץ נירים 1943-1946

ככלל, לפני העליה לקרקע היו מספר מקומות בהם שהינו, מספרים אסתר, תמר, חיים ושאול. זאת כדי להתפרנס ולהתארגן לשלב העליה על הקרקע. ראשית ההתארגנות היתה בקיבוץ כפר מנחם. משם הועברנו לקיבוץ שער העמקים ומשם לקיבוץ תל עמל (ניר דוד).

בשלבים אלה לקחו חלק פלמ"חניקים, שהיוו את הקבוצה הראשונה של אנשי קיבוץ נירים בהמשך. באותם ימים אנשי הקבוצה התחלקו. חלק הלכו לפלמ"ח, חלק היו בתנועה, וחלק נוסף עמל על הקמת הקיבוץ. בשלב מאוחר יותר, כל קיבוץ הקים מחנה באחת המושבות. אנשינו עבדו במושבה באר יעקב, כדי להתפרנס, וקבוצה אחרת היתה באזור ההתיישבות העתידי. עבדנו בכל מיני עבודות באותם ימים: ב"סיליקט" שהיה בית חרושת ללבנים במושבה ראשון לציון, במעדנייה ברחוב נחלת בנימין בתל אביב ועוד. עם הזמן הסוכנות העבירה אותנו מבאר יעקב לראשון לציון. שם החלפנו את אנשי הקיבוצים שער הגולן וחצור, שישבו שם קודם לכן.

חיים: כאשר ישבנו בראשון לציון, הצטרף אלינו מרה ועבד במוסך. לאחר עליית אחת עשרה הנקודות בנגב, באוקטובר 1946, רוב חברי הקיבוץ היו בראשון לציון. גרנו בשטח שהיה בעבר קיבוץ חצור. מעין מחנה עם צריפים ואוהלים. החברים בראשון עבדו בעבודות שונות ופירנסו את החברה שישבו בדנגור והיו עסוקים בהקמת הנקודה.

ערב הווי בדנגור

חיים: כאשר מסרו לנו מהסוכנות והתנועה היכן נתיישב, היה מדובר בתחילה על הגליל. אך כאשר התקבלה ההחלטה על התיישבות בנגב - שמחנו. היינו גאים מאוד בכך שאנו נקים יישוב חדש. אנשי שכבת "גדוד ניר" בתנועה הקימו את הקיבוצים הבאים: יחיעם, נירים וחלק השלימו את קיבוץ מזרע. לנו הועידו לבסוף את הנגב. באותם ימים של שנת 1943 היו בנגב שלושה מצפים: גבולות, בית אשל, ורביבים. במצפה גבולות ישב אז קיבוץ ג', כלומר קיבוץ חצור. אנשי הסוכנות הועידו אותנו להחליף את אנשי חצור שעברו ליישוב הקבע שלהם. ישבנו בגבולות עד הקמת אחת עשרה הנקודות במוצאי יום כיפור אוקטובר 1946. או אז הקמנו את ההתיישבות שלנו בדנגור. מרה הצטרף אלינו בליל אחת עשרה הנקודות לדנגור, ובהמשך היה בראשון לציון.

מבצע "אחת עשרה הנקודות": אחת עשרה הנקודות היה מבצע ההתיישבות הגדול ביותר בשנים שלפני הקמת המדינה. במוצאי יום הכיפורים תש"ז, יא' בתשרי, בלילה שבין 5-6 לאוקטובר בשנת 1946, התרחש המבצע. מטרתו היתה לגרום להכללת אזור הנגב בתוך גבולותיה העתידיים של מדינת ישראל לכשתקום. המבצע נערך כתגובה לאירועי "השבת השחורה". מספר שעות לאחר סיום צום יום הכיפורים יצאו משש נקודות בסיס, 200 משאיות וכ-1000 איש. העבודה היתה במתכונת "חומה-ומגדל". באותו לילה הוקמו היישובים הבאים: אורים, בארי, גלאון, חצרים, כפר מנחם, משמר הנגב, נבטים, נירים, קדמה, שובל ותקומה.

הטנדר נוסע

מרה, מתוך "יחדיו" 1946

גבולות נמצאת הרחק הרחק בדרום. הדרך אליה ארוכה ולא ידועה. תועים בה, שוקעים בה, שוברים מכוניות. לכן גם מועטה מאוד התנועה בדרך גבולותה. פעם פעמיים בשבוע יוצא טנדר וחוזר עם מצרכים, בגדים ואנשים.

ערבה, חולות, צאלה בודדת פה ושם, בדווים יושבים בצל אהלים שחורים, גמלים וחמורים נמלטים מפני המכונית. שלווה, שקט ורוח עצלות ותנומה נסוכים על הנגב הרחב. ארץ נירדמת עצומה.

יום אחד, בצאת הטנדר צפונה, רואים יושביו והנה מכונית משא גדולה עמוסה חלקי צריפים ובלוקים כשדגלים קטנים אדומים תלויים בצדיה נוסעת למולם. לאן? לגבולות! ומאותו יום במשך שבועיים נוסעות המכוניות האלה, הכבדות עם הקרשים הלבנים המבהיקים עליהן, עם הדגלים האדומים בצדדים.

ובחצר גבולות רבה השמחה, חלקי הצריפים, חבילות תיל דוקרני, כלי עבודה מסודרים בחצר בערימות מרובעות. הטנדר הקטן מתחיל להביא אנשים, בחורים ובחורות צעירים, השרים כל הדרך, מראשון ועד גבולות.

בתחנת הביקורת בחאן יונס מתפלאים השוטרים הערביים: "לאן אתם נוסעים כולכם?" - לקומבניה . ושמועה מתהלכת בין השוטרים, חג גדול יתקיים אצל היהודים בקומבניה גבולות.

ואכן גדול היה החג. רוכזו החומרים, האנשים, המכוניות, הטרקטורים. בערב ישבנו כולנו מסביב למדורה, המון רב מכל קצווי הארץ. מכל הקיבוצים, המושבות והערים.

שירה אדירה ואחרי זה הודעות: מחר עולים לשתי הנקודות!!
בבוקר השכם, עוד בחשיכה, יוצאות המכוניות מגבולות. בגורלי נפל לנסוע ראשון. הבטתי לאחורי וליבי רחב משמחה והתרגשות: זוגות זוגות של פנסי מכוניות נוצצים באפילה לכל אורך הדרך לדנגור. לאט עולה עמוד השחר וכולנו הגענו בשלום לדנגור. בעוד כל העולם מסביב ישן שנת בוקר מתוקה וחזקה, מתחילה עבודה קדחתנית: מוקמים הצריפים, מסמנים את מקום הגדר. עוברות השעות והעבודה עדיין בוערת. הטרקטור מוציא בחירוף נפש כל מכונית עוד בטרם תשקע.
לפנות ערב קיימת עובדה - קיבוץ חדש קם בנגב, בדנגור, נירים שמו.

על גלגלים

מתוך מאמר של מרה בעלון "נירים בנגב" / עלון מס' 3 - 1.9.1946

מאותו זמן שקיבלתי את הטנדר של גבולות החלו לקרות לי ניסים, יום יום וניסו. ביום הראשון הייתי כל כך מבולבל, עד שלא אכלתי כל היום, וכשבערב באתי לבאר-יעקב והציעו לי לאכול, לא הבינותי בכלל במה מדובר. אף כי יש לי כיסים בריאים ועמוקים, לא הספיק בהם המקום. הם התמלאו בכל מיני קבלות, הזמנות, פתקאות, לירות ירוקות, אדמדמות, מטבעות כסף מצלצלות וכל שאר מיני הירקות הממלאים כיסי נהגים.
באתי לקיבוץ גבולות, ומיד הותקפתי ע"י הגזברים, המזכירים ומרכזי הקניות. כל אחד הציע לי שאעשה לו הובלה "קטנה" אחת לתל אביב או ליסור (אזור) או לאיזה מקום אחר. לשווא הוכחתי להם כי צריך להחליף שמן בטנדר, שיש הובלות בשביל נירים, שכושר הקליטה של המכונית התמלא, וכו'. נוכחתי שאין עצה ואין תבונה כנגדם, והטנדר התמלא בסחורות מכל טוב, פי שלושה ממה שניתן להכיל בו. אם זכרוני אינו מטעני, שוכנו שם בצוותא עגבניות וזבל כימי, ושקים מלאים לצד זרי פרחים לכבוד

מימין שלמה יבלונקה, משמאל מרה – בנירים

חתונתו או קבורתו של מישהו. מעל לכל הכבודה הזאת, התנוסס לו שולחן ביליארד, סליחה פינג-פונג. ביחס לאחרון פרץ ויכוח שארך חצי שעה, האם דינו יהיה להישלח ל"יסור" או להישאר בגבולות. עמדתי בסבלנות ישועית, עד שיוחלט על גורלו של אותו שולחן עלוב, שלבסוף הורד ונשאר אחר כבוד בגבולות. עם כל הכבודה הזאת הגעתי ליאסור (אזור) אותו יום, אחרי הרפתקאות רבות בג'ונגלים של ה"משביר" ו"תנובה"; אחרי ששפשפתי את הדלת של הטנדר במעבר צר כמו חור של מחט; אחרי שבנס יצאתי מתגרת ידיים של תמר ואורה, והצלחתי להימלט מהן עם ככרות הלחם, הקרח והפלפלים - הגעתי לגבולות. הגעתי לגבולות והחלטתי - פה אנוח ולא אזוז מכאן. בבוקר יום המנוחה, נסעתי פה ושם לגורן ולדנגור, אבל זה כמו בשביל תל אביבי לגשת מ"מוגרבי" ל"מגדלור" וחזרה. (שני בתי קולנוע סמוכים זה לזה בתל אביב).

שמח ועליז גמרתי את יום העבודה, ומטרתי היתה לישון מינימום 12 שעות. עוד אני מהרהר בכך, שמעתי קול שהיה בשבילי כמו הבשורה הידועה לאיוב. איציק בא רכוב על חמור, כי המכונית שלו שקעה בחולות הנגב הבוגדניים. נכנסתי לחדר האוכל, וראיתי את איציק בכבודו ובעצמו, כחוש חיוור ומלוכלך. חולצת הנהגים הכחולה והמפוארת שלו הפכה לבנה כשערות שיבה. נפלנו זה על צווארו של זה ולא ידעתי כיצד לנחמו. איציק המסכן אומר לי: "מרה, מיום שנעשיתי נהג, אינני אוכל, אינני שותה ואינני ישן". ניחמתיו. בינתיים קמו עוד כמה בחורים, העלינו טוריות ופחים שטוחים על הטנדר וזזנו לדרך, כשאנו מצוידים ואף ערבי איתנו. בהמשך הנסיעה התנהל ויכוח בין צבי אטקין והערבי בדבר מקום שקיעתה של המכונית. לבסוף אחרי נסיעה ארוכה מאוד שאיבדתי בה כל חוש התמצאות - הכריז איציק, כי בדרך הזאת הוא כבר עבר. באמת ראינו את עקבות המכונית הגדולה שטוחים לפנינו ונעלמים בחשכה. טסנו כשדים, ולפתע הגענו לשטח עצום של חולות. עוד לא הספקתי להתעטש, וכבר היינו שקועים עד הצוואר בזיפט ההוא. לא אאריך בתיאורים, רק אומר שבילינו שם "בנעימים" כשעה לפחות. התקדמנו סנטימטר אחרי סנטימטר. רטובים מזיעה ומלאי חול, יצאנו מהבוץ ההוא.

אחרי שדהרנו שוב קדימה ראינו את "התכשיט", המכונית הגדולה שקעה כהוגן, ועליה היו שלוש נפשות: פנינה, נפתלי, המומחה לדרכי הנגב שהביא את המכונית עד הלום, וביתו הקטנה. מכיון שכבר היינו בעלי ניסיון, הוצאנו את המשאית מהמלכודת אחרי חצי שעה של עבודה. שמחים ועליזים התחלנו נוסעים לעבר גבולות. אבל הזקן שבשמים תיכנן אחרת. אני נסעתי ראשון ונכנסתי בין שתי גדרות צבר, ופתאום ראיתי לפני לאור הפנסים, גבעת חול טרייה, צהובה ורכה. עוד אני חושב לאן לפנות, והמכונית כבר רוכבת על ראש הגבעה, ונחה עליה כחולה אנוש על אלונקה של חברת קדישא. לא אאריך שוב בבלופים, רק אקבע עובדה שהדרך חזרה מאותה גבעת המור בין הצברים ארכה שעתיים. ירדנו מהגבעה ונתקענו בתוך השדות, כאשר צבי אטקין, מורה הדרך, אומר: "אולי ניסע מכאן, ואולי להיפך, נחזור"? לבסוף נפלה ההכרעה, ועברנו במהירות בין השבילים והשדות, ועלינו על דרך מוכרת.

לפתע עצר איציק במכוניתו התברר שאין לו בנזין. טנק מלא בנזין נגמר לו באותו לילה. נתתי לו משלי והמשכנו לנסוע. אור הפנסים נחלש, הלילה חוור (הפך חיוור), וגבולות הסתמנה באופק. בשש בבוקר היינו בחצר ביתנו. ישנו מספר שעות ונסעתי

לדנגור. כשחזרתי, בא לקראתי רכוב על חמור, בני (בני מיטיב) ובשורה בפיו:"פלוק (שמואל בוכשטב) נכווה ממי הטרקטור ויש מיד לנסוע איתו לראשון" סידרנו לו אלונקה כמו לנסיך מאלף לילה ולילה, שפכנו עליו שני קומקומים עם תמצית תה, עטפנוהו בסדינים ומגבות, וכך הופענו כעבור שעתיים וחצי במרפאת ראשון לציון. שם הזדעזעו כשראו את פלוק היחף עטוף הסחבות, אותי ואת ורד, שנראינו לא הרבה יותר טוב ממנו. הרופא היקה הביט עליו ומלמל: "אוך, זה נורא!" ומיד שתה כוס סודה וברח מהחדר. החובשת הרביצה לפלוק זריקה בריאה. אחרי כמה רגעים בא אמבולנס מהודר, ולקול אנחות הקנאה שלי ושל ורד, הכניסו לתוכו את פלוק. הגענו לבאר-יעקב, לפני העוצר והכל חזר לקדמותו: "המשביר","תנובה", פרודוקטים, בגדי שבת, בלוקים של קרח ובטריה חדשה ששמו על הפחים והרסו אותה. נוסף לניסים הפרטיים שלי באו הניסים עם הביסיקס, ששולמו עבורו 19 לירות

ארץ ישראליות, בשעה שהתברר שהוא עולה 15, ועם החמור שהגיע סוף סוף לגבולות. תמה בינתיים פרשת הניסים והנפלאות אשר עוד תמשיך את נסיעותי להבא".

ביום 4.5.1984 מפרסם מרה בעלון קיבוץ נירים, "יחדיו", קטעי נוסטלגיה. אחד מהם נקרא: "אומברק וג'ומען"

השנים 1946-1947. אנו ירדנו לגבולות והחלפנו שם את קיבוץ ג'. נעשינו בעלים של נחלאות נרחבות ומפוזרות מאוד שעליהן קמו לאחר מכן הקיבוצים גבולות, נירים, אורים ומבטחים. היו לנו שומרי שדות רכובי סוס או חמור והם בני מ. (בני מיטיב), ג'רי ובניומין (בנימין חפץ). אבל גם ירשנו מספר שומרים בדווים, שגרו בשטחים ושמרו עליהם. לאחר שהייה של כ-3 חודשים בגבולות, עלו אחת עשרה הנקודות, ואנו עברנו לדנגור, היא נירים, היא ניר יצחק של היום. באותה שנה וחצי, מהירידה לנגב ועד פרוץ מלחמת השחרור, באנו במגע בעיקר עם שני שומרי-שדות, והם אומברק וג'ומען. היו גם נוספים, אך הם היו רחוקים מאיתנו והיה לנו קשר קלוש איתם. אומברק הרשים אותנו במיוחד. שמו היה אומברק אל עביד. כלומר מוצאו היה מצאצאי העבדים הכושים שהביאו הערבים מאפריקה. הוא היה שחור משחור עם שיער מסולסל, אף רחב, ממוצע קומה, רחב וחסון. מהימים ראשונים שהכרנו אותו ראינו שזה אדם פשוט מאוד, ללא השכלה אך מלא חכמת חיים. התכונות שבהן כבש את לבנו היו פשטות, כנות, חריצות, הופעה מכובדת ונאמנות, והוא הוכיח זאת הלכה למעשה.

ג'ומען היה שונה ממנו. בדווי צנום ושדוף שעשה רושם של אדם ערמומי מאוד, אך

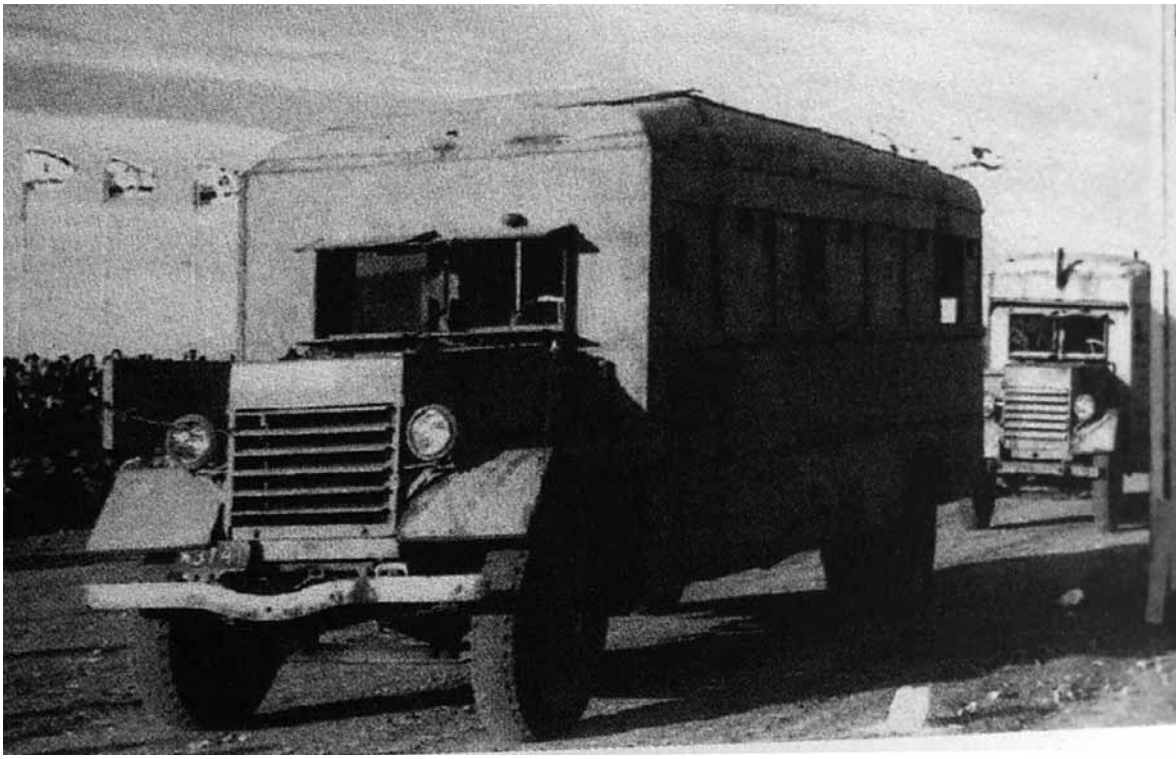

משוריין שנבנה במסגריית נירים

בתור שומר שדות עשה מלאכתו היטב.
כמה חודשים לאחר שבאנו לגבולות הוחלט לסמן את החלקות שלנו ביתדות ברזל משוקעים בגושי בטון. אומברק הפשיל שרווליו ומכנסיו, אחז בטוריה ועזר לנו להכין בטון ליציקות, הראה חריצות ורצון לעזור. היו לנו מספר מכוניות משומשות, חלק מעודפי הצבא הבריטי ממלחמת העולם השניה והן היו מתקלקלות לעיתים מזומנות. אומברק היה לרוב בהישג יד, כשהיה צורך דחוף לדחוף רכב ששקע ללא תקוה בחולות או להגיש כל עזרה אחרת. הכל נעשה בצורה חברית ונעימה, ממש בן ברית. אדם זה קשר את גורלו עם היהודים, כבר אז, כשהיינו קומץ בין חולות שוממים ובדווים שחלקם היו עוינים. אני זוכר שלילה אחד נסענו עם מכונית מגבולות לדנגור, מרחק של 17 ק"מ והמכונית התקלקלה ללא תקנה. היה צורך לגרור אותה לדנגור, מרחק של 15 ק"מ. מישהו מאיתנו הלך ברגל לדנגור להזעיק עזרה ואומברק התנדב להישאר איתי ולחכות, וזאת מבלי שנתבקש לעשות כן. הוא פשוט ראה שאני נשאר לבדי בשממה, ללא נשק, והבין שזו חובתו להישאר. במקרה זה ובמקרים דומים הוא הוכיח לנו איזה סגולות יקרות יש בו.
ג'ומען כאמור היה שונה. לא חלילה שהוא עשה צרות, אך לא היתה בו החביבות הטבעית והפשוטה של אומברק שבגללה כל כך הערכנו אותו. יום אחד עמדתי על קנקנו האמיתי. יצאתי עם מכונית המים משערי דנגור להביא מים מיד-מרדכי. ג'ומען עמד בשער, עצר אותי וביקש לנסוע איתי, כמובן שהסכמתי. לידי ישב מישהו, כך שהוא עלה למעלה, ואגב כך הושיט לי חבילה עטופה בסמרטוטים, וביקש שאשים אותה בתא הנהג. אני הייתי אז תמים למדי ולא חשדתי בכלום. לקחתי את החבילה ושמתי אותה ליד המושב שלי. הרגשתי שהיא כבדה, ושיש בה משהו כמו מתכת. תוך כדי הנסיעה התחילה להציק לי המחשבה מה יש בחבילה, ולמה ג'ומען הושיט לי אותה. באותם ימים רבו מעשי חבלה וטרור של ההגנה והפורשים. הבריטים היו מציבים מחסומי פתע בכבישים ועורכים בדיקות לעוברים. לרוב היה המחסום בכביש "רפיח - עזה", ואמנם הפעם נתקלנו בחיילים בריטים בסביבות חן-יונס. עצרנו, הם שאלו על תעודות והמשכנו הלאה. לא פתחו את דלת תא הנהג, ולא ראו את החבילה שהיתה מונחת מאחורי המושב.
ליד "דיר-אל-בלח", היו מספר אוהלי בדווים וג'ומען ביקש לרדת. הפעם לקחתי את החבילה ומישששתי באצבעותי היטב את תוכנה. הרגשתי את הידית המשולשת החלולה של תת מקלע סטן בריטי. הושטתי את החבילה לג'ומען ושאלתי אותו בצחוק: "מה יש בחבילה"? וג'ומען חייך אלי בערמומיות וענה: "משהו", ופנה לעבר המאהל הבדווי.
"בימים הטובים ההם", עבור סטן לא חוקי, אפשר היה להיכנס לבית-הסוהר ל-10-15 שנה. אילו הבריטים היו פותחים את הדלת ורואים את החבילה, כל האשמה היתה עלי, כי החבילה היתה מאחורי מושבי, ולך תטען שהיא של ג'ומען. ודאי היו חושבים שאני מעליל עליו, וג'ומען לבטח היה מכחיש כל קשר לסטן שלו. כשחזרתי לדנגור עם המים סיפרתי זאת לג'רי ולבני. לאחר מספר ימים, הם הסבירו לי שלג'ומען היה סטן ללא רשיון. האוהל שלו היה בדנגור, קרוב מאוד אלינו. באותם ימים החלו תרגילים של הצבא הבריטי באזור שלנו. ג'ומען חשש שיתפסו אצלו את הסטן ולשם ביטחון "הפקיד" אותו

בידי הנאמנות. פעם נוספת התממש העיקרון כבדהו וחשדו.

חיים: לאחר השחרור מהצבא הבריטי, מרה הצטרף למוסך בראשון. עסקנו בתיקון מכוניות ועבודות מסגרות שונות (ויטרינות לחנויות וכו'). את שכר העבודה העברנו כמובן לקופת הקיבוץ שבדרך. בשנת 1948, שקדנו על אספקת הזמנה יוצאת דופן, שקיבלנו מהסוכנות לייצור שישה משוריינים לאבטחת השיירות לירושלים. לאחר שדנגור הותקפה ביום 15 מאי 1948, ונהרגו שמונה חברים, הוחלט לשלוח לוחמים מראשון לציון כדי לתגבר את הלוחמים בדנגור. נותרתי במושבה עוד שלושה שבועות, כי הייתי עסוק בייצור המשוריינים שבנינו במסגריה. אמנון דגיאלי ונניק קוטלר שסייעו לי בייצור, גנבו אופנוע, ברחו לנירים, והשאירו אותי לגמור את העבודה עם עוד שני חברים נוספים. (אלה המשוריינים העומדים לתצוגה בדרך לירושלים, מ"שער-הגיא" ואילך עד היום).

שאול: המלחמה התחילה על הכבישים הראשיים למעשה עד 15.5.1948. מבחינתנו בדנגור לא היתה מלחמה. החלק שנשאר בראשון לציון השתתף בהגנה. באותם ימים, ראשון היתה החזית. ביום 14.5.1948, הערבים נכנסו ל"סרפנד" (צריפין), ופתחו באש. נירים בתחילת דרכה בנגב, היתה בקיבוץ גבולות, שם החלפנו את קיבוץ ג', שהקימו את קיבוץ חצור. הסכמנו ללכת לגבולות, תמורת ההבטחה שנקים קיבוץ חדש בנגב. כאשר עלו על הקרקע אחת עשרה הנקודות, בליל ה-6.10 בשנת 1946, האנשים שישבו בגבולות עברו לדנגור. נקודה הנמצאת כיום ליד קיבוץ סופה.

"השבת השחורה" יוני 1946

"השבת השחורה": כינוי שניתן ליום שבת 29.6.1946, שבו ערך השלטון הבריטי בארץ ישראל סדרה של פעולות כנגד היישוב היהודי בארץ. במסגרת המבצע הוטל עוצר על ערים, קיבוצים ומושבים. נערכו חיפושים מבית לבית ורבים ממנהיגי היישוב נעצרו. מטרת המבצע היתה לשבור את רוחם של ארגון ה"הגנה" והפלמ"ח, להשאיר את ההנהגה ללא הגנה, ולמצוא מסמכים שיוכיחו את פעולותיה הלא חוקיות של הסוכנות היהודית. במהלך המבצע נעצרו יותר מ- 2,700 איש כולל ראשי היישוב.

שאול: כאשר הייתי עצור ברפיח, חליתי והשכיבו אותי בחדר חולים ליד יצחק רבין, שנפצע בתאונת אופנוע. כך קרה ששכבנו האחד ליד השני. הוא היה פצוע ממש, אני הייתי סתם חולה. ישנו על אלונקות. אחד האנשים בחדר התחיל להתבכיין, "מה יהיה" וכן הלאה. רבין אמר לו: "אל תדאג, הבריטים ילכו מהארץ, תהיה מלחמה ואנחנו ננצח. ותהיה לנו מדינה. זה יקרה כי אנחנו מאורגנים והם כנופיות". האיש שהתבכיין, השתתק, ורק אחר כך אמר: "האיש הזה יהיה ראש ממשלה".

חיים: באותם ימים עבדתי בתעשיה הצבאית (תע"ש) במחתרת. ניהלתי שם את המסגרייה בראשון לציון. בצוות איתי היו: מרה - מסגר, אמנון דגיאלי - מסגר, נניק (נתנאל קוטלר ז"ל) המכונאי. לשם עבודת "כיסוי", עשינו גם מסגרות לחלונות ראווה וכו'. קיבלנו הזמנה להכין את המשורינים לעליה לירושלים. קיבלנו שירטוטים, שלד של משוריין, קבינה ומנוע, ואת היתר עשינו בכוחותינו. מדובר בעבודה רבה וגדולה. הדפנות של המשוריין היו מדופנות בפלטות של 5 מ"מ ובאמצען פלטת עץ. כדור רובה

לא יכול היה לחדור פנימה. כאשר נסעתי לתל אביב, ראיתי ארגזי תחמושת של הצבא הבריטי עשויים מפלדת שריון. קניתי כמה ארגזים כאלה. הבאנו אותם לנירים כדי לבדוק אם המשוריין אכן ממלא את תפקידו. מאחד הארגזים בנינו את מרכב המשאית שאיתה עברנו מראשון לדנגור. עם הזמן המשאית חטפה פגז והתפוצצה.

מלחמת העצמאות בדנגור

למחרת ההכרזה על הקמת המדינה - 15.5.1948

שאול: היו בדנגור ארבע עמדות לחימה, המחוברות ביניהן בתעלות קשר. בכל עמדה היו בין ארבעה לשישה איש. רוב האנשים היו עולים חדשים, שעברו את השואה באירופה. המפקדים היו פלמ"חניקים. שאלתי את אריה גניסלב - "איך הרגשת אחרי השואה לבוא ולהלחם שוב על חייך?" הוא ענה לי כך: "יש הבדל גדול כשאני עומד עם רובה ומגן על ארץ ישראל". אחרי דובון (דב אגמון), פיקדתי על דנגור. אחרי הפעולה שוחחתי עם ז'קי, שהיה אחד מהעולים שלחמו בדנגור. ז'קי לחם בצרפת במאקי, במסגרת המחתרת הצרפתית. הוא סיפר לי כי בערב ה- 15.5.1948, המצרים הגיעו עד הגדרות של דנגור. הם הלכו עם רובים בטור. אחריהם הלכו מצרים נוספים עם אקדחים. כשפסקה האש של המצרים, ז'קי נתן פקודת אש בצרפתית לעולים הבלגים שהיו בעמדות. העולים ירו, ופגעו בקצינים המצרים, ושאר החיילים ברחו. למען האמת מי שהציל את דנגור הם העולים החדשים. כל זאת אחרי עלבון צורב של העולים, על מברק שנשלח ממפקדת דנגור, בו ביקשו "הביאו תגבורת ופלמ"חניקים".

בספרו 'סיפורי חיים', מספר חיים ארד: כשנודע לנו שדנגור הותקפה, וכי בהתקפה נהרגו שמונה חברים, החליט הקיבוץ לשלוח לוחמים מראשון לציון לתגבר את הלוחמים בדנגור. לאחר שגמרנו את ייצור ששת המשורינים לירושלים, ירדתי לדנגור.

לפני הירידה לנגב פניתי למחלקת הניסויים בתע"ש, בבקשה לקבל נשק כבד יותר מהרובים שהיו ברשותנו. קיבלתי מרגמה שלושה אינץ' עם חמישים פגזים ו"פיאט" (טיל נ"ט) עם חמישים טילים. ארזתי את הנשק בארגזים וירדתי בשיירה לנגב, שהיה נתון במצור. נסענו בדרך עוקפת שעברה ברוחמה, שובל, צאלים, גבולות, כך עד דנגור. הקיבוץ היה מוקף במשלטים מצריים שירו עלינו לפרקים. לפני שנכנסה הפסקת האש לתוקפה באוקטובר 1948, קיבלתי אישור מהמא"ז (מפקד האזור בדנגור) להפגיז את המחנה הצבאי המצרי, שהיה ממוקם במרחק 2,200 מטרים מנירים. טווח המרגמה, עם שש תוספות של אבק שריפה, שהיו המקסימום האפשרי - הגיע ל-2,600 מטרים, בזוית של 45 מעלות. משימה פשוטה בשביל המרגמה שברשותנו. בכיוון ידני פגע הפגז הראשון במרכז המחנה המצרי, ואחרי הפגז השני השליכו המצרים את הנשק שלהם, וברחו לכיוון כביש עזה - רפיח. החלטתי לנצל את ההזדמנות ושמתי עשר תוספות, ששלחו את פגז המרגמה הישר לריכוז המצרים הנמלטים, במרחק של שלושה וחצי קילומטרים. המצרים המשיכו לרוץ, וכבר הגיעו עד לכביש. הכנסתי ארבע עשרה תוספות, ופגז המרגמה טס עד לכביש ונחת ביניהם. יצחק שדה, שהיה מפקד הפלמ"ח הגיע לנירים עם צוותיו, וביקש ללמוד את סוד ההצלחה. קנה המרגמה שהיה ברשותנו נבנה בתע"ש באופן מיוחד לשם ניסויים, דופן הקנה היתה עבה מדופנן של המרגמות

הרגילות. לכן הרשיתי לעצמי להטעין ארבע-עשרה תוספות במקום שש, כדי להגדיל את הטווח עד לחמישה קילומטרים בערך. בתום המתקפה הקדשנו את רוב זמננו במשלט לשיפור העמדות ותעלות הקשר. היות והמשלט נהרס כולו, בנינו מקלטים וחדר אוכל תת-קרקעיים, מחומרי בניה שנלקחו מהכפרים הערבים שננטשו. אחד החברים אלישע קלי, תכנון ובנה מערכת לקליטת קרני שמש והכנסתן באמצעות מראות לחדר האוכל. סכמה של המערכת נמצאת היום במוזיאון שהקים אמנון דגיאלי בקיבוץ נירים.

מרה כנהג ומחנך

מרה היה נהג בראשון לציון. לנהגים היינו מצרפים מאבטח, אותו הצמיד לנהג סידור העבודה. באחד הימים, מספר **שאול**, נסעתי עם מרה כמאבטח והגענו לעזה. באותם ימים הסתובבנו בעזה באופן חופשי לחלוטין. פתאום זרקו על המכונית של מרה אבנים. מרה עצר את המכונית, רדף אחרי הילד שזרק אבנים, והגיע עד לביתו. מרה נכנס לבית, ושאל מי אביו של הילד. מרה אמר לאב "הוא זרק אבנים תרביץ לו". הייתי המום. אך זוהי תגובה מאוד אופיינית למרה. הוא לא ירביץ, אבל ידאג שהמעשה שצריך להיעשות ייעשה באופן הנכון ביותר.

המעבר מדנגור לחירבת מעין, אפריל 1949

מספר סולו: עם הזמן, כאשר המשכנו לשבת בדנגור, הבנו שמים לא יגיעו אלינו. ראינו שבאזור "חירבת מעין" יש תבואה גבוהה ועצי פרי מניבים שננטשו על ידי הערבים, מבני "אבו-סיתה", אשר גרו בחירבת מעין. החלטנו לכן לעבור מדנגור לחירבת מעין. לא היה קו גבול מסודר בינינו ובין הערבים. הם הסתלקו ואנחנו היינו אדוני הארץ. ב"חירבת-מעין" היינו מספר חודשים. מדובר במקום ללא מים זורמים, ללא חשמל.

אני זוכר את עצמי, מספר סולו, מקלח את כל הגוף עם קופסת שימורים אחת. ברן (אברהם אדן), שהיה חבר נירים, מצא באר במקום. אמנם היו בה מים מליחים, אבל היו מים. שתינו תה מלוח עם סוכר. זהו מתכון מעניין ומיוחד במינו.

עם הזמן, מרה היה הנהג של היישוב, סדרן עבודה, וכמובן ניהל את המוסך. דודתו אסתר שאלה אותי לא אחת, מספר סולו, מדוע לא נותנים למרה תפקיד חברתי, אך נראה לי שהוא לא היה מעונין בכך.

כאשר עברנו מדנגור לחירבת מעין הטרידה אותנו בעיית הבעיות בנגב - המים. הערבים שישבו בחירבת מעין לפנינו, חפרו בה באר. עם זאת היא לא היתה ראויה לשימוש. המנוע שלה פוצץ בידי יחידת צה"ל בעת הפשיטה על חירבת-מעין. זמן ממושך נאלצנו להביא מים בעוקב ממרחקים, עד שיום אחד החלטנו לנסות להפעיל את הבאר. לשם כך גויסו חיים ארד המכונה שרייבי ומרה.

וכך מתאר מרה בעלון 'יחדיו' את הירידה לבאר ב"חירבת מעין": יום אחד בעוד אני תושב ראשון המעתירה, עת עוד ישבתי ליד סיר הפלפלים הגלידות והקולנועים - נקלעתי לימים ספורים ל"חירבת-מעין". ביקש ממני חיים שרייבי לבוא איתו לבדוק את הבאר במקום. קירבנו את הטקטור זה שקוראים לו "דוביליו" עד פי הבאר. חיברנו את

הרצועה והתחלנו להניע את הבאר. הכל הסתובב ועבד כפי שצריך, אך הבאר הארורה לא הוציאה טיפת מים אחת. מכיוון שראינו כך, מילאנו חבית עם מים ושפכנו לתוך המשאבה שבבאר. המים נעלמו. כאן הגיע החלק העליז ביותר. שרייבי אומר לי שהוא יורד למטה לתוך הבאר ואני אחריו. "טייב" אמרתי "כאשר אבדנו אבדנו." ראיתי שחיים התפשט ונשאר בתלבושת מינימום - כלומר בתחתונים בעלי צורה מפוקפקת, כובע גרב על הראש ויחף. התפשטתי גם אני. נתתי את הבגדים לאמנון דגיאלי, ואמרתי לו כך: "במקרה שלא אעלה בחזרה. גש לאלמנתי אלישבע ולילדי, שיחיו, ובשר להם בעדינות וברגש שאני קבור במקום בטוח ואין צורך אפילו לערוך טקס הלוויה". אחרי הדברים הללו, כשאמנון הבטיח בחגיגיות שימלא את צוואתי - ירדתי לבאר.

מה אומר ומה אדבר, ישנם בעולמנו דברים נעימים יותר. חושך אפף אותי. הסולם הרעוע חישב להישבר וטיפות מים ושמן הרטיבוני כליל. בקיצור כל עוד נפשי בי הגעתי לקרקעית הבאר. שם נוכחתי לדעת שכולי רטוב מזיעה וממים ושהאפלה רצינית ביותר. שרייבי הרגיש את עצמו כמו בבית. הוא הסתובב לו בין הטיפות ושרק לו את השיר "ושאבתם מים בששון". לאט לאט התרגלנו לחשכה והתחלנו לעבוד. פרקנו את המשאבה והוצאנו את קרביה. כאשר היינו זקוקים לאיזה כלי היינו צועקים לאמנון. אין תשובה. צועקים שוב. אין תשובה. כאן מתחילות להתעופף להן מילים שהנייר לא יסבול את נוכחותן.

אמנון עונה לבסוף "מה אתם רוצים?" - "תוריד עורית למשאבה ואל תזוז מפתח הבאר". הוא עונה: "מי זז, ממזרים, אני כאן יושב וקורא פה בספר על עזרה ראשונה למקרה שתחנקו שם למטה". נשמע משק העורית הצונחת בחלל הבאר.

הזמן אינו זז בתוך הבאר. עובדים שעות ולא מרגישים. לבסוף הכל מסודר ומורכב, ואנו מחליטים להניע את הבאר ולהישאר למטה ליד המשאבה לראות שהכל בסדר. לפי המוסכם אנו דופקים עם מפתח צינורות על הצינור העולה למעלה, כדי שאמנון יפסיק את טרטור הטרקטור, כדי לשמוע מה בפינו. הבאר מתחילה לעבוד. השטאנגות עולות ויורדות באפלה. רעש איום כמו בסעודת שדים. לפתע אנו מרגישים בסילון מים אדיר, פורץ מאחד החיבורים, ומתרומם לגובה של עשרה מטרים ונופל עלינו. שרייבי מתחיל לדפוק בכל המפתחות שבידו ולהשמיע את מיטב קללותיו כדי שאמנון ישמע אותנו. היינו קרובים לטביעה. חצי שעה תמימה אנו עומדים מתחת לקילוח הקר ומחכים שאמנון יסיים לקרוא את הפרק הרלבנטי בספר העזרה ראשונה שלו.

חיזקנו את הצינור והתחלנו לעלות למעלה. אז נוכחתי לדעת שעומק הבאר 95 מטרים. עלינו למעלה והנה העולם כמנהגו נוהג. השמש זורחת, הציפורים מצייצות ואמנון צועק עלינו "לא יכולתם להיות שקטים יותר? הפרעתם לי בקריאה". רציתי להשליך אותו לבאר, אך חיים עצר בעדי אמר: "הוא מג'נון, עזוב". ניגשנו לצינור הפליטה, והנה הבאר מקיאה מים שחורים ומסריחים שאפילו כלבים לא היו שותים. אבל בקיבוץ ישתו. הלכנו הביתה בראש נקי. ידענו שעשינו את שלנו בכבוד. מאותו יום התלבשה עלי הבאר. מידי שבוע הייתי מבלה בנעימים בבטנה. פעמים שעה שעתיים, ופעמים כל היום כולו, לפי מצב רוחה. מיד פעם אני בוחן את הסדקים והחורים שבקירותיה שהולכים וגדלים ללא בושה. אני מקווה בליבי שאם יתחשק לה לבאר להתמוטט כליל

יהיה זה לפני תיקון או אחריו, אך לא כאשר אני בפנים. שמעתי שניתן לבטח את האדם היורד לבאר בסכומון עגול ונאה, כמו מאה אלף לירות למשל. ניתן לעשות שהוא לא יצא כלל החוצה ואז נמצאים אנו מרוויחים הון של קבורה ולוויה כאחד.

המעבר מחירבת מעין ליישוב הקבע של קיבוץ נירים

מתוך אתר האינטרנט של נירים (נכתב בתאריך לא ידוע)

הרס הנקודה בדנגור ונפילתם בקרב של החברים הקרובים הוביל את אנשי נירים לחיפוש אחר "הקיבוץ המובטח" במקום אחר. במבט לאחור, מונים ותיקי נירים חמישה "מעברים" עיקריים בלכתם מן העיר למדבר: פעם ראשונה המעבר ל"מצפה גבולות", פעם שנייה המעבר שנקטע בשקיעה בחולות, פעם שלישית לגבעת דנגור, פעם רביעית - בתום הקרב - לחירבת מעין ופעם חמישית לנירים של היום.

ההתחלה הראשונה, הבראשיתית, היתה שם ב"שקיעה בחולות". מלחמת השחרור ו"הקרב על נירים" קטעו את ההתחלה הראשונית והובילו את אנשי נירים לחפש נקודת התחלה חדשה. מקומו של הקיבוץ נבחר בזכות השעורה הגבוהה, "קו המים", אמרו החברים ונטעו שם יתד לחיים. העשור הראשון של נירים רצוף התחלות. "אלה השנים המכריעות: קיבוץ בהתהוות - מרגע הלידה עד העמידה על הרגליים", תאמר אחת הוותיקות. שנים קשות של הישרדות והיצמדות עיקשת לקרקע ולרעיון הקיבוץ. סממנים של מעבר להתיישבות של קבע בתנאים בלתי אפשריים: דרכים משובשות,

משמר כבוד לנופלים בדנגור

מיקוש ובעיות ביטחון, צמא ויובש באין מיים, מלחמה על קיום. ובתוך כל זה נחישות ולהט עשייה - בניית המשק, איחוד בין הקיבוץ היושב בראשל"צ ומפרנס את כל החברים לבין הגרעין הלוחם בנגב ומחזיק בנקודה.

מספר מרדכי גלילי (מרה): "מלכתחילה נקבע שהקיבוץ יוקם בנקודת גובה 113, היכן שאנו שוכנים כעת ושחרבת מעין תשמש רק תחנה זמנית עד להעברה ובנייה מסודרים. לאחר מכן החלה ההעברה מדנגור לחירבה. הדרכים היו דרכי עפר, השממה שלטה, שום יישוב שלנו לא היה בדרך. כשהערבים הרגישו בתנועה לנגד עיניהם, הם כמובן הגיבו במיקוש. כשהושלמו התוכניות לנקודת הקבע היה יום העלייה על הקרקע. גייסנו את כל הקיבוץ מראשל"צ ועלינו לנירים. תחילה נעשו העבודות החשובות ביותר - הוחל בהקמת צריפי המגורים, חדר האוכל ומקלחת. נמתחו גדרות ונחפרו עמדות מגן. תוך כדי הקמת הנקודה נערכה תוכנית חקלאית וסומנו שטחי המטע, השלחין, והפלחה. עדיין לא הגיעו המים ושאבנו מים מהבאר הערבית שליד החירבה. רק כשנה לאחר מכן הגיע קו המים מאזור ניר עם".

סוד כוחה של נירים

שלושה יסודות הגיעו ראשונים לנירים במדבר: הפרות, התינוקות והספרייה. הפרות - עדות לצמיחת המשק, התינוקות - עדות לאמונה בעתיד, הספרייה - אות ומשל לתרבות העל. בנובמבר 1949 בשער עיתון הקיבוץ תחת הכותרת "על הסף" נכתב: "נקודת המוקד בחיי הקיבוץ כעת היא ההעברה. ההעברה מהמשלט מלמטה אל הנקודה הקבועה למעלה, ובעיקר ריכוז הקיבוץ כולו במקום ההתיישבות, מבצע שיארך מספר חודשים. בכל זאת עם העברת בית הילדים (במהרה בימינו) יעבור סוף סוף מרכז הכובד לנגב. באמת הגיעה השעה שהקיבוץ, אשר מיום היווסדו חי בפלוגות מרוחקות זו מזו, יתחיל לחיות ולבנות את חייו המשותפים במקום קבע".

"קצת על חיינו"

מתוך מאמר של מרה בעלון קיבוץ נירים "יחדיו" 22, מיום 11.8.1949

מלאו לקיבוצנו שלוש שנים, ומותר וכדאי לערוך את סיכומן. לכאורה נדמה כי אך לפני ימים מספר עלינו לגבולות ולבאר יעקב והנחנו יסוד לקיבוץ צעיר ומתחיל, חדש וחסר ניסיון. יש לי הרגשה שבאותם הימים, רבים עוד לא הבינו מה זה קיבוץ ומה הם חיי קיבוץ, ולמה הם מחייבים (אגב יתכן שגם כיום יש אחדים כאלה). רבים חשבו שזה מין המשך של בית ספר ומשחקים. בכל אופן לא הבינו שזהו הבית בהא הידיעה ושעלינו ליצור את צורתו.

השנה שבילינו בבאר יעקב לא הוסיפה לנו הרבה, אלא רק מרטה קצת את עצבינו, וטוב שלבסוף עברנו לראשון. בראשון התחלנו להתבסס לאט לאט, להקים את הקיבוץ ואת המשק. גם פה ההתחלות היו צנועות, היו ענפים שהתפתחו והיו שחוסלו וקמו חדשים. בנירים שבנגב פירנסנו את עצמנו בעבודה במחנה 104 ובקו המים. נוסף לזה היתה הרגשה טובה של יצירת יש מאין, של הקמת ביתנו שחלמנו עליו שיהיה איתן, גדול

ויפה.

המלחמה הרסה את נקודתנו הקטנה ועשרה מטובי חברינו נפלו: **דוד אלון (דודו, מפקד הנקודה), יוסף לב, בצלאל איתן, רבקה זלצמן, גיורא אלטר, צבי פרידלנדר, אפרים אורי, צבי לייזר, צבי לוסטיג ויהודה צפתי.**

השנה שעברה על אנשינו בדנגור, מיום ההתקפה עד ההעברה לחרבת מעין, לא הוסיפה לנו מבחינה משקית. התחלנו לבנות את הקיבוץ רק לפני חודשים מספר. כיום אנו עומדים בסימן של העברה קרובה של מרבית חברינו מראשון לנירים, ובהתחלת הקמת הנקודה הקבועה. כולנו מרגישים כי אין הצדקה ואין אפשרות להמשיך בקיום שני גופים נפרדים, ולטובתנו המשקית והחברתית יש להתחיל ולסיים את ההעברה לנירים במהירות.

אם מבחינה משקית אנו הולכים בתלם הנכון ובמרץ הדרוש, הרי שמבחינה חברתית הרבה דברים אינם בסדר בקיבוץ. אני שואל את עצמי לפעמים - האם זהו הקיבוץ שאתה רצית בו? האם כך תיארת לעצמך את פני קיבוצך? הייתי רוצה שעוד חברים ישאלו את עצמם את השאלה הקטנה הזאת. כי אחרי הכל לא באנו הנה רק על מנת לעבוד ולהקים משק, או למען הציונות להפרות כמה אלפי דונמים בנגב. לעבוד יכולנו רובנו בתור פועלים בודדים בעיר או במושבה. ואשר לציונות, איני משוכנע שיש בינינו הרבה אידיאליסטים. ובכן מהו הכח המלכדנו לקיבוץ?

אני אומר שהכח הזה הוא רצונו של רובו של הקיבוץ להקים בית וחברה שטוב וכדאי יהיה לחיות בהם מתוך רצון חופשי. מזה נובעים גם אהבה ונאמנות לקיבוץ, נכונות להגן עליו מבית ומחוץ. כדי שביתנו יהיה כפי שאנו רוצים שיהיה, עלינו לשמור על דמותו ועל אורח החיים בו, "על המשטר והנוהג". אם לא נעמוד על המשמר תהיינה סטיות מהדרך שמביאות לכל מיני משברים וצרות. לכן צריך להיות פחות או יותר תכנון בחיי החברה כמו שהוא ישנו (או רוצים שיהיה) בחיי המשק. יש לנו ניסיון של שלוש שנות קיבוץ עצמאי וצריך להיעזר בזה ולבנות את עתידנו כפי שאנו רוצים אותו.

אריה שרייבר מספר על מרה

מרה הרגיש את עצמו חייל המשרת בקיבוץ. זאת היתה נקודת המוצא להתייחסות שלו להוויה האישית והקיבוצית שלו, פתח אריה את דבריו. היתה בו צניעות קיצונית. מדובר ברמה האישית ביותר, כמו ביגוד חדש או כל מוצר צריכה שהוא. בזמנו הייתי רכז ועדת צריכה בקיבוץ. באתי לביתם של אלישבע ומרה. הצעתי להם לשדרג את הריהוט שלהם. מרה הביט ושאל: "מה, הריהוט שלי לא טוב? אינני רוצה להחליפו". נדהמתי! הוא הוסיף ואמר: "מה שיש - טוב לי". אינני זוכר איך הויכוח בינינו נגמר, אבל כשאני רואה את סט המדפים על העמודים (כוננויות) בחדר של מרה ואלישבע, אני מבין שבסוף הוא השתכנע לקבל את הריהוט שועדת צריכה סיפקה...

בוודאות אני כן יכול לומר, שמרה מעולם לא בא בדרישה אישית לקיבוץ. עד היום, כשאני משתמש בבגד יתר על המידה, אשתי סונטת בי, ואומרת לי "מה אתה, מרה?"... אין ספק שמרה היה סמל לצניעות אישית. מרה לא היה איש של דיבורים. את דבריו

נהג לבטא על גבי העלון בכל מיני הזדמנויות. אהבתי את מאמריו, הם נשענו תמיד על ראייה ערכית.

יש לי חוויה מיוחדת הקשורה במרה המאפיינת אותו מאוד. באתי לנירים כאשר הייתי בן 17. זה היה ב- 31.12.1949. באנו הנה לפני הגיוס לצבא. נקודת הזמן היתה בין פירוק הפלמ"ח מצד אחד, וכשמצד שני עדיין לא הקימו את הנח"ל. באותה תקופה כל תושבי נירים היו מחוילים. נחשבנו אז ל"יישוב ספר" (יישוב היושב על הגבול). הצבא תפש את הגיזרה רק בשנת 1953. כאשר באנו, עשו לנו טירונות, והכשירו אותנו להיות חיילים לכל דבר. המפקדים שלנו היו ותיקי נירים. ביניהם היו: מרה, פלוק (שמואל בוכשטב), שאול גבעולי וברן (אברהם אדן). הם ממש עשו לנו טירונות, עם כל המשתמע מכך. הסתכלנו עליהם בהערצה. הם היו גיבורים בעינינו. הם היו מבוגרים מאיתנו בחמש שנים. הם השתתפו במלחמת השחרור. מרה, שהיה בצבא הבריטי ואחר כך בהגנה; ברן היה בפלמ"ח; שאול היה קצין אם כי לא עבר קורס קצינים. בהקשר זה יש סיפור.

המאבק על כבוד הזיתים

עבדתי כנוטע. החלטנו לטעת מטע של זיתים, כי חשבנו שאינם זקוקים לכמות גדולה של מים. בנירים היתה כמות מועטה של מים. המים הגיעו אלינו באותם ימים מניר עם. באותם ימים, לאחר ששתלנו את הזיתים, נסעתי עם תרמיל גב לקיבוץ בית השיטה אשר למרגלות הגלבוע. שם פגשתי את חצרוני, שהיה מומחה לזיתים באותם ימים. חצרוני אירח אותי בצריף שלו. הוא לקח "עיניים" (מקום הסתעפות של הענף שממנו ניתן להצמיח ענף חדש) מהעצים הטובים ביותר שהיו ברשותו. שמתי את הענפים הללו בתרמילי, ונסעתי איתם באוטובוסים חזרה לנירים. שתלנו את הייחורים שהבאתי איתי. המשתלה היתה במקום בו עומד כיום שער הקיבוץ. המטע היה רחוק מהקיבוץ במושגים של אז. זאת היתה ראשית החקלאות של מטעי נירים.

בוקר אחד קמנו בבוקר וגילינו שאין זיתים. בלילה הגיעו ערבים מעזה, עברו את הגבול, עקרו את הזיתים וחזרו לכפרם. יש להבין כי הגבול בינינו ובין עזה היה מסומן כתעלה, שנעשתה על ידי טרקטור עם מחרשה. מצד אחד היה שביל פטרולים של מצרים וכזה גם בצד שלנו. התעלה הקלושה הזאת כמעט נחסמה עם הזמן, כך שהמעבר מצד לצד היה עניין של מה בכך. כאשר באנו בבוקר וראינו את העוולה שנעשתה בין לילה, היתה תחושה של טראומה במלוא מובן המילה. המפקד שהיה אחראי על הגזרה באותם ימים היה בני מיטיב (מוטילוב). הוא היה המא"ז. מפקדים נוספים ביחד איתו היו קובי אביעזר ומרה. מרה אסף אותי ואת יוסוף (יוסף אחיטוב). יחד היינו קבוצה של שלושה אנשים. מרה אמר: "חבר'ה אנחנו הולכים לחפש את הזיתים שלנו". למרה היה אז נשק מכובד, "שמייסר". זהו תת מקלע גרמני שנלקח שלל במלחמת העצמאות. לנו, "הפיונים", היה "רובה צ'כי" פשוט ביותר. מרה אמר לנו: "תכינו סנדויצ'ים ומים". בלילה התאספנו, הלכנו לכיוון כיסופים, ועברנו את הגבול. מרה הצטייד במשקפת, אותה העביר בינינו כשאנו כורעים בצורת ריבוע, וכל אחד מסתכל לכיוון שלו. הלכנו בשקט, כדי שלא לעורר את הישנים בכפר, שבו חשבנו נמצאים חומסי הזיתים שלנו. מידי פעם עצרנו והסתכלנו במשקפת. כל אחד צפה לכיוון אחר.

אחרי מספר מטרים זיהינו בתים מפוזרים, הנמצאים בין ה"חודקים" (סוללת עפר שעליה שתולים שיחי צבר). אחרי מלחמת השחרור, לכל ערבי כמעט היה נשק אישי שמצא. כאשר נכנסנו לכפר היה שקט מוחלט. עם הזמן גילו אותנו הכלבים והתחיל רעש. אנשי הכפר התחילו לירות כל אחד מהנשק שהיה בידו. היה לא נעים. מרה היה המפקד. הוא אמר לנו בקור רוח ובהחלטיות: "אנחנו לא יורים". התחלנו לחזור על עקבותינו, כי היריות תכפו והלכו. עברנו ליד בית אחד. מרה אמר לי "אתה תלך מצד אחד, ואני מצד שני". פתאום נפתחה הדלת. יצא ערבי עם רובה. מרה היה לפניו. הערבי שאל: "מין הדא?" (מי זה?). מרה בא מולו, דרך את הנשק, ואמר לו: "סאח'ב" (חבר). שניהם ירו. אינני יודע אם הערבי נפגע. אני לא ראיתי. מרה לא איבד עשתונות. בקור רוח מופתי אמר לנו: "רוצו וחכו בנקודת היציאה שקבענו". רצנו עד היציאה. התחיל רעש נורא. רצנו, הגענו ועצרנו. מרה אמר: "שבו". הסתכלנו במשקפת לכל כיוון, כפי שעשינו קודם לכן. המשכנו ללכת והגענו לגבול. כאשר הגענו, מרה אמר: "הכנתם סנדויצ'ים? זה הזמן לאכול אותם". הלכנו עוד קילומטר. נכנסנו בין הכפרים ויצאנו החוצה.

למען האמת היה כאן מערב פרוע באותם ימים. את הזיתים אמנם לא מצאנו. כעבור זמן מה, נסעתי שוב עם אותו תרמיל לבית השיטה ונטענו מטע חדש. הקמנו בתוכו מגדל שמירה וישב בתוכו שומר כדי שהזיתים לא ייגנבו שוב. אחרי שלוש שנים התברר, כי גידול הזיתים איננו ריווחי כלל ועיקר. הפכנו את המטע לחורשת הזיתים שלנו, המורכבת משאריות המטע דאז.

אחרי ברן, שאול גבעולי היה מא"ז. היתה פעולה של אנשי פדאיון (כינוי למחבלים בשנות החמישים), אשר הרגו שבעה חיילים. אנחנו כקיבוץ פעלנו כתגמול, והפגזנו. לאחר מכן שלחו אותנו שוב לרצועה לחלק כרוזים. בני מיטיב כתב אותם בערבית. המפקד במבצע זה היה פלוק. אנחנו פיזרנו את הכרוזים ברצועה. בשנת 1953 קיבל הצבא את הגזרה והתחילו סיורים מסודרים. מפקד פלוגת הצנחנים שבאזור היה בזמנו היה מוטה גור (לימים - הרמטכ"ל).

סיפור אחר הקשור במרה ובי, מאפיין אותו ואת דבקותו במשימה שלקח על עצמו. ככלל, אני שבאתי לנירים מאוחר יותר, לקח זמן עד שנתנו לי רשות "לפתוח את הפה". מרה כמכונאי, נראה לי אז אלוהים בהתגלמותו.

על כל פנים, בשנת 1952 רציתי להגיע לתל אביב. יש לקחת בחשבון שבאותם ימים הכביש היחידי באזור הגיע עד לאזור מושב גילת בלבד. כל שאר הדרכים היו דרכי עפר. תחבורה ציבורית לא היתה כלל בנמצא. בקיצור, להגיע לתל אביב היה כמו להגיע ללונדון.

בערב נודע לי כי משאית "הפורד" בה נוהג מרה, נוסעת לתל- אביב כדי להביא אספקה. כאשר נפגשנו בשעה שמונה בערב לנסיעה, אמר לי מרה כי "האוטו משתעל". אמרתי לו, שאם כך, אלך הביתה. מרה אמר: "לא חביבי, לך הביתה, לבש בגדי עבודה ונתקן יחד את הפורד. אנחנו הולכים לעבוד הלילה". כאן יש לעצור ולהסביר, כי למרה היו שלושה סוגים של בגדי עבודה. בגדי עבודה לעבודה עצמה, בגדי עבודה לאחר העבודה, ובגדי עבודה מהודרים יחסית לאירועים חגיגיים. אלה החגיגיים כללו מכנסי קורדרוי וחולצת משבצות. כיום כאשר אני בוחר לעצמי חולצת משבצות אשתי לועגת לי בצחוק,

ואומרת: " בחרת לך חולצת מרה".
כעבור זמן מה הגיע מרה למוסך. ערך כמו רופא בחדר ניתוח את כלי מלאכתו המרובים והממוינים לסוגיהם השונים. היתה לו קופסה מיוחדת, שאליה היה מחובר מתקן לרחיצת הידיים. מרה ירד לבור במוסך (מקום שממנו ניתן לראות את תחתית המכונית). הוא התחיל לעבוד, ואני הפכתי באחת להיות הנער השליח שלו לכל בקשה ועניין. תוך מספר שעות ה"פורד" תוקן. הייתי בטוח שאנחנו נשארים בבית לנוח. אבל מרה באופן הטבעי ביותר מבחינתו אמר: "גש להתקלח ולהתלבש אנחנו נוסעים". הייתי המום. כך נסענו לתל אביב בסביבות חצות הלילה... אך זהו מרה במיטבו: נותנים לי משימה אני חייב לבצע. הלא אמרתי בתחילה, מרה הוא חייל המשרת את הקיבוץ.

ועוד מדברי אריה שרייבר על תקופת "המארב הפרוע" 1950-1954

אני חבר בגרעין "ארזים", אשר כלל, בין היתר, נערים ונערות מחברת נוער בכפר מסריק. כשהגענו לקיבוץ נירים, בסוף שנת 1949, חיילו אותנו. מרה, ברן (אברהם אדן) ופלוק (שמואל בוכשטב) היו המפקדים שלנו ועשו לנו טירונות. הם היו חיילים בנירים, וקראו לזה חיילים במשקי ספר. כל הגרעין חויל, וקיבלנו תעודת חוגר. ברן ושאול גבעולי עשו לנו טירונות וקרעו לנו את התחת.

כל לילה יצאנו למארבים, ואחר כך שלחו אותנו לקורסים של מקצועות צבאיים. כל אחד יצא לקורס אחר, לפי מועד הקורס. אני יצאתי לקורס של מש"קי סיור. אחר כך שבנו לשרת בקיבוץ. רק בשנת 1954 שחררו אותנו מהצבא.

הגענו לנירים לפני שצה"ל הקים את גוש ההגנה המרחבי, בשנת 1954. עד אז, כל נושא ההגנה על הישובים היה באחריותו של כל קיבוץ ומושב, והמא"ז היה מעין "שריף" מקומי.

פעם אחת, "הגנרלים" בקיבוץ, החליטו שניכנס לכפרים הערביים, מהם הגיעו המסתננים. פלוק ובני מיטיב (מוטילוב) היו מפקדי הכח. בני, אשר ידע ערבית, הדפיס לנו כרוזים בערבית לחלק לכפרים, ואמר לנו "תיכנסו לכפר, תזרקו חזיזים ותפיצו את הכרוזים". בכרוז נכתבה אזהרה, כי זו פעולת תגמול בתגובה להתנכלות הכפריים לקיבוץ (עקירת מטעי הזיתים). יוסוף (יוסף אחיטוב) אני ועוד כמה חברה' מגרעין "ארזים", שגויסנו כחיילי משק ספר, נכנסנו לכפרים עבסאן ובני סוהילה. בני מיטיב אמר לנו לא לירות בכפריים ורק לחלק כרוזים, כדי שיהיה שלום.

דוגמא נוספת לפעולת תגמול היתה בשנת 1950, בלילה של ליל הסדר. שאול גבעולי, שהיה אז מפקד הגוש, שלח את ההורים של חברי הקיבוץ עם משאיות, כדי שיעברו את ואדי הבשור בדרכם לקיבוץ. קומנדקר עם חיילים של הצבא נשלח לקראת ההורים. הקומנדקר עלה על מוקש, נהרגו שבעה חיילים, והערבים התעללו בגופות. מצאנו את הגופות בשטח. שלא תדעו מה עשו להם. עקב זאת היה צורך להגיב לאירוע. שאול גבעולי אמר לנו להוציא מרגמה של 81 מ"מ, והפגזנו את הכפרים ברצועה.

את ליל הסדר ערכנו בנגריה של הקיבוץ, כשאנו יושבים עם חגור מלא ונשק, וכן שומרים בשמירה היקפית. את הנגרייה בנינו מקרשים וחומרי בניה שפירקנו מבתי הערבים באזור ומהבית של עבדאללה אבו סיתה, אשר לפני מלחמת העצמאות גר באזור שמכונה "המשלט" או "הבית הלבן".

באותה עת כל קיבוץ היה אחראי על שמירת הסדר בגיזרה שלו, ועשה פעולות תגמול לפי שיקול דעתו. כך למשל, קיבוץ בארי ערך פעולת נקם, לאחר שמסתננים רצחו חברה בהריון. גם לאחר שהצבא לקח פיקוד על הנגב המערבי, המפקדים האזוריים (מא"זים) שמונו, היו חברים בקיבוץ או במושב בו גרו, ורוב חברי הישובים באזור גויסו לשירות מילואים בגוש ההגנה המרחבי.

היו קוראים לנו לעשות כארבעים ימי מילואים בשנה, להחזיק את הקו. באותה תקופה, כל הזמן הערבים היו גונבים כל מה שהשארנו בשדה, כגון צינורות השקיה, וכו'. אם היו דברים שלא ניתן להזיזם אך היה צורך למנוע את גניבתם, שכבנו במארב ושמרנו עליהם.

בשנת 1956, לאחר מבצע סיני, הצנחנים היו הכוח האחרון שפינה את הקו, והם החזיקו את הקו באזור כשנה שלמה לאחר מבצע סיני. רפול (רפאל איתן), שלימים הפך לרמטכ"ל, היה אז מפקד כוח הצנחנים באזור. יום אחד מרה נכנס לרפול למקלחת...

פלוגת הצנחנים יצאה, ואנו העמסנו חבילות קש על עגלה ענקית. העגלה היתה גורר טנקים שהסבו אותו לגוררת חבילות קש. היתה אז מסורת, שהבחורות הכינו ארוחה חגיגית כשמעמיסים את החבילות, והיתה אז בקיבוץ אווירה של משפחה ואוירה של שמחה.

הצבא תפס אז את כל הגזרה. אריה גניסלב היה מקלען של מקלע מסוג "בזה". קובי אביעזר היה מפקד הכח ונשא מקלע קטן. הצבא עשה מארב מצד אחד, והחברה של הקיבוץ עשו מארב מצד שני בגבעה ממול. החיילים שאלו אותם בקשר - "אתם רואים אותם?" (את הערבים שניסו לגנוב ציוד מהשדה). קובי ענה "כן", ונתן הוראה "אז תדפקו אותם".

החל ירי. אריה גניסלב נפגע מכדור בברך. קובי, אשר שכב במארב על בטנו, קיבל ארבעה כדורים בישבן.... החיילים שאלו אותם בקשר "פגענו?" וקובי ענה להם "כן, פגעתם...". אחר כך במשך כחודשיים, קובי נהג לעמוד ליד הפסנתר בחדר האוכל, ולאכול בעמידה בלבד....

תקופת המארבים והשמירה על הגבול

יוסף אחיטוב מספר: שאול גבעולי היה מא"ז בקיבוץ, כשהגענו בסוף שנת 1949. בכל פעם היינו שותלים זיתים, ואחרי שבוע שבועיים הערבים היו עוקרים אותם. למרבה הפלא, שתילי הזיתים נקלטו דווקא אצלם...

יום אחד שאול גבעולי תפס את מרה, אשר בדיוק סיים קורס קצינים והיה בדרגת סג"מ, וגייס אותו להיות מפקד חוליה. בשנת 1952 אני גמרתי קורס מכ"ים, ונהייתי הסגן שלו. מרה עמד על כך שיהיו שלושה חיילים בחוליה, עם דרגות מתחתיו - סמל ורב"ט.

פעם אחת יצאנו עם מרה למארב לשמור על מטע הזיתים. זה היה לפני שנולדה בתי הבכורה סמדר, שהינה ילידת דצמבר 1953. המארב נועד להתריע בגונבי השתילים ולהפסיק את הגניבות. לא הספקנו אפילו לשכב במארב, ואז ראינו צללית של שיירה מתקרבת. היו שם כ-12 חמורים עם רתמות ו-2 גמלים. הם נהגו לשלוח את החמורים ראשונים, כדי שאם יירו החמורים יפגעו ראשונים. מרה אמר לנו בוודאות לא לירות באנשים. הוא נתן הוראה "אש - באוויר", ואמר לנו שלא נפגע באף חמור ואף אדם, כי

איננו יכולים לדעת כמה אנשים היו שם.
לאחר שירינו באוויר עם הרובים הצ'כים שהיו לנו, הערבים ברחו. תפסנו את החמורים והבאנו אותם למשק חי ועוד מקומות. אם אתה חושב, שזה מנע מהם לעקור, אז התשובה היא לא. הם המשיכו לעקור, לפחות עוד כ-15 פעם....

סימון הגבול / מתוך עלון קיבוץ נירים, "יחדיו" 31.7.1950

בוקר לא עבות אחד, התלבשנו אני (מרה) ושאול גבעולי על הקומנדקר שלו, ונדהר צפונה למשלט הגופרית, משם היינו צריכים לצאת לסיור לאורך הגבול. לא ארבה בדיבורים בתיאורי אותה נסיעה. אגיד רק שהקומנדקר טס כנשר, ואני ושאול טולטלנו בו כזוג אפונים בקופסת פח. כשהגענו למשלט בדקתי את איברי, ואחרי שנוכחתי לדעת שפרט לפגיעות קלות לא חסר בי דבר, ברכתי "ברכת הגומל". במשלט עלינו על קומנדקר צבאי מלא חיילים ואף אנו התחפשנו לחיילים. נסענו משם בכביש הראשי לעזה, וקרוב מאוד לגבול חיכתה לנו מכונית מצרית, שאמורה היתה לסייר איתנו לאורך הגבול. במכונית ישבו ארבעה מצרים, אחד עם פרצוף יותר מפוקפק מחברו ולמכונית היתה צורה של סיר לילה הפוך, במחילה. מהרדיאטור דלפו מים בקילוח רונן, סטארטר לא היה לו כלל. לעומת זאת היתה לנהג מנואלה בריאה, שהוא השתמש בה כל שני רגעים. בצמיגים לא היה אוויר והכנפיים התעופפו ככנפי ציפור במעופה. בקיצור מראה הצבא המצרי עודד מאוד את רוחי, וכך יצאנו במצב רוח עליז לסייר לאורך הגבול דרומה. נסענו בשיירה. המצרים ראשונים ואנחנו וצה"ל מאחור מחשש מוקשים, מסמרים ועוד "גליקים" למיניהם (צרות בלשון סגי נהור).
הצד הישראלי שומם, ואילו הצד המצרי שחור מרוב ערבים ועדרים. מורגש כי לא מזמן ברחו מהצד שלנו לצד המצרי. מתקדמים הלאה, והנה שאפים (רואים) אנו כמה ערבים מסתובבים בצד הישראלי. המכונית המצרית מתחילה מיד לרדוף אחרי המצרים. ערבי אחד נתפס. העונש ניתן בו במקום. הסמל המצרי מוריד את חגורתו ומכה על כף רגלו היחפה של העבריין. מבסוט מן המבצע הוא ממשיך ואנו אחריו.
מצב הרכב המצרי הולך ורע. הוא זוחל כמו צב ועומד לפוש בכל ואדי ובכל מעלה גבעה. הקומנדקר שלנו דוחף אותו, וסוחב אותו, אך ללא הרבה תועלת. לבסוף החלטתי שזה לא לעניין, והמלצתי על עצמי כנהג בפני הסמל המצרי. המצרי קפץ על המציאה, פיטר את הנהג, ורק ציוה עליו לסובב את המנואלה כאשר המנוע כבה. וכך היה. נסעתי כמו מלך בתוך החורבה המיטלטלת הזאת. הסמל ניהל איתי שיחה על קהיר ונפלאותיה. אחרי כשמונה קילומטרים של נסיעה עליזה, החלטתי להיפטר מהמציאה והודעתי לסמלים, המצרי והישראלי, שלא ניתן להמשיך בנסיעה במכונית המצרית. עזבנו את המצרים. הם פנו לעבר המשלט שלהם ואנחנו המשכנו דרומה לנירים.
כחודש אחרי הסיור המשותף הזה הוחל בסימון קו הגבול עם מצרים. נפלה בחלקי הזכות להשתתף במלאכת מצווה זו. בבוקר יצאנו למשלט הגפרית והגענו בנסיעה לאורך הגבול לוואדי עזה. שם היתה נקודת המפגש עם המצרים והאו"ם.
לא אתאר איך חיכינו שם שעה ומעלה, איך קטלנו בדרך פרה ערבית שתעתה. איך לא

נתן לנו שוטר ערבי לעבור את ואדי עזה ורצה לרשום את שמו של שאול. איך שאול טען ששמו הוא זלמן המשוגע, ואיך כל זה נרשם בפרוטוקולים המצריים.

על כל אלה אפסח, ואומר רק, שלבסוף הגיעו שלושה ג'יפים. שניים עם קציני או"ם ואחד עם מייג'ור מצרי, שכמעט קראתי לו סעדיה גולדשמיט, כל כך דמה לנער תימני. עוד אנו עומדים ומזינים עינינו במצרי ובשני האו"מיניקים, והנה מתחיל המיג'ור האמריקני למלמל משהו בעניין החום, ומוריד את חולצתו. גופיה אין לו, והוא מתחיל לקבל אמבטיות שמש תוך סימון הגבול בינינו לבין המצרים.

הסימון עצמו מזכיר מיקוח בשוק דגים. המצרי טוען שעץ מסוים שייך לו, והישראלי טוען ששייך לנו. לבסוף באו אנשי האו"ם ונולדה פשרה. ניתן סימן לטרקטור ותלם ישר

מדינת ישראל

משרד התחבורה

אגף הרכב ושרותי התחזוקה

מס. ההסמכה 03315 סדרה ל- 250

כתב הסמכה

עפ"י צו הפיקוח על מצרכים ושירותים (מוסכים ומפעלים לכלי רכב) תש"ל-1970 בתוקף סמכותי לפי סעיף 12 לצו האמור, הנני מסמיך בזה את

מר גלילי מרדכי ת.ז. 539270

להיות מנהל מקצועי במפעל העוסק במקצוע

מכונאות טרקטורים וציוד חקלאי בלבד

ואת בהתאם לאמור בסעיף 10(א) 2 לצו.

מנהל האגף

י. הלמן

תל-אביב - יפו

כ"ד אב תשל"ב

11 ינואר 1972

עובר בתוך בוסתנים, כרמים, וואדיות וחוצה את הארץ לשניים: שלנו ושלהם. בינתיים עולה הקומנדקר שלנו על "מסמר חבלה בריא". יש לי עבודה להחליף צמיג. מהון להון, נתפסים כמה ערבים בצד הישראלי, "מלבישים" אותם על הג'יפ של המצרי והריהם בקלבוש (כלא).

כל הערימה מתקדמת לאיטה דרומה, והנה אנו על גדות "ואדי סלקה", זה הוואדי שפלוק זרע בו שיירת משוריינים בימי כפר דרום. כל העיניים וכל המשקפות נשואות מערבה לעבר כפר דרום, אבל אין שום דבר חוץ מאותה תחנת רכבת המוקפת חורשת איקליפטוסים. אנו מוקפים המון ערבים, שנזעקו ובאו לראות מה זה הולכים פה לעשות להם. אנו מסבירים להם שמהיום והלאה, שייכים הבתים והשדות שמהעבר המזרחי של החריש - לנו. אם ברצונם בכך, יכולים הם לצלם אותם כיון שלא יראו אותם יותר. מדי פעם בפעם מתלבש ערבי אחר על המיג'ור המצרי, ומתחנן לפניו שלא יתן להעביר את הגבול באדמתו. המצרי "מוריד" עליהם צעקות בריאות והטרקטור עושה את שלו.

למחרת אנחנו נפגשים במשלט 108 ומתקדמים צפונה. שוב מופיע האמריקני בלי חולצה ומתמרח בכל רגע בוולוטה (סוג של קרם). המצרים הביאו ערמת קצינים והמיקוח קשה. רבים על כל מילימטר. תוך כדי התקדמות וחריש, אנו מוצאים את עצמנו לרגלי

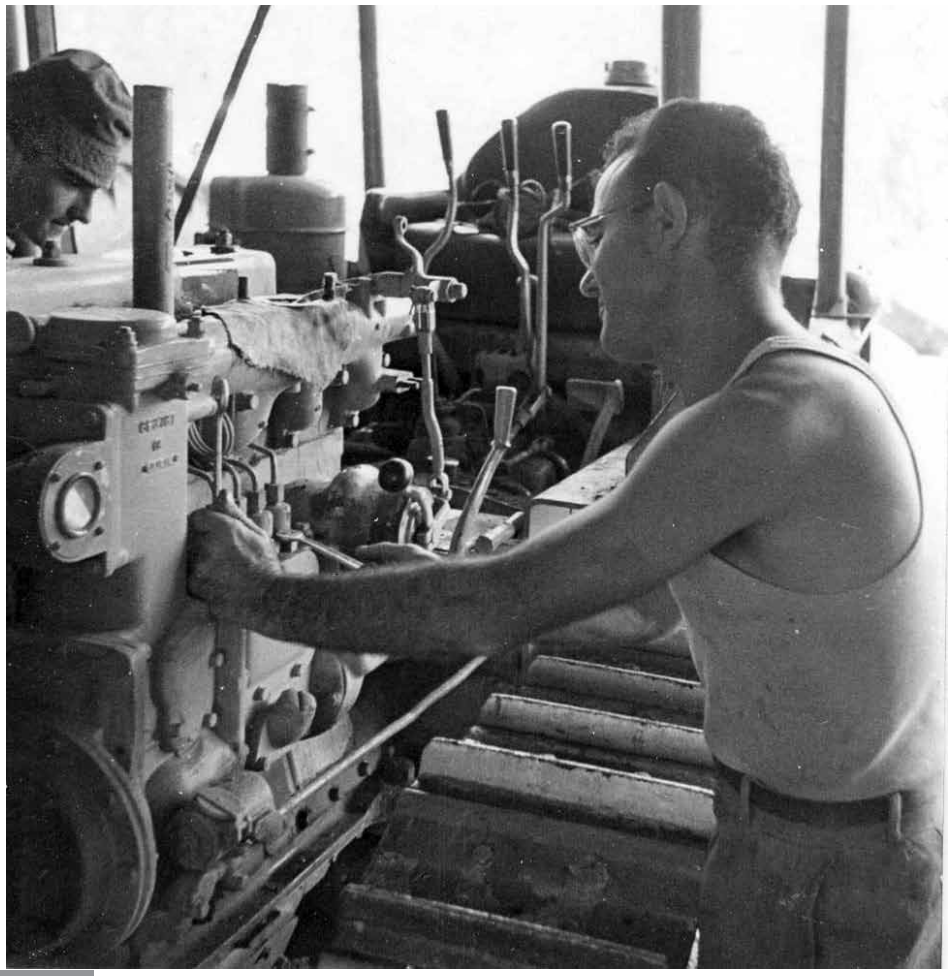

המשלט המצרי 86. כאשר המצרים רואים את זה נהיה להם מאוד לא נוח, והם טוענים שחלה כאן טעות. הם רוצים להתחיל הכל מהתחלה. בזמן שה"גדולים" עומדים על המקח, "מתלבשים" כל ה"קטנים", ובהם אף אני, על בוסתן אדיר מלא משמש ושזיפים. בוסתן שהועבר בזה הרגע אלינו, ולעיני בעליו שעומדים מהעבר השני. אנו ממלאים את כרסינו וכיסינו, ואת הגרעינים משליכים אליהם, בבחינת "איכלו גם אתם בבקשה". על גבעה אחת מתיישבים לידינו כעשרים בני דודים. אחד מהם שיודע עברית די טוב, מתחיל לנהל איתנו שיחה על דא ועל הא. כשכל "הערימה" גומעת בצמא כל מילה היוצאת מפינו. מסתבר לנו מדבריו, שבעוד שבועיים או חודש תהיה כל הארץ להם, ואנו נהיה קבורים או שניסע לאירופה. ולראיה הוא מוכן כבר למכור לנו כרטיסי נסיעה באונייה. בינתיים אנו טופחים להנאתנו על המקלעים. אנו מסבירים להם שחלה כאן "טעות קלה" מצידם. מופיעים הקצינים המצריים והשיחה נפסקת. החריש נמשך הטרקטור מטפס על גדרות צברים אדירים וחוצה אותם להנאתנו. הסימון הולך ומסתיים ומתחילות תכניות התלבשות על דורה, שזיפים ושקדים.

תקופת המסתננים 1949-1955

בין נירים לעין השלושה היו בוסתני שקדים. הלכתי עם נפתולי (נפתלי ליכטינגר) לקטוף שקדים. זה היה יום של חורף. על השביל ראיתי קרש קטן. חשדתי שזה מוקש נעל, שכן היו מסתננים שהיו מניחים מוקשים. עברתי בצבא הבריטי השתלמות על מוקשים. היו לנו שני רובים ורימון יד, ואז החלטנו לפוצץ אותו. היינו אמורים לפי החוק להקיף את המוקש בעיגול אבנים, ולהודיע לצבא. אמרתי לנפתולי שיתרחק, והוא אכן עשה כך. התחלתי לחפור. ברור שזו היתה צריכה להיות עבודתו של חבלן מקצועי. לאחר שחפרתי, גיליתי שמתחת למוקש הנעל היה מוקש נגד רכב. אמרתי לנפתולי שאשים רימון יד על שני המוקשים, והפעלתי אותו. הרימון פוצץ את שני המוקשים. בבית שמעו את הפיצוץ, והגיע אלינו טרקטור עם עגלה ועליו חיים ארד, אמנון דגיאלי ועוד. לאחר שחזרנו הביתה, חנהל'ה, אשתו של נפתולי, שהיתה אז בהריון עם אודי, כעסה עלי נורא על כך שלקחתי את נפתולי איתי לשקדים. נפתולי לא היה אז ילד קטן, הוא היה קצת מבוגר ממני. כולל שירות בצבא הבריטי.

היו גם מספר מקרים של חילופי יריות בינינו לבין מסתננים, שהגיעו מרצועת עזה. באחת הפעמים אני וחברים נוספים אחד, מהם פולני שבא יחד עם ווּבקה לנירים, עשינו למסתננים מארב. המסתננים היו חמושים. הם היו עם גמלים וחמורים, ורצו להגיע לחברון. לצבא לא היה אכפת שאזרחים שומרים על הגבול, שכן כמעט ולא היה צבא. באחת הפעמים התקרבו אלינו מסתננים בין נירים לעין השלושה. בראש השיירה הלך חמור בודד. הפעלנו מוקש תאורה, וברגע שפעל מוקש התאורה, החמור נעצר. פתחנו באש, הערבים ברחו. אחד מהם איבד מאחוריו רובה אנגלי קצוץ קנה, שאותו הבאנו הביתה.

"שיא גינס" בעבודה כמכונאי

מרה עבד כמכונאי החל מגיל 16 ועד לגיל 87.5 שנה, כאשר מצב בריאותו כבר לא אפשר לו להמשיך לעבוד במוסך. כבר מגיל צעיר מרה נמשך מאד למשחקים טכניים, פירוק והרכבה של מכשירים ומכונות. הוא אהב לשחק במשחק "מכנו", שכלל ברגים, מנופים וחלקים שונים להרכבה, ונועד לפתח לילדים חוש טכני.

במהלך כיתה י' מרה נעדר רבות מבית הספר המקצועי ע"ש מקס פיין, מאחר וחלה בקדחת באחד ממחנות "השומר הצעיר", והמחלה שבה והופיעה בגלים עד שהחלים. בנוסף, כבר לא היתה למרה סבלנות להמשיך ללמוד בבית הספר. הוא השתוקק להתחיל לחיות את "החיים האמיתיים", לרכוש מקצוע שהוא אוהב, לעבוד ולהתפרנס בכוחות עצמו. מרה ביקש מדוד טוליה לסדר לו עבודה כמכונאי רכב במוסך של קואופרטיב "המעביר", אשר לימים הפך לקואופרטיב חברת האוטובוסים "דן". המוסך היה בצפון תל אביב הקטנה של אז, סמוך לצומת הרחובות ארלוזורוב ודיזנגוף, וקרוב לביתו של דוד טוליה ברחוב פראג. טוליה היה אחד מייסדי הקואופרטיב, וארגן לאבא עבודה כשוליה למכונאים במוסך. מגיל 16 ועד הגיעו לגיל 18, עת התגייס לצבא הבריטי, מרה עבד במוסך "המעביר".

בהמשך, בצבא הבריטי, מגיוסו בינואר 1943 ועד שחרורו בספטמבר 1946, מרה שירת כמכונאי. הוא שב לחבריו בקיבוץ נירים, אשר שהו בראשון לציון, והיה ממקימי "מוסך נירים".

אהבתו הגדולה היתה להתמודד עם תיקון תקלות שונות בכלי רכב מכל הסוגים. מרה השקיע רבות ברכישת ידע מקצועי מגוון. הוא הוסמך כמנהל מקצועי במוסך לרכב מנועי, לטרקטורים וציוד חקלאי, אפרונים ועוד. מרה למד קורסים מקצועיים רבים, וקרא בשקיקה את הספרות המקצועית באנגלית ובעברית שקיבל מיצרני הרכבים והטרקטורים, כגון "מסי פרגוסון", "ג'ון דיר", "קייס" ועוד.

מדינת ישראל
משרד העבודה
האגף להכשרה ולהשתלמות מקצועית

ההתאחדות הכללית של העובדים בארץ־ישראל
ההתאחדות הפועלים החקלאים
המרכז החקלאי

תעודת גמר

וזאת לתעודה

כי מר/ת גלילי מרדכי

מס' תעודת זהות 539270

סיים/ה קורס למורי נהיגה לטרקטורים

ועמד/ה בבחינות הגמר

הקורס התקיים ב פורשת רופין מיום 21.3.76 עד יום 26.3.76

המרכז החקלאי
המדור לתרבות

מס' התעודה 7163
תאריך 30.5.76

מספר רב מרה שימש כמרכז מוסך נירים, אך לבקשתו חזר לעבוד כמכונאי מהשורה בשטח. כאשר **איריס** שאלה אותו פעם מדוע לא רצה להמשיך בריכוז הענף, הסביר לה: "תראי, אהבתי מאד את תיקון התקלות ולתקן בעצמי בידיים. פתאום, במקום למצוא את עצמי עושה את מה שאני אוהב ויודע לעשות טוב, מצאתי את עצמי עסוק בביצוע הזמנות חלפים, נסיעות לבאר שבע ותל אביב לאיתור חלפים, כאב ראש של סידור

עבודה, וחלוקת הוראות לחברים האחרים שעבדו במוסך. והעיקר, כאשר סוף סוף היה לי קצת זמן פנוי והתחלתי לתקן משהו בעצמי, כמו שאהבתי, כל חמש דקות בא אלי מישהו, שואל שאלה, מבקש עצה ואני צריך אז להפסיק את העבודה ולעזור לו.... כך שפתאום מצאתי עצמי עוסק במשהו שאני בכלל לא נהנה ממנו".

מרה נהג לומר כי אין מאושר ובר מזל מאדם אשר אוהב את מקצועו ועושה עבודה שהוא נהנה ממנה. לדבריו, רוב האנשים בעולם עושים עבודה שהם לא נהנים ממנה, ולכן חשוב למצוא מקצוע ועבודה שאתה אוהב. אין ספק שמבחינה זו מרה היה אדם מאושר.
בנוסף, למרה היו רישיונות נהיגה כמעט לכל כלי רכב אפשרי (חוץ ממטוס ואנייה...) - אוטובוס, אמבולנס, משאית, טרקטור, רכב, אופנוע כבד, ועוד.
לימים, מרה הוסמך כבוחן רכב וכן כמורה לנהיגת טרקטורים. שנים רבות לימד בבית ספר "מעלה הבשור" נהיגה מעשית ועיונית על טרקטור. **אלישבע** סיפרה, כי הוא היה נוהג לעבור על חוברות מבחני תאוריה בנהיגה, ולדווח למשרד התחבורה על שאלות מכשילות שמצא, וביקש להוציאן מהמבחן. לשיעורים בבית הספר תמיד נהג לבוא בבגדי עבודה כחולים מהמוסך.

הקמת המשפחה

ההיכרות עם אלישבע 1950

מספר מרה: הייתי בתנועת נוער השומר הצעיר "גדוד ניר". אלישבע היתה בחברת נוער בקיבוץ כפר מסריק. הם החליטו להשלים את קיבוץ נירים. פגשתי את אלישבע כשהגיעה לנירים ונהיינו חברים טובים. לפני כן לא היו לי חברות קבועות. אם כי היתה אז היסטוריה ארוכה, והיא היתה צעירה ממני. לאחר העבודה בתל אביב התגייסתי לצבא הבריטי בתור מכונאי עד סיום מלחמת העולם השניה, ואז הצטרפתי לנירים.

על שיטות החיזור המיוחדות של מרה, כתבו ילדיו בספר לכבוד שבעים שנותיו:

אבא חיזר אחרי אמא בדרכים לא שגרתיות, כגון טיולים בשבתות לבוסתנים ולמטעי השקדים הנטושים. בין קיבוץ עין השלושה לנירים היה בוסתן נטוש, שם החליט אבא כי עליו ללמד את אמא לירות ברובה, זאת למרות הפחד שלה מפני ההדף. לא הועיל גם ניסיונה כחיילת בעבר. בחודש אוגוסט 1951 החליט אבא לערוך עם אמא טיול מים

משפחת בלוך – חווה, אריך, אלישבע, מיכאל וליזל

לים. מסלול זה ארך כרגיל שלושה ימים במסגרת תנועת השומר הצעיר. אבא קיצר את המסלול ליומיים. כאשר התנפחו רגליה של הכלה המיועדת, נטל אבא מקל עבה, החזיק בו מצד אחד ואמא אחזה בו בצד השני. כך גרר החתן המיועד את כלתו לבית הוריה שבנהריה. הכלה שכבה במיטה דואבת ואביה כילה את זעמו בחתן המיועד.

מרה: לאחר שנהיינו חברים קיבלנו חדר משפחה, והתחלתי לבקר אצל משפחתה בנהריה, וכנראה שהייתי מקובל אצלם. הייתי בא אליהם כל פעם לחופשה שנתית, וטיילנו יחד. גם משפחתה מצאה חן בעיני. לאחר כשנה שהיינו ביחד, אריך בלוך, אביה של אלישבע, אמר שמכיוון שאנחנו גרים יחד, אנחנו צריכים להתחתן. אני אז לא כל כך הייתי בכיוון של חתונה, אך כיבדתי את רצונו. הלכנו לרבנות בבאר שבע, לרב דהן, אמרתי לו שאנו רוצים להתחתן, והוא רשם אותנו לחתונה. היינו צריכים עדים לטקס החתונה, ולא היו לנו. הלכנו ברחוב הראשי בבאר שבע ברחוב קק"ל, וחיפשנו עדים. מצאתי מכר בשם מנחם בלינקוב, חבר קיבוץ ניר יצחק, שהיה אופה לחם בניר יצחק ומחלק באזור, כולל בנירים. העד השני היה כנראה מההשלמה שלנו. הרב חיתן אותנו ברבנות. היה צורך בעשרה גברים. הרב הפנה אותנו למשרד של אנשי מילואים באזור. ביקשתי מהם להתלוות לחתונה והם הצטרפו לחתונה. הרב פרסם את דבר החתונה.

למעלה: הבית בהורן
למטה: חווה, מיכאל, אליס מחול ואלישבע במרפסת בנהריה

אחרי החתונה נסענו לנירים בטרמפ. השכנים - בניומין (בנימין חפץ), מוסה תנורי ועוד - הביאו לנו צלחת קרטון עם סוכריות. לצורך החתונה קיבלנו גם טבעת שהחזרתי אותה יותר מאוחר, שכן היתה רכוש של ועדת כלולות. גרנו אז בחדר קטן בגודל הסלון של היום. גרנו שם: בניומין וגבי מאייר. לא לקחנו חופש לצורך החתונה. אני עבדתי במוסך כמכונאי, ובחלק מהזמן עבדתי כמא"ז. אלישבע עבדה בגן ירק.

נסעתי לנירים לפגוש את אלישבע כדי להכירה ולשמוע על מרה מפיה. נכנסתי לביתה שהיה ביתו של מרה. הבית נזירי במראהו. ניכר שהאנשים שחיים בו וחיו בו היו מקצוענים בהסתפקות במועט ובהכרחי בלבד. לא תמצא שם מכשירי מותרות כלשהם. הטלוויזיה מרובעת וישנה וכן הפלאפון. שולחן האוכל הפשוט מכוסה בשעוונית צבעונית. עם זאת אלישבע מראה לי בגאווה רבה כיסא טיפולי שרכשו לה כדי להקל עליה ברחצה במקלחת. הכל נקי אך הצניעות עד כדי נזירות בולטת מאוד. על הקירות תלויות תמונות קטנות ממוסגרות שהן ברובן צילומי נוף יפים להפליא של אלישבע. הנופים המצולמים מעידים על רגישות אסתטית ועדינות רבה.

על הכוננית - שרבות כמוה ניתן היה לראות בימים עברו בתנועה הקיבוצית - מוצגת תמונה קטנה של הוריה של אלישבע, אריך וליזל בלוך. שניהם נראים נינוחים ועל פניהם מעין חצי חיוך נעים. על הכוננית הזו, הקבועה לתקרה ניתן למצוא את: אנציקלופדיה "מעיין" על כרכיה המאוד ישנים, מילונים חדשים לצד ספר ישן של "תולדות המאה העשרים". עוד תמצא שם את: "שירי טשרניחובסקי", אלבומי תמונות, תקליטים ואלבומי מעטפות רבים של בולים, אותם אסף מרה שאלישבע ממשיכה לאסוף מהשירות הבולאי. הללו נמצאים בתא סגור, הנמצא במרכז אותה כוננית, אשר היה מיועד בזמנו כ"בר" למשקאות חריפים. כן, כזה שנפתח במפתח כלפי מטה. זהו תא שמעולם לא נמצאו משקאות. ממנו בדיוק באחת משיחותנו הראשונות, איריס מוציאה מסמך או דבר כתיבה אחר. כי ה"בר", כולו מלא בניירת. אלישבע מחכה לי יושבת בכורסתה. בגאווה רבה היא מורידה מהמדף העליון בספריה את ספר חייו של אביה, ד"ר אריך בלוך, הכתוב בגרמנית, שפת אימה, בה היא שולטת גם כיום.

ילדותי בגרמניה - 1932 - 1939

נולדתי בגרמניה, ביום 19 לאוקטובר בשנת 1932, סמוך לעליית היטלר לשלטון. הורי אריך וליזל בלוך (אליהו ועליזה בלוך), נישאו בגרמניה. לאבי היו אלה נישואים שניים. יש לי אחות, חוה, שנולדה שנתיים ורבע אחרי, והיא חיה כיום בקרית ביאליק. אחי מיכאל נולד ביוני 1938, ונפטר לפני מספר שנים, לאחר שחלה בסרטן העצמות. אחי למחצה, וולטר בלוך, נולד מנישואי אבי לאשתו הראשונה, פאולה פרידמן. וולטר מבוגר ממני בארבע שנים.

עד גיל 7 חייתי בגרמניה. תחילה גרנו בעיר קונסטנץ, שם נולדתי בלידת בית, בשם אליזבת רנאטה. זוהי עיר יפה מאוד, גובלת עם שוויץ. יש בה חלק עתיק מאוד ויפה עם אגם, מציינת אלישבע. נדמה כאילו היא עדיין שם והמראות ניצבים מול עיניה.

בשנת 1933, עם עליית הנאצים לשלטון, עברה המשפחה לכפר "הורן", סמוך לאגם הבודנזה בדרום גרמניה. המעבר נעשה כי נאסר על אבי לעסוק בעבודתו בשל יהדותו. אבי אריך עסק בכתיבה, בהרצאות ובהוצאת ספרים. כל אלה נאסרו לעיסוק ליהודים עם עליית הנאצים. בכפר הורן רכש אריך חלקת אדמה והפך להיות חקלאי. הוא היה חקלאי שגידל גידולים אורגניים, דבר שהיה חדשני ביותר באותם ימים. לכפר עברנו עם סבי וסבתי, עמנואל והלנה לווינגר, הוריה של אימי ליזל. אני זוכרת שסבא נהג לקחת אותי ואת אחותי לטיול עד הכפר השכן, ב"עגלת סולמות" עם יצול ביד. בהורן היתה יהודיה שהגיעה מנירנברג, עם התפרצות האנטישמיות. שמה היה אנה רייצנברגר. היא היתה רווקה, ומאוד אהבה אותי, וקראה לביתה על שמי - "בית אליזבת". אנה הלינה אותי בביתה, ושיחקה איתי. פעם היא לקחה אותי לכפר רחוק לנופש, וגרנו אצל

משפחת איכרים. הלכנו לטייל, והגענו לספסל, עליו היה כתוב, שאסור ליהודים לשבת. אינני יודעת איך והאם הסבירה לי, אבל משהו מהותי נספג. הייתה אווירה מתוחה.
החווה שרכש אבי בכפר הורן היתה על גבעה, ולמרגלותיה היה אגם. חלקת האדמה שרכש אבי הגיעה עד לשפת האגם, והיה לנו מעין חוף פרטי. החווה הזאת היתה חוות הכשרה. ההכשרה היתה חקלאית ומיועדת לצעירים יהודיים. הללו עבדו בחווה ולמדו חקלאות מאבי. הנשים למדו מאימי כלכלת בית וניהול משק בית - אפו לחם, חבצו חמאה, למדו לבשל, לכבס ועוד. מטרתם היתה לעזוב את גרמניה לפלשתינה או למקומות אחרים.
המשפחה שלי היתה חילונית יהודית. קיימנו את החגים. בחנוכה היתה חנוכיה עם ממתקים ומשחק חדש, וליל הסדר נחוג כהלכתו. היינו אמידים, אך הכסף הושקע ברכוש. אבי הקציב חצי שנת הכשרה לכל חניך בחווה. בקיץ נהגו הורי לקבל ילדים לעבודה בחווה. תהליך ההתפכחות של אבי לגבי האנטישמיות היה אכזרי ופיזי. זה קרה למחרת "ליל הבדולח" (הלילה שבין 9-10 בנובמבר 1938, שבו נערך בגרמניה פוגרום ביהודים. האירוע כונה כך בשל רסיסי הזגוגיות הרבים שהצטברו כתוצאה מניפוץ הזגוגיות של הבתים ובתי הכנסת).
אבי לקח את המכונית שלנו, שהיתה רתומה לעגלה נגררת ויצא לדרכו לקונסטנץ. אבא יצא למכור את סחורתו, שכללה בעיקר ירקות אורגניים ודבש, שערבו לחיכם של בכירי הצבא הנאציים. הוא עשה זאת בימים קבועים. כאשר הגיע לקונסטנץ, התברר לו כי שרפו את בית הכנסת בעיר. עוד התברר לו, כי תפסו את הצעירים בחווה שלו בהורן, והיכו אותם מכות רצח. את אביו, מוריץ בלוך, סבא שלי, שהיה עורך דין וראש הקהילה היהודית בקונסטנץ, הנאצים היכו מכות נמרצות, הוציאו לו עין, לקחו אותו בסירה וזרקו אותו לנהר הריין. סבי מוריץ ניצל בדרך נס. פועלים שנסעו על אופניים לעבודתם, באזור המגדל שליד גשר הריין, ראו אדם טובע. הפועלים החלו לצעוק "תראו, מישהו טובע!". עקב זאת הנאצים שהיו בסירה נסוגו מכוונתם, מאחר ולא רצו שהעוברים ושבים יבחינו שניסו להטביעו, והם משו את מוריץ מהמים.
אנשים הזהירו את אבי, אריך, שלא יחזור להורן. הוא לא הקשיב וחזר לכפר. אימי התמימה חשבה שאם תביא אוכל לבחורי החווה הפצועים, הנאצים יניחו להם לאכול. אבא הגיע הביתה לחווה. הנאצים תפסו גם אותו, הובילו אותו למרתף של בניין המועצה בכפר הורן. היכו אותו והוא כמעט מת. אמא שלחה את הגנן לחפש רופא. היו רופאים יהודים, אך נאסר עליהם לעבוד כרופאים. לבסוף נמצא רופא שהסכים לבוא. בינתיים הגיע הנאצי, ורצה להעביר את אבא לדכאו. אמי אמרה לו: "אם אתם רוצים אותו, תיקחו אותו בעצמכם. תעלו למעלה. הוא לא יכול לזוז". כאשר הנאצי ראה את מצבו אמר לחברו "לא משנה. בין כה וכה הוא ימות הלילה". אלישבע מחייכת ואומרת: אבי האריך ימים והמשיך לחיות עד גיל 97 עם מחלת לב. לאחר הסכם השילומים שנעשה בשנות הששים, אבי קיבל פנסיה מהגרמנים, וכל פעם היה נאנח "אני מקרה גרוע מאד למערכת הפנסיה הגרמנית, וזו הנקמה שלי"...

היציאה מגרמניה 1939

בשנת 1938 הכל היה תוהו ובוהו. התחילו להבין שצריך לברוח מגרמניה. אבא התחיל לברר אפשרויות להגירה. את וולטר בלוך, בנו מאשתו הראשונה פאולה, דאג אבא למלט. וולטר נשלח לאנגליה ב"קינדר-טרנספורט" (משלוח של הצלה של 12,000 ילדים יהודים וילדים נוצרים לא ארים. הם הוצאו מגרמניה הנאצית ונשלחו לבריטניה. המבצע התרחש בין דצמבר 1938 לפרוץ המלחמה ביום 1.9.1939).

וולטר ניצל בזכות הקשרים של פרידל פרידמן, דודו מצד אימו (פאולה פרידמן), אשר היה מורה ואירגן את משלוחי הילדים לאנגליה. פאולה הצליחה להגר לאנגליה כמשרתת, וגם פרידל הצליח בהמשך להגר לשם. שלושתם ניצלו.

אמי, ליזל, רצתה לעלות לפלשתינה, אבל היתה אז מיכסה מוגבלת של עולים עקב "הספר הלבן" (קובץ תקנות בריטי משנת 1939, שהגביל את העלייה היהודית לארץ).

תיאו בלוך, אחיו של אבא, היה ציוני ועלה ארצה לקיבוץ גבעת ברנר מספר שנים קודם לכן. היתה לנו גם קרובת משפחה, דיקלה (טקלה מיינרט) בקיבוץ בית השיטה. הם עזרו לנו בהשגת סרטיפיקטים (=אשרות כניסה) לארץ ישראל. ביולי 1939 עברנו לגור בכפר גוטליבן בשוויץ. יהודיה נתנה לנו דירה לשכור שם. גרנו קרוב שוב לגבול עם גרמניה, אך מהצד השוויצרי. הצלחנו לקבל אשרת שהייה למספר חודשים בשוויץ.

טיול בית הספר בנהרייה. משמאל – אלישבע

העלייה ארצה - אוקטובר 1939

באוקטובר 1939 סודרו לנו כרטיסי נסיעה ארצה. הפלגנו באוניית פאר בשם "מרקו פולו". הגענו לארץ בדיוק כאשר מלאו לי 7 שנים, ביום 14.10.1939. גרנו בתחילה בבית עולים באחוזה בחיפה. במהלך השהות שם, אבא בדק חלופות מגורים שונות, בהן ניתן לקיים משק חקלאי.

בהמשך עברנו למושב שבי ציון, ליד נהריה, שם הייתי עד גיל 10. זה היה מושב שיתופי. היו במושב מעט ילדים, ולמדנו בני ארבעה גילאים בחדר אחד, עם זוג מורים. עם הזמן נקרתה להורי הזדמנות לחכור בית גדול ומשק בנהריה. שם למדתי בשתי משמרות, עד שברחתי מהבית בגיל 15 בשנת 1947. בנהריה לא היה תיכון באותם ימים. לתיכון בחיפה לא הייתי ברמה לימודית מספיקה כדי לקבל מילגה, ובאותם שנים הלימודים בתיכון עלו כסף. לא היתה לי חברה בנהריה. ברחתי לקרובת המשפחה שלנו בקיבוץ בית השיטה, דיקלה מיינרט. אני יודעת שהורי מאוד דאגו וחיפשו אותי. צריך להבין שלא היו אז טלפונים לכל אחד. על פלאפונים אין מה לדבר כלל. כעבור כמה שעות הצליחו ליצור קשר טלפוני מבית השיטה ולעדכן את הורי בנהריה. למחרת אבי בא אלי עם מונית ומזוודה ובה חפצי, והסכים שאשאר בבית השיטה. אני לא רציתי להיות בבית השיטה, רציתי להיות בחברת נוער. חיפשתי מסגרת שתתאים לי ומצאתי חברת-נוער בקיבוץ כפר מסריק. שם הייתי עד שנת 1950. עבדתי חצי יום, ובחצי השני למדתי. היה לי שם טוב יחסית.

בינתיים פרצה מלחמת השחרור. עבדנו ועזרנו ככל האפשר במשק בכפר מסריק. המדריך שלנו, אריה, היה איתנו יום ולילה, והוא היה גם המורה שלנו. דבר אחד היה פחות מוצלח, לא אימצו אותנו למשפחות. במסגרת חברת הנוער יצאנו להגשמה במסגרת "השומר הצעיר". בתחילה יועדנו לקיבוץ גבולות אך עם הזמן הצטרפנו לנירים. הדרכתי במסגרת התנועה בנהריה מכפר מסריק. רק אחרי שסודרה לי החלפה הצטרפתי לגרעין שלי, שנקרא "ארזים". הגענו לנירים 28 איש מארזים, עם השנים נשארו 7.

ההיכרות עם מרה - 1950

בפעם הראשונה התראינו במכונית. מרה היה נהג של קיבוץ נירים באותם ימים. אני הייתי בדרכי להורי לנהריה. אוטובוסים לא היו, שכן לא היו כבישים מסודרים. כך שכדי להגיע לתל אביב היה עליך למצוא דרך לצאת מהקיבוץ. בראשונה לא חשבתי על מרה כעל חבר. גם היה לי קשר עם בחור אחר. עם הזמן התברר כי מרה חשב עלי. מאז הנסיעה המשותפת היה לנו קשר כלשהו. יום אחד מרה הזמין אותי לטייל איתו למשוכת הסברס שליד חירבת מעין. בתמימותי הרבה הזמנתי גם את החבר שלי לטיול. עם הזמן נפרדתי מהחבר הקודם. מרה קצת חיזר אחרי, ארוחת ערב וכו'. הפכנו לזוג מרה ואני. לקראת יום הולדת 18 שלי, מרה עשה לי מתנה, הוא בנה לי ארונית לאוהל שלי. זה היה ארגז עם וילון מחובר בקפיץ. היו לו ידי זהב ללא ספק. הארונית ליוותה

אותי עוד שנים רבות אחר כך.

באוהל באותם ימים היו שלוש מיטות מונחות על רצפת בטון ותו לא. עם הזמן התחילו לבנות בתים ראשונים בנירים. הם נקראו בתי דחק. מדובר בשנת 1951. אמרו למרה שמבחינת הגיל והוותק שלו מגיעה לו דירה. מדובר בחדר אחד עם מרפסת וברז בגינה. שירותים ומקלחת לא היו. הדירות היו מיועדות רק לזוגות. זה שנקרא אז חדר משפחה. הייתי בקושי בת 19 באותם ימים. ביקשתי לחשוב יום. נראה היה לי קצת מהר מידי התהליך בינינו. לבסוף הסכמתי, וביקשתי כי עם ילדים נחכה. מרה כיבד את זה. שלחתי להורי מכתב, בו היה כתוב שעברנו לגור ביחד. סבתי, הלנה לוינגר, כעסה שלא התחתנו ועברתי לגור איתו. גם הורי ודיקלה דגלו בחתונה כהלכתה. רק מרה לא היה מעונין בקשר עם הרבנות. בסוף הלכנו להירשם ברבנות בבאר שבע. מעבר לעובדה שמרה לא הכין עדים מראש, הוא מצא אנשים ברחוב והביאם כעדים.

זוגיות והרחבת המשפחה

עם הזמן, בנובמבר 1953 נולד הבן הבכור יפתח. לקראת הלידה, דוד טוליה שלח לנו כסף. מרה החזיר את הכסף לבעליו. בסוף טוליה קנה דובי ענק. ביחסים בינינו היו עליות ומורדות. ככלל מרה היה עקשן גדול, והיו לו מנהגים מעט מוזרים. לדוגמא, באחד הימים צחצחתי את הנעליים שלי ושלו. הוא כעס עלי ולא הסכים שאצחצח את

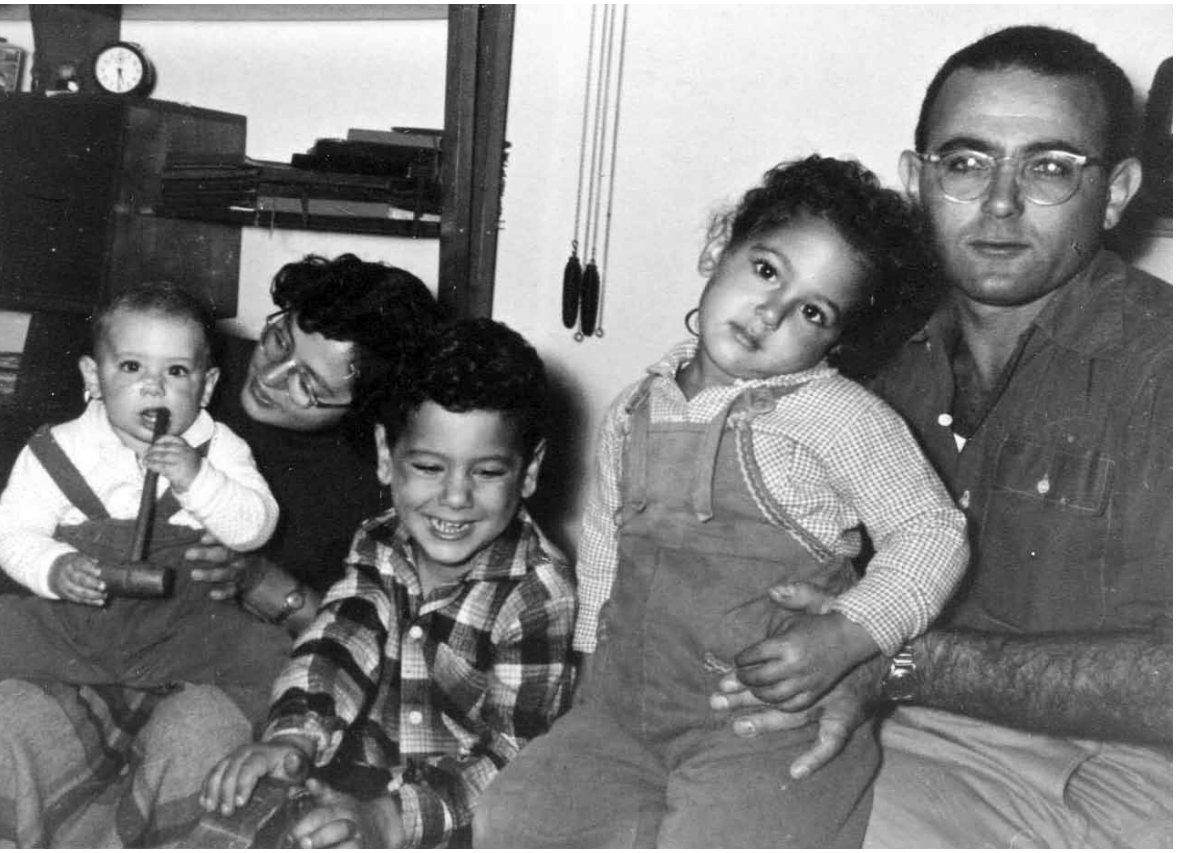

מרה, דפנה, יפתח אלישבע ודני

נעליו. הוא ראה בזה השפלה שלי כאילו אני משרתת שלו. או לחילופין, הייתי בהריון עם יפתח. מרה רצה לצאת לקורס קצינים. הוא בא לשרוליק (ישראל גל), שהיה אז מרכז משק. שרוליק ביקש ממרה שיצא בקורס השני, שהקביל לתאריך הלידה העתידי של יפתח, בננו הבכור. מרה הסכים לצאת בקורס השני, והתבייש לומר שאני בהריון, כאילו זה פשע או בושה...

כאשר יפתח נולד, מרה היה בקורס קצינים ושלחו לו מברק מהקיבוץ. ככה נודע לו שנולד לו בן והוא קיבל יום חופשה לבקר בבית החולים

ככלל הוא היה מאוד סגור לא שיתף בכאביו וברגשותיו. הוא היה מאוד נוקשה. כך קרה כמובן שהוא לא היה בבית כאשר ילדתי, ואני כעסתי עליו בשל כך. הוא לא אהב שישנו את הרגליו.

עם זאת לילדים הוא דאג מאוד ברמה הפיזית וגם החינוכית. הוא השקיע הרבה זמן בתכנון מדויק של טיולים. הוא קרא הרבה והכין את המסלולים במדויק. כאשר היתה בנירים תקופה מאוד נוקשה של קומונה א', היה לי קשה להיות כאן ועזבתי לזמן מה לנהריה. אך חזרתי בגלל יפתח.

מרה כחניך בקורס קצינים.
למעלה מברק שהגיע לקורס ובו מודיעה חנהל'ה ליכטינגר למרה על הולד בנו בכורו – יפתח

הנפילה בשבי במלחמת יום כיפור - אוקטובר 1973

אלישבע מספרת: במלחמת ששת הימים מרה גויס, אך לתקופה קצרה. אז דווקא דמיינתי מה יקרה אם הוא יפול בשבי. במלחמת יום כיפור 1973, הוא גויס להיות קצין קישור של האו"ם. הוא ידע היטב אנגלית כי היה בזמנו בצבא הבריטי. כאשר נפל בשבי, הגיעו אלי נציגים מהקיבוץ להודיע לי שהוא נעדר. הרגשתי פחד ואי ודאות. נסעתי עם דני למרתף ברחוב אבן גבירול בתל אביב. באותה תקופה יפתח היה בקורס קצינים. לא זיהינו אותו במרתף בשום תמונה.

יום אחד, במהלך השבי, המצרים החליטו לעשות הצגת תכלית לעולם. הם לקחו את הפצועים לבית חולים ברובע "אלמעדי", שהוא רובע של עשירים. הלבישו אותם יפה וכו'. אבי, אריך, ראה את השידור הזה במקרה בטלוויזיה השוויצרית, וזיהה את מרה. בעמדת האו"ם הוא היה עם קצין בלגי ודני. הקצין הדני בא לנירים עם אשתו ובנו לבקר. הבלגי היה מבוגר יותר. על כל פנים, הדני סיפר לי כי כל אנשי מעוז "מצמד" נפלו בשבי, וכי הוא והבלגי שוחררו.

כאשר מרה חזר מהשבי, הוא הועבר לבית חולים "תל-השומר", שם טופל. כאשר הגיע לנירים התכנסנו במועדון ופתחו לכבודו שמפניה. הוא סיפר קצת על כך שהיה בבידוד. אך לא סיפר דבר על עינויים. רצו מאוד לעזור לו. פנינו לטיפול כדי שידבר ויקל על עצמו, אך הוא, כהרגלו, סירב גם לכך. מה שעבר עליו העיק עליו, אין לי ספק. אולי הוא סיפר לחוקרים שפגש בזיכרון יעקב בארץ, כי זה היה בפקודה. אני מניחה שהוא לא רצה להכביד עלינו ולהדאיג אותנו.

למשל, בזמנו הוא החליט ללכת לקורס קומנדו שכלל צניחה. הוא לא רצה לומר לי שהקורס כרוך בצניחה. יום אחד גיליתי שיש לו נעלי צנחנים. כזה הוא היה מאוד סודי וסגור. הוא התקשה לחלוק את מחשבותיו ורגשותיו. זה הקשה עלי במשך החיים. אני שיתפתי הרבה יותר.

ככלל, יחסינו היו בנויים על מחויבות עמוקה האחד לשני. היה לו קשה, אולי בגלל השבי, להיות במקומות הומים. אפילו לחתונתה של הנכדה, תמר, הבת של דפנה, היה צורך לשכנע אותו לבוא והוא מיהר לחזור הביתה.

תעודת פדוי שבי

עם רוב חברי הקיבוץ, היו לו יחסים טובים מאד. היו אנשים שנחלץ לעזרתם ברצון ובלב שלם. לאנשי "בית ראשון במולדת" הוא הקדיש שעות ארוכות. כך גם עזר מאוד לאלמנות בעניינים שונים, טכניים בעיקר, כמו טיפול בקלנועיות וכו'.
ניסיתי לשכנע אותו להוריד יום עבודה אחד בשבוע, והוא לא הסכים כמובן. הוא עבד כמעט עד יומו האחרון. בגיל +80 (לאחר ניתוח גב) הוא טיפס כדי לנקות את הגג.... זה הפחיד אותי מאוד.

על השבי וחזרתו של מרה כותבת אלישבע להוריה ביום 23.11.1973

יקירי
זאת היתה שמחה גדולה לראות שוב את מרה. כבר ליד המטוס חילקו בנות קצינות מתנות ופרחים. איריס ואני היינו בתחילה יחד עם אמנון, שריק וסולובייצ'יק (סולו) אצלו בבית החולים. הם היו בתל- אביב, אמנון עובד במשרד בתל אביב ויש לו מכונית. יותר מאוחר הביא הצבא את שאר הילדים יחד עם מוסה ופנינה.
מרה היה 37 ימים בשבי. הוא נשבה ב-9.10 ושוחרר ב-15.11. הוא לא האמין שהוא ישתחרר באופן יחסי מהר. מפני שבעבר היו שבויים שישבו שם 3-4 שנים. בבית החולים המודרני הם שהו רק יום אחד כדי לרמות את העולם ולהציג טיפול טוב. הם קיבלו טיפול רפואי בסיסי בכלא. לקחו מהם את כל חפציהם האישיים, גם שעון ומשקפיים. המצרים לא הכינו שום דבר עבור השבויים. למרות שהם פתחו במלחמה. שלושת המכתבים שמרה כתב והעביר לצלב האדום לא הגיעו אלינו. אמנת ז'נבה לא היתה תקפה במצריים. בכל אופן יותר טוב בשבי במצריים מאשר בסוריה. השבויים ששהו במצריים שנים אחדות זכו לאחר מספר חודשים ליחס טוב ולטיפול. היו להם תקליטי מוסיקה, ספרים ומקרר. הם יכלו ללמוד ולסרוג. כעת כל השבויים חזרו.
לצערנו יש נעדרים רבים. אולי סוף סוף יהיו הסכמי שלום בק"מ 101. ישראל מוכנה להחזיר אדמות כבושות. רבים מהעם רוצים שלום, כך אמרו למרה בזמן שהותו בשבי. אתמול מרה סיפר במשך 3 שעות. הוא היה כמו "מרצה" מוכשר. לאחר זמן שתיקה ממושך רוצים מאוד לדבר. כל הקיבוץ קיבל את פניו בפרחים. הוא אמר לאיריס שהוא נחנק מרוב פרחים. בבית החולים "תל-השומר", הוא זכה למתנות רבות. 3 טרנזיסטורים, 2 חנוכיות, ספרים, מוצרי מותרות לגילוח והמון ממתקים. חלק נתרם על ידי חברות ועיריית רמת-גן. כל "הגדולים" באו לביקור: גולדה מאיר, יצחק בן-אהרון, נינה קציר (אשת הנשיא דאז) והרב הראשי (אפרים פירון, הרב של צה"ל). מלבדם הגיעו חברים ובני משפחה. מרה ישאר בבית עד יום ראשון. אז ייסע לבית הבראה בזיכרון יעקב, שם הוא צריך לעשות פיזיותרפיה.
אלישבע מעדכנת את הוריה ביחס לשאר ידידי המשפחה בנהריה:
גברת יואל מנהריה סיפרה לי בטלפון שבנה דויד סיים בדיוק את שירותו ליד התעלה בתור רופא. כעת הוא עובד בבית החולים "העמק" בעפולה. הם עבדו יומם ולילה בזמן הקרבות. בנה דני היה בבית וחנה התחתנה בקיץ, בעלה משרת גם. אמי אדלר סובלת ממחלת לב מתחילת המלחמה. דויד ומשה נמצאים בגולן. שלום הבנים של טובית טוב,

אך למרבה הצער האחיין שלה פצוע קשה. מישהו אמר לי שהוא לגמרי משותק. יש לי קשרים רבים עם מכרים וידידים דרך הטלפון, גלויות ומכתבים. רות לויב וולטר כתבו גם. ברכות לבביות מכולנו ובמיוחד ממרה.

משפחתנו כיום

יפתח - יליד 1953. חי בזוגיות ברחובות עם לאה ויטל. הוא עובד כמדריך לרכיבה טיפולית. יש לו שלושה ילדים **ממיכל צור**, אשתו הראשונה: הבכור, **אוהד**, סטודנט לכלכלה ומינהל עסקים במכללת תל חי, נשוי **לנטלי**; **ענבר** - למדה תואר ראשון בפסיכולוגיה באוניברסיטת תל אביב ולומדת תואר שני בפסיכולוגיה באוניברסיטת בר אילן; והבן הצעיר, **אמיר**, ספורטאי מצטיין בצה"ל.

דפנה - ילידת 1955. חיה בזוגיות בנירים עם **יורם הגני**. עובדת כספרית וכן מפסלת ומציירת. בנה, **יהונתן דהן**, לומד הנדסת מכונות באוניברסיטת באר שבע. ביתה, **תמר טל**, חזרה בתשובה וחיה ברעננה, נשואה ל**עידו**, עובדת כמנהלת חשבונות ולהם ארבעה ילדים: **שירה, נעמי, אביגיל ודניאל**.

דני - יליד 1957. גר בנירים, עובד כמורה להיסטוריה ומחנך בתיכון האזורי, נשוי ל**רינת**, ולהם ארבעה בנים. הבכור, **עומר**, עובד בגידולי שדה בקיבוץ נירים, סטונט לתואר שני בהיסטוריה ותעודת הוראה בתקשורת. **ליאור**, סטודנט לתקשורת במכללת "ספיר"; **רותם** השתחרר כעת משירות כחובש צבאי בנח"ל; והצעיר, **אביב**, כעת נמצא בשנת שירות בסיום לימודיו בתיכון.

איריס - ילידת 1963. עורכת דין בפרקליטות האזרחית בתל אביב, נשואה ל**חיים יולזרי** וגרה במודיעין. יש לה שני ילדים: **עופר ואיילת**, ששניהם עדיין תלמידים.

רונית - ילידת 1968. נשואה ל**ניר טל** וגרה בחיפה. חזרה בתשובה ועובדת בטיפול בילדים ורפלקסולוגיה.

מצבי כיום

לפני עשר שנים חליתי. הגב התמוטט ואני הפכתי להיות מוגבלת לתקופה מסוימת. לפני כשנה טופלתי בקיבוץ בארי בבית שיקומי. עם הזמן חזרתי להיות עצמאית, אם כי אני עושה הכל לאט לאט. המחלה היא בריחת סידן, מה שנקרא אוסטאופורוזיס. אני כיום בת 81 פלוס, נוסעת ל"נווה אשכול" במסגרת "אשכולות" להרצאות. אני משרתת את עצמי כמעט בכל דבר. מתקשה להגיע למדפים גבוהים בבית או לשאת משאות כבדים. אני עסוקה ביותר. מטיילת מידי יום רבע שעה לעיתים פעמיים ביום. אני לא תלויה, זה מה שחשוב.

מרה לימד אותי בסבלנות לנסוע בקלנועית. בשנים 1976-1977 למדתי כשומעת חופשית באוניברסיטת בן גוריון בבאר שבע פסיכולוגיה, אנתרופולוגיה וסוציולוגיה. בהמשך, בגיל 61, למדתי בקורס הדו-שנתי בסמינר הקיבוצים באפעל. הקורס כלל לימודים בתחומים מדעי החברה והרוח, היסטוריה, תנ"ך ועוד, וכלל טיולים רבים.

הלימודים היו אינטנסיביים ובתנאי פנימיה (באתי הביתה בסופ"ש). מרה אפשר לי זאת, כי הבין שהלימודים חשובים לי מאד. כאשר למדתי בבאר שבע, התחלתי להתנדב בביקור שבועי לקשישה ערירית בשם ברטה ברגר. המשכתי להיות בקשר איתה גם לאחר סיום תקופת הלימודים. במשך כחמש שנים ביקרתיה.

כמו כן, במשך מספר שנים, קיבלתי יום בשבוע לפעילות התנדבותית באופקים, לעזרה למשפחות במצוקה. במהלך הפעילות עברתי מבית לבית, שוחחתי עם האנשים על הבעיות שלהם. ניסיתי לעזור להם כמיטב יכולתי, בממשק מול הרשויות והמוסדות השונים, וכן לעזור להם בפתרון בעיות משפחתיות.

לפני שאנחנו נפרדות

אלישבע מראה לי תמונות נוספות שצילמה ומבקשת שאבחר לי אחת מהן. כולן מתארות נופים. אני בוחרת בתמונה המתארת שתי צמרות עצי דקל המתנועעות ברוח. אלישבע כותבת לי בצד האחורי את המילים הבאות: לחיותה בהכרת תודה על מאמצייך בכתיבת הספר. התרגשתי מהמחווה היפה והצנועה כל כך של אלישבע שמאפינת אותה ואת מרה במידה רבה.

וכך כתבה אלישבע ביום השנה למותו של מרה:

שלום מרה - מרדכי

כבר חלפה שנה מאז נפרדת ממשפחתך לנצח. במשך השנה הצטרפו אליך שכנים חדשים. דנדה ויבלונקה. יוחנן ממשיך לטפח את הנוי בבית העלמין והוסיף ספסלים. דפנה ואיריס הביאו פרחים לקברך, ואיריס זוכרת לנקות את המצבה מידי פעם. זכית לגדל בנים ובנות טובים שמאוד עזרו ועוזרים לי כאשר בריאותי התדרדרה. הודות להם חזרתי לאיתני. כאשר אני נוסעת עם דני לאירוע משפחתי, נעזרים בטלפונים חכמים עם תוכנת ניווט. נזכרתי איך היית יושב במשך ימים ומכין תוכנית לנסיעה לנופש. רושם את שמות היישובים והדרכים, לומד את ההיסטוריה של האתרים שבהם נבקר. מכין את כל הציוד לנסיעה ומשקיע הרבה. אהבת את ארצנו והיית ציוני בלי מרכאות. קיבוץ נירים היה ביתך מאז שהשתחררת מהצבא הבריטי ועד יום מותך. כל חייך היית צנוע בדרישותיך ולא הרשית לעצמך מותרות ובילויים. היית זן נדיר בנוף האנושי שלנו. נהגת לכתוב במשך השנים לעלון "יחדיו", לכן הפעם נקרא חלק קטן מהדברים שכתבת, שמזכירים את תקופת התיישבות נירים בנגב.

נוח על משכבך בשלום. באהבה מרעייתך אלישבע.

מכתביו של מרה לעלון קיבוץ נירים "יחדיו"

סיכום "הפרשה" והמשך הדרך (1952)

לאחר הרפרנדום (משאל בקיבוץ לגבי זהות העמדות הפוליטיות וההשתייכות למפלגה הקומוניסטית בארץ, שבראשה עמד אז משה סנה), שהסתיים בהוצאת קבוצת חברים מהקיבוץ ובהצטרפות אחרים אליהם, עלינו לסכם את המאורעות האחרונים. כמו כן עלינו להתארגן להמשך הדרך.

התברר שהיו בינינו חברים שעמדו בקשרים אירגוניים עם קבוצת סנה (קומוניסטים). שימשו לה סוכנים וסוכני תעמולה בתוך הקיבוץ. נוספו עליהם חברים שחיפו על פעולות חתירה אלה.

כולנו זהים בדעה שבקיבוץ אין מקום לשתי מפלגות, ודוגמת עין-חרוד יכולה להעיד. מי שהזדהה עם סנה ולא עזב את הקיבוץ מהכרה, אלא נשאר על מנת לחתור, הוביל לפילוג בקיבוץ ולהרס. ניתנה אפשרות הוגנת לכל אלה שהכריזו שהקיבוץ יקר להם ושאינם רוצים לעזבו - להשאר איתנו. אולם הם בחרו בדרך פוליטית, שלפי דבריהם עדיין לא מוגמרת ומוצהרת, ואיננה ברורה להם כל צרכה.

בברירה בין נאמנות לבניין ארצנו ובין נאמנות לשוללי דרכנו, בחרו החברים הללו בדרך האחרונה. המסקנות הארגוניות היו מחויבות המציאות. כעת יש יושבים על המזוודות ומתמקחים על סכום הפיצויים שיקבלו. כשם שעזבו אותנו רבים ונשכחו מזיכרוננו, כך יהיה גם גורל שבעת העוזבים כעת. כשם שבועת סבון על פני מים רבים נעלמת, כך ייעלמו גם הם מהאופק שלנו.

פרשה זו שהיא המשך של פרשת אלי לבל, חייבת ללמד אותנו לקח: להיות זהירים בביקורתנו על דרך המפלגה, ממושמעים בביצוע ההחלטות ולנקוט על פי הכלל "כבדהו וחשדהו". כי התברר ללא צל של ספק שאנשים שנהנו מאמון מלא של הקיבוץ רימו אותנו, שימשו סוכנים של מק"י (מפלגה קומוניסטית ישראלית) ושל סנה וחתרו תחת יסודות חיינו.

על ידי הוצאת מספר כה רציני של חברים, אנו נפגענו באחת הנקודות הרגישות שבמבנה הקיבוץ. מספרנו קטן ועלינו להחיש תגבורת באנשים. כדי לשאת את המשק שלנו ולהמשיך לפתח אותו אנו זקוקים לעשרות רבות של חברים. בעיית הבעיות של המשק והחברה היו ומהווים האנשים. זה שנים שאנו נמצאים בתהליך משונה ומסוכן: ככל שהמשק מתרחב ונבנה, הולך ופוחת מספר העובדים בו. בפשטות אנו קמים ונופלים על מספר האנשים הנושאים בעול. תוספת אנשים חיונית בשבילנו מכל בחינה: משקית, חברתית, ביטחונית ופוליטית. על כן עלינו להתארגן להחזיק בכל העמדות החשובות במספר מצומצם של אנשים ולפתח פעולה ענפה בכל הכיוונים לתוספת רצינית של חברים. אנו נתונים במצור כלכלי ופוליטי. נוספו הקשיים בבית ובמשק. אין לנו ברירה אלא להתלכד למען ביתנו.

אופניים אלה

מתוך עלון "יחדיו" מאי 1964

מאחר ואני קצת עוסק בתיקון אופניים, רואה אני חובה להעיר כמה דברים בדבר שימוש נכון בהם. לכאורה כולם יודעים מה זה אופניים וכיצד להתנהג אתם, ובכל זאת אירעו תקלות רבות בנידון. אופניים לא נועדו לשאת משא רב. אין להרכיב אדם מבוגר בנוסף על הרוכב. התוצאה לעיתים מתבטאת בצמיג פקוע, חישוק עקום וכו'. אופניים לא נועדו לשאת שני מבוגרים וגם לא שני נערים שמשקל כל אחד מהם נע בין 60-50 ק"ג. יש להשתדל להשאיר את האופניים ביום בצל, ולכסותם מטל בלילה. הצמיגים מתבלים בשמש. אופניים שנרטבים מחלידים, והמושב נרקב. הצמיגים חייבים להיות מנופחים תמיד - אבל לא עד כדי התפקעות. יום יום אנו רואים חברים הנוסעים עם מעט אויר. זה מקשה עליהם ומקלקל את הצמיג, כי יש לו שטח מגע גדול מידי עם הכביש. במקרים רבים נפחו יותר מידי אויר וכתוצאה מכך התפקע האבוב והיה צורך להרכיב חדש.

החצר שלנו מלאה קוצים, אבנים, מסמרים וכו'. יש להשתדל לנסוע רק על הכביש ועל שבילי אספלט טובים, אחרת יהיו תקרים בלי סוף, עם בזבוז הזמן הכרוך בכך. אופניים לא נועדו למעבר בשיחים, קוצים וכו'. אני כותב זאת כי הגיעו אלי אופניים עם קוצים באורך של שני ס"מ, מלופפים סביב צירי הגלגלים. כמו כן בימי גשם ובוץ, אין לרדת עם האופניים מכביש או שביל אספלט.

לרוב האופניים יש רגלית, משענת. זהו אביזר חלש ולא מושלם. אסור להישען או לשבת על אופניים כשהם נשענים על רגלית. כמו כן אסור להשעין אותם על הרגלית כאשר יש משא על האופניים. קרו מקרים רבים מידי שאופניים נדרסו על ידי רכב. זה קרה מסיבה פשוטה - השאירו אותם באמצע הכביש, או במקום לא מתאים אחר. ירדת - סלק אותם הצידה, הרחק מהדרך הראשית. מרכז ענף שקיבל אופניים השאיר אותם זרוקים ביו השיחים ליד ביתו מספר שבועות יום ולילה. ביום הם היו בשמש ובלילה בטל, ולפעמים בגשם. האוויר יצא מהגלגלים, ותוך זמן קצר הפכו האופניים לגרוטאה. ברור שזה לא יחס. במקרה זה חבר שיש לו מרפסת גדולה, שאפשר היה לאחסן בה את האופנים במעט רצון טוב.

כמו כן ראיתי שמשקים דשא, ואופניים עומדים עליו. יש שני זוגות אופניים המשרתים 40-30 ילדים. על שני הזוגות המסכנים האלה, יסעו הילדים בלבד. נערים, נח"ל, חברים, מורים/ות, גננות ומטפלות - לא יעלו על אופניים אלה כלל. אלה אופניים עם צמיגים יותר קטנים, דקים וחלשים מהרגיל. אנו הודענו לילדים שרק ילד אחד יסע על זוג אופניים, כלומר לא ירכיב ילד נוסף. ברור שאם חבר מבוגר במשקל 80-60 ק"ג יתלבש עליהם - לא ישאר מהם הרבה, תוך זמן קצר. לדוגמא, שומרי לילה גילו יוזמה נהגו להסתובב על אופניים אלה, במקום לשאול אופניים מבעל תפקיד שאינו זקוק להם בלילה.

סינמה בלש

מתוך עלון קיבוץ נירים "יחדיו" - 1965

אל תעכב אותי כעת, אנא , הריני ממהר נורא. לאן? מה לא שמעת? יש אצלנו פסטיבל כרגע. פסטיבל הסרט הטוב, או הפחות טוב, העיקר שיש, ויש לרוץ! למה? למה שרצוי וצריך לתפוס מקום. תיכף יבואו כל הנערים, הגדנ"ע והאורחים פורחים והש.ל.ת. (שירות ללא תשלום, חלק ממסלול הנח"ל), וגם חברים, כל אחד יתפוס איזה שמונה עשרה מקומות, ועל מה תשב אז? אוף! מזל שהגעתי בזמן. ממש ברגע האחרון. הנה שני כסאות מיותמים עומדים וקורצים לי, רק לי. ברוך השם, התיישבתי על שניהם, צריך לשמור מקום לאשתי האוהבת אותי לנצח. כעת יש לי כמה דקות פנאי להעיף מבט, ולראות מי ומי באי הקולנוע, ובכלל מה נשמע באולם ובעולם? המחזה רגיל ומלבב. ערימות ערימות של כסאות ניצבים כבריקדות (ממש כמו בשיר על בריקדות קומו העפילו צבא עמלים). ליד כל בריקדה ניצב זקיף, השומר מכל משמר. את מה הוא שומר? נו, מה ישמור, אם לא את הבריקדה שלו ושל חוגו.

עוד אני רואה חברה כבודה אחת יושבת לה בנחת. את נעליה המלוכלכות קצת בבוץ, היא מניחה בנחת עוד יותר גדולה על כסא סמוך. מה יש, למה לא? סוף סוף גם לה מגיע לשמור מקום לבעלה. חוץ מזה, זה בריא לרגליים שהדם זורם בשיטת הגרביטציה. אין דבר, תיכף יבוא חברה, וינקה במכנסי הטרילין (סוג של בד סינטטי) שלו את מושב הכיסא, והכל יבוא על מקומו בשלום.

אמנם אינני מעשן בעצמי, אך שותפי המעשנים דואגים שאהנה קצת מהסיגריות שלהם. הם אינם אגואיסטים ולא שומרים את הריח הנעים לעצמם בלבד. הם דואגים מאוד לשתף גם את כלל הציבור בהנאתם התרבותית. אח, נתניה נתניה, נזכרתי בך פתאום. עיר חמודה, שבילתי בך נופש נחמד, שישה בתי קולנוע ראיתי בך ובכל אחד מהם שלטים מאירי עיניים ועליהם כתוב באותיות קידוש לבנה "למעשן צפוי קנס עד - לא הרבה - רק איזה מאה לירות". פקחים חובשי קסקט, שפמיהם אימים וידיהם שלובות מאחוריהם מטיילים בניחותא במעברים. הקהל מבסוט, לא מעשן, רק מפצח לו פיסטוקים בשקט. זה אני מבין, פשוט אוירה תרבותית ונקיה. אך מה לנו ולנתניה, ובינתיים אנו בנירים. שלטים אין לנו ופקחינו אינם, ואנו אנשים תרבותיים מאוד. לא עלינו ארצה מאפגניסטן או מבורונדי, אנו באנו ממקומות נאורים וקיבלנו חינוך טוב ואנו מנומסים נורא. למה אם כן לא נעשן בסרט ולא סתם סיגריה מסכנה אחת, אלא אחת ועוד אחת. גם נכבד את שכנינו הטובים, אם לא בסיגריה לפחות בעשן טוב.

נו מילא , סוף סוף כבה האור ומתחיל הסרט. קצת קריאות ביניים וקריאות עידוד ועצות לשחקן מה לעשות, כי אחרת לא ידע חלילה. מאחר ואני מגיע לשלב מתקדם זה, הריני מוכרח להיזכר בקולנוע "בית העם" (מי זוכר, מי מכיר, מי יודע?), ובסרטי "בוק ג'ונס" על סוסו הלבן "רין-טין-טין". אח, אלה היו סרטים. בשני גרוש הסרט, ולא שני גרושים שלמים, אלא כאלה עם חור מנדטורי באמצע. הקהל היה קהל עם דם, והצעקות היו עד לב השמים, לא כמו כאו היום.

גם קולנוע "עין דור" בחיפה מופיע לנגד עיני. לשם לא יכולת להזמין בחורה, פשוט זה

לא מתאים עבורה, היא היתה נעלבת אם קיבלה הזמנה למקום כזה, היה שם יציע, שכל באיו נהגו להשליך בקבוקים למטה, ובכלל היה שם שמח ולא עצוב.
אח, פעם היו ימים לא כמו היום, אבל סילחו לי, אין לי זמן, הסרט כבר מתחיל ועלי להתרכז בו, כי בעוד יומיים יהיה סרט נוסף, הרי אמרתי כבר שאנו בעיצומו של פסטיבל הסרטים. (נכתב עם סיום פסטיבל הסרטים, והוקרא בערב שישי שהיה מוקדש לנושא).

סערה עזה במקלחת, שהיכתה גלים בכל הקיבוץ

מתוך עלון קיבוץ נירים "יחדיו" 4.1965

קראתי את מאמרו של ראובן ר. (ראובן רוז'גה), ואת הצעתו להקטנת המקלחת הציבורית. כמו כן ראיתי את תכניתו המוצעת למקלחת המוקטנת. אני נגד הקטנת המקלחת ובעד שיפוצה ושמירה עליה במתכונתה הנוכחית.
בתחילת דברי אתקן מספר עובדות שראובן ציין, כיון שהן אינן מדויקות. הוא כותב שבנינו את המקלחת גדולה במיוחד, כי טרם היו שירותים בבתים ויחידות הצבא הרבו להתקלח אצלנו. הנכון הוא שבנינו את המקלחת גדולה, ולא במיוחד, אלא פשוט היה לנו צורך במקלחת בגודל הזה כי טרם היו שירותים בבתים. הצבא לא היווה כל גורם בעניין תכנון ובצוע המקלחת. באותו מאמר כותב ראובן, שהמקלחת תשמש רק לדיירי הצריפים. נוסף לדיירי הצריפים יש לנו גם מחנה נח"ל, שרוב ימות השנה יש בו חיילים, גדנ"ע או מחנות עבודה תנועתיים בקיץ. ראובן חושש מפני הרווחה העתידה במקלחת. ולא היא. הדודים החשמליים שלנו בבניינים מחושבים לחמש שנות חיים. לאחר חמש שנים הם

מרה על טרקטור ששקע בשדה

עלולים להתחיל להתקלקל, או אז יש מצב שיהיה שימוש נוסף למקלחת הציבורית. אני במקרה גרתי בבית שבו אירע קלקול שכזה לדוד אחרי שנתיים של שימוש. באותם ימים של תיקון השתמשתי במקלחת הציבורית. ההקטנה המוצעת היא מ-110 מ"ר ל-65 מ"ר. נוסף להקטנת השטח, הדבר גם יתבטא בכך, שבמקלחת הבחורות תהיינה ארבע שושנים (טושים) - במקום חמש, ושלושה כיורים במקום ארבעה. במקלחת הבחורים ארבעה כיורים - במקום שישה. שנים רבות השתמשנו במקלחת הפח הישנה בה היו רק ארבעה שושנים, וזה בהחלט לא הספיק. מבנה המקלחת הינו מבנה שמטבעו עומד ריק רוב שעות היום. לעומת זאת, בשעה ארבע אחה"צ הוא בבת אחת מוצף בשפע של אנשים. תפקידו לקלוט בשעה הזו את כל האנשים בו זמנית. יש צורך שלכולם יהיה מקום, שיהיו מספיק מים חמים, שלכל המשתמשים תהיה הרגשת נוחיות, ולא הרגשה שהמקלחת הינה מטרד.

לדוגמא, אזכיר שלפני כשתים עשרה שנים בא מרכז המחלקה הטכנית של הקיבוץ הארצי, וטען שדוד הקיטור שלנו גדול מידי עבורנו ויש להחליפו בדוד קטן יותר. לא שמענו בקולו, ותוך זמן קצר התברר שה"דוד הגדול מידי", בקושי מספיק לצרכינו. כיום אנו מברכים על שלא עברנו לדוד קטן יותר.

דוגמא שניה: כאשר קיבלנו חשמל מחברת החשמל, מכרנו את הגנרטור הגדול שלנו של שבעים וחמישה קילווט, ונשארנו עם הקטן יותר בן החמישים קילווט. חשבנו שלא יהיה לנו צורך בגנרטור גדול יותר. כיום אנו נוכחים לדעת כי טעינו. מידי הפסקת חשמל יש צרות צרורות. אילו היינו רואים את הנולד ומשאירים את הגנרטור הגדול, היה מצבנו טוב יותר מבחינת חשמל. רמת החיים עולה. פנינו לקליטת השלמה גדולה ולהתרחבות. לעומת זאת, כאן באים להקטין את המקלחת. חוששים שהיא תהיה "חס וחלילה" מרווחת מידי, שיהיה בה נוח מידי למישהו. אשר לסניטריות, לוקח אותו זמן לנקות ארבעה כיורים או שישה. מקלחת קטנה יותר לא תהיה בהכרח נקיה יותר אבל תהיה בודאי צפופה יותר ונוחה פחות.

אם עניים אנו במבני ציבור ומחסנים, ננסה לפתור את הבעיה בצורה אחרת, לדוגמא אצביע על חדר הקריאה לשעבר, ששנים לא היה בשימוש עד שהפך לפני שנה לחדר מוסיקה. לסיכום אני קורא לחברים לא לתת את ידם להקטנת המקלחת. לא נרוויח מאומה רק נפסיד.

ובאותו עלון מתפרסם חמשיר/ללא שם.

מעשה במקלחת
נטושה ומוזנחת
שאיש לא ביקרה מעולם.
כשעמדו לשפצה, כל חבר פיו פצה,
התברר שאכפת לכולם.

ליום השואה והגבורה

מתוך עלון קיבוץ נירים "יחדיו" - 5.1965

יום הזיכרון הוא לנו יום אבל לאומי, מקומו מבחינת החשיבות בשורה עם חגינו הנכבדים ביותר. אבל יום זה עדיין לא השתרש אצלנו כראוי ועדיין אין לו מסורת נאותה. מאוד מצא חן בעיני כשמצאתי השבוע את תכנית טכס הזיכרון, שבו כולם משתתפים, משפחות משפחות. זה חשוב מאוד שילדינו ילמדו ויחושו את היום הזה. זו הפעם הראשונה שתוכנן טכס פשוט ונאה שכלל צפירה, דומיה, יזכור, שישה פרחים באגרטל ופרקי קריאה לחדרים (לבתים) על השואה והמרד. אני באמת עשיתי ככל שנתבקשנו לעשות על פי התוכניה. הילדים התייחסו לטכס ברצינות ובכובד ראש. הסברתי להם במספר מילים את מהות השואה שעברה עלינו, וקראתי להם את הסיפורים: "האקדח הקטן" וה"חבלה ברכבת".

אני רוצה לציין מספר תקלות שאירעו אותו ערב, ללא צורך. הצפירה איחרה בכמה דקות וזה חבל. במאמץ אפסי ניתן לדייק. בתום הצפירה חיכינו ל"יזכור" -ולא שמענוהו. בני הבכור (יפתח), קטף את הפרחים שם באגרטל ונכנסנו לחדר. אז לפתע נשמע ה"יזכור". יצאנו שוב החוצה ועמדנו דום. באותו זמן עצמו בבית שלפנינו דיבר הרדיו בקול רם. שהחריש את הרמקול שהשמיע את ה"יזכור". אני מכיר פחות או יותר את מילות ה"יזכור", אבל ילדי מעט מאוד הבינו בגלל ההפרעה. לדעתי צריך לסגור את הרדיו לחצי שעה בשעת טכס הזיכרון.

נוסף לכך התקיימה אותו ערב מסיבת יום הולדת ציבורית לבת קיבוץ. הטעם הטוב וההגיון הפשוט אומרים: ביום הזיכרון הלאומי שלנו, לא צריך לחוג ימי הולדת. ניתן לקבוע מועד אחר. עלינו לזכור שיום הזיכרון הוא יום שנקבע על ידינו. אין זה יום שנכפה עלינו על ידי הדת או כל גורם אחר. נכבד כולנו את יום האבל והזיכרון הלאומי שלנו.

הספק ממוצע לדונם

מתוך עלון קיבוץ נירים "יחדיו" - 4.1966

"קראתי בגיליון מס' 11 של "יחדיו" מתאריך 15.4.1966, את הרשימה "בשלחין" בחתימת גיורא (גיורא שמי - שמיל). בין השאר כתוב שם, בעניין דישון נוזלי, כי תחילת העבודה היתה מלווה בצרות, וביניהן "תקלות במשאבה". כמו כן היה כתוב שם, כי "הספק ממוצע הוא 40 דונם למשמרת. הספק שיא - 100 דונם למשמרת. הסיבה להספק ממוצע נמוך נעוצה בתקלות במשאבה". בהמשך המאמר, מייחד מרה את הדיבור על הזנחת האחסון והשמירה על המנוע של המשאבה, אותה תיקן לא פעם. הוא ממשיך ומתאר את ההזנחה גם לגבי כלי עבודה אחרים, שאינם זוכים ליחס נכון מצד העובדים. באמצע המאמר הוא כותב כך: "אני יודע שדיבורים - כגון החזר הכלים למקום, אחסן אותם יפה, שמור על הסדר, אל תשאיר מנוע תחת כיפת השמים - כמעט לא משפיעים על אלה שאליהם הם מכוונים. אם מישהו אומר את הדברים האלה עלולים לחשוב עליו שהוא נודניק, ייקה, טרדן ומטרד".

לעומת זאת מילים כמו "הספק ממוצע לדונם במשמרת" מעוררים יותר כבוד ותשומת לב אצל הנוגעים בדבר. ובכן, מי שרוצה שיגדל ההספק הממוצע של דונמים למשמרת - צריך להתיחס בכבוד למשאבה, שהיא אחד מגורמי ההספק הנכבדים".
לקראת סוף המאמר, ממשיך מרה לנהל דיון עם עצמו על יכולת ההשפעה של כתיבתו על הציבור: "תשאלו, לשם מה אני מבטל את זמני ואלי את זמנכם היקר, וכותב שורות אלה? האם יש תקווה שמישהו יקח זאת לתשומת ליבו?.. יש לי בטחון רב שרשימתי לא תועיל כלום, ובכל זאת אם מישהו יקח אותה לתשומת ליבו - כדאי היה לכתוב."

כיצד מוצאים וטרינר במקרה חירום?

מספר מרה: יום אחד, ברפת נירים פרה כרעה ללדת, ומצבה הסתבך. נוצר מצב חירום, והיה צורך לקרוא דחוף לווטרינר. באותה עת לא היו טלפונים. בהתחלה נסעתי לקיבוץ ניר עם, המקום הקרוב ביותר שם התגורר ווטרינר, אך הוא לא היה. לפיכך, נסעתי לבאר שבע, לביתו של הווטרינר השני, דר' לוינשטיין. אשתו מסרה, כי בעלה הלך לסרט בבית הקולנוע היחידי שהיה אז בעיר. נסעתי לקולנוע, ושאלתי את הסדרן האם ראה את דר' לוישנטין הווטרינר, והוא השיב שאכן הדוקטור כבר נכנס לראות את הסרט. כשהגעתי, הסרט כבר היה באמצע. לכן עמדתי בכניסה לאולם וקראתי בקול גדול: "דוקטור לוינשטיין!". הוא ענה "כן" מייד, אינסטינקטיבית. ככה איתרתי את מקומו, לפי הקול, ו"שלפתי" אותו באמצע הסרט לבוא לטפל בפרה החולה. הווטרינר טיפל בה כמה שעות, ולבסוף הציל אותה.

לזכר יהודה'לה

נכתב על ידי מרה לזכר יהודה צפתי חבר קיבוץ נירים שנפל במלחמת העצמאות בעלון קיבוץ נירים "יחדיו" - 24.12.1972

18 ליולי 1948. היום האחרון לקרבות "עשרת הימים". ההפוגה השניה (הפסקת אש זמנית, בתקופת מלחמת השחרור), עומדת להיכנס לתוקפה, הערב בשעה 19.00. יהודה'לה, מפקד מחלקה צעיר בגדוד "הפורצים" של הפלמ"ח, נמצא במעלה החמישה. קרבות עזים מתחוללים זה כמה ימים בפרוזדור ירושלים. צה"ל מנסה שוב ושוב לכבוש את לטרון, המנתקת את ירושלים מתל אביב.
כוחות ישראל כבשו את לוד ורמלה, והשתלטו על שטחים נרחבים במרכז הארץ וגם במקומות אחרים. מוצב ישראלי, "חירבת אבו-לחם", כשני ק"מ צפונית מערבית למעלה החמישה. המוצב מוחזק על-ידי יחידה ירושלמית. המוצב מותקף מצפון מזרח על ידי כוחות אויב עדיפים.
הפלוגה של יהודה'לה, המשמשת כעתודה, מקבלת פקודה לנוע לעבר המוצב כתגבורת. השעה תשע בבוקר. חם, חם מאוד. הפלוגה נעה במהירות, מחלקתו של יהודה'לה בראש. הנה הם עומדים על הרכס, לרגליהם נחל כפירה, ומעבר לו המוצב המותקף. הנחל היבש בעונה זו של השנה, עובר עמוק למטה, הבדלי הגבהים הם כ-200 מטר

והירידה תלולה מאוד, כמוה גם העלייה. הדרך למוצב מתפתלת מסביב והיא ארוכה. אין זמן לנוע בדרך. יש לחוש ולהגיע מהר, פן יהיה מאוחר מדי. יהודה'לה גולש עם אנשיו לוואדי. בדרך הם פוגשים לוחמים הנסוגים מהמוצב, חלקם פצועים והמומים. הנסוגים קוראים: "עלו מהר, הצילו!" מתחיל טיפוס קשה מאוד לגדה הצפונית של הוואדי. עליה של כ-200 מטר בזוית תלולה מאוד ובמרחק קצר. חם, חם מאוד. הצמא מתחיל להציק. רבים הנכשלים, ויהודה'לה עם עוד שני לוחמים עם מקלע מטפסים בראש. הנה הם הגיעו לאוכף שבין שתי הכיפות, הוואדי עמוק-עמוק למטה, השטח מתיישר ויותר קל, המוצב קרוב, רק כ-200 מטר. גם דמויות לוחמים נראות עליו. המחלקה כולה מפוזרת במדרון התלול, ללא סדר, ללא מבנה, אש ניתכת מהמוצב על חולית החוד. שלושת הלוחמים, ויהודה'לה ביניהם, נפגעים ונופלים. אלה שמאחור נצמדים לאדמה ואינם מבינים - האם אנשינו שעל הגבעה יורים עלינו? האם נירה על חברינו? רותי נמצאת מיד אחרי יהודה'לה. היא רואה שלפניהם על המוצב נמצא האויב. היא קופצת לאחור, ומבקשת תחמושת למקלע, כדי שאפשר יהיה לחלץ את שלושת הנפגעים. התחמושת נשארה הרחק למטה בוואדי. למעלה ישנו בסך הכל כוח שלנו בגודל כיתה. מצליחים לחלץ את מזרחי. הוא פצוע קשה, ומת לאחר זמן קצר.

יהודה'לה וקבקר מתים, ואין אפשרות לחלצם, כי האזור מכוסה באש האויב. בינתיים מפקד הפלוגה, דדו, מארגן את הפלוגה מאחור. כיתה תופסת את הכיפה ממערב למוצב "חירבת אבו-לחם" ומחזיקה בו עד הלילה. בערב נכנסת לתוקפה ההפוגה השניה. הגוויות נשארות בשטח אויב.

עם תום מלחמת הקוממיות, הרב גורן (שלמה גורן, הרב הצבאי של צה"ל באותם ימים), עובר את הגבול, בחסות האו"ם, מגלה את הגוויות והן מובאות לקבר ישראל בבית הקברות הצבאי בהר הרצל. נחל כפירה ממשיך לשמש כגבול בין ישראל לירדן עד מלחמת ששת הימים.

דצמבר 1972. יום חורף נאה וחמים. היה גשם, עתיד לרדת גשם, אך היום נאה. חבורה של כעשרים איש עומדת באוכף שלמרגלות מוצב "חירבת אבו-לחם", במקום בו נפלו יהודה'לה ורעיו, לפני עשרים וארבע שנים. שקט ושלווה מסביב, וקשה לנחש שבמקום זה סער הקרב, נפלו בחורים צעירים ובדמם תחמו את גבול ישראל. מדרום הרי מעלה החמישה. הם מיוערים ומוריקים, מזמינים לטייל. מצפון לנחל כפירה, בשטח ירדן לשעבר, אין ייעור, יש רק מעט עצי פרי וגפנים השייכים לערביי המקום. כפר קטן צץ מעט צפונה מהאוכף.

רחל סבוראי מרביבים, שהשתתפה באותו הקרב, והיתה עשרות מטרים מאחורי חבורתו של יהודה'לה, מספרת לנו את פרשת הקרב. חובש שפינה את מזרחי, מוסיף את סיפורו הוא. הנוכחים שישה מחברי נירים, אימו, אחותו ואחיו של יהודה'לה, קרוב משפחה של קבקר, מספר אנשי צבא וברן (אברהם אדן). אנו עומדים צופים בנוף, שומעים את דברי הלוחמים שהשתתפו באותו קרב ומשחזרים את רגעיהם האחרונים של שלושת האנשים הצעירים שנתנו את חייהם כאן. אשרינו שזכינו, ומקום זה שוחרר מידי האויב, ואנו יכולים לבקר בו בצורה חופשית. תודה רבה לברן שאירגן את הסיור הזה , בצורה כה יפה. (יהודה'לה היה עם אנשי נירים בפלמ"ח, עבר לפל"ים והצטרף לחטיבת הראל. יהודה'לה נפל ב-19.7.1948. יב' תמוז תש"ח).

בעד לינה משותפת

מתוך עלון קיבוץ נירים "יחדיו" - 8.1973

אני חושב שהלינה המשותפת בקיבוץ היא הסידור הטוב ביותר מכל הבחינות. היא צריכה להיות מאורגנת כך שלילדים תהיה מטפלת קבועה וטובה, עם מחליפה קבועה. שמירת לילה מסודרת עם שמרטף חשמלי. כל משפחה אצלנו מגדלת את הילדים כפי יכולתה והבנתה, יש משפחות שיש להן בעיות עם חינוך הילדים, הדבר מתבטא גם בפרידה בערב מהילד בבית הילדים.

יש אנשים שחושבים שלינה משפחתית תוכל לשפר את העניינים הללו. אני לגמרי לא בטוח כי הבעיות החינוכיות במשפחה תיפתרנה. לפעמים השורש יותר עמוק מאשר הפרידה בערב. לעומת זאת יצוצו מספר דברים, מהם כבדי משקל: א. יהיה צורך לבנות דירות משפחתיות יותר גדולות עם חדר לינה לילדים. הדבר ייקר את הבנייה אצלנו בהרבה. אלה שבעד לינה משפחתית כדאי שגם יבררו כמה זה יעלה ומאין ניקח את ההוצאה הנוספת הזו. ב. תהיה בעיית שמרטף בדירות. יהיה צורך להשאיר ערב ערב בכל דירה או בכל בנין אדם מבוגר שישמור על הילדים. למותר לפרט את חוסר הנוחות שיגרם ערב ערב למישהו. ג. הפרעות לשנת ההורים והשכנים בלילה. ילדים קטנים בוכים פעמים רבות בלילה. זה מפריע לכל המשפחה והשכנים אינם ישנים. למחרת עייפים אותם אנשים בעבודה. אני גדלתי במשפחה בעיר וכשנולדה לנו תינוקת, הרגשנו זאת היטב. יאמרו מצדדי הלינה המשפחתית כי זוהי דרך העולם, אענה כי אנו שינינו לדבר יותר טוב, אפילו אם אנו מיעוט מבוטל. ד. בבוקר תהיה בעיה של הבאת הילד לבית הילדים ופרידה ממנו. מנין לנו שילד שניפרד קשה בערב, יפרד קל בבוקר? עלולים להיות איחורים לעבודה, ואם המאחר או המאחרת יעבדו בענף חיוני כמו ריכוז שלחין, או מטפלת, הרי שוב תהינה צרות לרבים.

אני חושב שאותם החברים המצדדים בלינה משפחתית, רוצים להחליף שיטה שהיא כללית הטובה ביותר עבורנו, בשיטה פחות טובה. בשיטה הנוכחית עלולים להיות פגמים בביצוע, וניתן לנפח אותם אל מעבר למידותיהם האמיתיות, אם רק רוצים. לעומת זאת ניתן להבליע את החסרונות של הלינה המשפחתית. ילד שיש לו בעיות בעת הבילוי עם משפחתו בערב, עלול גם להיפרד בקושי בבית הילדים. לעומת זאת ילד שבילה יפה ובצורה קונסטרוקטיבית עם הוריו. ילד שיודע שבבית הילדים מחכה לו מטפלת, וחבריו הקטנים עם שפע החוויות שלהם, וההשכבה היא מסודרת, ילד כזה גם ייפרד יפה.

לעיתים יש להורים קושי להיפרד ולא לילד, אז למה להאשים את הלינה המשותפת? יש הורים אחדים שמכניסים בערב את הילדים לחדר האוכל ומאכילים אותם שם. לדעתי זה פסול מכל הבחינות. הילדים אינם רעבים ולא אוכלים, רק מבזבזים אוכל ומלכלכים. המקום לא מתאים לבילוי של הילדים. במקום זאת אפשר לשחק עם הילד בבית או בסביבתו, להקריא לו סיפור או להעסיקו בטיול קצר בחצר. מה כל זה שייך ללינה? זה שייך! כי אם הילד בילה יפה עם הוריו, הוא בא על סיפוקו, הוא עייף ומוכן להיפרד יפה בבית הילדים. אך אם הוא יושב ערב-ערב בחדר האוכל בחברת מתנדבים, אולפן ונוער, והכל מלא המולה ורעש. הוא מנסה לאכול את שהגישו לו הוריו, כשהוא עדיין שבע מהארוחה בבית הילדים (ועוד מחכה לו ארוחה קלה שם). הרי "בילוי" כזה בחדר האוכל, נראה שלילי בהחלט, ולא מסייע לפרידה טובה בערב.
לסיכום, נראה שאנו עלולים לבטל את אחד הדברים החיוביים שבחיי הקיבוץ, בעוד שאת השליליים לא נוכל לבטל.

פורים

מתוך עלון קיבוץ נירים "יחדיו" - 5.3.1982

פורים בשנת 1935 בתל אביב. זאת שהיום אנו קוראים לה בחיבה "תל אביב הקטנה". אז בשעות מעשה, איש לא קרא לה קטנה, אלא כולנו הרגשנו שזו העיר העברית הגדולה והיפה שבארץ. כבר ימים מספר לפני פורים היתה התכונה רבה, כמובן בעיקר אצל הילדים. אנו גם לא כל כך ידענו במה עסוקים המבוגרים, וזה גם לא עניין אותנו. אנחנו היינו עסוקים בהכנת תחפושות, לרוב של אינדיאנים ובוקרים, וכמובן העיקר, אקדחי פקקים. כל ילד חלם על אקדח שחור, כמעט כמו אמיתי, הנטען בפקק בריא ויורה להבות אש ברעש גדול לשמחת כל הסביבה. עם השנים נודע לנו על תאונות שקרו, כאשר ילד ירה בהתלהבות על חברו. אז כאשר קנינו את האקדחים לא חשבנו על כך. היינו צעירים ותמימים, הורינו לא הזהירו אותנו ורק אחרי שנים חדרה התודעה על כך לציבור.
ביום הגדול עצמו ואני בן עשר, תפשתי עמדה טובה ב"יציע" משם אוכל לראות את התהלוכה. טיפסתי על עץ שהיה על המדרכה, ליד קולנוע "מגדלור" מול קולנוע "מוגרבי", שם היה כמובן מרכז האירועים. כמוני עשו עוד ילדים. שעות לפני התהלוכה צבא המון רב בכיכר מוגרבי וברחובות בן יהודה ואלנבי. לבסוף נשמעה תרועת חצוצרות, תזמורת, והתהלוכה היפה הגיעה מרחוב בן יהודה וחלפה באלנבי. בראש התהלוכה רכב על סוס - לא מרדכי היהודי, לא המן הרשע, לא אחשורוש הלא כל כך חכם ואף לא ושתי או אסתר היפות - אלא ראש העיר הראשון, מאיר דיזנגוף. הוא לא היה מחופש, אבל רכב יפה לשמחת הקהל. אחריו בתהלוכה ארוכה, נסעו פלטפורמות מקושטות עם בובות ענק, רקדנים, רקדניות ונגנים. בערך כמו שאנו רואים בסרטים ובטלויזיה על קרנבלים בריו או במקומות אחרים בעולם. כמובן הקהל בתל אביב היה בקנה מידה קטן, אך הרעיון היה זהה. לתהלוכה קראו עדלאידע. כילדים לא הבינונו את פירוש או צירוף המילים המוזר הזה, אך מה היה אכפת, העיקר שהשמחה עברה כל גבול. בשכונה

ובין החברים, כל אחד הופיע עם תחפושתו. היו תחרויות תחפושות. כמובן היו כאלה שלבשו מסכות ממש עם ציורים שונים ומשונים ואותם לא ניתן היה להכיר. למבוגרים היו נשפי פורים במקומות שונים, אך כאמור, את מי עניינו, המבוגרים הללו. הילדים מלכו ברחוב והחג היה בראש ובראשונה שלהם.

לא ינום ולא ישן שומר ישראל

מתוך "קוץ" עלון המוסד מעלה הבשור, מיום 4.4.1986

כידוע, עבר השבוע האחד באפריל. בבוקר אותו היום נמצא מכתב מיום 1.4.1986, אשר עותק ממנו הובא באדיבות יואל.

"לכב' הנהלת ביה"ס

מאת: מרדכי גלילי, נירים.

שמרתי הלילה במוסד. בערך בשעה 24.00 ראיתי ארבעה בחורים גבוהים מקבוצת "קמה", הולכים לכיוון הגוש העיקרי של בניני הכיתות. לאחר דקות מספר שמעתי רעש קולות והזזות רהיטים. לא ייחסתי לכך חשיבות מרובה. המשכתי לסייר בבנייני המגורים וכו'. בסיור נוסף בשעה 3:00 גיליתי כי הם הורידו כמעט את כל הדלתות של הכיתות והשירותים מציריהן, והשענו אותן במשקוף, כך שמי שהיה פותח דלת כזאת היה מקבל אותה ישר הראש. מאחר וזה הרגיז אותי מאוד, הרכבתי שנית בעצמי את כל הדלתות - כעשרים במספר. לדעתי, אנשים המחבלים ביודעין בביה"ס מקומם לא יכירם בו. כדאי שתביא לידיעת כולם תוכן מכתב זה. גיבורי הלילה בוודאי יפחדו להזדהות".

הטרקטור הונע ע"י בנזין והועבר לנפט

מתוך עלון קיבוץ נירים "יחדיו" מס' 475, שנת תשנ"ו, מאי 1996

מרה מספר: הטרקטור הראשון נשכר עם עלייתנו לדנגור בגדרה. הוא עשה את החרישים העמוקים. את הקלים חרשנו עם סוסים. הסוסים עזרו לנו עד שנות החמישים. את הטרקטור הראשון שקיבלנו מהסוכנות היהודית היתה לי הזכות להביא ממשמר דוד על משאית. אחריו הגיעו טרקטורים רבים וחדשים. זכור לי במיוחד טרקטור קייס שקיבלנו בשנת 50-49, היה זה טרקטור קטן ולו טכנולוגיה מיושנת. כדי לעצור אותו היה על המפעיל לעמוד וללחוץ על שתי דוושות. קצב העצירה הופעל על פי משקלו של הטרקטוריסט. לטרקטור H.D.7 . היה לי יחס מיוחד. זה היה טרקטור קטן, ונחמד היה לעבוד עליו, אבל רעש המנוע היה נוראי. לפעמים כשעבדתי עליו הייתי נאלץ לסתום את האוזניים בצמר גפן. למרות זאת, לאחר יום העבודה המשכתי לשמוע נקישות באוזניים. דורות רבים של טרקטורים עברו בקיבוץ. היום אנחנו יכולים לראות את טרקטורי הענק "ג'ון דיר" וחבריו, כשהם משמשים בתפקיד של "סוסי עבודה" נאמנים במקומם של הסוסים ההיסטורים, שאף אחד מהם לא נשאר בחצר.

ב"ידיעות אחרונות" ב"מוסף לשבת" מיום 29.8.1997 כותב עמוס קינן על ביקור שערך בקיבוץ נירים.

בשנת 1944 ואני חבר ב"גדוד ניר" בתנועת "השומר-הצעיר", יצאו רבים מחברי להכשרה מגויסת בפלמ"ח, בכפר מנחם. בשלהי תקופת המנדט, הקימו את קיבוץ נירים בנגב. כמה מהם נהרגו במלחמת השחרור, במלחמות הבאות ובפיגועים למיניהם. צה"ל קיבל מהם אלוף אחד, ברן, אברהם אדן, שני תתי אלופים, שאול גבעולי ובני מיטיב ועוד. אחד מחברי ב"גדוד ניר" לא חיכה להחלטת "התנועה", והלך בניגוד להחלטת התנועה לצבא הבריטי, הלא הוא מרה. היום הוא אחד מארבעה ותיקים יחידים שנותרו בקיבוץ: (מרה, סולו - חיים שילה, אבינועם אבני ואמנון דגיאלי). עוד אחד שמרד בהחלטת "התנועה" לוותר על שנת לימודים אחרונה בתיכון, אכן סיים את לימודיו, והוא השני מבין המרדנים (אבינועם אבני). דווקא הם ששרדו בקיבוץ. מכלל חברי אותה הכשרה מגויסת, נותרו שלושה שמרדו ואחד ש"קיבל את דין התנועה". שניים מהם ראיתי לראשונה מזה חמישים ושתיים שנים.

קיבוץ יפה, פורח, ניזון דוקא, ובעיקר מחקלאות. ארבעת האחרונים גמלאים, עובדים ארבע שעות ביום. ניסיתי להבין מדוע דוקא המרדנים הם שנותרו בקיבוץ. מצאתי רק תשובה אחת: אולי הם מורדים גם בדעה ששעתו של הקיבוץ חלפה. אולי הם מורדים בהפיכת מה שנותר מהקיבוצים לדוכני מכירות של שבת. אולי הם מורדים גם ברעיון הפרטת הקיבוץ לנכסי דלא-ניידי סחירים.

היה היה מתוך עלון קיבוץ נירים "יחדיו" ספטמבר 2000

(כתב מרה לפגישה שהתקיימה במועדון עם קבוצת חברי נירים וחברים לשעבר)

בקיץ 1947 החליטו המוסדות המיישבים להניח את קו המים מבארות ניר-עם ליישובים בנגב. הצינורות רוכזו במקומות ריכוז בישובי הנגב ומשם הובלנו אותם במשאיות לאורך הקו להנחה והרכבה. גם המשאית שלנו ה"פורד" עסקה בזה.

יום אחד ברן ואני הובלנו צינורות מריכוז גבולות בדרך עפר מעבר לערוץ נחל הבשור. באותם ימים קראנו לנחל "שלאלה" שפירושו שלוליות, כי בחורף היו בו שלוליות. נסענו צפונה לכיוון קיבוץ אורים. הצינורות היו ארוכים ובלטו שני מטרים מאחורי המשאית. בריכוז העמיסו אותם ביד, בעזרת ידיות של טוריות שתקעו בכל צינור משני הצדדים. המעמיסים היו חברי ישובי הנגב, ארבעה עד שישה עובדים העמיסו כל משאית. בקטע ממזרח לבשור, מול תל פרעה, היום תל שרוחן, היו הרבה ערוצים שירדו לבשור. כך קרה שהמשאית צללה לוואדי התלול ועלתה למעלה, כשהאף שלה מזדקר לשמים. באחת הירידות והעליות, החלק האחורי של הצינורות שבלטו מאחור, נשען על גדת הערוץ. כאשר עברנו, המשאית עלתה וכמעט כל הצינורות נותרו על הקרקע מאחורינו. צריך היה להעמיס הכל חזרה ואנו רק שניים, ומי יודע מתי יגיע הנהג הבא. כמו ילדים טובים העמסנו הכל בחזרה. ידיות של טוריות לא היו לנו, על כפפות עבודה אפילו לא חלמנו, גם סמרטוטים לידיים לא היו. ה"פורד" המשיך לנסוע ולנו עד היום לפעמים מגרד בידיים.

כיצד ניצלתי משלושה מוקשים ורימון יד אחד?

מתוך סיפור שסיפר מרה בעל-פה.

אירוע המוקש הראשון - בקיץ, נסעתי עם כמה חבר'ה למשימה חשובה עם השלייפר. השלייפר היה טנדר מעודפי הצבא הבריטי, אליו חובר עוקב מים כנגרר. המשימה היתה לקחת אבטיח. נסעתי באזור שבו קיבוץ נירים נמצא כיום. לפתע השלייפר עלה על מוקש וכולם עפו באוויר. בחור אחד שבר רגל, אבל בנס לא היו הרוגים. כך ניצלתי בפעם הראשונה.

אירוע המוקש השני - אני ונפתולי (נפתלי ליכטינגר) יצאנו עם רובים ורימונים לטיול בבוסתנים שהותירו הערבים שבחרו מהאזור. מאחר וטיילנו בשטח לאחר שירד הרבה גשם, הגשם סחף חלק מהאדמה, ולפתע הבחנתי בקרש מבצבץ. עלה בי חשד שיש תחתיו מוקש, שכן בצבא הבריטי עברתי קורס לגילוי מוקשים וידעתי לזהות כיצד מטמינים מוקשים.

בקורס למדתי את העיקרון "אדם אחד - מוקש אחד" (one man - one mine), לפיו רק אדם אחד צריך לטפל במוקש, כדי שלא יפגעו שני אנשים או יותר, במידה והמוקש יתפוצץ. לפיכך, אמרתי לנפתולי לשבת בצד, והתחלתי לחפור סביב לקרש, בניסיון לחשוף את המוקש. לאחר שהחלתי לחפור, גיליתי שיש שם עוד מוקש, והפסקתי. היה שם שילוב של מוקש נעל להולכי רגל ומוקש נגד רכב וטנקים. אמרתי לנפתולי להתרחק, וזרקתי רימון יד על המוקשים. בארבע השניות שנותרו עד לפיצוץ הרימון, ברחנו מהמקום כל עוד נפשנו.

כשחזרנו לקיבוץ, כעסה עלי מאד אשתו של נפתולי, חנה'לה ליכטינגר, שהיתה בהריון מתקדם ונשאה בכרסה את ביתם הבכורה, נאוה. חנה'לה רתחה עלי שאני מסבך את נפתולי בכל מיני הרפתקאות. אני לא מבין למה היא כעסה כל כך. נפתולי כבר לא היה ילד קטן, ובנוסף הוא עוד היה מבוגר ממני בכמה חודשים, והיה הבחור הכי מבוגר בקיבוץ.

אירוע המוקש השלישי - נהגתי בקומנדקר צבאי באזור קיבוץ עין השלושה, כאשר איתי ברכב היו עוד מספר נוסעים. בשלב מסוים הקומנדקר עלה על מוקש, וכולם עפו באוויר. אני עפתי למעלה וקדימה. הספקתי לראות, בסמוך לנחיתה שלי על הקרקע - איך הקומנדקר ממשיך לנסוע קדימה, לעברי, וחששתי שהרכב ידרוס אותי. מדהים איזו מחשבה מהירה חולפת אצל האדם בשבריר שניה. לבסוף בדרך נס, אני נחתתי על הקרקע ללא פגע והרכב נעצר מספר מטרים לפני.

האירוע הרביעי - הרימון - פעם שירתתי במילואים באזור כרם שלום, לאחר פינוי סיני עקב הסכם השלום שערכו מנחם בגין ואנואר סאדאת בשנת 1977. הייתי בתעסוקה מבצעית. לפתע חיילי הסיור מצאו רימון צה"לי שנשכח באיזה צומת, וביקשו ממני לטפל באירוע. באתי, בדקתי שהרימון נצור, ולקחתי אותו איתי לבסיס, כדי שלא להטריד שלא לצורך את קצין החבלה לטפל בעניין ולנטרל את הרימון. לאחר מכן מפקד הבסיס צעק עלי על כך שלא קראתי לקצין החבלה, ואמר לי "מה הייתי אומר לאלמנה שלך...".

זכרונות של מרה

באין מיטה, גם שולחן יכול לעזור

לאמי רות (רות'ה רבינוביץ) היו שלושה אחים: **סאשה** (אלכסנדר), **אמה וטוליה** (נפתלי). אמה התחתנה עם אהרוניה חורנץ, ששם משפחתו על שם חבל ארץ באוקראינה. בהמשך הוא עיברת את שמו לחורני. אהרוניה ומספר חלוצים באו ארצה יחדיו. באמצע החדר שלהם היה שולחן. מיקוניס, אחד ממנהיגי המפלגה הקומוניסטית, נהג לישון על השולחן, בשל מצוקת מקום כנראה. מיקוניס הינו אחד האנשים שחתמו על מגילת העצמאות.

כשבאנו לנירים היו פה צריפים פיניים, שכונו "צריפי משמרות", כי הם הובאו מקיבוץ משמרות. אמנון דגיאלי, אני ועוד שני בחורים רווקים גרנו בצריף אחד, בו היו ארבע מיטות וארון. היה לנו חבר טוב שאהבנו מאד, ברוך ספוז'ניקוב, שלימים שינה את שמו לברוך סנפיר. ברוך היה חבר קיבוץ נירים ולמד איתי מכיתה ה' לערך. בלילה הכנסנו מיטה מתקפלת או שולחן, וברוך ישן על השולחן, כמו מיקונוס הקומוניסט, שישן כך בבית של אמה ואהרוניה...

נניק ואמנון עולים על מוקש

בשנת 1949 אמנון דגיאלי ונניק (נתנאל) קוטלר ז"ל עלו ברכבם על מוקש, ונניק נהרג. כשהוא עלה על המוקש אמנון היה מבולבל לגמרי ונכנס להלם. לאחר האירוע, לעיתים כשהייתי מעיר אותו בלילה לחילופי משמרות בשמירה, אמנון היה קופץ ממיטתו ותופס את האקדח ששמר מתחת לכרית שלו. אמרתי לעצמי " רק שלא יירה בי", ובליבי כיניתי אותו "המוקש הקופץ"....

לזכרו של נניק שנפל ליד הגבול עם עבסאן ביום 22.9.1949 כ"ח אלול תש"ט, כותב מרה הספד:

נניק - כבר חודש עבר מאז נפלת ועדיין אין המחשבה הזאת משתרשת בי. קשה להתרגל לחסרונך. תמיד יש ונדמה לי, שהנה, הנה תופיע בסדנה, נוהג בג'יפ או במכונית משא, וכולך אומר עליזות, צחוק וחיים, חיים. עד מה לא ידענו ואין אנו יודעים להעריך את החיים! כשחבר חי איתנו ובקירבנו, אין שמים לב במיוחד לפרטים הקטנים והשונים שבחייו ובאופיו. כולנו יודעים שמחר, מחרתיים ותמיד יחיה עמנו. והנה מתברר שוודאות זו אין לה על מה לסמוך. מתברר כי המושג מוות, שפקדנו לא פעם, שוב התקרב לביתנו. נניק, רבות שמענו את הפסוק: "נופלים הטובים". ואכן, אין להטיל בך דופי. תמיד ששת לקראת סכנה, היית פלמ"חניק בדם ובנפש, שנים עמדת בקו הראשון ובקו הראשון גם נפלת.

נניק - אתה הן היית הניגוד הגמור לכל הקשור במוות - מלא חיים ומרץ, תמיד מתבדח ושר, והנה נאלמת לנצח. מר לי מאוד כי הוטל עלי לשבת לכתוב עליך, דווקא עליך את השורות הללו. כולנו נזכור אותך כפי שהיית, צעיר ויפה, טוב ואמיץ.

מספרים על מרה

אלה הדברים שנכתבו בעלון נירים לאחר מותו של מרה: במהלך חייו בנירים עבד מרה במוסך וריכז אותו, היה מא"ז (מפקד אזור מבחינה בטחונית צבאית). מרה לימד נהיגה על טרקטור, סייע למתקשים בלימודי תיאוריה בנהיגה. מרה היה אחראי על הקלנועיות והאפרונים (מיכלזונים לקטיף ועבודות בגובה) וסדרן עבודה. מרה הקפיד על שגרת עבודה עד לקיץ האחרון שבו הידרדרה בריאותו. מרה היה איש צנוע , ישר ונדיב. נאה דורש ונאה מקיים.

זוהר גושטט-ארד סיפרה כי נפגשה עם מרה כמנהלת חשבונות בנירים. מרה קיבל קצבה ממשרד הביטחון בעקבות השהייה שלו בשבי. זוהר אמרה למרה כי הקצבה שייכת לו אישית. הוא מצידו אמר לה, כי הוא נותן לה את הזכות לטפל בקצבתו כראות עיניה מתוך אמון מלא שתעשה זאת בנאמנות וביושר. זוהר מאוד העריכה את מרה על כך ואמרה: "אני אהבתי את האיש".

טס מאיר אמרה כי מרה נהג תמיד להתעניין בה בחמימות ובנועם.

יפעת הגלילי ציינה כי הקשר בינה ובין מרה היה כאשר שימשה כאקונומית. מרה היה אחראי על תקינות המעלית הפנימית, ועגלות ההרמה. מידי כמה חודשים מרה היה נוהג להתייצב במשרדה כאשר בידיו פרטי המתקנים עליהם הוא אחראי. לקראת ביקורו של איש התחזוקה החיצוני מרה היה מכין את הביקור לפרטי פרטים, והיה איש ביצוע ממדרגה ראשונה. בעקבות הקשר עם יפעת נוצר קשר חם בין ברק בנה ובין מרה. הקשר נמשך עד היום עם אלישבע. מרה היה נוהג להתעניין בברק והתפתחו ביניהם קשרי חברות.

עוזי נפתליהו: אהבתי את האיש, עבדתי איתו במוסך. הוא היה מגיע מידי יום בשעה מדויקת. במשך כרבע שעה היה מכין ומסדר את סביבת העבודה שלו. היה חרוץ ויעיל עבד עד יומו האחרון כמעט. איש עבודה בכל רמ"ח איבריו ללא ספק.

גילה שילה מציינת כי מעבר לעבודתו במוסך, היה מרה אחראי על האפרונים (מיכלזונים לביצוע קטיף ועבודה בגובה) ועל הקלנועיות. לעיתים מרה היה עוצר בעלי קלנועיות, ומעיר להם על הזנחת הכלי, או על פגם מזערי זה או אחר שצדה עינו. הוא היה נחוש בדעתו שעליו האחריות להעיר ולתקן את המעוות בעיניו. בנושאי ניקיון מרה היה קפדן ואכפתי מאוד. לדוגמא את פחי האשפה שלו הוא סימן בראשי תיבות "מ.ג" (מרה גלילי). הוא חשש שמפני האשפה יחליפו אותם. הוא הזמין לעצמו מטאטא רחב במיוחד כדי לחסוך בזמן הטאטוא, הוסיף סולו. המטאטא עוד קיים בבית הוסיפה אלישבע.

על העקשנות והקושי שלו להתגמש בעניינים הקשורים לצדק יעיד הסיפור הבא: באחד הימים מספרת לנו גילה הגיעה דפנה בוכה לגן. כאשר שאלתי אותה מה קרה, סיפרה שאבא עשה מדורה עם תפוחי אדמה. כאשר ביקשה ממנו תפוח אדמה נוסף, סירב לתת לה. הוא טען שעליו לחלק את התפוחים שווה בשווה עם דני, שהיה אז תינוק קטן. כאשר טענתי בפניו, אמרה גילה, כי יכול היה לתת לדפנה את התפוח ולא לדני שאיננו מבין ממילא במה מדובר, בשל גילו - הוא היה בתדהמה: "את באמת חשבת שאני לא

אחלק שווה בין שניהם?". הוא לא יכול היה לעלות על דעתו שניתן לחלק בצורה לא שווה לשני הילדים. הצדק היה צריך להיות מוחלט, הוסיף דני. עם זאת, לצד הנוקשות היה לו חוש הומור מפותח שבלט גם בכתיבה שלו.

אריה שרייבר: אני יודע שהיו אנשים שנלאו לשמוע את הערותיו. למשל היה לו סדר מסוים של השולחנות, שהקפיד עליו כאשר עבד בחדר האוכל. הוא נהג להעיר לעובדים על כך. אנשים היו חסרי סבלנות, ובעיקר לא אהבו שאחר יאמר להם מה לעשות ואיך. בשני תפקידים מרכזיים שמילאתי בנירים היו לי שיחות רבות עם מרה. הוא היה מגיע אלי לעיתים קרובות, כאשר הייתי מרכז משק ומרכז שירותים, מתריע על קלקלות שונות ובעיקר על בזבוז. הקשבתי לו תמיד. היה בינינו קשר.

הקלנועית

יוסף אחיטוב מספר: בכל פעם שמרה ראה אותי נוסע בקלנועית נהג לעצור אותי ולומר לי "הבט, יוסף..." - יוסף בחולם, לא יוסף בשורוק, כפי שכולם קוראים לי - "אני רוצה להגיד לך משהו". ידעתי שבטח עשיתי משהו לא בסדר והוא יטיף לי מוסר.

"אתה נוסע על הקלנועית וזה כלי מאד עדין. יש כאן סוויץ'...". "כן, אני יודע", השבתי לו בחוסר סבלנות. "רגע. עוד לא סיימתי.... אתה תולה על הסוויץ' כפתור, מחזיק מפתחות..". בתשובה עניתי - "תגיד, מרדכי, זה שובר את הגב של הסוויץ'? כואב לו?" ואז מרה נתן את תשובת המחץ - "אבל זה מעקם אותו, ואז אתה תבוא אלי, כדי שאני אתקן לך את הסוויץ'..."

השאלה לפלחה

אליהו רז מספר: פעם מרה הושאל לעבודה מהמוסך לפלחה. התקלקל לנו הטרקטור, ומרה לא תיקן אותו. כששאלנו אותו למה אתה לא מתקן, ענה "היום אני עובד של הפלחה ולא של המוסך...".

פעם אחרת נהגתי וזרעתי עם ה"דריל", ומרה ישב מאחורי תא הנהג והשגיח על הדריל. שאלתי אותו אם הוא מוכן להתחלף איתי בנהיגה, כי היה יותר נוח לשבת מאחור. מרה הסכים, ואז שאלתי אותו "טוב, אז היום אתה כן עובד בפלחה?...". מרה השיב שכן, וככה שבר את המיתוס של הסיפור הקודם...

מרה החייל

את השירות הראשון למען המדינה עשה מרה כחייל בצבא הבריטי במצריים, במשך שלוש שנים וחצי בין 1943-1946. סיום השירות היה כשבוי, במלחמת יום כיפור בכלא במצרים.

מלחמת יום כיפור והנפילה בשבי 1973.

סיפר מרה: כשפרצה מלחמת יום כיפור, שימשתי כקצין קישור של האו"ם, והייתי בעמדה הקרובה למוצב "מצמד". חיילי האו"ם קיבלו בקשר הוראה מהאו"ם להיכנע למפקד המצרי הקרוב ביותר. לא ראיתי לנכון להיכנע ולציית לפקודה, מאחר ואינני מקבל הוראות ממזכיר האו"ם, והייתי קצין ישראלי שנלחם ביחד עם הצבא הישראלי. כמו כן המפקד המצרי הקרוב גם לא היה באותה עת בשטח. תיאמתי בקשר עם מפקד "מצמד" את הגעתי למוצב. הלכתי ברגל בלילה את כל הדרך שארכה מעל קילומטר, בחושך, תחת ירי.

לפני שהתפניתי מעמדת האו"ם הורו לי להרוס את מכשיר הקשר (מוטורולה) שבעמדת האו"ם. לא היה לי לב לעשות זאת, שכן מדובר היה במכשיר יקר ביותר, בערך בשווי של 10,000 לירות, שהיה סכום עתק באותם זמנים. לקחתי את הפקלאות שלי, הציוד והעוזי, והלכתי בלילה לבדי לעבר המוצב. כאשר הגעתי למוצב התחרטתי שלא הרסתי את מכשיר הקשר. חזרתי שנית את כל הדרך, בחושך, לעמדת האו"ם, כדי להרוס את המכשיר. מאחר ובאתי בשקט, בהפתעה, אנשי האו"ם בעמדה נבהלו נורא כשחזרתי. הרסתי אותו בעזרת פטיש ושבתי על עקבותי למוצב. קצין ההנדסה, יובל שרוני, חיכה לי ועשה פירצה בגדר, כדי שאוכל להיכנס למוצב, מאחר וכל אזור השער היה ממוקש.

על המלחמה ועל הנפילה בשבי מרה לא דיבר כמעט.

חיים (שרייבי) סיפר כי הוא אמר לו ששברו לו שיניים ואצבע ברגל. עדות לשתיקתו היא העובדה כי דני ואיריס לא ידעו על כך. לאחר מותו של מרה התקבל מייל מאת **יגאל כוחלאני** שהיה עם מרה במלחמה ואלה דבריו: "שלום לכולם. הצטערתי לשמוע על פטירתו של גלילי. במלחמה הארורה ההיא, שירת גלילי כקצין קישור לאו"ם בתחנת סילבר כקילומטר דרומית למצמד (מוצב ישראלי בסיני). לאחר יום ראשון של הלחימה התקשר גלילי למצמד וביקש לחבור אלינו. בתפקידי כאלחוטן המעוז הצעתי לו שכדאי שישאר עם האו"מניקים בסילבר, מכיוון שמצבנו היה רע מאוד. תשובתו היתה נחרצת: "אני קצין ישראלי ואלחם בצבא הישראלי." באותו לילה חבר אלינו בצעידה בודדת ואמיצה. הוא צעד בחושך תוך כדי שהוא טורח להביא את הציוד הצהלי: נשק, תחמושת ומכשיר קשר. במהלך הלחימה "בילה" במחיצת חיילי המעוז תוך כדי שהכפיף עצמו למפקד המוצב גדעון גור אף על פי שלא היה חייב לעשות כך. יהיה זכרו ברוך".

קטעים מתחקיר

נערך על ידי אגף מודיעין/ מחלקת הדרכה/ היסטוריה של צה"ל ביום 3.7.1974
מדווח סא"ל אמיר ראובני מג"ד 68 - לגבי חטיבת 16

אפיון הגדוד

נתבשרתי על קבלת הגדוד הירושלמי, כאשר 5 חודשים קודם לכן סיימתי תפקיד כמג"ד סדיר בגדוד 12 של חטיבת גולני. את גדוד חי"ר 68 קיבלתי כמנוי חירום. מדובר בגדוד מילואים ירושלמי. לא הכרתי ולא ידעתי מה פירוש גדוד מילואים. הימים של קבלת הגדוד היו ימים של שלום. עדיין לא היה ברור לי ממי ומה מורכב הגדוד הזה. אחרי חודשיים קבלתי הודעה כי הגדוד יוצא למילואים בתעלה.

כל הסידורים וההוראות היו מותקנים עבור תקופה של בטחון שוטף, לא שלום, אך ודאי לא מלחמה. בשלבי הגיוס חלק מהלוחמים היותר מיומנים הצליחו להשיג שחרור. היתה בעיה להשיג את התקן הנדרש. לא התחשבו בטיב הלוחמים, בידע שלהם או באיכותם, אלא במספרם. כאשר הגענו לאזור ניתן לנו יום אחד לאימונים, שגם הוא לא התבצע במלואו. חשוב לציין שגדוד 68 לא התאמן בשנתיים האחרונות, אלא הוצב לתעסוקות מבצעיות בקווים. אחת הבעיות העיקריות שעמדה בפנינו מיד היתה כיצד להביא את הלוחמים והמפקדים, כולל הקצינים לרמה מקצועית ומבצעית מתאימה. בתדרוך שקיבלנו ממפקד החטיבה בבואנו לקו נאמר כך:" הקו שקט לחלוטין, אין שום סיכוי וסבירות לפתיחת אש מלחמה. (מדובר בשבועיים לפני פרוץ המלחמה). הבעיה המרכזית שלכם היא כיצד להחזיק את הקו, לתחזק אותו שישאר במצב טוב".

משתפסנו את הקו, בראש דאגתנו עמדה הבעיה המרכזית, כיצד לאפשר לאנשים לצאת לחופשות. הקו שקט, האנשים מבוגרים, בעלי משפחות ועסקים. איך לא לשבור אותם במשך חודש ולאפשר לכל אחד לפחות חג אחד בבית. יש לציין כי מדובר בחתך מעניין של כל עם ישראל - אנשים מכל סוגי ההתישבות בארץ. עולים חדשים, תושבי עיירות פיתוח, ערים, קיבוצים, פועלים פשוטים ומקרי סעד. חתך אחר היה הרוב הירושלמי של הגדוד. זהו גזע מיוחד. עם זאת, החתך המאפיין ביותר את הגדוד זאת חברות ורעות יוצאים מן הכלל בין האנשים. כמו כן נכונות לביצוע של כל משימה. דבר זה לא הפתיע אותי.

ההכנות למלחמה

על פי פקודות נוהלי קרב, בכל מוצב אמורים היו להיות בין 25-20 לוחמים, 2 קצינים, רופא וטנק פינוי. אולם למעשה היה כמעט בכל מעוז קצין אחד, טנק פינוי לא היה בנמצא, ולא לכל מוצב היה רופא. במוצבים היו סה"כ 250 איש. מתוכם 46% היו אנשים שלא עברו אימוני צבא סדיר מלאים. הם עברו רק שלב ב' . מבחינה מקצועית משולים ללא לוחמים. ככלל אנשי מילואים בעלי משפחות מגיל מסוים, המשפחה היא בראש מעייניהם, והם מאבדים מכושר הלחימה שלהם. ברור לי כי צה"ל לא חשב כי אלה יהיו לוחמיו, אשר יחזיקו את הקו הראשון והחשוב ביותר בעת מלחמה. כאשר הייתי מאיץ בחיילים להתאמן היו מתלוננים ואומרים: "המג"ד מה אתה רוצה מהחיים שלנו. זה

לא גדוד סדיר, תפסיק לרדת לחיינו, היינו בעוד קווים". בדיעבד, אותם חיילים אמרו לי אחרי המלחמה: "המג"ד, מזל שהתאמנו ובשעת מלחמה ידענו להילחם".

המחדלים

בעוד הצבא המצרי במשך שנים היה בקו עליה מתמיד מכל הבחינות. הצבא שלנו לא התכונן למלחמה לא פיזית ולא מנטלית. הקו לא היה מוכן. הטנקים לא היו בעמדות כי אם מאחור. איש לא העריך שקיימת אפשרות של תקיפה טוטאלית.

סיכום

בהתחשב בכל הדברים שנאמרו עד כה אני חייב לומר כי הגדוד לא הוכה. הגדוד לחם בגבורה יוצאת מן הכלל. נאמר גלויות, מאות לוחמים בלבד, כמעט כולם אנשי מילואים, נלחמו בגבורה ללא סיוע של טנקים, חיל אויר וסיוע ארטילרי מועט. החיילים עמדו בגופם מול הצבא המצרי. לוחמינו הצליחו לעצור את כל הצבא המצרי - חלק 24 שעות, חלק 36 שעות , 48 שעות בגזרה המרכזית וחלק 72 שעות. בכך איפשרו לכוחות מילואים המשוריינים והנוספים של צה"ל להתגייס ולהציב קו בלימה במרחק 10 ק"מ מהתעלה. זה למעשה הציל את המדינה מפלישה של טנקים וכוחות מצריים עד לתוך גבולות המדינה בתוך הקו הירוק. אני חושב שלא היה בהיסטוריה, בכל מלחמות היהודים, שכל כך מעטים עמדו מול כל כך רבים. לכן אני אומר כי הגדוד נלחם בגבורה עילאית. אנו מרגישים שאולי הצלנו את מדינת ישראל בעמידתנו בקו המעוזים.

ביחס לשבויים: כאשר אני פוגש שבוי מגדוד 68 הפגישה היא אדירת רגשות, אני לא ניפגש עם שבוי, אלא עם לוחם. מדובר באדם שנלחם בגבורה בכל רגע. מבחינתי אין הוא שבוי כי אם לוחם, שנלחם בגבורה, וסיפורי הגבורה של השבויים עוד יסופרו ורבות ידובר בהם. כשעליתי מהמלחמה היו לי התלבטויות אם לעזוב את הגזרה ולעזוב את הגדוד, אך ברור היה לי שאני מהגדוד הזה לא אוכל להינתק. כי אחרי מלחמה שכזו וקרבות שכאלה, יש קשר שאין לבטלו. קשה לי לתאר יכולת לחימה יותר מסורה ואמיצה מאשר הפגינו החיילים והמפקדים במלחמה הזאת.

קטע מתחקיר על מעוז "מצמד", שנערך ביום 3.7.1974, ע"י רס"ן אורי הורוביץ (סמג"ד גדוד 68), ופורסם ע"י אגף מודיעין, מחלקת הדרכה הסטוריה (ענף סיקור צה"ל).

גדעון גור מפקד המעוז

ככלל מנה המעוז 35 חיילי מילואים. הייתי מפקד צעיר בן 32. לא הכרתי את האנשים כי חזרתי משליחות חקלאית ארוכה באירן. המאפיינים שצויינו ביחס לגדוד כולו היו מאפייני חיילי במעוז.

ביחס לפינוי המעוז: "היו לנו שיחות עם אריק שרון. הוא שאל אותנו אם אנחנו יכולים להתפנות בעצמנו, הוא שאל מה הם כלי הרכב שהיו לנו. למעשה כלי הרכב היו נגמ"ש, זלדה והטנדר של חוליית ההנדסה. יש להבין כי זלדה זה לא כלי נגד שריון".

"חשוב להדגיש" מוסיף אפי זהבי סגנו, "כי לא היתה הוראה מפורשת להתפנות. אריק

גם הוסיף ואמר לנו: אנחנו נדאג לכם". "יותר מכך", מבהיר גדעון גור: "פסלתי מראש את עניין הפינוי הוא נראה לי אבסורדי. הרי לא חונכנו בצה"ל להתפנות. אפשר לקרוא לזה ציונות. עם זאת האמנו כי אם נקלע למצוקה קשה, יבוא אותו צה"ל עצמו לחלץ אותנו. באותו זמן הערכנו כי העניין יקח יום או יומיים. כאשר התחילה התקפה מאסיבית של הטנקים המצרים הדפנו שתי מתקפות שלהם בכוחותינו המעטים. במתקפה השלישית הם התקרבו עד לתוך המעוז. אנו ירדנו להתגונן בבונקר של המעוז. הם החדירו לתוכו רימוני עשן וארטילריה. האנשים החלו להיחנק. היה לחץ להיכנע. זה היה הרגע הקשה ביותר עבורי במלחמה. הוא ארך מספר שניות, ויצאנו עם ידיים מורמות".

אורי הורוביץ, הקצין המתחקר מטעם מה"ד היסטוריה מציין, כי מן התחקיר עולה, כי הקרב במעוז "מצמד" היה הקרב הארוך ביותר בקו. רואים שהעדפתם את ההתקפות כדי לא לאפשר למצרים לחדור למוצב. ברור כי הטעו אתכם.

מוסיף גדעון: אני רק רציתי לסיכום לציין את הלחימה היפה מאוד, אף אחד לא נטש את העמדה. נהניתי לראות את הלוחמים שלנו שהדפו שתי מתקפות לילה וגם למחרת. סך הכל אני יכול להגיד שכולם התנהגו בצורה יוצאת מן הכלל. החל באלו שעמדו בעמדות, וירו ממש כשהגיעו הטנקים לגדרות, והיו מטרים ספורים מהם וכיוונו אליהם את הקנים. כלה באלה שסיפקו את השירותים, והגישו קפה וכריכים בלי שהיה צורך לבקש. היו פה ושם מקרים חריגים. אבל בסך הכל באמת החבר'ה עמדו יפה מאוד מעל ומעבר למה שציפינו מאנשי מילואים. אף אחד לא חשב שנגיע למצב שאנו נהיה חיילי הקו הראשון.

צ'ארלי בן קסוס: אני רוצה לומר משהו יוצא דופן , כמו שגדעון העריך אותנו והרים אותנו יפה מאוד. אז אני חושב שיש מקום גם כן לומר לגדעון ולסגנו, שהם היו קצינים למופת שידעו איך להתנהג בזמן מלחמה.

בסיכום ביניים, שנערך על ידי רס"ן שמעון אדם מאג"מ -מה"ד היסטוריה בצה"ל, נאמר כך: "במידה שהיתה שאננות מסוימת - והיה יותר בטחון אשר שאננות - היא נבעה מתגובות החטיבה לדיווחי המעוז, שקבעה בפסקנות וודאית, שכל פעילותו של האויב אינה אלא תרגיל ספטמבר, ואף על פי כן, אם יעז לעשות משהו יותר רציני - תוך דקות יתלבשו עליו הארטילריה, הטנקים והמטוסים שלנו וימחצו אותו..."

עוד נמצא בסיכום הביניים כי המעוזים לא נתפסו "עם המכנסיים למטה". לחימת 240 איש מפוזרים לאורך כל הקו, מול העוצמה המצרית שהסתערה עליהם - מעידה על כך. אם מישהו נתפס עם המכנסיים למטה - היו אלה דרגי פיקוד גבוהים יותר, שלא הצליחו לתפעל את כל הגורמים המסייעים, שהובטחו למעוזים תוך דקות, ולא הסיקו את המסקנות הנכונות מדיווחי התצפיות והתשמועים, שגילו ערנות מרובה ודיווחו על הפעילות האינטנסיבית של האויב".

מובאים בזה עיקרי דברים מכתבה של איתן מור-גן, בעתון "במחנה", ביום 9.4.1975.
הכתבה עצמה מבוססת על הקלטת דברי הלוחמים שנפגשו. "אין זה כמובן תחקיר של הקרב - אלא ניסיון לשחזר דברים כפי שנראו בעיניהם של האנשים במקום בו בזמן וכפי שהם זכורים להם כעבור שנה, על כל אי הדיוקים העלולים להיות בהצגת הדברים בצורה זאת."

מספר יובל שרוני, קצין ההנדסה במוצב מצמד: "ביום ראשון 7.10.1973 בערב התקשר **קצין הקישור הישראלי - גלילי** מעמדת האו"ם, והוא נתן לנו כמה עצות. הוחלט להביא אותו למעוז. בהתחלה חשב בתמימותו שהוא שייך לאו"ם, אז הוא יישאר שם. לא יקרה לו כלום והוא יחזור לארץ. אפי זהבי, סגן מפקד המוצב, נתן לו הוראה שיעבור אלינו.

יום לפני זה יצאתי יחד עם ישראל, חייל נוסף מחיל הנדסה, למקש את השער. שמנו כמה מטענים, כל מיני מוקשי תאורה. אחר כך התברר שצריך להביא את קצין הקישור הישראלי והוא לא יוכל לעבור. להתחיל לפרק את המוקשים זו בעיה לא פשוטה. לקחתי פנס ויצאתי לחכות לו בשער של המעוז. זה היה שקשוק די רציני, כי ראינו כבר שמסתובבים בשטח וראינו שכוחותינו בכלל לא באזור. אני מחכה - והוא לא מופיע. הייתי בקשר עם אחת העמדות במעוז. פתאום החבר'ה התחילו לצעוק ולדאוג: יובל יובל, לך תענה להם שם. הייתי מוכרח לשתוק. הודעתי בקשר שיודיעו לעמדה שלא יצעקו לי, שזה בסדר.

אני חושב שגלילי הופיע כעבור רבע שעה. הוא הופיע עם מלא תיקים, כמו שהוא חוזר מהשוק. מלא בגדים וכביסה מלוכלכת. הוא היה פצוע בזרועו מפגז מרגמה מההפגזה שארעה ביום שבת ה-6.10.1973. אני זוכר שהוא אמר: "תשמע, שכחתי את מכשיר

מרה בבית החולים מעדי במצרים - תמונה מתוך סרט שהועלה לאינטרנט

הקשר". שאלתי אם שינה את התדר. הוא ענה לי שהוא לא שינה. אני בתמימותי חשבתי, שאם תופסים את מכשיר הקשר הזה - נגמרת המלחמה שלנו. אמרתי: אתה חוזר למעוז ומביא את מכשיר הקשר. הוא היה כבר עייף, ומה שאני זוכר, כמה דקות אחרי זה, נורא הייתי מתוח עם השקט הזה, אני שומע צעדים מכיוון העמדה, משהו נגרר על הארץ. זה הדאיג אותי. אני כך מתכווץ, ואני רואה אותו הולך, עייף, שפוף, סוחב אחריו את מכשיר הקשר, כאשר השפופרת דופקת על הארץ, אותי זה מתח כמו אני לא יודע מה. העברנו את הפקלאות שלו פנימה. זה היה גם כן מבצע, לעבור דרך המוקשים.

עם הזמן החלה מתקפה מסיבית של הצבא המצרי. את המתקפה הראשונה הדפו אנשי המעוז בגבורה רבה. הם ביקשו סיוע ארטילרי אך הוא לא הגיע. לפני המתקפה הוצע להם על ידי אריק שרון להתפנות מהמעוז. זאת לא היתה פקודה אלא הצעה. אנשי המעוז חשבו כי עוד לא התחילה המלחמה, ואין זה ראוי להתפנות. תוך יומיים צה"ל יהיה בחזרה. סמכנו על צה"ל. הם לא הספיקו לעשות זאת. כאשר היינו מותקפים ביקשנו סיוע חילוץ אך הוא בושש לבוא.

המתקפה השניה היתה קשה ביותר. התחמושת היתה דלה יחסית לכמות ואיכות הטנקים שעלו על המעוז. לאחר המתקפה השניה, הוחלט להתכנס לבונקר שהיה במעוז כדי להתגונן במידת האפשר.

במתקפה השלישית שנערכה בבוקר היום השלישי, המצרים זרקו לתוך הבונקר רימוני עשן. החל קרב רימונים בין אנשי המעוז למצרים. עם הזמן החנק בשל רימוני העשן היה כבד מנשוא. הופעל לחץ לצאת ולהיכנע. ירדנו כולנו לתוך הבונקר ושם התארגנו להגנה על כל הפתחים. הכנו שם רימונים וחסמנו את הפתחים עם מאגים. חשבנו שאם הם יתכוננו להיכנס פנימה נדפוק אותם.

אנחנו יורדים לבונקר, מחכים, מחכים לאש כוחותינו על מוצבנו והיא לא באה. ההרגשה היתה די מזופתת. שמענו איך המצרים נכנסים לתוך המוצב. התחילו לטייל על התעלות מלמעלה. מיכל המים נפגע, והמים התחילו לזרום לתוך הבונקר. עבודי רצה לצאת לסגור את המים. אמרתי לו שיישאר בפנים. בינתיים הם סגרו עלינו. היינו כמו עכברים במלכודת. הם צרו על פתחי הבונקר והתחילו לזרוק רימונים פנימה. אנחנו זרקנו עליהם והם זרקו עלינו. הרימונים התגלגלו בתוך התעלה הצרה וממש נעצרו מול הפתח. חלק מהרימונים היינו מגלגלים ברגליים שלא יתפוצצו מול הפתח של הבונקר. המצרים זרקו גם רימוני עשן לתוך הבונקר. החבר'ה התחילו להיחנק. והיה לחץ פנימי חזק לצאת החוצה. אחרי היסוסים והתלבטויות, למעשה כל זה נמשך זמן קצר ביותר. לא היה לנו זמן בכלל לחשוב - זה הכל שניות - החלטנו שיוצאים ונכנעים. כי הברירה היתה או לצאת להיכנע או שיחסלו אותנו, כי לא היה סיכוי לצאת משם. אז יצאנו החוצה.

החבר'ה צרו עלינו ממש כמו חיות טרף - אפשר היה לראות את הרצח בעיניים שלהם. החשש הגדול שלי, שלנו, היה באותו רגע שאז יתחילו כוחותינו לירות על מוצבנו, כאשר יצאנו החוצה. רק זה היה חסר לנו.

יצאנו החוצה, וכאן התחילה הוויה דולורוזה (דרך הייסורים). ההשפלה, העינויים והייסורים בשבי. מיד הורידו לנו את הנעליים, קשרו אותנו בחוטי טלפון והתחילו לגרור

אותנו לכיוון קהיר. כאן מתחיל השבי של שישה שבועות.
לוחם אחר, **סגן שמעון**, מוסיף על רגעי ההחלטה להיכנע, את הדברים הבאים: "מה שזכור לי הכי הרבה מכל העניין, ומה שהשאיר עלי את הרושם הכי גדול - היתה הכניעה. זה היה כל כך בהפתעה. אמנם, ביום ראשון תיכף בהתחלת המלחמה, חשבתי על כך. היו לי די הרבה מסמכים בכיס, חלקם די סודיים, והשמדתי את כולם. אבל ברגע שהמצב היה נואש עמדתי עם גדעון (גדעון גור - מפקד המוצב), בפתח הבונקר, כשהמצרים הגיעו לצד השני והתחילו לזרוק רימוני עשן. החבר'ה התחילו להיחנק והיה לחץ לצאת החוצה. השלמתי עם העובדה שיוצאים החוצה וזהו זה. גמרנו. מישהו צעק, נדמה לי שזה היה יובל: "חבר'ה להיכנע - זה השיקול הכי הגיוני שיש." אני חושב שלקח ממש שניה או שתיים, שאנחנו זרקנו את הנשק למטה. עבודי קפץ ראשון, והתחיל לצעוק: "סלאם, סלאם". הוא יצא עם גדעון. אני יצאתי אחריהם. היה לי רימון בלי נצרה ביד, הייתי משוכנע שאנחנו גומרים. ההרגשה הזאת של ללכת, לצאת החוצה ושיגמרו אותנו עם ידיים למעלה, זאת הרגשה מאוד לא נעימה, וזה אני חושב הכי גרוע".
מאיר עבודי ממשיך ומתאר את תקופת השבי עצמו: אתחיל לספר על השבי עצמו. איך שהביאו אותנו לשם, נשארנו בלי מים לילה שלם. הביאו פיתה ובצל אחד יבש לכל אחד, פיתה יבשה ותפוח אדמה חי. מי שנפל למלכודת הזו, ואכל את הפיתה עם הבצל, השתגע מצמא. במשך יומיים לא נתנו לנו מים. אני, מוסיף עבודי, לא אכלתי את הבצל והחזקתי מעמד.
אחרי יומיים בא רופא עם שני סוהרים וקופסה עם מים. הרופא היה בודק את השפתיים ונותן הוראה לתת קצת מים. זה יכול היה להתבטא בכוסית קטנה. כאשר ביקשתי ממנו - אני זוכר - עוד קצת, בדק לי את היובש בלשון ואמר: תן לו עוד קצת. הוא מזג לי את הכוסית הזו פעם נוספת. לקח הרופא ושפך ממנה חצי מחוץ לתא, שאני לא אקח את זה מהרצפה אחר כך, ונתן לי רק חצי כוסית. במשך יומיים שלושה ייבשו אותנו היטב. בזמן החקירות העמידו בקבוק של טמפו לפנינו, ואמרו: "אם תדברו, הכל טוב ויפה, אתם מקבלים את זה". ומצד שני העלה החוקר על השולחן כלי עינויים: שוט, גרזן, טוריה, ואיני יודע מה עוד. לפני שבאנו לחקירה הכינו אותנו הסוהרים שלהם: תדבר הכל טוב ויפה ולא יהיו לך בעיות. אחרת - יהרגו אותך, יענו אותך.
היה שם הסגן שלהם עם השפם. איך שבאתי אליו, דיבר איתי עברית. דבר ראשון שלף את האקדח שלו ושם לי אותו בראש: "או שאתה מדבר את כל מה שאני שואל אותך, ואני יודע יותר טוב מה שאתה הולך לספר לי. אם תשקר, אני אדע". התחיל לשאול לאיזו חטיבה, לאיזה גדוד אני שייך. כאשר אמרתי לו חטיבה 14, הוא אמר לי :" קודם כל חטיבה 14 ו-401 - אל תספר לי עליהם. אני יודע עליהם יותר מידי טוב." אמרתי לו שחוץ מזה אני לא יודע כלום. איכשהו עברה החקירה הזו והחזירו אותי לתא.
זה נמשך אחר כך עם העינויים שלהם. אחת לשעתיים היו באים לבקר אצלנו שלושה חבר'ה מתא לתא. חמש דקות עובדים על כל אחד וממשיכים הלאה. אתה יושב ומחכה מתי יבואו ויעברו הלאה. הצעקות של החבר'ה - זה היה סיוט יותר גדול מאשר העינויים עצמם. הייתי שומע תביא מספר 25 תביא מספר זה וזה - הכל בערבית. אני ידעתי קצת ערבית. זה היה לי יותר גרוע, שאני שומע ומבין, והחדר שהייתי בו - היה בדיוק ליד

העמדה של השומרים. המיטה שלהם, שעליה הם יושבים.
כל הזמן היה שם רדיו, ותמיד היו שומעים מוסיקה ערבית. ברגע שהיו חדשות הייתי מתאמץ לשמוע, לנסות להבין, אבל אף פעם לא הצלחתי לתפוס קטע של החדשות. הם היו מנמיכים בכוונה. בשלבים יותר מאוחרים התחלתי עם האסירים שלהם, שהיו משרתים אותנו, ומהם התחלתי להוציא כל מיני ידיעות. כל פעם שהיו באים לתת מים או אוכל. פחות או יותר ידעתי מה המצב. הייתי מעביר לחבר'ה. אפילו ידעתי שעומדים להחזיר אותנו.
אחרי שהודיעו שאנחנו חוזרים, אלה היו הימים הכי ארוכים. יום ולילה היו מוציאים חבר'ה למטה, מלבישים אותם בגדים, יוצאים ועשו להם טיול לפירמידות והחזירו אותם. אני זוכר, הייתי בין ה-35 חבר'ה שיצאו. עשינו טיול לפירמידות וחזרנו. אותי ועוד אחד הורידו, בטענה שאין מקום במטוס. באותו לילה, אחרי שכבר הייתי עם בגדי א', כמו שאומרים. הלבישו אותי ועוד שני שריונאים וטייסים, לקחו אותנו במכונית פולקסוואגן כל הלילה לאיזה בית סוהר אחר לחקירות. כבר לא ידעת מה לחשוב. איפה כל החבר'ה שבמשך היומיים האחרונים לוקחים אותם. לא האמנתי שחזרו לארץ. בבוקר החזירו אותנו. עלינו למטוס. כאשר הגענו למטוס, הייתי יותר אדיש מאשר בפעם הראשונה, אמרתי :" עד שאני לא רואה את לוד - איני מאמין שאני בארץ".

ראיון שנערך ביום 21.5.2014 עם מפקד מוצב "מצמד" גדעון גור בביתו.
בתחילת הפגישה תאר גדעון את הימים הראשונים של שהות אנשי החטיבה הירושלמית על גדות תעלת סואץ. הגענו לקו כאנשי מילואים שבועיים לפני המלחמה. מדובר במילואים שגרתיים. היינו שייכים לחטיבה הירושלמית מדובר באנשים צעירים. אני הייתי סגן בדרגת מ"מ בן 32. שויכנו לחיל רגלים. המקום שלנו היה בגיזרה המרכזית מצפון לאגם המר הגדול. לא כל המוצבים של קו ברלב היו מאוישים. בגדוד שלנו היו כ-200 לוחמים ששהו במוצבים. הקריאה למילואים היתה שגרתית ביותר. גם בשנה הקודמת עשינו מילואים באותה תקופה עצמה. חיינו בשגרת אימונים נינוחה בהחלט. השקט היה מוחלט. גם כאשר הועלתה אפשרות תיאורטית של מתקפה מצרית היתה זו מתוחמת ומקומית. כמו כן היה ברור שהצבא כולו יבוא לעזרתנו כאשר נותקף. באגם המר היו דגים רבים ואנו עסקנו בדייג. יצאתי לחופשה הביתה. מייד כשהגעתי, קיבלתי טלפון לחזור מיד לקו. לא עלה על דעתי כי מדובר בכוננות למלחמה. לתומי חשבתי שאלוף פיקוד דרום דאז, גורודיש (שמואל גונן) מחפש אותי, וכועס עלי על כך שדגנו דגים לא כשרים, שכן בעבר היה לי אירוע דומה במילואים בנירים, בו המילואימניקים צדו דורבן לא כשר והשתמשו במטבח הצבאי להכנתו ואכילתו....
כשהגעתי למוצב, התברר שהוכרזה כוננות. עם זאת עדיין לא חשבנו כי מדובר במלחמה. המחשבה היתה כי הכוננות היא קצרה וממוקדת במקום אחד. ביום כיפור בבוקר, עוד היינו בסיור שגרתי על גדות האגם. הסיור ארך שלוש שעות, ועבר בשקט מופתי. בשעה 10 בבוקר לאחר הסיור, כאשר אני מתכנן לי הפוגה ומנוחה, הודיעו בקשר, כי מגיעה חוליה של הנדסה קרבית לבדוק מתקן של הדלקת התעלה. אני מצטרף לחוליית ההנדסה. מתברר שהמתקן מכוסה בחול, ואינו יעיל לפעולה. בשעה 13.00 קוראים לנו

לחזור מיידית למוצב. כך קרה שנוספו לנו למוצב, ברגע האחרון, עשרה לוחמים של חיל ההנדסה, שלא הכרנו אותם כלל קודם לכן.

נמסר לנו כי יש מתקפה. לא נאמרת המילה "מלחמה" ואנחנו לא מבינים כי מדובר במלחמה. על פי הנהלים, כשמוכרזת מתקפה, כל החיילים נכנסים לבונקר המבוצר שנמצא במוצב המפקד - במקרה זה אני - נמצא על מגדל התצפית, כדי לראות ולהתעדכן בנעשה. אני עולה למגדל, ורואה שהכל שקט לגמרי. פתאום אני רואה מטוסים שטסים נמוך. היה לי קשה לזהות אם הם שלנו או שלהם. למטוסים מצטרפת מתקפת ארטילריה קשה ביותר על המוצב שלנו. זינקתי לרגלי המגדל, לעמדת הפריסקופ, כדי לראות מה קורה בצד השני של התעלה. עמדתי שם מפוחד ביותר. התקשיתי לראות כי היה מיסוך קשה של הפגזה.

כעבור שעתיים לערך נפסקה האש, יצאנו החוצה לראות מה קורה. אנחנו רואים שמצרים מתחילים לחצות את התעלה בסירות באגם המר. לא היה לנו מה לעשות, למעט לחכות שיבואו לחלץ אותנו, כפי שהאמנו והתאמנו בעבר. גם בשלב זה עדיין לא הבנו שמדובר במלחמה כוללת.

אריק שרון הציע לנו בקשר לסגת. היו לנו כבר הרוג אחד ופצוע אחד. לא נענינו לבקשתו, כי לא הבנו שמדובר במלחמה. חוץ מזה זה היה מנוגד לכל החינוך הצה"לי שקיבלתי. בקשתו של אריק שרון לסגת נשמעה לי אבסורדית. אמנם שמענו שהמוצבים לאורך הקו הותקפו אך עדיין לא היה ברור שמדובר במלחמה כוללת.

אני קיבלתי הוראה לאייש גם את מוצב לקקן שהיה סמוך לנו. שלחתי לשם קצין אחד מתוך שלושה קצינים שהיינו וחיילים. כל מוצב היה בודד בקו ברלב. המרחק בין המוצבים היה כ-20 ק"מ. מדובר בכ-20 מוצבים. החווה הסינית היתה 3-2 ק"מ צפונית לנו. כאשר אבא שלכם (גלילי) התקשר אלינו, במוצאי שבת, אני לא ראיתי אותו, כי הייתי על המגדל. לא הכרנו את אנשי העמדה של האו"ם ולא היה לנו איתם כל קשר. אנשי חיל ההנדסה שהיו איתנו, מיקשו את הגישה למוצב. כדי להכניס את אבא היה צורך לפתוח את המיקוש.

עם הזמן ראינו כי המצרים מתחילים לכתר אותנו. ידענו שעם הזמן הם יגיעו אלינו. חיכינו לצבא שיבוא ויחלץ אותנו, כפי שיידעו אותנו. ביום שני בלילה שמענו שהכוחות סוגרים עלינו. הנשק שהיה בידינו היה עלוב ביותר. מדובר במרגמת 8 מ"מ, אשר הרגם שהפעיל אותה נהרג. כמו כן היו בידינו ר"רנטים ומספר בזוקות, עוזים ורובים. בלילה השני, אנו שומעים שטנקים וחיילים מתחילים לעלות על המוצב. אנחנו נותנים להם להתקרב, כדי שנוכל לפגוע בהם. אנחנו כבר מספר לילות וימים לא אוכלים ולא ישנים. מדובר כבר ביום השלישי למלחמה. היינו 35 איש במוצב. ההתקפה הראשונה שלהם נבלמה על ידינו. הטנקים הסתבכו בגדרות, והפעלת הנשקים שלנו היתה יעילה. לאורך כל הזמן הזה, אנחנו מבקשים עזרה, אך אין מענה.

לפנות בוקר מתארגנת מתקפה נוספת. המיסוך היה נורא. לא ראינו דבר. קיבלנו הודעה שיש סיוע, ועלינו להיכנס לבונקר, מחשש שניפגע מאש כוחותינו, אשר מנסים לפגוע במצרים. ביום רביעי 10.10.73, אנחנו מתכנסים כולנו בבונקר. אין דלתות בבונקר.

הגישה אליו היא באמצעות תעלות. הבונקר היה דחוס ביותר. אני, שנכנסתי אליו אחרון, עמדתי בפתח. המצרים החלו לזרוק רימונים לתוך הבונקר. רימוני רסס ורימוני עשן. הרימונים נזרקו דרך פתחי האוורור של הבונקר. התחלנו להחנק. השבנו רימונים. אני נפגעתי ברגל מרסיס של רימון, שנמצא אצלי בגוף עד היום. החנק היה בלתי נסבל, ואנחנו מחליטים להיכנע. זה היה עניין של שניות אחדות ללא מחשבה. המחנק והלחץ היו כבדים מנשוא.

התחלנו לצאת. אני הייתי ראשון. המחשבה שחלפה היתה או שיהרגו אותנו או שיישבו אותנו. יצאנו עם ידיים מורמות. קשרו לנו את העיניים והידיים בסמרטוטים. דבר ראשון הורידו לנו את הנעליים והיינו יחפים. פחדנו שתיפתח אש של כוחותינו. למזלנו זה לא קרה. הביאו אותנו יחפים לתעלה ומשם הובלנו בסירות. בדרך היו מכות. זה היה הרגע הכי קשה. תחושה חריפה של תיסכול על כך שאנחנו, הצבא הישראלי הגיבור, נותן את עצמו כמו סמרטוטים, בפני המצרים שזלזלנו בהם. כעת הם עושים בנו כרצונם. פה התחיל השבי.

בית הסוהר הראשון היה באיסמעאליה. כל אחד היה בתא בודד. מדובר בצינוק קטן, שיש בו דרגש בטון מוגבה. אפשר היה לשבת עליו או לשכב. לא היה מזרון או שמיכה. שירותים לא יכולת לעשות בתא, היה עליך לבקש. היית מובל בעיניים קשורות. אוכל קיבלנו מעט מאוד. כאשר הגענו לבית הסוהר הקבוע בקהיר התחילו החקירות. הן נמשכו שלושה שבועות. הצעקות של הנחקרים היו איומות. היה ברור שעוד מעט יגיע תורך. מדובר בשני חוקרים - אחד טוב ואחד רע. פלאקות על כפות הרגליים. אתה חסר אונים. היו מתורגמנים שידעו עברית עילגת. כל הזמן הזה היינו מאוזקים בידיים, כשהידיים מאחורי הגב והכתפיים מתוחות לאחור. אני הצלחתי להעביר את הידיים תחת הברכיים, ואז להעבירן קדימה, כך שיכולתי להפעיל את כפות הידיים. האוכל כלל שלוש ארוחות, שכללו רבע פיתה יבשה, שני תמרים, או פולים. למען האמת לא היה לי תאבון. אחרי שלושה שבועות פסקו החקירות, אך לא היה לנו מידע מה קורה, והמורל לא היה גבוה במיוחד.

אני זוכר שלקראת סוף השהייה בשבי, אחד השבויים, שהיה טייס שנפל כשלושה שבועות מפרוץ המלחמה, עידכן אותי בשיפור המצב, ושצה"ל חצה את התעלה. מצב רוחי השתפר אז להפליא. עד אז עודכנו רק על ידי הרדיו המצרי, שהיה כמובן חד צדדי. סיפרו שמפגיזים את תל אביב. אחד מחיילי ההנדסה לא חזר מהשבי, שכן המצרים הרגו אותו בשבי. אני זוכר שבני משפחתו כעסו עלי כאשר באתי אליהם. הכעס היה למה אני חי ובנם מת.

השחרור: בסוף השבוע החמישי לשבי, כינסו אותנו, ואיסמעיל עלי, שר הביטחון שלהם, הודיע כי נשוחרר בגלים. נתנו לנו לכתוב גלויה הביתה. היינו בטוחים שיודעים שאנחנו בשבי. לא עלה על דעתנו, כי הגלויה לא תגיע, ושנחשבנו כנעדרים. מבחינתי ליפול בשבי זה לא כבוד גדול. אני זוכר שאבי היה בשוק מכך שנפלתי בשבי ואף חשב שזה גרוע ממוות. השיחרור ארך מספר ימים, והשבויים שוחררו בכמה "נאגלות". דרך הצוהר הקטן בחלון חדרי, יכולתי לראות את המטוס ממריא עם השבויים חזרה לארץ. תהליך השחרור ארך מספר שעות. הלבישו אותנו בבגדים חדשים (נראו כמו פיז'מות),

נתנו לנו נעלי ספורט חדשות, וערכו לנו סיור בפירמידות בקהיר. חזרנו הביתה בטיסה. היה לנו מזל, כי היו כאלו שנישבו לשנים ארוכות. אני גם נשארתי בחיים וגם השבי לא היה ארוך. בלוד היתה חקירה קצרה. מתוך כל השבויים במצרים לא חזרו 22 שבויים. משה דיין, שהיה אז שר הביטחון, ראיין אותי ואני מוזכר בספרו.
מתוך 35 איש במוצב, היה לנו הרוג אחד ושני פצועים. היו שנפצעו נפשית והם פצועים עד היום הזה. עם זאת היה לנו מזל יחסית לאחרים. כאשר חזרנו, רק לאחר מאבק ארוך, בשנת 1998, הכירו בנו כפדויי שבי. מהגדוד שלנו שמנה כ-200 איש - שליש נשבו, שליש נהרגו, ושליש יצאו בחיים. לא הכרתי היטב את אנשי קודם לכן, מאחר והגעתי לגדוד אחרי שליחות ממושכת של מספר שנים באירן, בתחום החקלאות. לא כעסתי על אף אחד ועל שום דבר. ראינו שיד ימין לא יודעת מה עושה יד שמאל. מבחינתי חזרנו 33 איש מתוך 35, וזה הישג. בזמן המלחמה, היו לי שתי בנות: אחת בת ארבע ואחת בת שנתיים ובהמשך נולדו לי עוד שני ילדים. אני אומר תודה על כך שאני חי, מסכם גדעון גור.

עם קבלת הידיעה על נפילתו בשבי של מרה, יוצאת אלישבע עם בניה לחפש ולזהות את תמונתו של מרה במרתף בתל אביב.

מאמצים נמרצים לזהות שבויים ישראלים על-פי צילומי עיתונים וטלויזיה

עיתון "הארץ"/ 10.1973 / מאת יהודית וינקלר, סופרת "הארץ"

"במקביל למאמצים המדיניים להבטיח קבלת רשימות שבויינו ממצרים וסוריה ולהבטיח חילוף מהיר של שבויים כאחד מתנאיה הראשוניים של ישראל להפסקת אש, מתנהלת במרתף בניין ברחוב אבן גבירול 68 בתל אביב פעולה נמרצת כדי לחדור מבעד לערפל התקשורת ביחס לזיהוי השבויים הישראלים שנפלו לידי האויב. עשרות תמונות, קטעי עיתונים, צילומים משידורי טלוויזיה בירדן, סוריה ומצרים וכן סרטים שצולמו על ידי צוותי הסרטה שונים, בהם נראים חיילי צה"ל בשבי האויב, נסקרים חזור וסקור על ידי אמהות, אבות, רעיות, חברים לנשק, בני משפחה אחרים, ידידים וידידות.
רוב הבאים למרתף הזיהוי הם בני משפחה שקיבלו משלטונות צה"ל הודעה על היעדרות יקיריהם. הללו מגיעים לכאן מצוידים בתמונות הבן, האח, הבעל או הידיד, ובוחנים תצלומים, חלקם ברורים, שניתן לזהות בהם את המצולמים כמעט ללא צל של ספק, ואחרים, מטושטשים, המותירים סימני שאלה בצד התקווה. סגן אלוף יצחק בן-זאב, האחראי לפעולת הזיהוי, מספר כי בשלושת הימים מאז נפתח מרכז הזיהוי עלה בידי בני משפחה וידידים לזהות בוודאות כ-50 לוחמים, רובם הגדול בשבי מצרים, חלקם בשבי הסורים, בעיקר לוחמי מוצב החרמון, שנפלו בשבי לאחר כיבוש המוצב בקרב עיקש. בדרכים שונות הגיעו תמונות, חלקן צולמו במחנות שבויים במצרים, אחרות שצולמו בבתי חולים. נוספים לאלה עיתונים ממדינות שונות בעולם, שבהם פורסמו צילומי שבויים ישראליים, התמונות עוברות בזהירות מיד ליד, מתבוננים בהן דרך זכוכית מגדלת, משווים דמות מעורפלת הניצבת לעתים בקצה השורה מבלי שתווי הפנים יראו בבירור לתצלום שנעשה לפני שנה שנתיים בחתונה, בחגיגה משפחתית בחברת ידידים. אשה אחת מתעקשת להוכיח כי בחור גבוה בקצה שורת שבויינו

שצולמו במצריים, הוא לא אחר מאשר אחיה. "ככה הוא עומד, וזה המצח שלו, וגם השערות שלו אותו הדבר" - חוזרת האישה ואומרת, בנסיון לשכנע לא רק את הקצין האחראי אלא גם את עצמה. בזהירות מסבירים לה כי שערות הדמות בתמונה ארוכות ואילו האח, גם לפי דבריה, נהג להסתפר קצר קצר. "כן אבל הוא היה בצבא שבועיים, השערות גדלו", היא אומרת. בסרט טלוויזיה שצולם בבית חולים במצרים, נראים שבויינו הפצועים בבירור. "הנה אחי, זה אחי, זה אחי," קורא נרגש גבר נמוך קומה. הוא מבקש מהמסריט לחזור ולהקרין את הקטע. בסבלנות חוזר המסריט להקרין את הקטע המבוקש, שנית ושלישית. בשלושת הימים מאז נפתח מרכז הזיהוי, עברו אותו כ-1,000 איש, 1,000 תקוות, 2,000 ידיים רועדות שבחנו כל תמונה, כל סרט, כל קטע עיתון. בין הבאים חיילים מזוקנים, לאי קרבות, מתאמצים לגלות חבר לנשק. למראה תמונת שבויינו ממחנה שבויים במצריים, כשחיילים מצריים ניצבים סביבם דרוכי נשק, או כאלה שידיהם נקשרו מעל ראשם על ידי הסורים, פולט אחד מהם: "גיבורים גדולים, חארה!" מגיעים למרכז הזיהוי גם בני משפחה שלא שמעו מיקיריהם זמן רב, הדאגה מכרסמת בלבם. מסבירים להם בסבלנות ובטאקט כי אם לא קיבלו הודעה על נעדר, אולי יש כאן רק קשיי תקשורת טכניים. צה"ל מודיע על נפילת לוחם רק לאחר שזוהה בודאות ונקבר - מסביר סגן-אלוף בן-זאב. אשר לנעדרים, הכל רוצים לקוות כי נפל בחלקם הרע במיעוטו- שבי".

בספר שערכו למרה ילדיו ליום הולדת 70 נוספו פרטים אלה:

המוצב נפל בשבי ביום 9.10.1973. כקצין הופרד אבא מהחוגרים והוצב ביחד עם קצינים נוספים שנפלו בשבי. כך אירע שברכב השבויים, בסמוך לאבא ישב השבוי הבכיר ביותר אסף יגורי. לאחר מכן ריכזו את השבויים בחדר גדול. אבא הבחין לפתע באדם לבוש בחלוק לבן שניצב במרכז החדר. מבלי לחשוב הרבה, קפץ ונדחף לכיוון הרופא. לא ברור מהיכן היתה לו החוצפה, אך אבא פנה לרופא באנגלית, אמר כי הוא פצוע, ביקש לקבל טיפול, והוסיף האם אפשר לקבל מים. הסיטואציה היתה כל כך אבסורדית, עד שהרופא שאלו בלגלוג האם הוא מסתפק במי ברז או שמא חשקה נפשו של אבא דווקא במי קרח... לאחר מכן ערך הרופא לאבא ניתוח, ללא הרדמה, שבו הוציא חלק מרסיסי הפגז...

במרוצת הזמן אבא קשר קשרים עם שוביו המצרים, ואף לימדם לשיר את שירו של ג'ו עמאר "שלום לבן דודי". מעשה שהיה כך היה: יום אחד אחד השומרים המצריים בירך את אבא לשלום, ונענה על ידי אבא. השומר ענה שנית "שלום שלום" ואבא החרה החזיק אחריו, לבסוף בפעם השלישית החל אבא ללמד את השומר את השיר שהפך עם הזמן ללהיט אותו למדו שאר השומרים.

עם פרוץ המלחמה הכריז צה"ל על אבא כנעדר. אמא , יפתח, דפנה ודני נסעו למרתף ברחוב אבן גבירול 68 בתל אביב, בניסיון לזהות את אבא בין סרטי הטלוויזיה ותמונות השבויים שצולמו על ידי העיתונות הזרה, אך העלו חרס בידם. רק ביום 7.11.1973 או בסמוך לו, נודע לנו כי אבא בחיים. סבא אריך הבחין בו בגרמניה, בשידור של הטלויזיה השויצרית, ומייד התקשר לבשר לנו על כך. הכתבה נעשתה על ידי שליח העיתון

השוויצרי "לה טריבון דה ג'נבה", אשר עם חזרתו לשוויץ, הביא הקלטה משיחה עם שמונה שבויים ישראלים מבית החולים "אלמעדי" בקהיר. קטעים מכתבה זו צוטטו אחר כך בעיתונות הישראלית. האשפוז בבית החולים נועד ליצור רושם כי הם מטפלים היטב בשבויים. מיד בתום "מסיבת העיתונאים" הוחזרו לכלא אבא והשבויים האחרים.
ביום ה' 15.11.1973 הגיעה ארצה קבוצת השבויים הראשונה ואבא היה ביניהם, בשל פציעתו. באותו יום שהו אמא ואיריס בתל אביב, והיו אמורות לשוב לקיבוץ עם אמנון דגיאלי. אמנון התעקש כי ללא ספק חייב אבא להיות בין אלו שכלולים בקבוצת השבויים הראשונה, בשל פציעתו. עקב זאת מיהר לנסוע לתל השומר. למרבה השמחה אבא כבר היה שם, אמנון שהזדרז להכנס לחדר בעוד שהיה שם ביקור רופאים, אף זכה לראותו שגבס על ידו הפצועה...
כאשר שבו אמא ואיריס לקיבוץ, ראו שלט "ברוך שובך" שהיה מיועד לקדם את פניו של אבא, אך השמחה היתה מוקדמת מידי. רק כעבור מספר ימים, לאחר שאושפז בתל השומר, שב אבא לקיבוץ. נערכה לו קבלת פנים חמה, הרכב בו נסע התמלא בפרחים רבים עד כי לא היה מקום לשבת. בערב ערכו מסיבה גדולה במועדון, שמפניה נפתחה והיין זרם כמים.

בנירים, בנובמבר 1973, מתפרסמים בעלון הקיבוץ "יחדיו" הדברים הבאים:
למרה
במשך ימים רבים חרדנו ודאגנו לשלומך,
איחולים חמים להחלמתך המהירה שלוחים לך
מכל החברים והילדים.
לכל בני משפחת גלילי, שמחנו ואושרנו
יחדיו.
ברוך שוב בנים לגבולם.

בעלון נוסף נרשם (נובמבר 1973)
מרה חזר מן הנופש של השבויים, ובזה נקוה שנסתיימה הפרשה.
נאחל למרה הבראה שלמה במהרה, וחזק וחזרה לחיים.

בעלון "יחדיו", באפריל 1992 כותב מרה כתבה בשם: "נטול חופש - וחופשי".
משורר אמריקאי, רלף וולדו אמרסון, כתב:"מה שווים מחרשה או מפרש, אדמה או חיים, אם אין חירות".
עבורנו החופש הוא נתון בסיסי דוגמת אוויר, בוקר, שמש. התרגלנו שזה קיים תמיד ואיננו מדמיינים לנו קיום שלנו ללא החופש. למעשה, בחיים לפעמים קורה אחרת ובפתאומיות.
מלחמת יום-כיפור באה עלינו בחטף, וכבר שכחנו אותה. אני לגמרי במקרה (כמו

שקורה המון פעמים בחיים לכולנו, בהזדמנויות שונות), הייתי אז בסיני בקו הראשון. כולנו היינו לגמרי לא מוכנים לפורענות. קברניטנו עסקו כרגיל, בעניינים ברומו של עולם, לא שמו לב לאותות הרבים המבשרים על בוא המלחמה, ועסקו בדברים חשובים מאוד, בעוד שאז עמדו על הפרק עניינים הרבה יותר גורליים.

הקו שלנו בחזית המצרית התמוטט לאחר לחימה נואשת של מעטים מול רבים. המעוז שבו הייתי, לחם, גרם אבידות לאויב, ספג אבידות, ולבסוף נפלנו בשבי. השבי רחוק מלהיות בית הבראה וגם לא כמו בית רגיל, אבל לנו, שהיינו רגילים לחופש, אחד הדברים הקשים היה אובדן החירות. להיות כלוא ימים רבים בין ארבעה כתלים, היה ניסיון קשה. אדם במצב כזה, ממש חולם על דבר כל כך פשוט ומקובל ששמו חופש. לכן, אחד הימים המאושרים בחיינו והמרשימים ביותר, היה יום שובנו חופשיים ארצה.

על השבי אמר מרה ליוסף אחיטוב: מרה סיפר לי שחודש שלם הוא היה עם עיניים מכוסות ולא ראה דבר. הוא היה בצינוק, בבידוד. הוא היה בן 49 שנה כשנפל בשבי. למרות שמרה היה השבוי הכי מבוגר, הוא היה בדרגת סגן בלבד, מאחר והוא עשה קורס קצינים בשנת 1953 בהיותו בשירות מילואים, והוא התקדם בדרגות במילואים בלבד. המצרים לא האמינו לו שהוא רק סגן, וזו דרגתו האמיתית, וסברו שהוא החליף את הדרגות שעל כתפיו, ושמרה בדרגת סגן אלוף לפחות. לכן חטף המון מכות, וגם נתנו לו מכה בקת רובה ברגל שמאל ממנה נפצע.

בפני אליהו רז, קבל מרה: "כשהייתי בשבי כל הזמן חשבתי על הבית. עכשיו כשאני בבית אתה רוצה שאחשוב ואספר על השבי?"

רשות לתעודה כי:—

מיכאל	קלגי	0501325
שם פרטי	שם משפחה	מס' אישי
1924	סרן	0539270
תאריך לידה	דרגה	מס' זהות

משוחרר/ת משירות בטחון לפי חוק שירות בטחון תשי"ט—1959 (נוסח משולב) מהסיבה*:

מחמת גילו אינו חייב עוד לפי חוק שירות בטחון

פרטים על שירות צבאי

שירת/ה בשירות חובה 2 שנים — חודשים

היה/תה בדחית שירות למשך — שנים — חודשים

שירת/ה בשירות קבע — שנים — חודשים

נמנה/תה על כוחות המילואים 26 שנים — חודשים

עיטורים אותות וסמלים שאושרו בתקופת השירות

תאריך הוצאה 11.9.79 חתימה

חותמת

מס' תעודה № 44429 (מס' אישי) (דרגה) (שם משפחה, פרטי) (תפקיד)

* פירוט הסיבות:
1. פוטרה מחובת שירות בטחון עפ"י דין.
2. פוטר/ה לפי סעיף 28 לחוק מחמת גיל / אי חיוניות / צרכים משקיים / אי התאמה / טעמי משפחה.
3. נמצא/ה בלתי כשר/ה לשירות.
4. מחמת גילו אינו חייב עוד, לפי חוק, בשירות בטחון.

תעודת השחרור של מרה מצה"ל

מרה במשפחה

ליום הולדת שבעים של מרה הוציאו בניו ובנותיו לאור ספר זכרונות לכבודו. מתוך הספר בחרנו מספר קטעים:

עם גיוסם של ילדיו לצה"ל, ניסה מרה בכל ליבו לשכנעם להתגייס לחילות קרביים, למצות את הגיוס ולהגיע לקצונה. על כך סיפרו הילדים אגדה: "פעם מספר חברי קיבוץ ואבא ביניהם נקראו למילואים. עם הגיעם לואדי הבשור, ליד תל ג'מעה, בסמוך לקיבוץ רעים (או באזור), הבחינו כי לא יוכלו להגיע לצבא, מאחר ובוואדי היה שיטפון. אבא, בלי לחשוב פעמיים, החל לשחות וחצה את הואדי... כי הרי חובה להתייצב לצבא... שאר החבר'ה מאחור נורא כעסו עליו: הן בגלל שסיכן את חייו והן בגלל שכעת לא ניתן יהיה להצדיק את היעדרם, מאחר ואבא הצליח לחצות את הואדי...

לימים, מרה העיר לאיריס, כי ה"אגדה" לא מדויקת, ודרש להעמיד דברים על דיוקם. בסך הכל היה פעם שיטפון בוואדי הבשור. הוא ודובון (דב אגמון) הביאו לקיבוץ טרקטור חדש, אך לא יכלו לחצות את הוואדי עקב השיטפון. עקב זאת, אבא שחה לצד השני וחזר חזרה...

ועוד באותו עניין: תמיד לפני שאבא יצא למילואים, כל הציוד כבר היה מוכן מראש: התרמיל כבר ארוז, המדים מגוהצים, נעלי הצבא מצוחצחות, שק השינה מקופל- לאחר שארז מאוורר, פנס, אולר שוויצרי, שתי מימיות, חגורה עם פאוץ' שאבא נהג לכנותו בשם "אשפה", פינג'אן, קפה, והכל טיפ טופ...

פעם דפנה שאלה אותו מדוע הוא כל כך רציני כשהוא יוצא למילואים. הוא השיב לה, כי כל החבר'ה רוצים להיות איתו, מפני שהוא יש לו הכל והוא מאורגן. כמו כן הוא הסביר כי הוא "כמו חתול, איפה שיזרקו אותו - הוא תמיד נופל על הרגליים".

ערכים חינוכיים:

לאבא היו המון ביטויים: "כל אחד שוטף את הכלים שלו אחרי ארוחת ארבע".

"הדיוק הוא כבודם של מלכים. חשוב לדייק"

"שתי הידיים מאחורי הגב ויד אחת אוחזת חזק בשניה", זאת כאשר יש לערוך הפרדת כוחות בין ניצים.

"יופיטר כאשר אתה כועס - סימן שאתה לא צודק". העיקר בעיני אבא היה לא לאבד שליטה עצמית ולהיות רגועים.

"הורים לא צריכים לדבר בשפות זרות ליד ילדיהם מתוך כבוד לילד".

"הורים לא צריכים לנסוע לחו"ל ולהשאיר לבד את הילדים".

שוקולד פרה מוקצב שלוש קוביות ביום על גבי צלחת ירוקה בשולחן בסלון.

ילדים משחקים במשחקי מחשבה.

אבא נהג לספר סיפורים ולצייר לנו ציורים. המתנות שלנו לימי הולדת היו מתנות ששירתו את בית הילדים: קטר מחביות ליום ההולדת של יפתח; נדנדה ממיטת סוכנות ליום ההולדת של איריס ועוד. עם זאת אבא עצמו לא ידע לקבל מתנות, ודגל בביטוי: "שונא מתנות יחיה".

חוויות: אבא היה משקיע בפורים בתחפושת והופעה מקורית, בשנים הראשונות.
ארוחת ארבע: היה טקס קבוע, בו היה אבא משקיע בנו בנושא הרגלי אכילה נאותים. הארוחה היתה צנועה ביותר וקבועה: לחם מרגרינה וריבה. עם הזמן נוספו תוספות. בשעה 20.00 נהג אבא להיכנס לחדר האוכל לארוחת הערב.
עץ הפקאן: בכל חדר אליו עברנו, נטע אבא עץ פקאן. ביחוד זכור לטוב הסיפור על עץ הפקאן שהיה נטוע בדשא הבית עם מרפסת הקיסוס. לוציה אלמגור היתה שכנה שלנו. אבא קץ בכך שמשפחתה נהגה לשבת ליד העץ, לאכול, ולפצח גרעינים. יום אחד קם ועשה מעשה. לאחר שאבא התייעץ עם טובי המומחים של ענף המטע, חפר ריבוע גדול של כמטר מרובע סביב גזע העץ, עטף אותו בשקי יוטה רטובים - והעבירו בעזרת שופל מספר מטרים הצידה, לבור חדש, שעומקו כמטר וחצי... מכאן ואילך, עץ הפקאן היה בדשא מול "החדר שלנו", וחסל סדר רעש, לכלוך ופיצוחים באזור הפקאן...
טיולים: לפני הטיולים נהג אבא לתכנן תכניות במשך ימים תמימים, למדוד מרחקים במפות לתכנן לוחות זמנים. בטיול עצמו זכינו לקבל מאבא הסבר על כל אתר ואתר. נסענו ב"נופש ברכב" לאילת, למצדה ועין גדי, לגליל ולגולן, תוך שילוב ביקור של המשפחה בנהריה, קרית ביאליק, מלכיה ומעגן מיכאל. משפחת פרי ממלכיה סיפרה, שלפני הביקור, הם נהגו לרכז ב"מסדר", את כל האופנים שלהם עם הפנצ'רים, כי אבא נהג לתקנם כשהוא מתארח אצלם...
אבא נהג מדופלם: חוץ מחללית היה לאבא רישיון לכל כלי הרכב. אבא גם סיפר לנו כי בטיול המפורסם לנגב בשנת 1951, התערב עם פלוק ז"ל, כי הוא מסוגל לזנק בעלייה התלולה של מעלה עקרבים מבלי להתדרדר אחורה. לשם כך נדברו לשים גפרור מאחורי הגלגל האחורי, אשר ישמש כאינדיקציה, במידה ויישבר, להתדרדרות הרכב. אבא הצליח לזנק בעלייה מבלי להתדרדר, אך לתדהמתו הרבה הראו לו גפרור שבור... פשוט עבדו עליו.
קוים המאפיינים את אבא: אין אלוהים כי זה לא הגיוני. מתמסר לעולים חדשים בבית ראשון במולדת ומלמדם עברית, צניעות והסתפקות במועט. יחס של כבוד לאדם באשר הוא אדם. העיקר שהילד שלי יהיה בן אדם. השקר הטוב ביותר הוא האמת. טוב או רע צודק או לא - זוהי ארצי.

נפרדים ממרה

דברי פרידה שכתבו בני המשפחה

לזכר חיים משותפים עם מרה - מרדכי

למעלה משישים שנה חיינו ביחד כמשפחה.

מרה היה בן יחיד ורצה משפחה עם הרבה ילדים. הוא השתתף תמיד במטלות הבית, כגון ניקיון וכמובן גידול הילדים. היה לו מאוד חשוב שילמדו היטב. בעיקר ייחס חשיבות לחשבון. כאשר התבגרו דאג שילמדו נהיגת טרקטור.

עברנו תקופות של מחסור כלכלי בקיבוץ ובארץ, אבל זה מעולם לא הפריע לנו. מרה לא הרשה לעצמו מותרות ובקושי קנה לעצמו בגדים ונעליים. עם זאת שמח לתרום למשפחה וגם לצדקה. כאשר התפרסמו בקשות לתרומות להצלת חיים באזורנו, הוא תרם ללא היסוס לאנשים בלתי מוכרים. הוא אהב לעזור בכל מיני צורות.

היה מוסרי בצורה יוצאת דופן במסירותו לעבודה ובכל עניין כספי. שנא מאוד וסבל ממעשים בלתי מוסריים מצד חברי קיבוץ. ניסה לפעמים להשיג שינויים בחצר הקיבוץ או בסדר הקיבוצי ונתקל באכזבות. היה מאחרוני נאמני חדר האוכל בשבתות בבוקר. אהב את הקיבוץ הישן אבל הבין את הצורך בשינוי.

כזה היה האיש ועכשיו איננו עוד.

בברכת פרידה,
מרעייתך, אלישבע.

למרה היקר,

להלוויתך ולשבעה באו המונים. בני משפחתך שאיתם לא התראינו שנים, הגיעו ממלכיה לכבודך. גם נועה, הבת של גבי פרי, ביקשה שיאספו אותה מתל אביב. ההורים של ניר, אביבה ומוטקה הגיעו עד נירים עם בנם יאיר. אנדריאס - אריאל, שהיה פה מתנדב בשנת 1974, בא עם אשתו איילה. עמיתים לעבודה של כל ילדינו הגיעו ממרחקים למענך ולמעננו. אילו היית בחיים, היית נרתע מציבור כה גדול. הרי שנים נמנעת להשתתף בחגיגות המוניות. אבל ניחום אבלים בשבעה לא נחשב לחגיגה.

אריה שרייבר סיפר לנו על פעולות הבטחון שהשתתף בהן תחת הנהגתך הצבאית.

דני סיפר אין ספור פעמים פרקים מחייך למנחמים.

קיבלנו מדב הארכיונאי עותקים ממאמריך ל"יחדיו". כבר לפני שנים רבות ביקשת שישמרו על הניקיון בשטח הבריכה, וישמרו על הרכוש הציבורי המשותף.

נודע לנו שאת מענק השחרור שקיבלת מהצבא הבריטי נתת כמובן מאליו לשרוליק ז"ל (ישראל גל), והקיבוץ קנה טנדר בחלק מהכסף. היום, כבר אין אנשים כאלה שמוסרים את כספם לקופת הקיבוץ.

תמיד הסתייגת מקבלת מתנות, אבל אהבת לתת.

הספקת רבות בחייך, רק חבל שהשתתפת במלחמות רבות, וגם כיום, עדיין לא הגענו לשלום. התחלת את חייך בשליש הראשון של המאה העשרים, וחווית שינויים רבים בעולם ובארץ. מלחמות, מהפיכות, הקמת מדינת ישראל, התיישבות בנגב, והמצאות טכנולוגיות. זכית לטעום מהמאה ה-21 וכעת נפרדת מאיתנו.

יהי זכרך ברוך
מרעייתך, אלישבע.

אבא שלי

את אבא שלי אני זוכר מהבילוי אחה"צ כאשר טיפסנו ביחד על גג האוטובוס של ווּבקה. את אבא אני זוכר מקטיף הסברס. אל הסברס נסענו באופניים לאזור ה"משלט". היום קוראים למקום הבית הלבן, ממש לא רחוק מכאן. מאבא למדתי איך לקטוף לנקות ולהיזהר מקוצי הצבר.

עוד אני זוכר את המנהג שהיה נהוג בבית הילדים. לכל ילד החוגג יום הולדת, אביו מכין מתנה לקבוצה. אבא שלי היה מכונאי בעל תבונת כפיים, יכולת ,יצירתיות, ואלתור. מקבינה של טנדר ישן הכין משחק לילדים, ומחביות מתכת בנה קטר רכבת לתפארת. עוד אני זוכר איך אבא היה מגיע מהמילואים עם דרגות קצונה על כתפיו. אבא הביא מהמילואים ממתקים אותם קנה בשק"ם כאלה שלא היו בקיבוץ. באותם ימים הרגשתי גאווה עצומה, ממש כמו בן של רמטכ"ל.

במלחמת יום כיפור, בעודי בקורס קצינים, מוקפץ עם כל פלוגת הצוערים לסיני, נופל לי האסימון כי אבא במילואים ליד התעלה, משמש כקצין קישור לאו"ם. הוא בידיים טובות חשבתי לעצמי, אצל האו"ם לא יאונה לו כל רע. נו, באמת. עם פרוץ המלחמה, אבא עזב מייד את אנשי האו"ם, וחבר לאנשי מוצב מצמד. שם נפצע ואיתם הלך לשבי. מן השבי חזר לאחר 37 ימים, אשר הטביעו עליו את חותמם .

וכמובן לא שכחתי את הסיפורים על משאית המים, אשר הביאה מים לקיבוץ לפני קום המדינה. אבא היה הנהג. משאית המים נסעה לניר עם והדרך עברה בקרבת כפרים ערביים לילדי השכנים היה נוהג מוכר וקבוע לזרוק אבנים על משאית המים. עד שיום אחד החליט אבא שזהו, נמאס לו, והוא ילמדם לקח. ירד מן המשאית והחל לרוץ אחרי הנערים והניסם לתוך הכפר. לפני מספר ימים אמרתי לאבא בהתרסה, כי גם אחרי שישים שנה, הוא וחבריו לא פתרו את הבעיה עם הפלשתינאים, והעבירו לנו, לדור הבא, את המשימה.

בכל שנות חייו, אבא היה מכונאי, אשר התחיל את דרכו כנער במוסך "דן" ברחוב ארלוזורוב בתל אביב, בהמשך התגייס לצבא הבריטי, שירת כמכונאי בצבא הוד מלכותו במצרים, ובהמשך הקים עם חבריו את מוסך הקיבוץ בראשון לציון; זאת במקביל לעלייה למצפה גבולות, ובהמשך לדנגור. לאחר מלחמת השחרור, עבר המוסך לקיבוץ נירים, בישוב הקבע. וכך עד לפני חצי שנה, ואבא בן 87 +, הגיע יום יום לעבודה במוסך, שהיה כמו ביתו השני.

אבא היה דייקן וקפדן, בעל מוסר ויושר שאין שני לו. קרה לפעמים, שהייתי צריך את עזרתו בתיקון דבר מה. אבא לא הסכים מעולם לעזוב את מלאכתו ולהתעסק בדברים פרטיים שלי או של בני משפחתו, במסגרת "שעות העבודה". רק לאחר שהגיע לגיל פרישה, התגמש קימעה, והסכים להתייחס לבקשותי, כלומר להקדיש זמן לתיקון מכוניתי ב"שעות העבודה", ואני הרגשתי, ממש, אבל ממש שינוי וגמישות משמעותיים, שחלו באבא.

בזמן העלייה הגדולה מרוסיה, אבא חגג! במסגרת פרויקט "בית ראשון במולדת", הגיעו לנירים עולים דוברי רוסית. אבא ידע ליצור עימם קשר בשפתם, ולבנות גשר ראשוני

של חום ואהבה לארץ לכל אותם עולים.
אבא היה אנציקלופדיה מהלכת, בעל ידע נרחב בהיסטוריה ,יכולת כתיבה, ובכלל. לאבא היתה ראייה מפוקחת ומציאותית ולא פעם תהיתי כיצד הוא קורא את עיתון "על המשמר" בעיניו, בעוד ראשו וליבו נמצאים במקום אחר לגמרי.
אבא, מאחר ובכל רגע ורגע עולים בראשי עוד ועוד זיכרונות, והיריעה קצרה מלהכיל, דע כי כל אשר רכשתי, למדתי וקיבלתי ממך בכל שנותיי, גורם לי הערכה וגאווה גדולה באבא מרה.

מבכור ילדיך, יפתח.

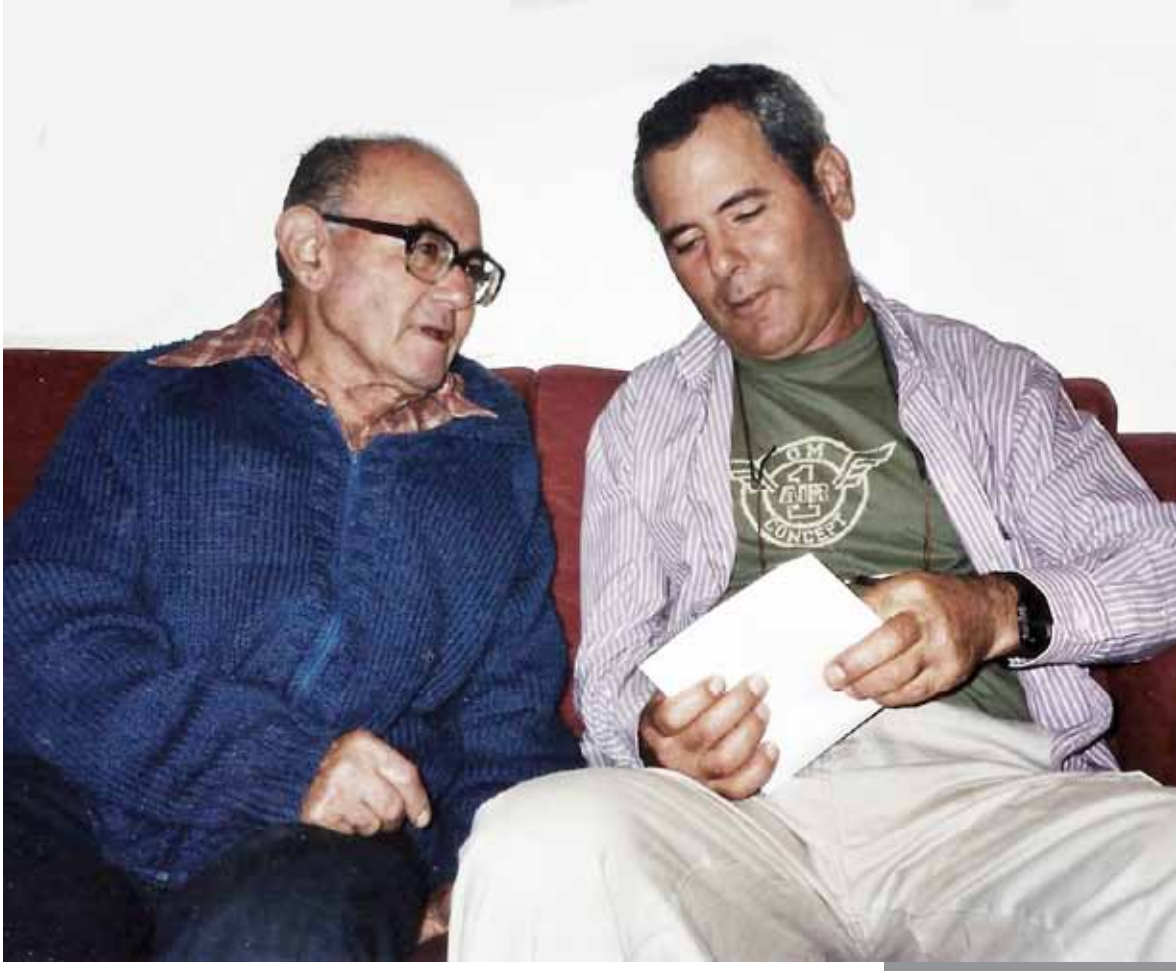

לאבא היקר,

כשהיינו ילדים, באנו לחדר ההורים רק ל-3 שעות אחר הצהריים, אך שעות אלה נראו לי מאוד ארוכות ועיצבו את אישיותי. בשבילך, שעות אלו היו כמשימה לגדל אותנו וללמד, ולא להפסיד ולבזבז אף רגע.

אני זוכרת איך רצת אחרי עם האופניים עד סיבוב נירים, ואיך לימדת אותי להסתובב עם האופניים. בקיץ לימדת אותי לשחות. החזקת אותי ולימדת בהתחלה שחיית כלב, אחר כך שחיית חזה ולבסוף לשחות ולצלול, ואפילו כתבת באלבום שלי שבגיל 7 אני צוללת את כל האורך של הבריכה.

בגן הדרך לחדר שלכם עברה ליד מקלט, ואני תמיד באתי בריצה אליכם, כי פחדתי שיש מכשפה במקלט, ואתה נכנסת איתי עם פנס שוב ושוב למקלט, כדי לראות שאין שם מכשפה.

לפני השינה היית מספר לי שלירח יש אופניים, והוא נוסע כל הלילה עליהם. אני תמיד הסתכלתי על הירח, ובאמת ראיתי פרצוף, אבל את האופניים לא הצלחתי לראות, למרות שידעתי שהן שם.

אני תמיד אהבתי לצייר ואתה קנית לי ניירות וצבעים, אבל היה ברור כבר מההתחלה שציור זה לא מקצוע, אלא רק הובי.

לימים עזבתי את הקיבוץ, ולמדתי אמנות, וכשחזרתי התגלה לך שיש לי פסלים ואני ממש מפסלת. מאז ועד ימיך האחרונים, לא הפסקת להתגאות בי, ולהמליץ לכל אחד ללכת לראות את הפסלים שלי.

אבא, לאחרונה חלית, מה שהיה לך מאוד קשה לקבל. לא הבנת מדוע רגליך לפתע פתאום חדלו לפעול. חשבת שאם תעשה מאמץ ועוד מאמץ בסוף תצליח ללכת. לצערינו הצטרפו עוד מחלות ומצבך התדרדר. אני מרגישה שהייתה לי זכות גדולה להיות איתך ולעזור לאמא לטפל בך, אף שרציתי יותר.

אני אתגעגע אליך עוד הרבה ומאוד תחסר לי.

מביתך האוהבת
דפנה

אבא יקר,

קשה עד מאוד לסכם שמונים ושמונה שנים במילים ספורות. למרות זאת, אנסה לתאר מספר אירועים שמייצגים, לדעתי, את אישיותך המורכבת.

הסיפור בו אתחיל, דווקא מהזמן האחרון, מדגים היטב פן אחד בך, מסירותך המוחלטת לעבודה. בבוקר יום שישי, בסוף חודש יוני האחרון, החליטה הרופאה לשלוח אותך לבדיקות בבית החולים "סורוקה". זה היה לאחר מספר ימים שבריאותך החלה להתדרדר, אך למרות זאת, התעקשת כמובן להמשיך לעבוד כרגיל, כולל באותו בוקר שישי. ב"סורוקה" החליטו לאשפז אותך, אך אתה החלטת שאין בכך צורך, אתה כמובן בריא, כפי שהיית בשנים האחרונות, ולכן סירבת להתאשפז. חזרנו בלילה לנירים, ואז הודעת לי שאתה חייב להיכנס למוסך ולסדר שם מספר עניינים שנותרו מהבוקר. התחננתי לפניך לוותר על כך, לחזור הביתה ולהשאיר זאת לעובדי המוסך האחרים. למרות שאפילו כעסתי קצת עליך, ידעתי שברגע שהחלטת, לא אשנה את דעתך, ועקשנותך הגדולה תנצח. כך מצאנו עצמנו באירוע סוריאליסטי למדי, לפחות לטעמי: ליל יום שישי, לאחר חזרה מאולצת מבית החולים, בתוך המוסך הדומם, ואתה בענייניך - מסדר דברים, נועל מגירות שנותרו פתוחות, מזיז מצבר כבד למקומו הנכון.

למחרת, יום שבת, שוב חשת ברע, ואז כבר לא סירבת לנסוע ולהתאשפז ב"סורוקה". ביום ראשון שלמחרת, בתחילת חודש יולי 2012, תכננת לקחת את החופשה השנתית שלך. במחשבה שניה, צריך לחזור שוב על המשפט הזה - פנסיונר בן שמונים ושבע וחצי לוקח חופשה שנתית.

בבית החולים נגע מאוד לליבי שהתעקשת לומר לכל מי ששאל שאתה נמצא עכשיו בחופשה שנתית, ושתחזור לעבודה בהקדם האפשרי. אני זוכר שהסתלבטנו עליך שאתה פראייר, מוצא זמן לחלות דווקא על חשבון החופשה. כמובן שלא ידענו אז, שאותו יום שישי היה יום העבודה האחרון שלך במוסך כמכונאי.

היה זה סיומו של פרק מפואר של עבודה, שהחלה יותר משבעים שנה קודם לכן, בהיותך נער מתלמד במוסך של חברת האוטובוסים "המעביר" (לימים חברת "דן") בתל אביב. בהקשר זה, אני נזכר שלעיתים השתעשעתי ברעיון, שלא מומש, להגיש את מועמדותך לשיא גינס לתואר המכונאי הפעיל בעל הוותק הגדול בעולם, כאמור, למעלה משבעים שנה.

אני נזכר ברגישותך, נדיבותך וטוב ליבך. נראה כי רגישותך זו לסבלו של הזולת התעצבה עוד בילדותך, בעיירה קטנה באוקראינה, שם היה רעב כבד בשנות השלושים. סיפרת לי איך בתור ילד הזדעזעת לראות ילדים יתומים משוטטים רעבים בעיר, ילדים שהוריהם נרצחו או נשלחו לסיביר בידי השלטונות. סיפרת לי שערב אחד נכנס לביתכם ילד קטן וביקש נדבה. לאחר שסבתך נתנה לו סכום קטן, שאל הילד: מה אעשה עם זה? סבתך, שלדבריך היה לה לב זהב, נתנה לילד פרוסת לחם מתוך קצבת המזון הדלה שהייתה למשפחתכם.

אני יודע גם שדוגמא נאצלת של מסירות ללא גבולות למען הזולת, שאבת גם מסיפורו של אביך, שמת עוד טרם לידתך. אביך היה רופא צעיר, שבחר להמשיך ולטפל בחולים,

וזאת למרות שידע שאם ידבק מהם במחלה מסוימת, כפי שאכן קרה, הוא ימות.
רגישות זו לסבלו של הזולת, הנחתה את דרכך לאורך כל חייך. כך, לדוגמא, הטריד אותך מאוד כששמעת ממני לפני כשנה שיש תלמידים בבית הספר שידם אינה משגת לשלם את עלות המסע לפולין. דעתך לא נחה, ודרשת ממני לברר כיצד ניתן לתרום לנערים אלה. אני זוכר שהתרעמת כשהבאתי לך קבלה על תרומתך, שכן רצית שהתרומה תהיה בעילום שם.
מסירותך לנו, ילדיך, היתה ללא גבול. אני זוכר שהיית יושב איתי שעות רבות בעזרה לשיעורי בית. גם כשבגרתי, תמיד כשהייתי זקוק לעזרה, ידעתי שאפשר לסמוך עלייך שתהיה שם. כמעט כל דבר שביקשנו ידעת לתקן עם ידי הזהב שלך, סוליות נעליים, צעצועים שנשברו, דלת של מקרר, וכמובן אופניים.
ברצוני לספר על אירוע קטן שמתמצת אולי מרכיב דומיננטי באופייך - נחישות, עקשנות והתמדה. לפני מספר שנים, בזמן שאכלנו ארוחת צהריים בחדר האוכל נשמעה לפתע אזעקת "צבע אדום". כל האנשים באולם מיהרו כמובן לחפש מחסה במקום בטוח יותר. כולם, פרט לך, המשכת לאכול בשלווה, כאילו אתה נמצא בחופשה על שפת אגם שוויצרי. לשאלתי "מדוע לא מיהרת לתפוס מחסה" ענית בפסקנות: "אני אוכל עכשיו". כמובן שניתן לראות במעשה זה, ובצדק, חוסר אחריות ממדרגה ראשונה. יחד עם זאת, אני ראיתי בכך גם עדות לנחישותך ולאופייך החזק, מעין ביטוי סמלי של "אותי מכאן לא יזיזו".

חתונתם של דני ורינת 16.6.1981

צניעותך היתה ביחס הפוך לגודל אישיותך ומעשיך. סיפרו לי שמספר פעמים ביקשו לראיין אותך על סיפור חייך, אך תמיד סירבת. "תראיינו בבקשה אנשים אחרים, יותר מעניינים ממני" היתה אחת מדרכי ההתחמקות שלך. אמנם התחלתי לכתוב מפיך את סיפור חייך, אך לצערי הספקתי אך מקצת. על יושרך המופלג יעידו אחרים, רק אומר שסרגל נראה עקום לידך.

סיפורך האישי הוא במידה רבה סיפורה של המדינה שזכית להיות מלוחמיה ומקימיה. עלייתך ארצה ללא אמך שנאלצה להישאר שם, וללא אביך שנפטר עוד לפני לידתך. נעוריך היפים בתל אביב הקטנה, חברותך בתנועת נוער, ההתנדבות לצבא הבריטי במלחמת העולם השניה, ההתיישבות בנגב הרחוק עוד לפני קום המדינה, מלחמת העצמאות, ומלחמת יום הכיפורים שם לחמת, נפצעת ואף נפלת בשבי המצרי. מראשית קיומו של קיבוץ נירים, הקפדת להיות בו חבר מסור, והקמת משפחה גדולה.

משפחה זו שאוהבת אותך, אשתך, ילדיך, נכדיך ונינך, כל אלו מלווים אותך עתה בדרכך האחרונה. נוח בשלום על משכבך, אנו בני משפחתך ממשיכים את דרכך.

באהבה ובהערכה, כבר מתגעגע,
בנך, דני.

ליאור, רותם, עומר, דני, רינת ואביב

אבא היקר,

לפני כשבועיים, לאחר שאושפזת בבית חולים "סורוקה" והעברנו אותך לגבעת ברנר, מנהלת הבית הסיעודי ביקשה שאכתוב לה קורות חיים שלך, כדי שהצוות המטפל ידע איזה אדם היית ומה עשית. תוך כדי הכתיבה, קלטתי כמה קשה ובלתי נתפס לדחוס שמונים ושמונה שנה לדף אחד ולכווץ לתוכו את חוויות הילדות והזיכרונות שלי ממך. אבא, כשאני מסתכלת על ציר החיים שלך, אני רואה רצף אחד גדול של נתינה למען הכלל והרבה ציונות. וזאת בלי ציניות ובלי מרכאות.

בזכותך למדתי לאהוב את הארץ ולהכיר כמעט כל שביל בה. כל טיול איתך היה מתוכנן עד אחרון הפרטים הקטנים, לאחר שעשית לימוד ציר וקראת על האתר עליו תוכל להסביר. לקחת אותנו לטיולים מדן ועד אילת. לא אשכח איך בכיתה ד' לקחת אותי לכנס שגלי צה"ל ארגנו והקליטו, לרגל 30 שנה לטיול מצדה ועין גדי, שהיה בפסח 1942, בו נהרגו 8 מחברי השומר הצעיר. סיפרת לי שניצלת בנס מהתפוצצות הרימון של הפלמ"חניק המלווה, שנאסף בטעות למדורה ביחד עם ענפי הסירה הקוצנית, בכך שהלכת מהמדורה הצידה לשתות מים מהמעין. כנראה שאלוהים שמר עליך עוד מספר פעמים, כי בהמשך ניצלת עוד ארבע פעמים ממוקשים ורימון יד, וחזרת מהשבי המצרי במלחמת יום כיפור.

תמיד אמרת לי שלא חשוב מה אנשים אומרים, אלא מה הם עושים, וכי המעשים הם שקובעים. דרשת מעצמך המון, נתת דוגמא אישית, וכל דבר שעשית רצית לעשות הכי טוב שאפשר, ומכל הלב. המילה "חפיף" בכלל לא היתה בלקסיקון אצלך. תמיד האמנת

חיים, עופר, אילת ואיריס, במסיבת בר המצווה של עופר. מאי 2013

בנו ורצית שנגיע להישגים. כדי ללמד אותי לרכב על אופניים, רצת אחרי שנתיים כמעט כל יום, 2 קמ' עד סיבוב נירים, עד שבסוף למדתי לרכב.
ידעת לנהוג על כל דבר - אוטובוס, משאית, אמבולנס, טרקטור, אופנוע כבד. כשלימדת אותנו תיאוריה לנהיגת טרקטור, עשית לי שיעורים פרטיים כדי שאצליח במבחן המעשי, ולא אתקל בין החביות ובייחוד שאצליח לנסוע רברס עם עגלה. בשנת השירות החלטתי לעשות רישיון על אופנוע כבד, ולכן ניקיתי את חדר המדרגות של קומונת השומר הצעיר, כדי שיהיה לי כסף לשיעורי הנהיגה. מאחר וחשבת שזה חשוב, שילמת לי עבור עשרה שיעורים, כמחצית מזמן הלימודים. היית מכונאי מעולה עם ידי זהב ותושייה. לא אשכח איך פעם בכיתה ח' כשטיילנו בנופש ברכב ונתקענו במסעדה ברמת הגולן, מיד מצאת חוט ברזל והוקוס פוקוס, הסטארטר הניע. היתה לך חוכמת חיים רבה והשכלה כללית רחבה מאד. אפילו שבכיתה י' סיימת ללמוד והתחלת לעבוד כעוזר מכונאי במוסך דן בצפון תל אביב, על כל דבר ששאלתי אותך ידעת לענות, וזאת עוד הרבה לפני שהיה עידן החיפוש בגוגל ובאינטרנט.
אבא, היית בן אדם פראקטי ותמציתי של מעט מילים והרבה מעשים. גם אם לא תמיד חיבקת הרבה, ולא תמיד הרעפת מילות אהבה רבות. אמנם ישנו בבית ילדים וההורים באותה תקופה היו מעין בייביסיטר של הילדים - בהיקף השעות המצומצם שהיינו איתכם, היית משמעותי ומשפיע מאד עבורנו. אבא, במבחן המעשים האהבה שלך ניצחה ובגדול.

שלך, מתגעגעת ואוהבת
איריס

מרה, אלישבע, יעקב, איריס, חיים, פאני וטל 18.11.1996 חתונת איריס וחיים

ב"ה

מכתב פרידה לאבא שלי (שכל כך יקר בשבילי)

בבוקרו של יום שישי, כ"ג כסלו התשע"ג, טיפ טיפה לפני חג האורים, עצמת את עיניך לנצח ועברת לעולם האמת. בליל שישי עוד זכינו לראותך. היית כבר מורדם ומונשם, ולנו רק נותר לדבר אל נשמתך המיוסרת. כמה צער וחמלה חשנו כלפיך באותן שעות שלפני צאת הנשמה מהגוף.

בלילה כשחזרנו הביתה לחיפה, מותשים מהנסיעה והמסע/ משא הכבד מנשוא, כבר ידעתי שזה רק עניין של זמן, וכי שעון החול שלך קרב לקיצו. או אז הרגשתי פתאום, מה זה קשר של נשמות. מעולם לא חשתי וגם לא ידעתי עד כמה למעשה הייתי מחוברת אליך. הרגשתי כאילו משהו בתוכי נקרע, מתנפץ לרסיסים ונגזר לגזרים. הבכי חנק את הגרון והתפלאתי על עוצמת הכאב שנצרב בתודעתי.

אבא היקר שלי, כמה רציתי לומר לך עוד בחייך עד כמה אתה חשוב ומשמעותי בחיינו. אתה חסר לי מאוד, גם אם לא תמיד הרגשנו מספיק קרובים אחד אל השני. פעמים רבות עולה בי תחושת החמצה, שאולי לא הבעתי בפניך מספיק את אהבתי אליך. אולי לא ידעתי לבטא במילים או במעשים את הערכתי הכנה כלפיך.

בציטוטי חז"ל נאמר כי גדול כיבוד ההורים במותם מאשר בחייהם. למעשה מה שנותר לנו היום לעשות הוא, רק חסד של אמת.

אתה מופיע במחשבותי תמיד, כל יום באופן עקבי ואפילו זכיתי לחלום אותך למספר רגעים דלים. הייתי רוצה לראותך ולו רק עוד פעם אחת ולדעת שאתה בטוב.

אלישבע, רונית, ניר ומרה בחתונת רונית וניר י"ב תמוז, תשס"ז (2007)

זכור לי שבביקורינו האחרון אצלך כשעוד היית בהכרה, הקראנו לך דברי תורה ואתה הקשבת בשקט וברוב קשב. לפתע נחתה יונה צחורה על אדן החלון ושהתה עמנו בסבלנות רבה. באותם רגעים קסומים, הזמן כאילו עמד מלכת, וחייכת אלינו ואליה.
היית אבא מיוחד, עם אופי חזק שעומד על עקרונותיו. לא התפעלת מהבלי העולם הזה. היה בך הרבה אומץ ונחישות. אפשר לומר שסרגל לידך נראה פחות ישר. לא תמיד התקשורת בינינו זרמה ולעיתים היחסים בינינו היו מאתגרים. יחד עם זאת תמיד ידעתי שאפשר לפנות אליך ולקבל תמיכה והדרכה. היתה בך המון נתינה, רגישות גבוהה כלפי הזולת ויכולת לנתח מצבים בצורה מיוחדת ומעניינת.
גם כעת הדמעות מציפות את עיני בעודי מעלה על הכתב את המילים, שמנסות לבטא מי היית בשבילי, כאב, כאיש משפחה, כאדם, כלוחם, כחלוץ כיהודי גאה ומסור לעקרונותיו וערכיו. תנוח על משכבך בשלום, ותזכה לעלות בעליות מופלאות ונשגבות בעולם האמת, שאליו נקראת מספר שעות לפני ערב שבת, אשר לפני חג האורים.
תהי נשמתך צרורה בצרור החיים!

בתך, רונית.

מרה ורונית בחתונתה יב' תמוז תשס"ז 2007

מכתב פרידה של עומר
(9.12.2012)

היתה לי הזכות שאין לנכדים רבים, והיא לעבוד לצד סבא שלי. בכל יום כשהיה רואה אותי בבוקר עובר ליד המוסך הוא היה מקדם את פני ושואל בחיוך "מה שלומנו?". אם אני הייתי עונה לו שאני בסדר, אז בשבילו, זה היה מספיק לשנינו. כשהיה רואה אותי מסתבך במשהו, או סתם לא מוצא בורג מתאים בתוך מגירות הברגים במסגרייה, היה עוצר אותי. ואז מדגים לי לאט כיצד עושים את הדברים כהלכה. לא תמיד היתה לי הרבה סבלנות להסברים האלה. אבל אחרי שקצת התבגרתי, הבנתי שהדרך בה הוא עובד היא באמת הנכונה ביותר.

כשרק התחלתי לעבוד בגד"ש (גידולי שדה) הבנתי במהרה, שהעובדה שסבא שלי עובד בקרבת מקום, דורשת ממני לא מעט. נבדקתי בקפדנות יתרה. לא רק על ידי סבא שלי, אלא גם על ידי שאר העובדים, שרק חיפשו הזדמנויות לספר למרה איך הנכד שלו לא מקפיד הכללים שלו. המשפט - "שמרה לא יראה אותך שם את זה ככה" הפך למשפט שגור באזור המוסך והמסגרייה, והוכיח שלמרות שאנשים לא תמיד הסתדרו עם ההערות שלו - לא היה אפשר להישאר אדישים לקפדנות שלו כלפי עבודה נכונה ושמירה על ציוד.

סבא היה פיסת היסטוריה מהלכת. אני זוכר כיצד נמלאתי גאווה כשראיתי לראשונה תמונה שלו בטקס סיום מלחמת העולם השנייה כחייל בריטי במצריים. כל נכד שהיה חוזר מהצבא ומספר חוויות, היה זוכה מסבא לשלל עצות רלבנטיות שהיו נכונות לימים בהם שירת בבריגדה היהודית. היה לו זיכרון מצוין וידע כללי רחב מאוד. פעמים רבות הפכה ארוחת הערב המשפחתית בחדר האוכל לשיעור היסטוריה, כאשר מישהו היה שואל את סבא שאלה תמימה ובתמורה מקבל ביוגרפיה שלמה.

מרה לא אהב את התואר סבא. כשהיה מתקשר אלי לטלפון, הוא תמיד התחיל את השיחה במילים: "שלום, כאן מרה". "לא צריך שתקרא לי סבא", היה מתקן אותי באופן קבוע - "אנחנו חברים".

אתגעגע אליך מאוד,
חברך, עומר

מרה גלילי ממייסדי הקיבוץ הלך לעולמו

איש לא קרא לו מרדכי. כולם קראו לו מרה, וכולם היו בקשר איתו כמעט עד יומו האחרון.

הקשישים, או כפי שקוראים להם בקיבוצנו "הוותיקים", בגלל שסייע להם לטפל בקלנועיות, ולא שכח להזכיר ולהזהיר להוציא את המפתח, למלא אוויר והיכן לחנות.

והצעירים, נפגשו עם מרה כשעדיין עבד במוסך, גם הרבה אחרי גיל 85.

מרה איש קטן - גדול. מאז סיפור הדגל, שדורות של נערים התחנכו עליו. איש תנועה וקיבוץ של פעם.

איש קטן - גדול, שגם כאשר כבר היה כפוף, היה ישר כסרגל, והכל, הכל היה חשוב בעיניו. החנייה, העיפרון, שיעור הנהיגה, עקרונות הקיבוץ, הנהגת המדינה.

איש קטן - גדול, שהיה השבוי המבוגר ביותר של מדינת ישראל במלחמת יום הכיפורים ואולי בכל הזמנים.

מרה, איש קטן - גדול. איש של הקיבוץ השיתופי של פעם בכל רמ"ח איבריו, שהשכיל להבין, שחשוב לאפשר לנכדים קיבוץ שונה, על מנת שאולי יחיו כאן דור רביעי וחמישי, ונירים שהקים, יהיה קיבוץ תמיד.

מרה הלך לעולמו, והשאיר אחריו את אלישבע שסעדה אותו במסירות אין קץ, את יפתח, דפנה, דני, איריס, רונית והמון נכדים.

אנחנו איתכם בזכרון ובגאווה על מרה, אבא וסבא.

יהיה זכרו ברוך.

כתבה: אירית חפץ.

מרה ואלישבע עם דני מימין, יפתח ודפנה

מימין: יפתח, דפנה, דני, איריס ורונית

למעלה: אוהד, ענבר, יפתח ואמיר
מימין: יפתח ולאה ויטל

דפנה עם יוני ותמר

מרה ותמר ביום חתונתה

דפנה ויורם הגני

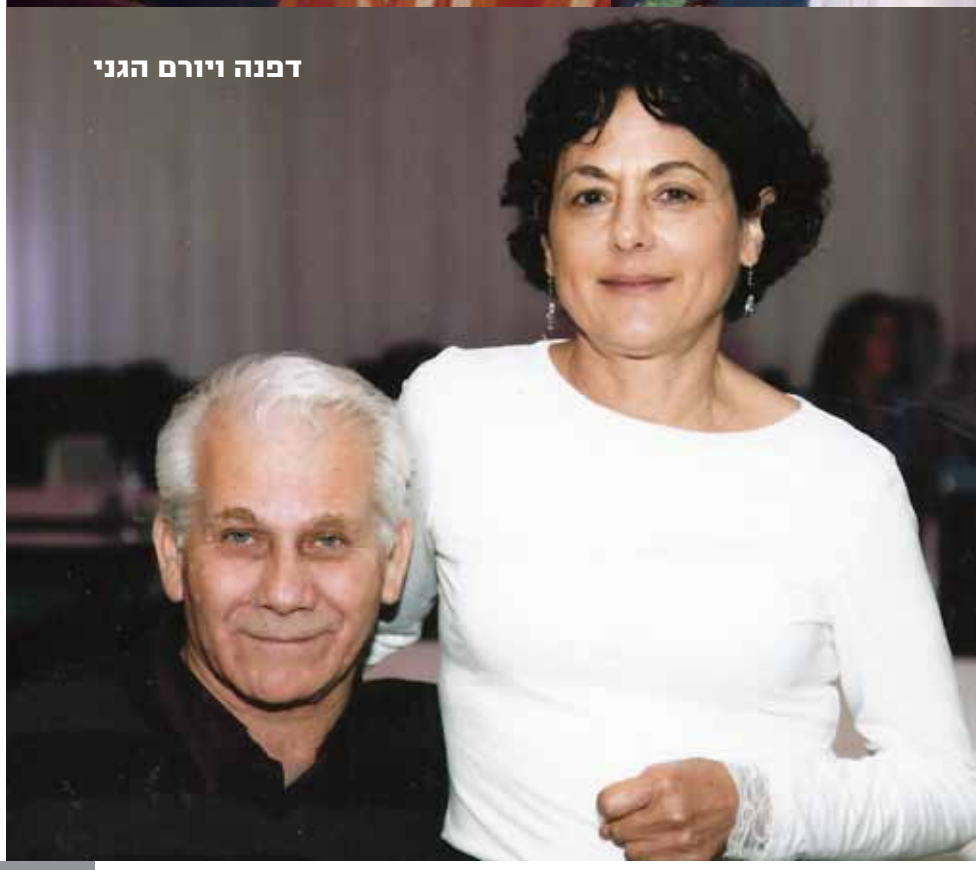

מימין: עומר, דני, רינת, אביב, רותם וליאור

מימין: ליאור, רותם, דני, אביב, עומר ורינת

חיים, אילת, אביב, דני, עופר, רינת ואיריס בבר המצווה של עופר 2013

מימין למעלה: אלישבע ואיריס, מרה, אריך וענר, ליזל, זאב, מיכאל, שולה, יהודית וחווה. למטה: דני, יפתח, איתי, אייל ודפנה.

מימין: דני, חיים, איריס וליאור, רינת, רותם ועומר

מימין ולמעלה: דפנה, תמר, אמיר ויפתח. באמצע: רינת, רונית, מרה ואלישבע. למטה: רותם, מיכל, אוהד, ענבר, איריס, יוני וליאור

יוני ועופר

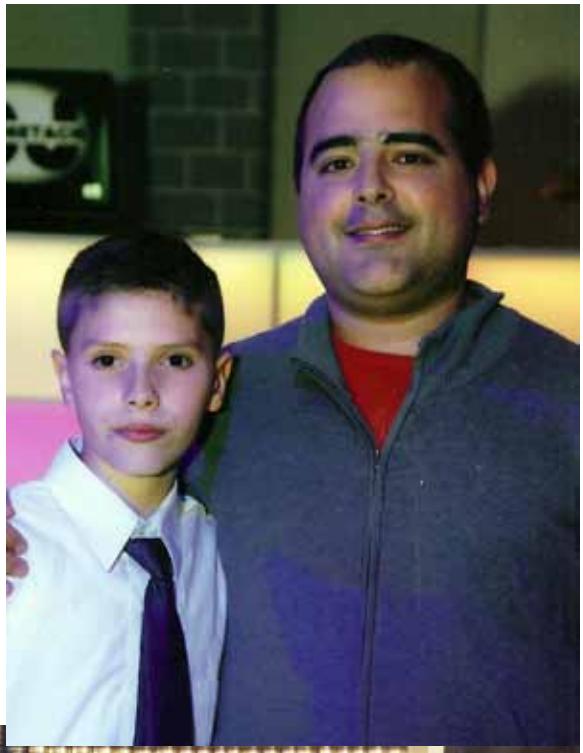

מימין: שירה, תמר, נעמי,
דניאל, אביגיל ועידו

מימין: דני, יפתח, מרה ודפנה

מימין: ליזל, דפנה, מרה,
יפתח ואריך בנהריה

מימין: אייל, דני, איתי, מרה, דפנה, יפתח, אלישבע ואיריס, אריך, ליזל
מיכאל, שולה, ענר, חווה והלנה.

מימין: גבי פרי, אלישבע
ודני, מרה ודפנה, ויפתח

אסתר רבינוביץ' וגבי

אילה ומיכה רביב עם מרה ואלישבע

יפתח ומרה בפתח הבית

בית משפחת גלילי ב'שיכון היוקרה' בנירים עם הארונית שמרה בנה לאלישבע

דני, אלישבע, עומר, אריאדנה ומרה

איילת, איריס, דפנה, דני, מרה, אלישבע, יפתח ורותם

התחייבות לשירות קבע בצבא הגנה לישראל

אני החו"מ ק/501325 (מס' אישי) סגן (דרגה) גלילי (שם משפחה) מרדכי (שם פרטי)

539270 (מס' תעודת זהות) נירים דאר הנגב (כתובת אזרחית)

מתחייב בזה לשרת שירות קבע בצבא הגנה לישראל במשך תקופה של שנה שנים/החל מיום 1.10.58 לפי תנאי שירות הקבע כפי שיפורטו מזמן לזמן בהוראת הפיקוד העליון ו/או בפקודות המטה הכללי – אלא אם אשוחרר לפני תום התקופה הנזכרת לעיל בהתאם להוראות הפיקוד העליון הדנית בהתרת התחייבויות לשירות קבע כפי שהן בתוקף מזמן לזמן.

הנני מכבים בזה לשרת בכל מקום שאשלח אליו ובכל תפקיד אשר יוטל עלי. הנני מקבל עלי את מרותו של צבא הגנה לישראל, משטרו והוקותיו, והשמעות למוסרותיו המוסמכים, והנני מצהיר כי ידוע לי שמתחילת שירותי אהיה כפוף להוראות החוק הצבאי.

תאריך החתימה 5.6.58 (חתימת המתחייב)

ההתחייבות הנ"ל נחתמה בפני ביום 5.6.58 (חתימה)

* 15833 ק/305774 (מס' אישי) סגן (דרגה) שרבוב (שם משפחה) (שם פרטי)

הנני מאשר קבלתו של

ק/501325 (מס' אישי) סגן (דרגה) גלילי (שם משפחה) מרדכי (שם פרטי)

לשירות קבע בהתאם לתנאי ההתחייבות הזאת.

תאריך 11.6.58

בק/31332 סאל קלין אברהם
שר הבטחון

852 טופס (5/57)

Geburtsurkunde

(Standesamt Konstanz Nr. 422)

Elisabeth Anita Renate Sara Bloch,

ist am 19. Oktober 1932

in Konstanz, Lutherplatz 3 geboren.

Vater: Dr. Erich Bloch, Freihändler,

wohnhaft in Konstanz, Lutherplatz 3,

Mutter: Elise Bloch geborene Levinger,

wohnhaft in Konstanz, Lutherplatz 3.

Änderungen der Eintragung:

Konstanz, den 22. Februar 1939.

Standesamt Konstanz

Der Standesbeamte

למעלה: תעודת לידה של אלישבע. באמצע (מודגש בקו) נוסף השם שרה כדי לסמנה כיהודיה בגרמניה הנאצית

№ 46290

מדינת ישראל – משרד הדתות

תעודת נשואין

פרטים אישיים	הבעל	האשה
הזוג		
שם המשפחה	גלזר (תאלנבקי)	בלוק
השמות הפרטיים	מרדכי	אלישבע
העדה (הדתית) (מחוק את המיותר)	יהודי כהן / לוי / ישראל	יהודיה
תאריך הלידה	5.12.1924	19.X.1932
משלוח היד הנוכחי	מכונאי	חקלאות
מקום המגורים לפני הנשואין	קיבוץ גרים	קיבוץ גרים
מס' תעודת הזהות	5392750	1638957
ההורים		
שם המשפחה והשמות הפרטיים של האב	תאלנבקי מרדכי	בלוק אריק
שם המשפחה והשמות הפרטיים של האם	רבינוביץ רות	לינגר אליצבה
מקום מגוריו של האב	אונו בתחום	נבריה
מקום מגוריה של האם	רוסיה	"
משלוח ידו של האב	רופא	בעל מכבסה
משלוח ידה של האם	עקר	עקר
העדים	א'	ב'
שם המשפחה והשמות הפרטיים	ליכטנבאום צבי	אלישקוב
משלוח היד	חקלאי	נהג

הריני מאשר בזה, כי הנשואין של הזוג הנ"ל נערכו ב באר שבע
(מקום החופה)

ביום ב' לחודש תשרי תשי"ג (1952) נצ"ל
(התאריך לועזי)

ונרשמו בלשכת הרבנות ב באר שבע
(מקום הרבנות)

חתימת הרב המורשה

חותמת

2631/9.51/300 אס 25 ס.ד.ר.ם 472

בית החינוך המשותף
מעלה הבשור

דואר נע נגב, 85 100 טלפון: 057-82084

מעלה הבשור 7.6.88

אל : מכה

קיבוץ ירוס

שלום רב,

עם סיום המוצלח של קורס הטרקטורים לתלמידי כיתות י', ברצוני להודות לך בשם בית החינוך על תרומתך במערך השעורים והמבחנים של הקורס.

כל אחד וחלקו שותף להצלחת הקורס ועל כן קבלו כל התודות.

ב ב ר כ ה,

מ י ק י

מ-50132 סג"מ גיליל מרדכי-חב"מ

מעגל המגל

שמור

מפקדת

מס' אמ-1072

תאריך

השלישות הראשית — מכא"ל 17 (2)

מפק. גוש סגן

הנדון: כתב מינוי

מ/50132	סג"מ	גיליל	מרדכי	חב"מ
מס' אישי	דרגה זמנית	דרגת עבר	שם משפחה	שם פרטי
				חיל

• כתב אשור מס' מתאריך

1. א. הנך מתמנה למפקיד מא"ז נירים

ביחידה גוש סגן

ב. המינוי נכנס לתוקפו ביום 1.1.57

ג.

2. א. בטל בזה מינויך למפקיד

ביחידה אשר הוצא ע"י

לפי כתב מינוי מס' מתאריך

ב. בטול המינוי נכנס לתוקפו ביום

3. השלישות הראשית תוציא פקודת הצבה/השמה • בהתאם.

חתימה

א. טרון סא"ל קבל"פ

(שם) (דרגה) (תפקיד)

• מחק את המיותר

(1/1000) 9/56

מספס 618

הדרגה לפי חקן

16

121

יום המייסדים
י"א הנקודות בנגב

תעודה

ניתנת בזה ל גלילי מרדכי

על השתתפותך במבצע העליה לקרקע של
ישובי י"א הנקודות בנגב.

עלייתם על הקרקע של 11 היישובים במוצאי
יום-הכיפורים תש"ז, הפיחה רוח של תקווה וגאווה
ביישוב היהודי בארץ ישראל.
היה זה מבצע חסר תקדים בהיקפו. בזכותך ובזכותם
של כל אלה שנטלו בו חלק, נקבע כי הנגב הוא חלק
בלתי נפרד ממדינת ישראל.

פרופ' שבח וייס
יו"ר הכנסת

תשנ"ו
50
עלית 11 הנקודות 6.10.1946

- אורים
- בארי
- גלאון
- חצרים
- כפר דרום
- משמר הנגב
- נבטים
- נירים
- קדמה
- שובל
- תקומה

12.6.1996
כ"ח בסיון תשנ"ו

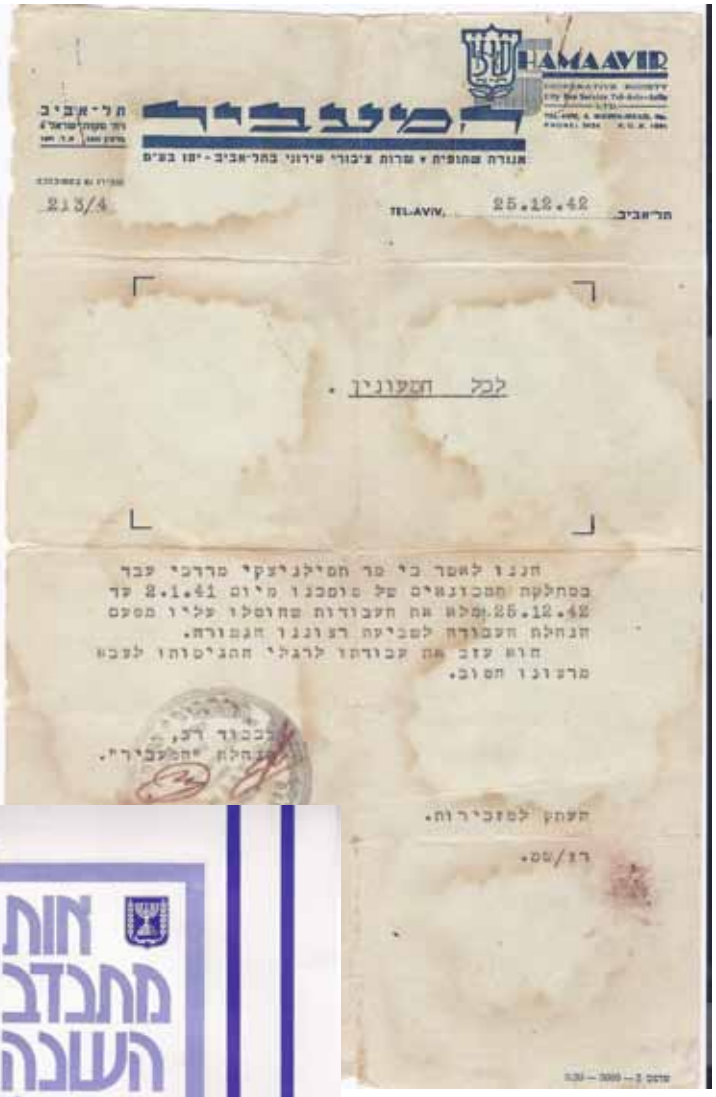

HAMAAVIR

המעביר

אגודת שתופית • שרות ציבורי שירוני בתל־אביב - יפו בע"מ

תל־אביב

213/4

TEL-AVIV, 25.12.42 תל־אביב

לכל הטעונין.

הננו לאשר בי מר הסילניצקי מרדכי עבד בסתלקת המכונאים של מוסכנו מיום 2.1.41 עד 25.12.42 ומלא את העבודות המוטלו עליו מטעם הנהלת העסודה לשביעת רצוננו הגמורה.

הוא עזב את עבודתו לרגלי ההגיסותו לעבא מרצונו הטוב.

בכבוד רב,
הנהלת "המעביר".

העתק לפזכירות.

רז/מס.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Єдиновлення

СВІДОЦТВО ПРО НАРОДЖЕННЯ

№ 101

Гром-н(ка) Рабінович Марк Михайлович.

народився(лася) 4 грудня місяця 1924 р. тридцять дев'ятого дня-

ця тисячі дев'ятсот двадцять четвертого року, про що записано в книзі народжень за 19 р., під №

Місце народження м. Білоконстантинів.

Білоконстантинівський району.

БАТЬКИ	ПРІЗВИЩЕ	ІМ'Я	ПО-БАТЬКОВІ
Батько	Мельницький	Марк	Семенович
Матір	Мельницька	Юдифь	Михайлівна

Свідоцтво видала 29 липня місяця 1934 р. Білоконстантинівська міська рада Білоконстантинівського району.

М. п. Міська рада Зав. ЗАГС

Секретар
Реєстратор

29. 9. 1934

תעודת לידה – אוקראינה

ארוחת הפתעה למרה ביום הולדתו השמונים בחדר האוכל בנירים

אזכרה בדצמבר 2014 במלאת שנתיים לפטירתו של מרה